

MİMARCA

MART/MARCH 2018 ISSN:1306-3138 YIL/YEAR:29 SAYI/ISSUE:85 FİYATI/PRICE: 10TL
KTMMOB MİMARLAR ODASI DERGİSİ UTCTEA CHAMBER OF ARCHITECTS JOURNAL

KENTSEL MÜŞTEREKLERİMİZ:
KAMUSAL ALANLAR

85

85

Sayı 85 * Mart 2018

Dosya: **Kentsel Müştereklerimiz:
Kamusal Alanlar**

Yayın türü: **Yerel, Süreli
Mart ve Eylül aylarında yılda iki kez çıkar.**

Yayınlayan:
KTMMOB Mimarlar Odası

Sahibi:
**KTMMOB Mimarlar Odası adına
Türker Aktaş**

Genel Koordinatör:
Kozan Uzunoğlu

Yayın Kurulu Başkanı:
Pınar Uluçay Righelato

Yayın Kurulu Sekreteri:
Devrim Yücel Besim

Yayın Kurulu:
**Emre Akbil
Esra Can Akbil
Münevver Özgür Özersay
Bahar Uluçay
Ceren Kürüm
Aliye Menteş
Abdullah Can**

Dergi Kapağı Tasarımı:
Dr. Gürkan Gökaşan

Dergi Kapağı Görseli:
Dr. Gürkan Gökaşan

Grafik Tasarım:
Esra Can Akbil - Emre Akbil

Grafik Uygulama:
Gürkan Gökaşan

Baskı:
SÖYLEM Ajans ve Basım Hizmetleri

ISSN 1306-3138

Nuri Efendi Sokak, No:3,
Arabahmet Mahallesi
Lefkoşa, KKTC
Tel: +90 (392) 229 2105
+90 (392) 229 2106
Fax: +90 (392) 229 2107
E-posta: info@mimarlarodasi.org
yayin@mimarlarodasi.org

<http://www.mimarlarodasi.org>

MİMARCA Hakkında

KTMMOB Mimarlar Odası yayını Mimarca dergisi, Kıbrıs'ta Mimarlık ve Kentleşmeyi ilgilendiren gündemi 1989 yılından itibaren takip ederek hem kuramsal hem de meslek pratiğindeki tartışmalara katkı koymayı hedeflemiştir. Akademisyen, araştırmacı ve tasarımcıların öncülüğünde bir mimarlık dergisi olmakla birlikte mimarlık alanında farklı düzey ve mecralarda yer alan tüm aktörlerin birikimine de kapısını açık tutan ve onların da aktif katılımını önemseyen Mimarca, eleştirel bakışın kendini hissettirdiği, mimarlık yazını alanında düşünsel bir çabaya sahip herkese açık bir platform olmayı hedeflemektedir. Daha geniş bir hedef kitlesine ulaşabilmek adına Mimarca, önümüzdeki dönemde uluslararası veri tabanlarında yer almayı temel hedefleri arasına koyarak, Kıbrıs Türk Mimarlığı'nı uluslararası platformlara taşımayı amaç edinmiştir. Bu hedef doğrultusunda 83. sayıdan itibaren Mimarca'da basılan bilimsel nitelikli makaleler yayın kurulu ve davetli hakemlerce değerlendirilecektir.

Yılda iki kez okurları ile buluşmayı hedefleyen Mimarca, süreli bir yayın olarak önceden belirlenen ve duyurulan tema çerçevesindeki dosya yanında gündemi de takip etmek amacı ile her sayı içinde dosya dışı yazılara da yer vermektedir. Akademik ve bilimsel içerikli makaleler, kitap incelemeleri, Kıbrıs Türk Mimarlığı'na önemli katkı koymuş mimarlarla söyleşiler, uluslararası alanda ödül almış önemli mimar ve projelerin tanıtımının yanı sıra disiplin ötesi yazılara da düzenli olarak yer verilmektedir.

Mimarca dergisi, 1991 yılında yayımlanan 27. sayısından itibaren tüm sayıların içerikleri, tam metin ve görselleri <http://www.mimarlarodasi.org/tr/mimarlar-odasi-yayinlari/mimarca-dergisi/> adresinden izlenebilmektedir. Dergi yayımlandıktan sonra yeni sayı web sitesinden ücretsiz indirilebilmektedir.

Mimarca Yayın Koşulları:

- KTMMOB Mimarlar Odası Yayın Kurulu'na ulaştırılan yazılar ve görseller dijital formatta kabul edilecektir. Bunlar e-posta yolu ile yayin@mimarlarodasi.org adresine gönderilecek veya CD/DVD içerisinde Mimarlar Odası sekreterliğine Yayın Kurulu'na ulaştırılmak üzere teslim edilecektir.
- Yayın komitesine gönderilen yazılar, yazar isimleri kapalı olarak yayın kurulu üyeleri ve davetli hakemler tarafından değerlendirilir. Dolayısı ile yazar bilgilerini içeren kapak sayfası yazıdan ayrı olarak kaydedilerek teslim edilecektir. Kapak sayfasında yazının ve yazarın ismi, kurumu ile yazarın iletişim bilgileri bulunmalıdır. Yayın Kurulu, yazıların basıma uygunluğuna karar verir; bilimsel nitelikli makalelerde bu karar davetli hakemlerin raporu ile kararlaştırılır. Basım bilgisi yazarlara teslim tarihinden itibaren 2 ay içerisinde yazılı olarak bildirilir. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda Mimarlar Odası web sitesi ve yayın organlarında görsel malzemesi ile birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.
- Yazıdaki görüşler yazar(lar)a aittir, Yayın Kurulu'nu hiçbir koşulda bağlamaz.
- Dergiye gönderilecek bilimsel yazılarda yayın etiği gözetilmeli, COPE (Committee on Publication Ethics)'un "Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlar"ı dikkate alınmalıdır.
- Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet ve anahtar kelimeler yazı ile birlikte gönderilmelidir. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Örnek: TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, ERIC vb. gibi kaynaklar kullanılabilir.
- Görsel malzeme yazıdan ayrı olarak kayıt edilmiş, TIFF, JPEG veya EPS formatında, eni 15 cm ve 300 dpi çözünürlükte teslim edilmelidir. Gönderilen görsel malzemelerin telif hakları yazarın sorumluluğundadır; görseller için kaynak gösterilmesi gereklidir.

- Notlar dipnot yada sonnot; kaynaklar ise sonnot biçiminde, tümü Latin Alfabesi ile verilmelidir. İnternet kaynakları izleme tarihi ile birlikte verilmelidir. Kaynak gösterme yöntemi şöyledir (Chicago Manual of Style):

Jonathan Dawson, Ekoköyler: Sürdürülebilirliğin Yeni Ufukları, İstanbul: Sinek Sekiz Yayınları, 2012, 21. [Veya: 21–24]

ÖNSÖZ

Toplumsal Örgütlenme
Alanı Olarak Kamusal
Mekânlar

Pınar Uluçay Righelato

1

MİMARCA BAKIŞ

Kentsel
Müştereklerimiz:
Kamusal Alanlar

Türker Aktaç

9

19

Kentsel Yaşam ve
Kimlik Bağlamında
Kamusal Mekânlar

Derya Oktay

12

SANATSAL KATKI

Modern Kentlerimizde
Kamusal Alanlarının
Önemi Üzerine

Ehsan Daneshyar

Kıbrıs, Ada ve
Barınma düğümleri

27

Cem Yardımcı

Kentsel Dönüşüm
Sürecinde Kentsel
Kamusal Mekânların
Dönüşümü: Grand
Canal Square (Büyük
Kanal Meydanı) Örneği,
Dublin, İrlanda

Nil Paşaoğluları Şahin

39

44

Kamusal Alan ve Sanat:
Sanatla Yüklü Bir Şehir:
Şikago

Mustafa Atun

47

Kamusal Alanların
Değerlendirmesinde
Stadyumların Rolü:
Kuzey Kıbrıs'ta Örnek
Bir Stadyum: Mağusa,
Canbulat Stadyumu

Uğur Ulaş Dağlı

71

Bugünün Toplu Konut
Mimarlığı: II. Dünya
Savaşı Sonrasında
Bugüne Kadar –
Eleştirel Bir Panorama

Atilla Yücel

111

Kentsel Dönüşüm -
Kamusal Yapıların
Ticari Kimliğe
Bürünmesi - Çok
Fonksiyonlu Karma
Projeler ve Mimarlık

Natali Toma

120

Lefkoşa'da Kamusal
Mekânların Sosyo-
Politik Dönüşümü:
Girne Caddesi –
Ledra Caddesi AksıPayam Mahasti Shotorbani
Nezire Özgece

İÇİNDEKİLER

51

Kamusal Yapılarda
Evrensel Tasarımın
Önemi: Girne
Kaymakamlık Binası
ve Yakın Çevresinin
İncelenmesi

Ümran Duman

MİMARLIK İNSANLARI

Yüksek Mühendis
Mimar Ayer Kaşif İle
“Kamusal Yapılarda
Sanat” Üzerine

Devrim Yücel Besim

97

111

Kentsel Dönüşüm -
Kamusal Yapıların
Ticari Kimliğe
Bürünmesi - Çok
Fonksiyonlu Karma
Projeler ve Mimarlık

Natali Toma

120

Lefkoşa'da Kamusal
Mekânların Sosyo-
Politik Dönüşümü:
Girne Caddesi –
Ledra Caddesi AksıPayam Mahasti Shotorbani
Nezire Özgece

139

KARİKATÜR

Serhan Gazioğlu

58

Açık Mekânlardaki
İnsan Davranışlarının
Analizi, Kuzey
Kıbrıs'taki Selimiye ve
Namık Kemal Meydanı

Yasemin Mesda

104

Kamusal Mekâna
Katkı Olarak
Katılımcılık

Özge Çağlar

ÖNSÖZ

Toplumsal Örgütlenme Alanı Olarak Kamusal Mekânlar

Pinar Uluçay Righelato

En temel tanımı ile müşterekler, toplum bireylerinin birlikte kullanmak ve yönetmek durumunda oldukları ortak varlıklardır. İçinde bulunduğumuz çağın ekonomik, siyasal ve kültürel meseleleri çerçevesinde hava, su, kamusal mekân gibi müştereklerimize sahip çıkmak; onlarla ilgili sorunlara müşterekçi bir anlayışla yaklaşmak; ve ortak olanı koruma yönünde çaba göstermek, mesken edindiğimiz dünyayı iyi yönde değiştirebilme açısından önemlidir. Unutulmamalıdır ki müşterekler, toplum bireylerinin onların gelecek kuşaklara aktarılmasına katıldıkları müddetçe vardır.

Dünyadaki varlığımız için elzem olan hava, su misali, kentlerin hayat bulmasında önemli rol oynayan kamusal mekânlar, bireyleri ve toplumları örgütlenme potansiyelleri açısından tarihin biçimlenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Her türlü sosyal sınıftan ve etnik kökenden bireylerin sosyalleştikleri ve siyasal alana ilişkin fikirlerini birbirleri ile paylaştıkları, tartıştıkları ve kamuoyu oluşturdukları kamusal mekânlar, demokratik bir örgütlenme alanı olarak toplumların temsiliyetini mümkün kılmaları açısından varlıklarının sürdürülmesi önemlidir.

Bu kapsamda toplumun tüm bireyleri -devlet kurumları, siyasetçiler ve halk- siyasal karar alma süreçlerine doğrudan katılarak kentin yeniden üretiminde yer almalı ve geleceğin şekillendirilmesine katkı koymalıdır. Siyasal iktidar karşındaki muhalefet,

Resim 1: Tahrir Meydanı, Mısır, Bünyamin Aygün, Milliyet Gazetesi <http://www.milliyet.com.tr/tahrir-darbe-degil-demokrasi/dunya/detay/1731363/default.htm> (1 Mart 2018'de ulaşıldı)

Resim 2: 2013 Brezilya Gösterileri, <https://sptnkne.ws/haSx>, (1 Mart 2018'de ulaşıldı)

farklı yaşam tarzlarının ve düşünme biçimlerinin de var olduğunu bireylere hatırlatarak, katılım, çoğulculuk, temel hak ve özgürlükler gibi değerler temelinde kamusal alan anlayışının dönüşmesine neden olmuştur.

Günümüzde farklı inanç, düşünce ve kimliklerin oluşturduğu çoğulcu bir kamusal alandan ve o mekân üzerinde oluşturulan kamuoyunun niteliğinden söz edilmektedir. Tarihsel süreçte kentlerin gelişimine bakıldığında, kamusal mekânların kentlerin dönüşümünde aktif

rol oynadıkları görülmektedir. Müştereklerin özelleştirilmesine, tekelleştirilmesine tepki olarak işgal edilen kamusal mekân ve oluşturulan kamuoyu, kolektif hareketlere dönüşerek pek çok diktatör rejimi de sona erdirmiştir.

Örneğin Mısır'ın başkenti Kahire'nin merkezinde bulunan İsmailiye Meydanı 1919 Mısır Devrimi'nden sonra Tahrir /Özgürlük Meydanı olarak anılmaya başlamıştır. Birçok tarihi olayın yaşandığı bu meydan, 2011 yılında 1 milyondan fazla protestocuya

Resim 3: İklim Değişikliği Eylemi, Paris (<http://www.cbc.ca/news/world/climate-protest-paris-1.3342384>) (1 Mart 2018'de ulaşıldı)

ev sahipliği yaparak otuz yıllık devlet rejimini sona erdirmiş ve halk devriminin sembolü haline gelmiştir.

Açlık, işsizlik, yolsuzluk ve diktatörlüğe karşı Tunus ve Mısır'da başlayan toplumsal uyanış, "Arap Baharı" olarak tarihe yazılmış ve Ortadoğu bölgesinde toplumsal bir siyasi-silahlı harekete dönüşmüştür. Meydan ve sokaklarda yaşanan eylemler ve gösteriler, hak ve özgürlük mücadelesi adı altında birçok Arap diktatörünün devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Eşi görülmemiş bir halk hareketi olarak nitelendirilen Arap Baharı, Ortadoğu'da yaşanan en büyük değişim olarak yorumlanmaktadır.

Arap Baharı'nı takiben 2013 yılında İstanbul'un Taksim Meydanı'nda başlayan gösteriler ise Gezi Parkı'nın özelleştirilmesine tepki olarak başlamış bir kent hakkı talebi olarak değerlendirilebilir.

Paralel zamanlarda, farklı bir coğrafyada karşımıza çıkan 2013 Brezilya protestoları, ulaşım ücretlerine yapılan zamlar, rüşvet, ekonomik eşitsizlikler ve yüksek vergiler karşısında halkın statükoya karşı oluşturduğu tepki, yakın tarihimizde yerini alır. Yaklaşık 1 milyon Brezilyalı'nın 2014 Dünya Kupası için yapılan harcamaları protesto amaçlı meydan ve sokaklara

dökülmesi ile oluşan kamuoyu, hükümet karşıtı bir harekete dönüşerek halk ve iktidar arasında çatışmaya neden olmuştur.

2015 yılında ise dünya genelinde on binlerce kişi Paris'te düzenlenecek İklim Konferansı katılımcıları üzerinde baskı oluşturmak üzere kamusal alanlarda protesto gösterileri düzenlemiştir. Bu amaçla Paris'te buluşmayı hedefleyen halk, güvenlik nedenleri dolayısı ile Paris gösterilerine katılamayınca, eylemlerin yasaklanmasını Cumhuriyet Meydanı'na (Place de la Republique) bıraktıkları yüzlerce ayakkabı ile protesto etmiştir. Sessiz bir dayanışma örneği olarak dikkatleri çeken bu hareket demokratik örgütlenme biçimine güzel bir örnektir.

Kahire'deki Tahriri Meydanı, Paris'teki Cumhuriyet Meydanı, Tahran'daki Azadi Meydanı, Lefkoşa'daki Sarayönü ve Dr.Fazıl Küçük Meydanı, dünyadaki pek çok örnekleri gibi toplumsal uyanışlara sahne olarak kentlerin ve halklarının kaderini değiştirmiştir.

Kamusal alanların pek çok farklı açıdan irdelendiği bu sayımızda Prof. Dr. Derya Oktay, kent kimliğinin toplumların ve kültürlerinin sürdürülmesindeki önemine vurgu yaparken, Prof.Dr. Uğur. Dağlı, Doç Dr. Nil Paşaoğulları Şahin ve

Mustafa Atun sırası ile Mağusa'daki Canbulat Stadyumu, Dublin'deki Büyük Kanal Meydanı'nı ve Şikago meydanlarını kamusal yaşam alanları olarak Mimarca okurları için inceledi. Özge Çağlar ve Doç.Dr. Pelin Dursun Çebi, katılımcı odaklı kamusal alan üretimine odaklanırken, Ümrân Duman Girne Kaymakamlık Binası örneği çerçevesinde kamusal yapıların, evrensel tasarım kavramıyla planlanmasının önemine vurgu yaptı. Yasemin Mesda, kamusal alanlardaki insan davranışlarını incelerken Doç. Dr. Payam Mahasti Shotorbani ve Nezire Özgece, Lefkoşa'daki Girne-Ledra Caddesi'nin sosyo - politik dönüşümünü anlattılar. Yrd. Doç. Dr. Cem Yardımcı ise Kıbrıs'ta uygulanabilecek mekânsal planlama stratejilerine değindi. Son olarak Prof.Dr. Atilla Yücel, geçen sayıda yayımlanan 'Modernizm Döneminde Toplu Konut Mimarlığı: Hayaller ve Gerçek - 1) Sanayi Devrimi'nden İkinci Dünya Savaşı Sonrasına' başlıklı makalesinin ikinci bölümü olan 'Bugünün Toplu Konut Mimarlığı: II. Dünya Savaşı Sonrasından Bugüne Kadar - Eleştirel Bir Panorama'yı Mimarca okurları için kaleme aldı.

Keyifle okumanız dileğiyle...

Pinar Uluçay Righelato
KTMMOB-MO Yayın Kurulu Başkanı
Mimar, Doğu Akdeniz Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

purighelato@gmail.com

MİMAR-LIK MÜZAKERELERİ

Mimarlık nesnesi yaratıcısı tarafından kurgulanan kavramsal-mekansal-işlevsel örgütlenmenin bir sonucu olarak biçimlenir ancak tasarımcısının, işveren ve diğer aktörler ile yürüttüğü müzakereler temelinde varolur. Mimari ürün, işveren yanında devleti temsil eden kurum ve kuruluşlar, sanayici, yüklenici firma, ve farklı meslek gruplarından uzmanlar ile kurulacak kritik diyaloglar ve ilişkiler çerçevesinde meşru hale gelir.

Benzer müzakere ortamları, sadece mimarlık pratiğinde değil; mimarın eğitimi ile dertlenen eğitim kurumlarında da mevcuttur. Müzakere odaklı atölye eğitimi bireye yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisini kazandırarak, bulunduğu ortamı anlamasını ve sorgulamasını sağlar. Farklı kültürlerden bireylerin oluşturduğu çoklu atölye ortamlarında meslek adayı verilen problem ile yüzleşmek suretiyle, ilgili sorunları tanımlar ve çözüm üretir. Son olarak ürünlerini bir topluluk önünde jüriye sunarak eleştirilere yanıt verir. Bu durum hiç şüphesiz mimar adayına bazı özellikler kazandırarak onu profesyonel yaşamda ayrıcalıklı bir konuma getirir.

Bu kapasite toplum yararına kullanılabileceği gibi mimarın kendini baskın ve ezici güç olarak sunacağı ortamlara da dönüşebilmektedir. Kolektif iş yapma/ekip çalışması eyleminin edilgenleşmiş olduğu ortamlarda, mimarlık nesnesi “moda” ve “reklam” yoluyla üretilen tüketim nesnesine dönüşerek, mimarı bu duruma hizmet etmeye teşvik etmektedir.

86. sayısında Mimarca, ilgili tüm disiplinleri bahsi geçen uzlaşi ve gerilimler ekseninde mimarlık pratiğini ve eğitimini yeniden değerlendirmeye ve sorgulamaya davet ediyor.

- Kullanıcının gözünden: Hayalimdeki mimar
- Mimarın gözünden: Hayalimdeki işveren
- Katılımcı odaklı mimarlık
- İşbirlikçi tasarım ve üretim süreçleri
- Küreselleşme; Mimarlık Pratiğinin Geleceği ve Mimarın Değişen Rolü
- Disiplinlerarası mimari çalışmalar
- Öğrencinin / Öğretenin gözünden: İdeal mimarlık eğitimi

SON TESLİM TARİHİ:
30 HAZİRAN 2018

KTMMOB Mimarlar Odası
yayın@mimarlarodasi.org
Nuri Efendi Sokak, No:3,
Arabahmet Mahallesi, Lefkoşa.
www.mimarlarodasi.org
https://www.facebook.com/
ktmmobmimarlarodasi

Mimarca 86. sayısında genel kapsamdaki yazıların yanı sıra “MİMAR-LIK MÜZAKERELERİ” temasıyla yazı ve görsel aracılığıyla mimarlık ve benzer disiplinlerde düşünce üreten herkesi bu sorgulamaya davet ediyor. Gönderilecek yazılar belirlenen formata uygun ve en fazla 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet ile birlikte yayın@mimarlarodasi.org e-posta adresine ulaştırılmalıdır.

Doğanın zarafetini evinize getiren parke seçenekleri için...

ENGLISH ABSTRACTS

PUBLIC SPACES WITH CONTEXTS OF URBAN LIFE AND IDENTITY

Today, one of the problems caused by globalization is the growing amount of mediocre public spaces causing damage and/or loss of the city identity and their isolation from urban life. Economic, social and political changes in the world have led to the deterioration of the concept of 'city center' and the acceptance of emerging shopping and recreational centers as the new city centers, which, in turn, initiates the disappearance of physical and social activities in the public spaces, affecting their vitality. As social life in public urban spaces now competes with media technology which continues to shift interaction inward, and away from less controllable public life, these spaces need professional attention more than ever. This study, clarifying the concepts of public realm and public space through a comprehensive literature review, concentrates on the examples of successful public spaces in various world cities highlighting the need for respect to the local values, and proposes strategies to better design and improve public spaces.

Key words: Public Space, City Identity, Urban Life, Squares, Vitality

Prof. Dr. Derya Oktay

CYPRUS, ISLAND AND NODES OF SHELTERING

Will we live inside or outside Cyprus; Or will we live together with Cyprus?

The research and proposals within this paper examines the public movement within the island to ensure a healthy integration within and outside the island.

It tries to propose how infrastructural decisions and its fiction will keep the public mobility alive and may have effects on the economy in the public space. The richness of the public space must be seen as a suitable environment for the integration of associations. Individual and social experiences may dissolve and be self-created within the knitted fiction of renewable energy, information production, transportation network and public space. It is aimed to knit the public network, to set the transportation system and to set the technology, to diversify the work force, to lead the production and use of information, and 'possibilities and needs' to reveal. It is tried to recommend the condition of sheltering for the individual in the nature and public places.

Suggestions have been developed in order to reveal the potential of the island by examining the gap in the thresholds where the resolutions are experienced by the global and universal debate and different perspectives. 'Buffer zone' - Bosphorus, Cyprus and Sea of Marmara have been correlated and proposals that might keep the scattered structure of the island, its economy and social life alive have been examined and developed. Concurrently, at a smaller scale, a net mesh which will integrate with the simple topographic characteristic of the Girne region, has been developed based on continuity of the coast - top section and the quality of the dry stream beds protecting the valuable humus layer against the rain and floods. This paper aims to discuss the proposals for living together with Cyprus in particular in public spaces.

Key words: Cyprus, Island, Public Shelters, Design Node, Transportation Web.

Assist. Prof. Dr. Mustafa Cem Yardımcı

URBAN PUBLIC SPACES IN THE PROCESS OF URBAN RENEWAL: CASE OF GRAND CANAL SQUARE, DUBLIN, IRELAND

Many declining city centres in different parts of the world recently underwent urban renewal processes for revitalization. During this process it should be noted that, only renewing buildings without taking their close context into consideration is not the remedy. As much as buildings, urban public spaces should also be revitalized as a part of this process. Buildings should provide a strong interrelationship with their close environments both physically and visually. Dublin is a unique setting which recently took attention globally with the urban renewal process of its Docklands region. After this process, Dublin Docklands appeared as the new face of the city via juxtaposition of old and new buildings in harmony. Furthermore, Grand Canal Square in this area designed by Martha Schwartz is a significant example of urban public spaces' renewal. Meanwhile, it is known as the most creative and innovative urban public space due its extraordinary and brave design at Dublin.

Key words: Urban Renewal, Urban Public Spaces, Dublin Docklands, Grand Canal Square

Assoc. Prof. Dr. Nil Paşaoğulları Şahin

PUBLIC SPACE AND ART: CHICAGO, A CITY OF ART

In this short article, the architect Mustafa Atun re-interprets his experiences as a student in the city of Chicago by looking at the least known attributes of this well known world city. Mostly known as a global financial center with its rising skyscrapers, the city of Chicago is re-discovered through its public spaces. The architect illustrates through selected examples how Chicago's public spaces transformed and gradually created a cultural reform in the city.

Key words: Public Space, Art, Culture, Urban Transformation

Mustafa Atun (Architect)

THE ROLE OF STADIUMS AS PUBLIC SPACES: CANBULAT STADIUM IN FAMAGUSTA

Public spaces can be expressed as spaces that bring people from different status together, outside of everyday life routines. Stadiums have always had an active influence on cities, because of the exuberance of the excitement that combines the cultures, geographies, countries, cities, neighborhoods, genders and ages beyond playing football matches. Due to its significance, the stadium affects the city on physical, social, cultural level and replaces many public spaces. The aim of the article is to evaluate the stadiums / stands, which are new public spaces. Another aim is the interpretation of Canbulat Stadium in Famagusta which contributes to the urban identity of the Walled City. In the article, Canbulat Stadium which is a social / urban activity area, where the ideas, speeches and actions are produced and directed towards the whole island in general and especially for Famagusta, are discussed in depth. It is being attempted to explain the strong public space features of this Stadium, where all Famagustians are gathered by forming a public body.

Key words: Public Space, Stadium, Famagusta, Canbulat Stadium

Prof. Dr. Uğur Ulaş Dağlı

THE IMPORTANCE OF UNIVERSAL DESIGN PRINCIPLES: A RESEARCH ON KYRENIA GOVERNMENT BUILDING AND ITS SURROUNDING

It is important for public buildings which are open for everyone's access to be designed according to Universal Design principles. Universal Design aims to create common designs for all people regardless of their physiological, age, gender, socioeconomic or education levels. Designing public spaces according to Universal Design principles ensures that everyone will get fair use of the space. This study discusses the importance of Universal Design for public buildings, and examines the Girne District Office building according to these principles.

Keywords: Public Space, Public Building, Universal Design, Design For All, Fair Use

Ümran Duman

AN ANALYSIS OF THE HUMAN BEHAVIOR OF OPEN SPACE IN THE SELIMIYE AND NAMIK KEMAL SQUARE IN NORTH CYPRUS

Diversity of social, cultural and religious value of users creates differences in environment-behavior relations. The effect of the architectural design is very important as well as the cultural and religious values for using the open public places. The space organizations, routing and behavior of the users are provided by the planning and design. This idea is supported with Roger Barker's words: "It is in your hand that gets into a space but after that your behaviors should be parallel with the spaces behaviors" (Barker, 1968). The aims of the study are to analyses and to observe between the human behavior and their relationships with open spaces according to the cultural and religious differences. In addition, the user's behavior are analyzed according to the design of space and its' effects. The Selimiye Square in Nicosia and the Namik Kemal Square in Famagusta are selected areas for scope of this study. Qualitative and quantitative research methods are used during the study. The methodology of this study is divided into three main sections, which are; literature review, field work and analyzing, interpreting, and evaluating the research data.

Key words: Open Public Spaces, Human Social Behavior, Culture, Religion, Proxemic Theory, North Cyprus.

Yasemin Mesda

MASS HOUSING TODAY, A CRITICAL OVERVIEW

This article is the continuation of the text "Housing Architecture and Modernism: Dreams and Realities" published in Mimarca 84, September 2017 which included the period between the Industrial Revolution and the years succeeding the World

War II. It embraces the architectural achievements in the mass housing starting from the post war years and ending to the present days. The large panorama that the article depicts is more comprehensive than the previous one. The post war World has become more and more global. The architectural and housing realizations covered new geographies including the underdeveloped part of the World besides the early industrialized and wealthy countries. Architecture for the poor has become a major concern in the first decades succeeding the war and has been continued in the following years. New emerging powers and urban centers appeared and developed such as China and South-East Asia and newer experiences were realized all over the World including the old and new activity foci. Besides this globalization process the modernist utopias have faded, the demiurgic large scale urban projects have been largely abandoned and the new realizations in housing became to be more realistic, pragmatic and small scale. Following the poverty of the first post war decade the developments in construction technology and building materials allowed more audacious and free structural and formal experiments. The present year's mass housing architecture is always rational but this fact does not exclude sophisticated architectural search, innovative solutions, fine detailing and environmental quality including the landscape and climatic fit. Energy and environmental concern have become important issues relating to economy and sustainability.

Key words: Mass housing, Revisions in Modernism, Pluralism, The Third World, Involvement, Sustainability, Globalism, Post-Capitalism, Consuming, Pragmatism, Space, Scale.

Prof. Dr. Atilla Yücel

AN INTERVIEW WITH ARCHITECT AYER KAŞIF ON "PUBLIC BUILDINGS AND ART IN CYPRUS"

An interview with Ayer Kaşif (MArch, MSc) who is a well-known architect has been realized on 09.02.2018 in Nicosia. He is one of the founders of Union of the Turkish Cypriot Engineers

and Architects and the first president of Chamber of Architects. He has always been very active in architecture and related institutions in Cyprus. This interview includes his works and experiences and specially focus on "public buildings and art" which is related to the topic of the 85 issue of Mimarca Journal. In addition his passion and interests on art which goes beyond his formal architecture education in 1959 in ITU takes place in this truthful reportage. It also emphasizes that architecture is a kind of life style as a polyphonic discipline and needs a hard work.

Assoc. Prof. Dr. Devrim YÜCEL BESİM

PARTICIPATION AS A CONTRIBUTION FOR PUBLIC SPACE

The urban resident primarily interacts with the urban space in everyday life. What is significant to the urban resident is the interaction between him/her and urban space; and the meaning assigned to this interaction. Within this framework, this study discusses the identity of potential urban spaces; and participation of citizen in the production process within the constraints of planning and design decisions. Additionally, the meaning and definition of the concept of participation is emphasized; and its emergence in history is scrutinized in the literature. In the production of urban space, the practices and organizational models in which the city liner can participate are examined. Participatory approaches, particularly those that reflect the individual's own demands, have been addressed as "How to use it as a more sustainable planning tool in the production of urban space?"

Participative approach brings the individual to the forefront. With this understanding, the links between individuality, society, and urban space become increasingly relevant. Participatory approaches that are a priority to the individual are thought to have the power to create spatial transformation. Urban spaces are considered as powerful tools for individuals who aspire to experience a happier urban life. In the production of urban space, the

potential to create qualified and sustainable urban spaces with the participation of the city liner has been examined. As a contribution to public space, participatory approaches in the production of urban space are discussed.

Keywords: Participation In Design, Participatory Planning, Participatory Urban Space Production

Özge Çağlar, Architect, M.Arch

URBAN TRANSFORMATION - CHANGING OF PUBLIC BUILDINGS INTO COMMERCIAL IDENTITY- MULTIFUNCTIONAL MIXED-USE PROJECTS AND ARCHITECTURE

In this article, the concept of commercial identity of public buildings is examined and the responsibilities of architects in the process of interacting with architects, designers and other related disciplines are explained. In recent years, as well as experiences in multifunctional mixed-use projects, especially in Istanbul, international projects that have succeeded in becoming urban meeting points are given as examples.

Key words: Urban Transformation, Public Buildings, Commercial Identity, Mixed-Use Projects, Architecture, Istanbul

Natali Toma Architect, M. Arch

SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATION OF PUBLIC PLACES IN LEFKOŞA: KYRENIA AVENUE – LEDRA STREET AXIS

Henry Lefebvre (French philosopher and sociologist 1901-1991) believes each city in every period stand by three phases. He defines these stages by; Mythology, Ideology and Utopia. These stages represent a period of time; Past, Present and Future. As it is clear all these phases are connected to each other. It means the city in present is a product of what our ancestors were thinking and the ideology of us leads our city toward a utopia we are imaging for the future. Considering this point of view, cities

in Cyprus are in an exceptional and unique situation. By looking to history of contemporary Cyprus from colonial period towards the conflicts in 1974, it can be said that there was not a bright past for cities in Cyprus. The continuation of conflict in present time and the role of guarantors is another serious issue. Maraş, a vacant city without any citizen for decades. Lefkoşa, the only divided capital in EU and one of the rare in the world. Each of these cities can be assumed as a rare exception in the world. Their existing situation are showing the tough history that they passed in this beautiful island. In view of their situation we have to be worried about the future. Michel Foucault (French philosopher, historian of ideas, social theorist, and literary critic 1926-1984) claims that discipline is a new way of distributing power to each society. The fact is without discipline there will be a chaos over city. It is undeniable that municipalities need authorities to increase the quality of life. But how many discipline can role in one city at one time? Lefkoşa as a divided city is facing with at least two different ideologies which make the future of the city more complicated. This paper is an investigation of the impacts of political and social transformation in public places of Lefkoşa in both Greek and Turkish side based on the idea of two philosophers Foucault and Lefebvre.

Key words: Socio-political transformation, public space, Lefkoşa, Henry Lefebvre, Michel Foucault

Assoc. Prof. Dr. Payam Mahasti Shotorbani

Instructor Nezire Özgece

CORIAN® DESIGN

MARYAP

maryaptrading www.maryap.com
Özker Özgür Caddesi 23F K.Kaymaklı - Lefkoşa
+90 392 225 84 24

MİMARCA BAKIŞ

Kentsel Müştereklerimiz: Kamusal Alanlar

Türker Aktaş

Değerli Mimarlar,

51. Dönem'in son baskısı olan Mimarca 85 yine dolu dolu içeriğiyle sizlere sunuluyor. Bu sayının ana teması, "Kentsel Müştereklerimiz: Kamusal Alanlar".

Günümüzde sosyalleşmenin ana fiziki öğelerinden biri olan kamusal alanlar giderek kaybolmakta ve yerini özel alanlara bırakmaktadır. Şöyle ki, tarih boyunca kent kültürünün önemli parçalarından biri olan bu alanlar kentlilerin bir araya geldiği sosyal mekanlar olarak önem kazanmışlardır. Gerek ticari faaliyetlerin, toplantıların, törenlerin, gerekse felsefi tartışmaların gerçekleştiği bu alanlarda birlikte hareket etmenin göstergesi olarak toplumun farklı kesimleri buluşmuş; eylem, protesto ve ayaklanmalarla kendilerini ifade etme olanağı bulmuşlardır. Hatta bu alanlar infaz ve idamların gerçekleştiği tatsız anılara da sahne olmuştur. Tarih genellikle hep meydanlarda ya da benzer kamusal alanlarda gelişen olaylarla yön değiştirmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Modern çağın kimliksizleşen kentleri, küresel bir sorun olarak ülkemizde de varlığını hissettirirken, neoliberal ekonomi politikalarının yarattığı serbest piyasa dinamikleri planlama eylemini biçimlendirerek sokak, meydan gibi müştereklerimiz olan kamusal alanların niceliğini ve niteliğini de etkilemektedir. Serbest piyasanın yönettiği planlama pratiği, güvenli konut sitelerinin kontrolsüz artmasına

olanak sağlarken, kentlinin bir araya geleceği, bireysel ve birlikte kendini ifade edecekleri alanların da yok olmasına; bireyin yalnızlaşarak müşterek alandan çekilmesine neden olmuştur. Yabancılaşma, yalnızlaşma, ötekileştirme gibi sosyo-psikolojik sorunların arttığı toplumlarda ayrımcılık ve sınıf farklılığı gibi durumlar ortaya çıkarak toplumları bölmektedir. Gelecekte çok daha vahim olaylara sebep olabilecek bu sorunlar, kentlerin fiziki yapısını şekillendirerek, çarpık kenteşmeye neden olmaktadır.

Bu nedenle biz mimarlar toplumsal sorumluluğumuz gereği yanlış uygulamalara karşı çıkmalı ve bunları ortaya koyan planlama yaklaşımlarının karşısında durmalıyız. Mevcut kamusal alanların da yitirilmemesi için var gücümüzle mücadele etmeliyiz.

Ülkemizdeki kamusal alanların artması, var olanların yaşatılması ve fiziksel çevre kalitelerinin yükseltilmesi için Mimarlar Odası olarak yapılan en önemli katkının düzenlenen yarışma projeleri olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca Mimarca'nın bu sayısının ana teması olarak seçtiğimiz kamusal alanlar, pek çok değerli mimar ve akademisyenin katkıları ile farklı yönleri ile ele alınmıştır.

Kentler toplumların aynası olagelmışlerdir. Bir kenti okuyarak o toplum hakkında çok geniş bilgiler elde edebiliriz; "çarpık toplumun aynası çarpık kentler".

Planlama bunun neresinde? Biz neyi planlıyoruz?

Planlayanlara bakarsan, kentler rantın esiri olmuş durumda. Ve çok yanlış bir saptamayla... Mimarlar da bunlara hizmet ediyor.

Ama tüm bu çarpıklığın altında planlayıcıların imzaları var. Ne büyük bir çelişki.

Arkadaşlar bu ülke hepimizin; paylaşılan güzeldir... Ortak akılla oluşturulan, o ortaklığın doğrusudur... Paylaşılan bilgi... Birlikte karar üretmek bizleri güçlü kılar. Bunu

başarabilmek için ise ayrıştırıcı değil birleştirici planlara ihtiyacımız var... "Kentsel Müştereklerimiz olan Kamusal Alanlar" toplumları biz yapan ve birleştiren alanlardır. Aidiyet duygusunun geliştiği mekanlardır. Biz Mimarlar planlamanın esas yapı taşları olarak önce kendimizi şekillendirmeliyiz ki toplumun şekillenmesine öncülük ve rehberlik edebilelim.

Hepinize mimarlık dolu günler diliyorum...

Türker Aktaş
(KTMMOB) Mimarlar Odası Başkanı

Türker Aktaş
KTMMOB Mimarlar Odası Başkanı

turkeraktac@yahoo.co.uk

SELF- ORGANISED WORKPLACE

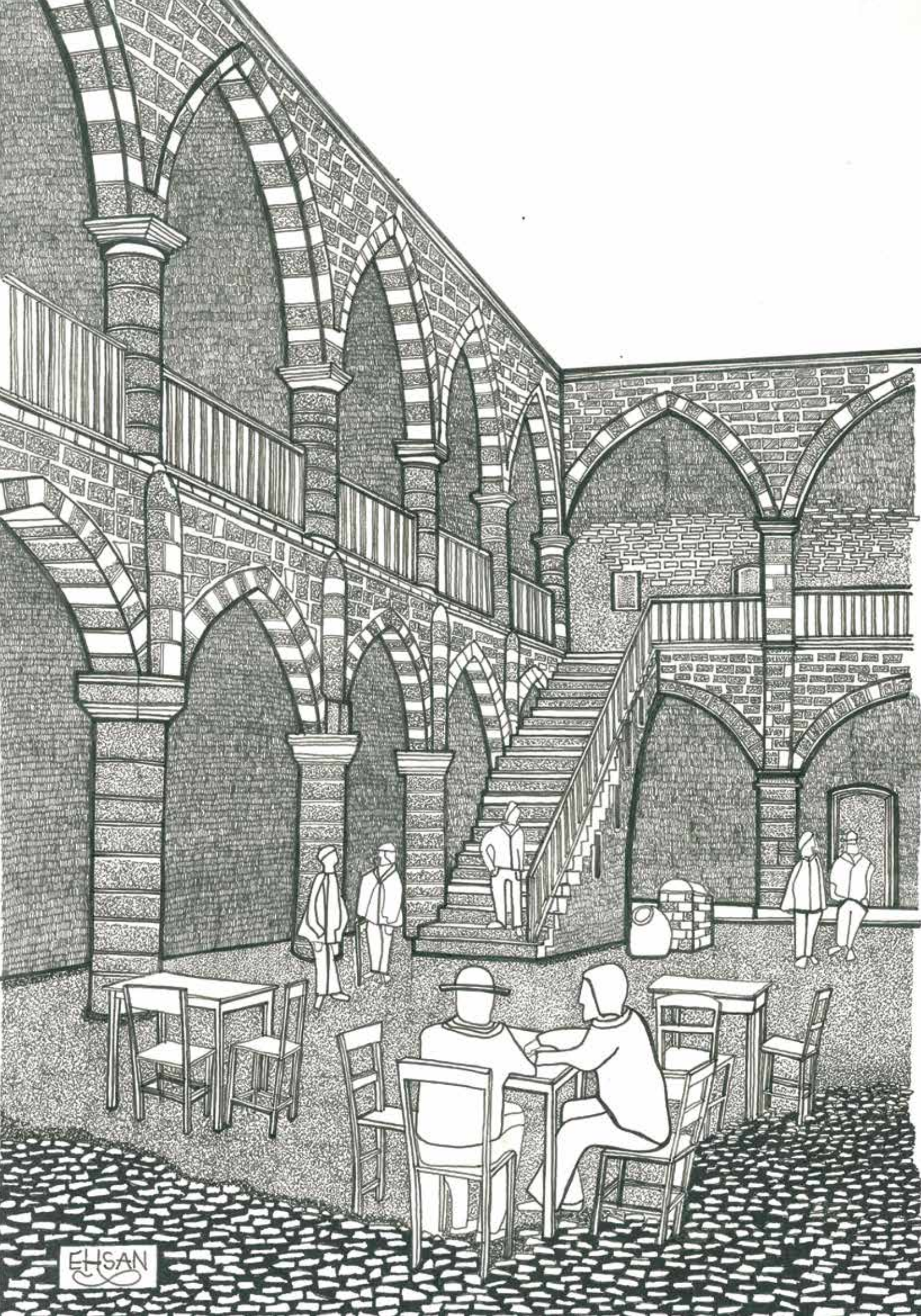

Kibns Koleksiyon
0392 223 59 88-89 info@ciddihome.com
Facebook / Instagram@ciddihome

Adana / Ankara / Antalya / Bodrum / Gaziantep / İzmir / Tekirdağ
İstanbul Caddebostan, Masko, Modoko, Tarabya, Zeytinburnu

New York / Chicago / Dallas / London / Düsseldorf / Vienna / Paris / Barcelona
Bogota / Moscow / Brükelen / Warsaw / Sidney / Singapore / Hong Kong / Dubai

KOLEKSİYON

SANATSAL KATKI

Modern Kentlerimizde Kamu Alanların Önemi Üzerine

Ehsan Daneshyar

Kamu alanların önemine, geleneksel yerleşimlerin oluşumundaki temel unsur olarak gereğinden fazla anlam yüklenemez. Bireylerin, grupların, ziyaretçilerin ve kent sakinlerinin biraraya geldikleri, karşılaştıkları ve sosyal olarak birbirleriyle etkileşime geçtikleri mağazalar, kahve/çay dükkanları önündeki yaya aksları, çeşmeler ve meydanlar gibi, yapılar arasındaki ve etrafındaki dolgu alanlarının tümü kamu alanları örnekleridir. Geleneksel yerleşimlerde, kamusal alanlar, insanların biraraya gelip sosyalleştiği ev ortamlarının bir uzantısı olarak düşünülmelidir.

Geleneksel yerleşimleri, modern kentlerden ayıran, sosyal yaşamın kalitesi, yaşayanların aralarındaki yoğun kişisel rastlaşmalar, anlamlı yüz yüze iletişimidir. Modern kentlere kıyasla geleneksel yerleşimlerde, etkileşimlerin büyük çoğunluğunun yüksek seviyede kamu katılımı ile gerçekleştiği kamusal alanlarının kullanılabilirliği, yaşam kalitesinin yükseltilmesinden sorumludur.

Başkent Lefkoşa'da yerli halkın ve turistlerin tarihi bir çevreyi ziyaret ederken hem oturup bir şeyler içecekleri hem de sohbet edecekleri kamusal bir alan olarak Büyük Han örneklenebilir. Büyük Han gibi kamusal alanlar çift yönlü rol üstlenmektedirler; bir taraftan kent dokusuna yaşam katarken, aynı zamanda da kentlilerin sosyal yaşamlarını desteklemektedirler. Geleneksel yerleşimler hem sosyal olarak duyarlı hem de yaşayan sağlıklı toplumların yaratılmasında çağdaş mimarlara yaygın bir örnek oluşturmaktadır. Mimarlığı bu perspektifle sürdürmek, birincil odağı, saf estetik kaygıdan, yakın çevredeki kamusal alanları ve de insanların sosyal yaşamlarını güçlendirecek şekilde geliştirecek; sosyal açıdan anlamlı, etkin, duyarlı binalara doğru kaydıracaktır.

Anahtar Kelimeler; Kamusal Alan,
Sosyal Etkileşim, Geleneksel
Yerleşimler

Ehsan Daneshyar
Mimarlık Tasarım ve
Güzel Sanatlar Fakültesi,
Girne Amerikan Üniversitesi

ehsandaneshyar@gau.edu.tr

ODA HABERLERİ

SMGM ile ilgili Haberler

Mimarca dergisi olarak Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi kapsamında yapılan ilk eğitim programının detaylarını sizlerle paylaşmak istiyoruz. Eylül 2017-Şubat 2018 tarihleri arasında toplamda başarıyla 25 eğitim kursu gerçekleşmiştir.

Ayrıca Eylül 2017-Şubat 2018 tarihleri arasında yapılan kursları kaçırın üyelerimiz için eğitim programının Mart-Haziran 2018 ayları arasında yeniden tekrarlanacağı bilgisini de sizlere iletmış oluyoruz.

Katılımcı adaylar, aşağıda belirtilmiş adreslerden SMGM sorumlusu Ayşan Sunalp'e ulaşarak ek bilgi alabilirler.

EYLÜL 2017

21 Eylül 2017: Yeşil Binalar
22-23-24 Eylül 2017: Bilirkişilik
27 Eylül 2017: Ahşap Yapı Tasarımı
28 Eylül 2017: Betonarme Yapı Tasarımı
30 Eylül 2017: Su/Isı Yalıtımı

EKİM 2017

2 Ekim 2017: Proje Yönetimi
5 Ekim 2017: İnşaatlarda İş Sağlığı ve Güvenliği
6 Ekim 2017: Etkili Sunum Teknikleri
7 Ekim 2017: Donanım ve Konfor

Resim 1: Bilirkişilik Semineri

Resim 2: Etkili Sunum Teknikleri

14 Ekim 2017: Oteller Tüzüğü
19 Ekim 2017: Koruma Yasaları
28 Ekim 2017: Deprem Yönetmeliği

KASIM 2017

21-22-23 Kasım 2017: Mimarlık Meslek Etiği
30 Kasım 2017: Isı ve Yoğuşma Denetimi

ARALIK 2017

7-9 Aralık 2017: Bilgisayar Destekli Tasarım
14 Aralık 2017: Çevresel Duyarlılık
16 Aralık 2017: Binalarda Yangın Güvenliği
18 Aralık 2017: Yenilenebilir Enerjiler ve Mimarlık

OCAK 2018

15 Ocak 2018: Kentsel ve Kırsal Gelişim
31 Ocak 2018: Evrensel Tasarım Standartları

ŞUBAT 2018

5 Şubat 2018: Enerji Verimliliği ve Bina Karnesi
16 Şubat 2018: Bölge ve Kent Kültürü
19-21 Şubat 2018: Yollar ve Binalar Tüzüğü
22 Şubat 2018: Eski Eser Projelendirme ve Çizim Teknikleri
26-28 Şubat 2018: Mesleki Yasa ve Tüzük

KTMMOB MİMARLAR ODASI

Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi

Nuri Efendi Sokak No:3 Arabahmet Mahallesi LEFKOŞA
Telefonlar: +90 392 229 2105 / 2106
Fax: +90 392 229 2107
e-mail: smgm@mimarlarodasi.org
e-mail: info@mimarlarodasi.org
<http://www.mimarlarodasi.org/tr/>

Resim 3: Etkili Sunum Teknikleri

Resim 4: Oteller Tüzüğü Semineri

Resim 5: Proje Yönetimi Semineri

IV. Akademik Kurul Toplantısı

24 Ekim 2017 tarihinde Mimarlar Odası Merkez Ofisi'nde IV ve son Akademik Kurul toplantısı gerçekleşmiştir. Toplantıya katılan DAÜ, UKÜ, YDÜ, Uluslararası Final Üniversitesi, Girne Üniversitesi Mimarlık Bölüm Başkan ve temsilcileri akademik alanda karşılaştıkları zorlukları tartışarak nihai bir ortak rapor haline getirmişlerdir. Yine aynı gün, katılım gösteren üniversitelerin göndermiş olduğu temsilci öğrencilerle birlikte Öğrenci Formu yapılmış ve öğrencilerin karşı karşıya geldikleri sorunlar ele alınmıştır. Her iki toplantıdan elde edilen veriler daha sonra yapılacak olan forumlarda tartışılmak üzere değerlendirilmiştir.

V. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı

1 Kasım 2017 tarihinde Lefkoşa Açık Öğretim Kurumu Binası'nda "V. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı" gerçekleştirilmiştir. Kurultaya beş üniversitemizin mimarlık bölümleri

Resim 6: Su-Isı Yalıtımı Semineri

Resim 7: Mimarlık ve Eğitim Kurulu ön çalışması

öğretim üyelerinin ve Mimarlar Odası üyelerinin katılmıştır. Konuk Konuşmacı Prof. Dr. Alper Ünlü ve Tarek Naga'nın başarılı ve ilgi çekici sunumlarının ardından çalışma grupları da sunumlarını tamamlayarak kurultay sonlanmıştır. Bu kurultayın daha öncekilerden en önemli farkı ise akademik ve öğrenci formunu da kapsamı olmuştur.

V. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı'nın çerçevesini oluşturan ana tema özetle şöyledir:

"...Mimarlık ideali içerisinde "daha iyi bir dünya" ve "daha iyi yapı bir çevre" arayışı devam ederken... Her geçen gün iyi ve kötü mimarlık ürünleri eleştiri konusu olurken... İyi ve kötünün yaşama dair izlerini ve etkilerini incelerken...

"İnsan" kavramının "iyi bir dünya" için önemi ve sorumluluğu unutulmuştur.

Yaşama dair izlerin başlangıç noktası olan insan'ın artık kendi ürettiğini, eğittiğini ve kendini sorgulama zamanı

gelmiştir. İnsanın kendini sorgulayarak iyi ve kötü kavramını öz eleştiri olarak ortaya koymazamanıdır. Bu bağlam içerisinde Mimarlık ve Eğitim Kurultayı "Mimarlık ve Eğitim Politikaları" temasını insan olgusu altında Çocukluk, Gençlik ve Olgunluk felsefesi temelinde üç ana başlık olarak sorgulayacaktır.

Çocukluk dönemini temsilen insan belleğinde mimarlık hafızasının oluşumunun incelenmesi hedeflenmektedir. Toplum içerisinde mimarlık kültürünün oluşum politikaları ile bunun mimarlık eğitime ve mesleğine yansımalarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Gençlik dönemini temsilen yüksek öğretim kurumlarında, mimarlık eğitim politikalarının incelenmesi hedeflenmektedir. Gelişen ve sayı olarak çoğalan mimarlık bölümlerinin mesleğe, eğitime ve topluma etkisi incelenecektir. Avrupa Birliği uyum süreci ile KKTC'de bulunan Mimarlık Bölümleri tarafından oluşturulacak eğitim politikalarının incelenmesi hedeflenmektedir.

Olgunluk dönemini temsilen profesyonel hayatta mimarlık

Resim 8-9: Mimarlık ve Eğitim Kurultayı

Resim 10-11: Mısırlı Ünlü Mimar Tarek Naga'nın Sunumu

mesleğinin gelişimi ve saygınlığı adına politikaların irdelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda mimarlık mesleğinde sürekli mesleki gelişimin önemi ve topluma etkisi tartışılacaktır...."

Mısırlı Ünlü Mimar TAREK NAGA'nın Sunumu

Mimarlar Odası ev sahipliğinde 2 Kasım 2017 tarihinde Lefkoşa Atatürk Kültür Merkezi'nde Mısırlı ünlü Mimar

TAREK NAGA, tasarım süreci üzerine bir sunum gerçekleştirdi. Tasarım ve felsefeyi sentezlemeyi başaran 3 saatlik başarılı ve etkileyici sunum, aynı anda izleyicilerin akıllarında aydınlanma sağlayarak bir çok soru işareti bırakmayı da başardı.

KTMMOB Mimarlar Odası Geleneksel Yılbaşı Kokteyli

22 Aralık 2017 Cuma günü KTMMOB Mimarlar Odası geleneksel yılbaşı

kokteyli Lefkoşa Surlariçi Bedesten'de gerçekleştirildi. Tarihi atmosferde gerçekleştirilen yılbaşı kutlaması 500 üyenin katılımıyla gerçekleşti. Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve KKTC Meclis Başkanı Dr. Sibel Siber'in açılış konuşmalarının ardından katılımcı oda üyeleri canlı müzik eşliğindeki etkinlikte birlikte oldular Kokteyl zengin hediye çekilişi ile sonlandı.

Resim 12: Osman Balcıgil ile Edebiyat Sohbeti

Resim 13: Mustafa Çelik Spor Salonu Ulusal Mimari Tasarım Yarışması

Yarışması sonuçlandı. Yarışma şartnamesi gereği 23 Ocak 2018 tarihinde saat 13:00'de jüri üyeleri biraraya gelerek yarışma projelerini değerlendir ve ödüle layık görülen projeler belirlendi. Bu bağlamda; Enç Bodamyalızade, Ekrem Z. Bodamyalızade ve ekibi Birincilik; Hasan Zafersoy, Ali Şanlıkol, Bayram Mahmut ve ekibi İkincilik; Burak Türsoy, Erdal Şahoğlu, Buğu Şah ve ekibi Üçüncülük ödüllerini kazanan yarışmacılar oldu. Yarışmanın ödül töreni ve kolokyumu 25 Ocak 2018 Perşembe, saat 18:00'da Ortopedik Özürlüler Derneği Salonu'nda gerçekleştirildi.

Resim 14-15: 2018 Yılı Mimarlar Odası Eşantıyonları

Osman Balcıgil ile Edebiyat Sohbeti ve İmza Günü

15 Aralık 2017 Cuma günü saat 17:00'de KTMMOB Mimarlar Odası Genel Merkez binasında Osman Balcıgil ile Edebiyat Sohbeti ve İmza Günü düzenlendi. İmza günü çerçevesinde, Deniz Plaza ve Işık Kitabevi katkıları ile Mimarlar Odası Genel Merkez binasında Osman Balcıgil'e ait kitapların satışı da gerçekleşirken edebiyat ve mimarlık

arasındaki ilişki üzerine derinleşen paylaşımlar da mümkün oldu.

Lefkoşa Engelsiz Yaşam Sosyal Alan ve Mustafa Çelik Spor Salonu Ulusal Mimari Tasarım Yarışması

K.T. Ortopedik Özürlüler Derneği ve KTMMOB Mimarlar Odası işbirliğinde düzenlenen Lefkoşa Engelsiz Yaşam Sosyal Alan ve Mustafa Çelik Spor Salonu Ulusal Mimari Tasarım

2018 yılı Mimarlar Odası Eşantıyonları

2018 yılı Mimarlar Odası Eşantıyonları gelmiştir. 2018 yılı aidatını ödeyen üyelerimiz eşantıyonlarını Nuri Efendi Sokak'taki yeni binamızda bulunan Mimarlar Odası sekreterliğinden teslim alabilirler.

ÖZET

Günümüzde küreselleşmenin neden olduğu önemli sorunlardan biri, kentlerdeki kamusal mekanların aynışarak kent kimliğinin zedelenmesi ya da yok olması, ve bu mekanların kent yaşamından soyutlanmasıdır. Dünyada yaşanan toplumsal, ekonomik ve politik değişimler doğrultusunda kent merkezi kavramı önemini yitirmekte, içe dönük alışveriş merkezleri ve rekreasyon alanları yeni kent merkezleri olarak halka sunulmakta, ve böylece kamusal mekanlar işlev ve canlılıklarını yitirmektedir. Medya teknolojisinin sınırlarının sosyal etkileşimin boyutlarını çok etkilediği çağımızda, kamusal mekanların anlam ve kullanımlarının güçlendirilmesi her zamankinden daha fazla önem içermektedir. Bu makalede kamusal alan ve kamusal mekan kavramlarına kapsamlı bir literature araştırması ile açıklık getirilerek, dünyanın farklı bölgelerindeki kentlerde yapılan gözlem ve incelemeler sonunda kent kimliğinin oluşmasında önemli bir etken olan meydanların, yer aldıkları kentin kültür ve değerleriyle uyumlu olarak tasarlanması ya da iyileştirilmesi için bazı öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal mekan, kent kimliği, kentsel yaşam, meydanlar, canlılık

Kentsel Yaşam ve Kimlik Bağlamında Kamusal Mekanlar

Derya Oktay

1. Giriş

Kent mekanları ile ilgili sorunlar ilk kez 20. yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelmiş olup, Modernist uygulamalar kapsamında binalar tasarlanırken dış mekanların dikkate alınmadığı yaklaşımların neden olduğu fiziksel ve toplumsal çevre sorunları bu konudaki tartışmalarda en öne çıkan konular olmuştur. Bunlar dışında kentsel yaşamın doğasını biçimlendirip diğer eş zamanlı etmenler, ulaşım sistemindeki temel değişiklikler, özellikle otomobile olan bağımlılığın artması ve destekleyici alt yapının öncelik kazanması, uluslararası ekonomik ve siyasi değişimler, yapay havalandırmayı da içeren tüm teknolojik bulgular ve bunların neden olduğu ilgi değişimleridir (Oktay, 1999). Günümüzde dünya kentlerinin karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri, kent, mimarlık ve sosyal yaşam arasındaki kopuklukla ilgilidir. Kamusal yaşama verilen önemin azalmasının sonucu olarak, kamusal mekanların önemi de azalmış, ve geleneksel olarak kamusal mekanda gerçekleştirilen pek çok toplumsal işlev özel alana geçmiştir. Bu bağlamda, ‘kent merkezi’ kavramı da önemini yitirmekte, ve kent yaşamına adeta sırtını dönen, içe dönük büyük alışveriş ve rekreasyon merkezleri insanları bir araya getiren ‘yeni kent merkezleri’ olarak sunulmaktadır. Oysa bu merkezler çevrelerindeki kent mekanlarına olumlu bir katkı yapmadıkları gibi, içlerinde de sosyalleşmeye fırsat vermeyen, daha çok tüketime teşvik eden yerlerdir. Sennett’in (1993) “kamusal yaşamın özelleştirilmesi ve kamusal kültürün sona ermesi” olarak betimlediği bu durum, kent ve kentsel tasarım söz konusu olduğunda, tartışma ve incelemelerin kamusal mekanın fiziksel özellikleri ile sınırlandırılmadan, ‘kentsel yaşam’ ile ilişkilendirilmelerini zorunlu kılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ‘aynışma’ sorunu ile karşı karşıya kalan dünya kentlerinde, kentsel kimlik zarar görmekte ya da yok olmaktadır (Oktay, 2016). Bu bağlamda, duyarlı ve etkili kentsel tasarım politikaları ve stratejileri ile yerel karakteri güçlendirmek olasıdır. Kentin kamusal mekanları, bütüncül bir perspektiften bakıldığında, kent kimliğine katkıda bulunan çok önemli öğelerdir (Oktay, 2017).

2. Kamusal alan nedir?

‘Kamusal alan’ (public realm) kavramının doğru anlaşılması için, bununla ilişkilenen ‘kamusal yaşam’ (public life) kavramına açıklık kazandırmak yerinde olacaktır. ‘Kamusal yaşam’, birliktelik, toplu istek ve toplu bilinçle ilgili olup, varlığımızın diğer temel boyutu olan özel yaşamın karşıtıdır. Özel yaşam alanı (konut) ve kamusal alan arasındaki bu ayrım antik dönemden bu yana önemini koruyagelmıştır.

Kentsel tasarım bağlamında ‘kamusal alan’ kamusal yaşamı barındıran yerdir, ve iki farklı boyutu vardır: “fiziksel boyut (mekan) ve sosyal boyut (etkinlik)”. Fiziksel boyut, kamusal yaşamı ve toplumsal iletişimi destekleyen kamusal ya da özel mekan ve/veya ortamları içerir. Sosyal boyut ise burada gerçekleşen etkinlik ve olayların oluşturduğu çerçevedir, ve ‘sosyo-kültürel kamusal alan’ olarak adlandırılabilir. Loukaitou-Sideris ve Benarjee’nin (1998: 175) açılımıyla, “Kamusal alan, kısmen kamusal mekan nosyonunu da içerdiği üzere, politik eylem ve temsiliyet için bir forum, sosyal etkileşim, kaynaşma ve iletişim için tarafsız bir ortak alan, ve toplumsal bilgi edinimi, kişisel gelişim ve bilgi alışverişi için bir ortam oluşturur”. Kamusal alanın cadde ve sokaklardan, meydanlardan ve parklardan, bunları çevreleyen binaların içlerine kadar uzanan çerçevesi kentlerin ve diğer yerleşimlerin en önemli bileşenidir. Geleneksel yerleşimlerde mekansal tanımlılık ve toplumsal anlam içeren organik kentsel doku, geçmişteki kullanımlarıyla kamusal mekanların yaşamın önemli bir parçası olduğunu gösterir. Oysa kentlerimizin bugünkü durumlarına baktığımızda, özellikle merkez bölgelerdeki kamusal mekanlar kentin kalbi olma özelliğini yitirmiş, ve genelde ticari işlevler ağırlık kazanmıştır. Yeni oluşturulan kent bölgelerinde uzun bir süredir egemen olan mimari uygulama pratiği sadece binalar üzerine yoğunlaşmış, anlamlı ve kullanılabilir kent mekanlarına olan gereksinme göz ardı edilmiştir. Bunların sonucunda ortaya çıkan ise, toplumu içine almayan ve onunla bütünleşemeyen bir kenttir (non-inclusive city).

Kent her şeyden önce insanların iletişim ve etkinlikleri için bir ortamdır, ve kentsel çevre niteliği söz konusu olduğunda ilk anımsanması gereken insan ve etkinlikleri olmalıdır. Kentin kendisini ilk sunduğu yer ise, kentsel yaşamı, yerel kültürü ve gündelik

söylemi yansıtan, kent halkını ve konuklarını bir araya getiren kamusal mekanlardır. Kent mekanlarıyla ilgili araştırmaların öncüsü Jan Gehl’in uzun bir dönem içinde yaptığı gözlem ve incelemelere göre (Gehl, 1987), kamusal mekanlarda insanların varlığı ve etkinlikleri kentliler için en büyük ilgi ve çekim kaynağıdır. Binalardaki ve binalar arasında kalan mekanlarda yaşam, hemen hemen tüm durumlarda, binaların ve mekanların kendisinden bile daha fazla önemsenmektedir. Gehl’in kentsel tasarım stratejisinde, bu nedenle, önce “yaşam”, sonra “mekanlar”, en son da “binalar” gelir (Gehl, 2006). Başka bir deyişle, tasarlanacak çevrede sırası ile “nasıl bir yaşantı istenmektedir?” ve “ne tür kamusal mekanlar istenen etkinlik ve yaşantıyı destekleyebilecekler?” sorularının yanıtları aranacak, ve belirlenen beklentileri karşılayabilecek yaşam çevresini oluşturabilecek bütüncül bir tasarım stratejisi oluşturulacaktır. Günümüzde teknolojik gelişmeler uzaktan iletişimi çok kolaylaştırmış, ve gelişmiş toplumlarda bilgisayarla iletişim sistemleri günlük yaşantıya etkili bir şekilde girmiş olsa da, batıda yapılan araştırmalar insanların hala karşılaşma ve yüzyüze iletişim kurma gereksinmesi içinde olduklarını kanıtlamıştır. Bu konu Kentsel İletişim Vakfı (Urban Communication Foundation, New York) tarafından Roma’da düzenlenen “İletişim Kurabilen Kentler” temalı grup toplantısında da (Communicative Cities Meeting, Lumsa Üniversitesi, Roma, 28 Temmuz 2008) farklı disiplinlerden davetli uzmanlarca çok boyutlu olarak tartışılmış, ve ‘kent ve iletişim’ konusunun farklı boyutlarının daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerektiği konusunda uzlaşılmıştır.

2.1. ‘Merkez’ kavramı ve meydanlar

Kentsel tasarım uğraşının belki de en önemli boyutu ‘merkez’ kavramı ile ilintilidir. Lynch (1961), kentsel

kurgunun algılanması ile ilgili çalışmasında ‘düğüm noktaları’nı (nodes), bir kentin algılanıp anlaşılmasında ve kente bir imge kazandırılmasında en önemli beş öğeden biri olarak tanımlamış, Whyte (1989), bunun da ötesinde, belirgin bir merkeze sahip ve güçlü bütünlüğü olan bir kentin tüm bölgeye bütünlük kazandırabileceğini vurgulamıştır. Alexander (1987) ise, benzer bir şekilde her bütünün kendi içinde bir merkezi olmasını ve kendi etrafında bir merkezler sistemi oluşturması gerektiğini savunmuştur. Buradaki düşünce ve tartışmalar temelinde, kamusal mekanlar arasında merkez kavramıyla en çok örtüşen kent bileşenleri olarak meydanların, öncelikle ve geniş bir bağlamda ele alınmaları anlamlı olacaktır. Meydanlar, kentsel yapının en belirgin bileşeni olup binaların mekan etrafında oluşturdukları süreklilik ile biçimlenirler. Zucker’e göre meydan kent dokusu içinde adeta “psikolojik bir dinlenme yeri”dir (Zucker, 1959). Meydanın tarih içindeki gelişimi incelendiğinde, en başarılı meydanların kent yaşamının doğal bir parçası olan mekanlar olduğu ve fiziksel olarak çok iyi tanımlanmış oldukları görülmektedir. Ne var ki, belirli bir zamanda, belirli bir yerde ve belirli bir kültürde etkili olan bir tasarım konseptinin başka bir ortama aktarılmasının sorunlara neden olacağı unutulmamalıdır. Bu bağlamda, Moughtin’in (1992) de vurguladığı gibi, İtalyan kentlerindeki etkileyici meydan (piazza) sayısının çokluğu, kısmen dış mekan yaşantısını kolaylaştıran iklimsel koşullar ile İtalyan kültürüne ait dışa dönük tutumun birleşimiyle açıklanabilir. Buradaki ve diğer Batı Avrupa kentlerindeki meydanlar (square) biçimsel temsilcilik işlevini üstlenmiştir, ve kent yaşamının odak noktasıdır. Osmanlı kentinde ise, kamu mekanı mahremiyet olgusunun da etkisiyle kendine has bağımsız biçimler alır, ve İtalyan tarzı piazza’nın işlevlerini kısmen büyük cami avlusu

ve çarşı karşılar. Farsça bir terim olan maide, belirgin biçimi de olabilen bir meydanı anlatır (Cerasi, 1999: 197). Türkçe'deki 'meydan' ise, sadece boşluk, açıklık anlamında tercüme edilmiş olup; geniş, yapılaşmamış bir alanı belirtse de, kurumsal anlamda tanımı vardır. Biçimsel tanımlanma mekanın binalar tarafından belirgin bir biçim yaratmak üzere çevrelenmesi ile oluşur (enclosure). Buradaki temel gereksinme 'kapalılık hissi' olup, bu da kesin süreklilik gösteren binalar zincirinin oluşturduğu tam bir kapalılık ile değil, aralık ve açılmaların göreceli olarak etkili olmadığı algısal bir kapalılık ile ilgilidir. Biçimsel nitelik aynı zamanda ölçek ile ilgilidir. Ölçü sorunu, genelde birçok çalışmada bir 'insan ölçeği' sorunu olarak ele alınmış; yükseklik-genişlik oranı ile ilişkilendirilmiştir. Doğru olan ise, Vitruvius'un (1960) Roma kentindeki forum'un tasarımıyla ilgili olarak açıkladığı gibi, buradaki ölçülerin mekan içinde gerçekleştirilecek eylemlerle ve kullanıcı sayısı ile ilişkilendirilmesidir. Meydan, ne insanların dağılmasına ve kendilerini boşlukta hissetmelerine neden olacak kadar büyük; ne de mekan içindeki nesnelerin rahatça algılanmasını önleyecek kadar küçük olmalıdır. Estetik söz konusu olduğunda, her ne kadar Sitte'nin (1965) Ortaçağ Kuzey İtalya kentlerinde bulunduğu 'resimselliğin' sınırlı bir zaman diliminde yaratılması olanaklı değilse de, çağdaş meydan düzenlemelerinde de biçimsel çeşitlilik yoluyla mekana çekicilik kazandırılması olanaklıdır. Bu bağlamda temel ilke "çeşitlilik içinde birlik" olmalı, ve binaların biçim ve oranlarının, renk ve malzemelerinin, binalar, mekanlar ve doğal peyzaj arasındaki ilişkilerin en olumlu etkiyi yaratması hedeflenmelidir.

2.2. Kamusal mekanlar ve kent kimliği

Kentin sosyal yaşam vizyonunun oluşturulmasında da önemli araçlar olan kamusal mekanlar, yerel

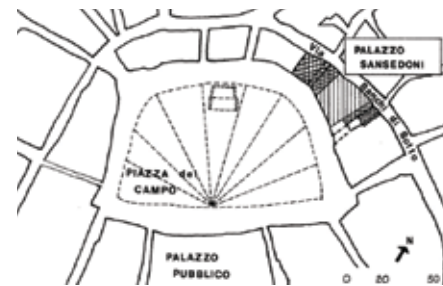
kimliğin okunmasında ve toplumsal gururun duyumsanmasında etkin rol oynarlar (Oktay, 1999; Oktay, 2006). Bir kent, tüm bölgelerinde güçlü bir karakter yansıtmaya bile, belirgin kimliği olan kamusal mekanları aracılığıyla kullanıcılarında güçlü bir imge oluşturabilir. Ayrışanabilir özellikler olan meydanlar - ve bu özellikteki caddeler - kentsel kimliğin oluşmasında son derece önemli bir role sahiptir. Örneğin, Siena'daki Piazza del Campo (Resim 1 - 2), Venedik'teki Piazza San Marco, Milano'daki Piazza del Duomo, Roma'daki Piazza San Pietro, Floransa'daki Piazza della Signoria, Moskova'daki Kızıl Meydan, bulundukları kentlerle özdeşleşen yerler olmuşlardır. Meydanlar değerlendirilirken gözetilmesi gereken çok önemli konu, meydanın kullanıcılarında bir yer ve aidiyet duygusu oluşturma durumudur. Bir 'yer'e ait olma duygusu insanların çok önemli bir gereksinimi olup (Relph, 1976: 147), bu duygunun gerçekleşmesi, o yerin kendine özgü ve oradaki insanları saran coğrafi, tarihsel, toplumsal ve özellikle estetik özelliklerinin oluşturduğu alan karakterine bağlıdır. Bu anlamda iyi birer örnek olan Capri ve Taormina'daki ana meydanlar (Resim 3-4) dik bir yamaca yerleşmiş olan kent dokusu içinde hem bir buluşma yeri hem de seyir terası olarak denize ve arkadaki özgün topoğrafyaya bakış sağlar, ve alan karakteriyle bütünleşirler. İstanbul'daki Ortaköy

Resim 1-2: Piazza del Campo, Siena, İtalya

Meydanı'nda da, Boğaz'a açılımın, çeşitlilik içeren bir geleneksel dokunun ve simgesel bir tarihi yapının (Ortaköy Camii) oluşturduğu özgün karakter güçlü bir 'yer' duygusuna neden olur (Resim 5-6).

Bir alanın karakterini oluşturan diğer önemli etmen kullanım ve etkinlikler dizgesidir. Ana kullanımlarda çeşitlilik, yoğunluk, yapısal biçimin erişilebilirliği, bina türünde, yaşında, büyüklüğünde ve genel durumunda çeşitlenme etkinliklerin düzeyini belirler. Bir yerle ilgili imgenin oluşması sadece kentin meydan ve sokaklarında yürüyerek değil, kent mekanlarını oluşturan binaların içine girilmesi ve insanlarıyla iletişim kurulmasıyla gerçekleşir. Bu nedenle, bir kent dokusunun kimliği irdelendiğinde, özel mekanların ve kamusal-özel arakesitinin de incelenmesi gerekir. Yerel halkı ve yaşamını en iyi şekilde yansıtan konut alanlarının kısmen merkez bölgede de yer alması buradaki kent mekanlarının kimliğini güçlendirecektir. Norberg-Schulz (1979) tarafından 'yerin ruhu' (genius loci) olarak

Resim 1-2: Piazza del Campo, Siena, İtalya

Resim 4: Piazza IX Aprile, Taormina, Sicilya

adlandırılan bu çoklu karaktere erişmeyi hedef alan her türlü çaba o yerle bütünleşmeye, o yerin ve kentin kimliğine katkıda bulunacaktır. Yerim kimliği Lynch (1981) tarafından "bir kişinin bir yeri diğer yerlerden ayırabilmesini ya da tanıyabilmesini sağlayan nitelikler" bütünü olarak tanımlanmıştır. Kentin algılanması söz konusu olduğunda, yer duygusu kentsel kimliğe öncülük eder. Kentsel kimlik ise kentsel yaşam kalitesinin önemli bir boyutu olan kentsel sürdürülebilirliğin ayrılmaz parçasıdır.

Kent mekanları içinde geçmişle bağların kurulması kimlik ve yer duygusunun artırılmasında ve toplumsal belleğin güçlendirilmesinde esastır (Rossi, 1982). Bu nedenle,

Resim 3: Ana Meydan, Capri, İtalya

eski ve tarihi binaların kentsel peyzajın parçası olduğu yerlerde, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya uyumlu koruma ve canlandırma ile sürdürülebilirlik özel bir önem kazanır.

Meydan içinde sanat uygulamaları da anlamı, kimliği ve yönelimi güçlendirebilir. Bu elemanlar, bulundukları mekanın imgesini ve okunabilirliğini güçlendirirken, bazen ona kutsal bir anlam da yüklerler. Burada önemli olan, sanat öğeleri ile yer alacağı meydandaki yapısal doku arasında uyumlu bir ilişki ve bütünleşmenin sağlanması, ve sanat yapıtlarının yaya hareketi dikkate alınarak konumlandırılmasıdır. İtalyan kentlerindeki meydanlar başta olmak üzere dünyanın farklı kentlerindeki

Resim 5: Ortaköy Meydanı, İstanbul

pek çok meydanda bu özellik izlenebilir. Roma'daki Piazza Navona (Resim 7) ve Piazza di Spagna (Resim 8), tarihi ve sanatı etkileyici bir şekilde bütünleştiren ve bir kez görüldüğünde zihinlere yerleşen mükemmel örneklerdir.

Bu noktada vurgulamalıyız ki, bir meydanın istenen olumlu etkiyi yaratması sadece kendi içindeki niteliklere bağlı olmayıp, ait olduğu kentsel doku içindeki diğer meydan ve sokaklarla ilişkisi ve bu mekanlar içindeki yaya arterinin sürükleyiciliğidir. Meydana ulaşma anındaki algılama çok daha güçlü ve çarpıcı bir mekan etkisi yaratır.

2.3. Meydan, işlevsellik ve canlılık

Çağdaş kentsel tasarım araştırmaları 'kullanım' etmeninin kentsel mekanın niteliğinin en önemli belirleyicisi olduğunu göstermektedir (Whyte, 1989; Cooper, 1986, Carmona ve diğerleri, 2003; Lang, 2005). Bilgisayarla iletişim sistemlerinin günlük yaşantıya etkili bir şekilde girdiği iletişim toplumlarında, her ne kadar bazı kesimlerce kent mekanlarının önemli olup olmadığı, hatta gerekli olup olmadıkları tartışılabilir, kent mekanları kentlilerin yaşamlarında gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Bir meydanın kullanımını belirleyen temel koşul,

Resim 6: Ortaköy Meydanı, İstanbul

Resim 7: Piazza Navona, Roma, İtalya

Resim 8: Piazza di Spagna, Roma, İtalya

kolay erişilebilir olması (yaşama alanlarına yürüme mesafesinde olması ya da kullanışlı toplu ulaşım olanağına sahip olması) ve farklı kesimlerden ve yaş gruplarından kullanıcıları çekebilecek işlevsel çeşitliliği içermesidir. Meydanda sürekli kullanım ve canlılığın sağlanabilmesi için de, meydanı tanımlayan binaların önyüzlerinde, özellikle giriş katlarında, dış mekan ile ilişkiden yarar sağlayabilecek lokanta, kahvehane, ya da ürünlerini dışarıda sergileyebilen dükkan, vb. kamusal işlevlere yer verilerek bir 'etkin kenar' ya da 'etkin önyüz' oluşturulmasıdır. Bu bağlamda, arkadlar, dış ve iç mekan kullanıcıları için güçlü bir yer duygusu ve kullanışlılık sağlarken, kentsel mekana renkli ve canlı bir kenar oluştururlar. Arkadlar bazı örneklerde yerel kültürün çok güçlü bir şekilde yansıtıldığı, yerel halkı birleştiren ve kentin konuklarıyla bir araya getiren elemanlardır. Santa Fe'de, yerlilerin yaptıkları el sanatlarını kentin konuklarına satış sundukları arkadlar (portal) bu ilişkinin özgün bir örneğidir (Resim 9-10). Üst katlar da, yerel iklim ve kültüre uyum çerçevesinde, balkonlar, cumbalar, ya da en azından dışa açılım sağlayan iyi bir pencere düzeni ile, özel ve kamusal alan arasında olumlu bir görsel iletişim sağlayabilirler. Kamu alanların güçlendirilmesinde hem eski hem de yeni binaların katkısı olabilir. Örneğin Paris'te Pompidou Kültür Merkezi'nin son katından sağlanan seyir olanağı hem merkezin hem de bulunduğu meydanın kullanımını artırmaktadır. Louvre Müzesi avlusundaki cam piramit müzeyi ve onun kent ile ilişkisini adeta yeniden tanımlamıştır; aslında sadece bir giriş elemanı olan ve yer altındaki dev kültür ve rekreasyon merkezine girişi sağlayan bu sıradışı yapı daha önce hiç kullanılmayan dev boşluğa büyük bir yaşam ve dinamizm kazandırmıştır.

3. Sonuç

Yaşanılabilir ve nitelikli bir kentsel çevre için, kent herşeyden önce

Resim 9: People Square, Şanghay, Çin

“kamusal” olmalıdır. Daha açık bir anlatımla, kentin yapısı sadece kamusal binalar aracılığıyla değil, doğrudan ve simgesel olarak kamusal mekanlarının aracılığıyla her kesimden kullanıcıyı (yaşlı, genç, zengin, fakir, kadın, çocuk, özürlü, vb.) çekerek, kamusal yaşamı desteklemelidir. Bu hedeflere odaklanan kentsel tasarım uygulamalarında, günlük yaşamı barındıran kamusal alanın bileşenleri (cadde ve sokaklar, meydanlar, mahallelerdeki merkezler) insana ve yaşamına duyarlı bir kentsel çevre oluşturmalıdır. Buradaki duyarlılık, zamanlamanın (gece - gündüz, hafta içi - hafta sonu kullanımlarının dengelenmesi), etkin bina ön yüzlerinin, karma işlevlerin, yoğunluğun, fiziksel tanımlanmanın, ölçeğin, görsel hoşnutluğun, ve 'yer' duygusunun sağlanması ile ilgilidir. Tarih boyunca kentlerin toplumsal yaşamında önemli bir rol oynayan meydanlar, günümüzde çoğu örnekte sadece araç trafiğini kolaylaştırmakta, ancak kent yaşamının merkezi olamamaktadır.

Dünya kentlerinde, Türkiye'de ve Kıbrıs'ta yaptığımız incelemeler ve yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, kentlerin ana meydanlarının tasarlanması ya da iyileştirilmesinde şu ilkeler gözetilmelidir:

- Meydan, kimlik ve yer duygusunun

yaratılabilmesi için, fiziksel olarak iyi tanımlanmış olmalıdır.

- Meydan, geçmişle bağlantılar kurmanın kentsel sürdürülebilirliğe katkısı dikkate alınarak, tarihi, toplumsal, kültürel ve estetik karakterle desteklenmelidir,

- Büyük ölçekli bir kentsel tasarım çalışmasında, meydanın gücü kendisine bağlantılı sosyal mekanların sürekliliği ile artırılmalıdır,

- Meydan kapsamında işlevsel çeşitlilik desteklenmeli, mekanın haftanın tüm günlerinde ve gece-gündüz canlı kalması sağlanmalıdır; bu çerçevede, tüm yaş grupları ve farklılaşan ilgi gruplarına (ve varsa kentin farklı kültürel gruplarına) yönelik kullanım olanağı

sağlanmalıdır,

- Binalar önyüzlerindeki (özellikle giriş katlarındaki) kamusal işlevler aracılığıyla dış mekandaki yaşama katkıda bulunmalıdır,

- Görsel hoşnutluk, düzen ve zıtlıklar oluşturmali, meydan içindeki sanat öğeleri mekanın bir parçası olarak en başından tasarlanmalıdır. Bu kapsamda, kamusal sanat ürünlerinin 'yer ruhu'nun ve aidiyet duygusunun oluşmasına nasıl katkıda bulunacağı konusu sanatçı ile işbirliği içinde irdelenmelidir. Son yıllarda yeni bir kavram olarak sunulan, aslında günlük sosyal yaşam çevresinin ve bireylerin kent mekanları içindeki deneyimlerinin önemini vurgulayan 'her günkü kentsellik' (everyday urbanism) kavramı da kentsel tasarımın günlük yaşantıyı kolaylaştırıcı ve destekleyici rolünü bizlere anımsatmaktadır. Gözlem ve araştırmalar kanıtlamıştır ki, insanlar için günlük kullanıma yönelik kent mekanlarında önemli olan stiller değil, kendilerini rahat ve mutlu hissedecekleri mekanlardır. Çarpıcı geometrik biçimler ve abartılı ayrıntılarla tasarlanmış pek çok yeni kamusal alanın planlandığı gibi kullanılmaması bu savı desteklemektedir.

Kuşkusuz, sosyal yaşamı destekleyen ve çevreye duyarlı mimari çözümler beklemek, yenilikçi, sıradışı,

Resim 10: Arkad, Santa Fe, New Mexico, ABD

teknolojiyi en verimli şekilde kullanan tasarımlardan ödün vermek anlamına gelmez, ve gelmemelidir. Gerçek başarı, bu beklentilerin tümünü karşılamayı hedefleyen yaklaşımla elde edilen başarıdır, ve sürdürülebilir bir çevreye katkı anlamında değeri büyüktür.

Kaynaklar

Christopher Alexander ve diğerleri, A New Theory of Urban Design, Oxford: Oxford University Press, 1987.

Ian Bentley ve diğerleri, Responsive Environments: A Manual for Designers, London: Architectural Press, 1985.

Matthew Carmona ve diğerleri, Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design, Oxford: Architectural Press, 2003.

Stephen Carr ve diğerleri, Public Space, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Maurice M. Cerasi, M, Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Mark C. Childs, Squares: A Public Place Design Guide for Urbanists, Albuquerque: University of New Mexico Press, 2004.

Claire Cooper Marcus & Carolyn Francis, People Places: Design Guidelines for Urban Open Space, New York: Van Nostrand Reinhold, 1986.

Jan Gehl, "Life, Spaces, Buildings - And in Said Order Please", Urban Design Futures (Eds: M. Moore & J. Rowland), New York: Routledge, s. 70-75, 2006.

Jan Gehl, Life Between Buildings, New York: Van Nostrand Reinhold, 1997. Martin Heidegger, Being and Time, New York: Harper and Row, 1962. Jane Jacobs, The Death and Life of Great American Cities, New York:

Random House, 1961.

Alex Krieger, Reinventing Public Space, New York: Architectural Record, 183/6, s. 76-77, 1995.

Jon Lang, Urban Design: A Typology of Procedures and Products, Oxford: Architectural Press, 2005.

Anastasia Loukaitou-Sideris & Tridib Banerjee, Urban Design Downtown: Poetics and Politics of Form, Berkley, California: University of California Press, 1998.

Kevin Lynch, Cambridge, Massachusetts: The Image of the City, Harvard University Press, 1961.

Cliff Moughtin ve diğerleri, Oxford: Urban Design: Street and Square, Butterworth Architecture, 1992.

Christian Norberg-Schulz, Genius Logi: Towards Phenomenology of Architecture, New York: Rizzoli, 1979. Derya Oktay, "Reevaluating Urban Identity under changing circumstances: The Case of Samsun, Turkey", Urban Design and Planning - ICE, 70/5, October 2017, 189-204.

Derya Oktay, "Editorial", Urban Design and Planning - ICE, Themed Issue on Urban Identity in the Era of Globalisation - Part One, 169/6, December 2016, 255-257. [https://www.icevirtualibrary.com/doi/full/10.1680/jurdp.2016.169.6.255]

Derya Oktay, "Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış", Mimarlık, 334, 29-34, 2007.

Derya Oktay, "Kamusal Mekanda Sanata Güncel Bir Bakış", Yapı, 264, 105-109, 2003.

Derya Oktay, "Urban Identity in the changing context of the city: Northern Cyprus", Cities, 19/4, 261-272, 2002. Derya Oktay, "Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaşamındaki Rolü", Yapı, Sayı: 207,

53-61, 1999.

Derya Oktay, & Havva Alkan Bala, "A Holistic Research Approach to Measuring Urban Identity: Findings From Girne (Kyrenia) Area Study", International Journal of Architectural Research, 9/2, 201-215, 2015.

Edward Relph, Place and Placelessness, London: Pion, 1976. Aldo Rossi, The Architecture of the City, Cambridge, Mass: M.I.T. Press, 1982.

Richard Sennett, The Fall of Public Man, London: Faber & Faber, 1993. William H. Whyte, City: Rediscovering Its Center, New York: Doubleday, 1989.

Paul Zucker, (1959) Town and Square, New York: Columbia University Press, 1959.

The Oxford Conference 2008 / 50 years on: Re-setting the Agenda for Architectural Education, University of Oxford, 22-23 Temmuz 2008.

Not: Bu makale, yazarın "Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış" başlıklı makalesi üzerinden güncellemeler yapılarak hazırlanmıştır. (Oktay, D., "Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış, MİMARLIK, TMMOB Mimarlar Odası Süreli Yayını, 334, 2007, 29-34.)

Prof. Dr. Derya Oktay
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

derya.oktay@omu.edu.tr

"en büyük farkımız çalışma ortamımız"
düzeltmeleriniz için, konsantre olabileceğiniz ofis ortamı, PC, Wifi
#plan kopya#renkli ozalit baskı#scan#ciltleme#vize dosyası hazırlığı#
KTMMOB'YE YÜRÜME MESAFESİNDE
TEL:2270056/2270057 pointcopy@yahoo.com

ÖZET

Kıbrıs'ın içinde mi, dışında mı; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi barınacağız? Bu yazının bünyesindeki araştırma ve öneri çalışmaları; ada içinde ve dışında sağlıklı bir entegrasyonun sağlanabilmesi için, adadaki kamusal devinimin dayandığı temelleri irdelemektedir. Bu kamusal devinimi ayakta tutacak altyapı kararlarının ve kurgusunun kamusal alanlarda ve ekonomide nasıl etkileri olabileceğini önermeye çalışır. Kamusal alan yelpazesinin zenginliği, birliklerin entegrasyonunun uygun ortamı olarak görülmelidir. Yenilenebilir enerji, bilgi üretimi, ulaşım ağı ve kamusal alan üzerinden kurgulanan örgüde; bireysel ve toplumsal yaşantılar çözülebilir ve kendini yaratabilir. Adım atan kamusal ağın örülmesi, ulaşım sisteminin kurgulanması ile teknolojinin belirmesi, iş gücü çeşitliliğinin, bilgi üretim ve kullanımının önünün açılması, imkanların ve ihtiyaçların belirmesi amaçlanmıştır. Bireyin doğada ve kamusal alanlarda barınabilme durumları önerilmeye çalışılmıştır. Çözümlerin yaşandığı eşiklerdeki karşılaşılan kopukluklara; küresel ve evrensel tartışması ile farklı bakış açıları irdelenerek, adanın potansiyelini ortaya çıkartmak amacıyla öneriler geliştirilmiştir. 'Buffer zone' – Boğaziçi, Kıbrıs ve Marmara Denizi çeperi ilişkilendirilerek adanın dağınık yapısını, ekonomiyi ve sosyal hayatı dinç tutacak öneriler incelenmiş ve geliştirilmiştir. Eş zamanlı olarak, daha küçük ölçekten, Girne bölgesinin basit topoğrafik kurgusu ile entegre olacak, sahil – zirve kesitinin devamlılığına, dere yataklarının sele karşı humus tabakasını koruyucu niteliğine dayalı ağ örgüsü geliştirilmiştir. Bu yazı, kamusal alanlarda, Kıbrıs ile birlikte barınma durumlarına öneriler tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, ada, kamusal barınma, tasarım düğümleri, ulaşım ağı.

Kıbrıs, Ada ve Barınma düğümleri

Cem Yardımcı

Nefes...

Ters dünya ve ütopya; ufukta yüzen ada ve adanın iç ufku; boğaziçi... Kıbrıs'ın içinde mi, dışında mı; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi barınacağız?

Bu yazı ve içerdiği çalışmalar; yenilenebilir enerji, bilgi üretimi, ulaşım ağı ve kamusal alan üzerinden adanın potansiyelini ortaya çıkartmayı, tasarım ve oluşum etkileşimini kuvvetlendirmeyi amaçlar.

'Buffer zone' dünya düzenine ait bir tasarım; yerel bir oluşum değil... Küba'nın şehir içi tarımı başarı ile gerçekleştirebilmesinin sebepleri, koşulların oluşturduğu ortam, süreç ve bilinç; ilginç; önemli. Ambargo durumunda, zorunluluk altında; altyapının tespiti (eğitim altyapısı, kamusal ekonomi döngüsü), imkanların değerlendirilmesi ile Küba, şehir içi tarımı başarılabilirdi (Kunt, 2015).

Çevremizde olup bitenlerden ders almalıyız. Olaylar ilk defa veya sadece bir kişinin başına gelmiyor. Gelişim planlamaları, kamusal alan düzenlemeleri kapalı sistem olarak, hatadan geri dönüşü telafi edilemeyecek bir süreçte tasarlanıyor. İster sosyal, ister ortak; bilinci (knowhow) üretmeliyiz. Çeperimizi esnetmeliyiz. Yaşadığımız çevre oluşabilmeli.

Nefes alıp vermek, vücudun esnekliğini pekiştirir; sınırlarını esnetir.. Eş zamanda, büyük bir ölçekte bilinç yok ediliyor. İnsanların, toplumların sorumluluk duygusu ellerinden alınırken sarhoşluk eşiği farkındalığı arttırıyor. Özgür tasarım, anlaşabilen insanlarla oluyor; hukukunun işleyişi ile... Kurallarla, zorlayarak bir düzen ayakta tutulabilir. Yozlaşanlar dönüşebilmeli. İstenen kurgunun işleyebilmesi, hukuk, bilinç, açık sistemlerin anlamları, teknoloji, çeşitli bakış açılarının benimsenebilmesi, hayati akışların belirebilmesi için gerekli ihtiyaçların önü açılmalı.

Ada; eşik; birliklerin birbirine çözülümü

Ada, kendi kendine yeten bir büyüklüğe sahip. Adanın kuzey bölümünün, politik durumundan, ekonomik ve uluslararası ilişkilerinden dolayı yersiz bir niteliği var. Kıbrıs adasını içeren, ama sadece adanın güneyini kapsayan bir bağlantı (Avrupa birliği) var; kuzeyi, ekonomik olarak Türkiye'ye bağlı. Bu bağlantı çoğulcu değil tek taraflı(!). Dolayısı ile, oluşan iki taraftan da (daha fazla tarafların söz konusu olması muhakkak) ambargo altında. İçe dönük ada psikolojisini, savunma içgüdüsünü; sahip olduğu gizli, çok kültürlü imkanların olumlu taraflarını etkinleştirerek, dönüşüm içinde olduğu süreçte, insani değerleri savunarak kendi hayalet vücudunu inşa edebilir.

Anlaşabilen, sürdürülebilir; açık sistem

Kıbrıs'ın kamusal ekonomisi kalkındırılmalı; yatırım ve 'knowhow' üretimi-oluşumu, küresel yarış yanılıgısı içinde kısa vadeli ekonomiler üzerine değil; kararlılıkla; evrensel temellere dayalı varlığını; bilincini koruyarak, yenilenebilir enerji ve doğa birliği içerisinde, sağlıklı bir devinim üzerine kurmalıdır. Temellerini yenilenebilir enerji, kamusal etkileşim (kamusal ekonomi döngüsü), eğitim, teknoloji (bilgi – 'knowhow', işgücü, zanaat, beceri), altyapı, ulaşım ve hukuku içeren değişik ölçeklerdeki birliklerin birbirine entegrasyonu üzerine yapılandırılmalıdır.

Teknolojiyi üreten ve kullanan toplum,

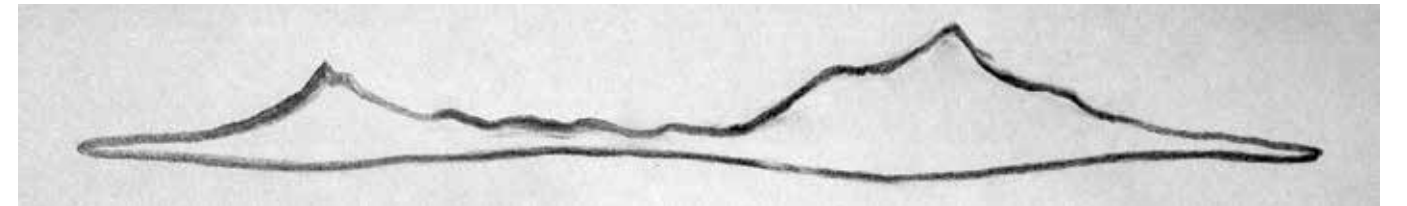
doğasından kopamaz. Yarattığımız fiziksel çevre, doğa örüntüsünün herkes tarafından okunabilmesine olanak sağlamalı. Daha büyük bir ölçekten yaşam bulan, etkili olan turizm, sağlık ve eğitim, bu değerler doğrultusunda örülmeli. Turizm, bireylerin hukukunu es geçmemeli. Kamusal yarar adı altında birey, tüketilen bir kitleye dönüştürülmemeli. Unutulmamalı ki, vurgulanması gereken; turizm; farklı olan içerik döngüsüne, yerleşim dinamiğine kısa veya uzun süreli katılımdır.

Fosil yakıt ve nükleer enerji de kontrol edilemez bir 'kitle' büyüklüğünü kapsamaktadır. Toprak, içindeki gerekli her maddeyi (bir tanesini bile dışarıda bırakmadan) geri dönüştürerek var ediyor. Geri dönüşümün ekonomik zincire de kazandırılması gerek. Her içerikte ve anlamda; üretilen ve tüketilen enerjinin, yerinde ve kendi döngüleri içinde kullanılması önemli. Enerjiyi kendi etki alanında depolamamız gerekiyor. Sürdürülebilir olan enerji, üretilmesi gereken teknolojiyle, bilgisiyle, birey ve birliklerin doğa ile aynı fazdaki kaynaklarla dönüşebilen kültür anlayışımızdır. Kararlılıkla; yer üstü kaynaklar ile (rüzgar, deniz, yağmur, bitki örtüsü, güneş...) sürdürülebilir kültür yapılandırılabilir.

Kamusal ağın örülmesi, oluşumu

Bireysel alanın sınırında kamusal alan başlıyor; bu ulaşım ve etkileşim mantığımızın belirmesinde önemli. Bireysel – özel alandan kastettiğimiz ev değil. Doğal yapay örüntü, özel ile

kamusal olanın çarpışması; mimari tasarım, Kıbrıs'a ait yerleşim bilincini arttırmalı. Yerel ve ada bütününde yerleşimler arası iş imkanlarını, çeşitliliğini oluşturmaktadır. Kendi kendini eken ağaç, orman olur. Ormanı (sağlıklı çevre) yeşertmek için, çeperlerinden ormanın yayılma devinimini desteklemelisin (Birand, 2015). Sınırdı, oluşumlara teğet, etkileşimin doğasından çözümlerin yaşandığı yerel yerleşimler, sağlıklı bir yaşamın geliştiği yerler oluyor. Evcilleşmiş olandan (tasarlanmış) vahşi olana geçiş olarak değerlendireceğimiz kamusal alan yelpazesi çoğulcu fazları, varlıkları (tehlikeli, beklenmedik, kırılgan, uyum içinde, düzensiz...) içinde barındıracaktır. Bu etki alanını, sınırların esnediği, sorumluluk bilincinin pekiştigi sarhoşluk bilinci olarak görebiliriz. Örneğin; bir şehrin merkezinden uzak kalmış, ama tren yoluna durağı olan kasaba; etkin, düzenli ulaşımına sahip olmayan şehir merkezinden daha sağlıklı kültürel bir yaşama sahiptir. Ulaşım, iletişim bu devinimde çok önemlidir. Ulaşımın teknolojisini ve doğasını da göz önüne almamız gerekmektedir. Asfalt yola çıkışı olan yerleşimlerde etki daha farklı, kontrol edilemez bir boyutta oluşacaktır. Kamusal alan yelpazesini yaratamamamız; tasarlayamıyoruz; teknolojimizi, dilimizi üretemiyoruz, anlamına gelmektedir. Kamusal alanlar, birbirinden kopuk, hazır sistemler olarak yerleştirdikleri için; bu yelpazenin ihtiyaçlarını oluşturamıyoruz. Işık ile karanlık; özel alan ile sosyal alan; gürültü ile fısıltı; vahşi ile evcil arasındaki yelpaze...

Resim 1. Adanın içinde ne barınıyor?

Resim 2-5. Değişik ölçeklerdeki eşiklerde oluşan çarpışmalar, tasarım oluşumları, Girne, 2017.

Açık serbest alanlar, özellikle kamusal meydanlar, etkileşim-düğüm noktaları kuvvetlendirilmeli; Kıbrıs'ın dağınık yapısında her şey adım atmalı, akışlar birbirini kesmeden örülmeli, çağdaş yaşamı, ekonomiyi dinç tutacak zemin oluşturulmalıdır. Devinim, denge durumunu ayakta tutuyor. Devinimi etkinleştiren, adanın karakteri olan kamusal alan fikrini kuvvetlendiren, asgari sağlıklı düzen şartlarını sağlayan ilişkiler ağı; altyapının ekonomik, sosyal yaşam üzerine etkileri nasıl olur?

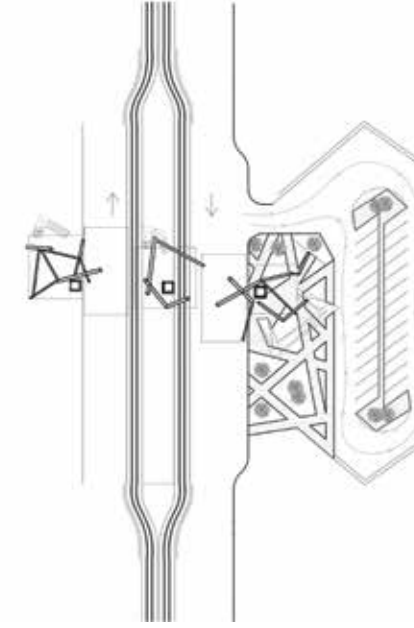
Ulaşım

Ada, dağınık yerelliklerden oluşuyor. Bütün ada ve dünya ilişkileri hiç bir yere ait olmayan; kendini var eden şehir davranışındadır. Hava ve deniz ulaşımı adanın çevresiyle, dışarıyla ve Akdeniz ile ilişkisi açısından çok önemli. Kıbrıs'ın ada içerisindeki dağınık yapısını toparlayacak ulaşım yolu, hafif raylı sistem ve toplu taşımacılığın ilişkilendirilmesidir.

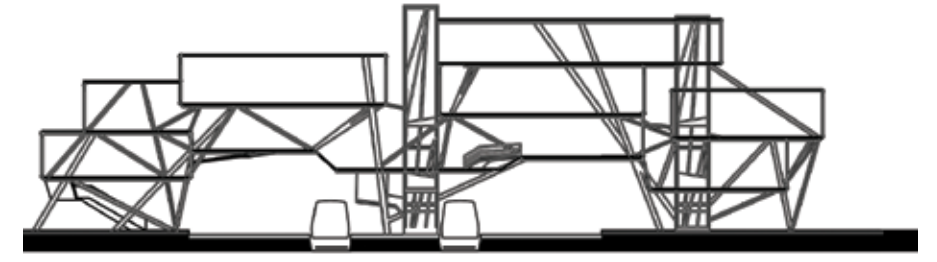
Bireysel ulaşım, Kıbrıs'ın karakterinde vardır. Toplu taşıma bunu engellemiyor; bilakis, destekliyor. Kıbrıs'ta raylı sistem, toplu taşıma aracı olarak benimsenip, desteklendiğinde oluşacak düğüm noktalarında mimari kurgular (içerikler ve olanaklar) çeşitlenecektir. Mimarlık yaşantı ile belirleniyor; ön görmeli, doğal oluşumu okuyabilmeli. Yerleşimlerde orman birliği (bölgeler), birliklerin birbirine çözümleri kurgulanmalıdır. Raylı sistem, iki ana hat ve bölgesel hatların entegrasyonu ile olmalıdır. Raylı sistem yanında diğer sistemler de söz konusu; araba, otobüs, deniz uçağı, gemi, elektrikli bisiklet ve en önemlisi yürümek... Önemli olan sağlıklı, doğal, sürdürülebilir mantıklar üzerine geliştirilmiş; en ilkelinden en gelişmişine, basit teknoloji yelpazesini kullanabilir kılmaktır. Gelecek çağın (hep var olmuş olan; bütün dünya ülkelerinin yüzleşeceği) teknolojisi de yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir kaynaklar üzerine temellenmektedir (Kunt, 2015).

Kamusal niteliğin-hayatin oluşması

Kıbrıs genelinde ulaşım; barınma ve yerel (küçük) iş gücünü değişik alanlarda etkileyecektir. Yerel bölgelerde iş gücünün çeşitlenmesi konusundaki sıkıntı, farklı ihtiyaçların ve yerel becerilerin ilişkileneceği engellenmiş durumdadır. Ambargo zihniyeti, bireylerin içine işlemiş. Hazıra konan ve gün geçtikçe tüketim hiyerarşisinde yerini alan bir çarpık şehirleşme gerçekleşmektedir. 'Çarpık' ve 'şehir' kavramlarını birbirinden ayırmamız gerekiyor. Şehir; oluşum evresinin bir düzeyidir; çarpık olan ise görüntüsü ile imgesi; kişi, yer, doğa, teknoloji arasındaki kopukluktur. Görüntü şehirleştikçe, yerel imge (iş gücü çeşitliliği, ekonomi, sosyal karşılaşmalar...) bastırılıyor, içeriği siliniyor, oluşmuyor. Teknoloji evrimleşmiyor. Zanaat fikrinin devamlılığı, sürekliliği ve (yeni) farklılaşması önemlidir. Bunun etkinleşmesi için basit adımlar ile bazı

Resim 8-10. Hafızada, Kıbrıs tarihinin sürekliliğinde raylı sistem ve bağlantı istasyonlarının sosyal hayatı geliştirme ve dönüştürme kabiliyeti doğrultusunda; ana tren hattı ile Girne merkez etrafını ilişkilendiren bölge içi ulaşım hattı kesiminde işlevli, serbest kamusal mekan önerisi (Akwan, 2014). Ulaşım düğüm noktalarının sosyal hayatımızdaki devinen, yaratıcı durumları irdeleniyor.

yolların etik değerler doğrultusunda inşa edilmesi ve yapılandırılması yeterli olabilir.

Gelenek, ihtiyaçlar ve öneriler doğrultusunda, dönüşerek var olabilir. Tasarım ve zanaatın; öngörü ve becerinin birbirini tetiklemesi gerekiyor. Kerpiç veya taş duvar gibi usta bilgisinin kaybolması yerine, bu zanaat becerilerinin ihtiyaçları, ekonomik dönüşüm mantığı içerisinde belirebilir.

Adada, deniz kültürü kuvvetlenmeli. Neolitik dönemde de olduğu araştırılan balık ağırlıklı bir yaşama ve deniz kültürüne; günümüzde yosundan kağıt yapımı gibi yeni birliktelikler de katılabilir. Devinimi etkinleştirecek ve yerel iş

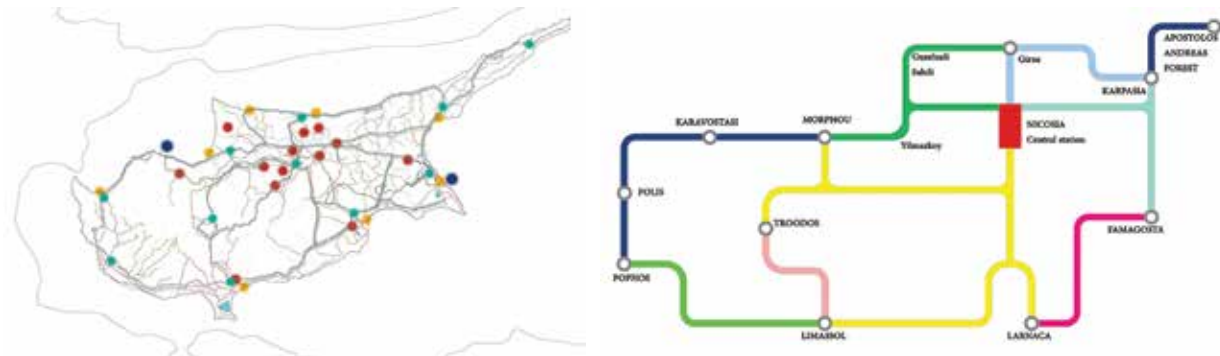
olanaklarının çeşitlenmesine olanak sağlayacak ağlardan biri kütüphane ağıdır; tohum, ilkökul, halk evi, üniversite, şehir kütüphaneleri, kıyı şeridi, deniz yaşamı gibi yerinde değerlendirmeye çalışan, araştırmaya ve birey katılımına yönelik ada genelinde farklılaşan ve ayırık olanlar arasında ilişkiyi kuvvetlendiren bir mantık-örgü önerisi. Önyargılı ayırım dayatması sonucunda genç neslin bir taraf olarak kendini ve karşındakini

yerleştirmesi ve yargı geliştirmesi özücüdür. Bu kütüphane ve ağı tasarımı; bu ağın bir düğüm noktası olarak 'buffer zone'da çocuk kütüphanesi önerisi (Türk, 2014) önemlidir.

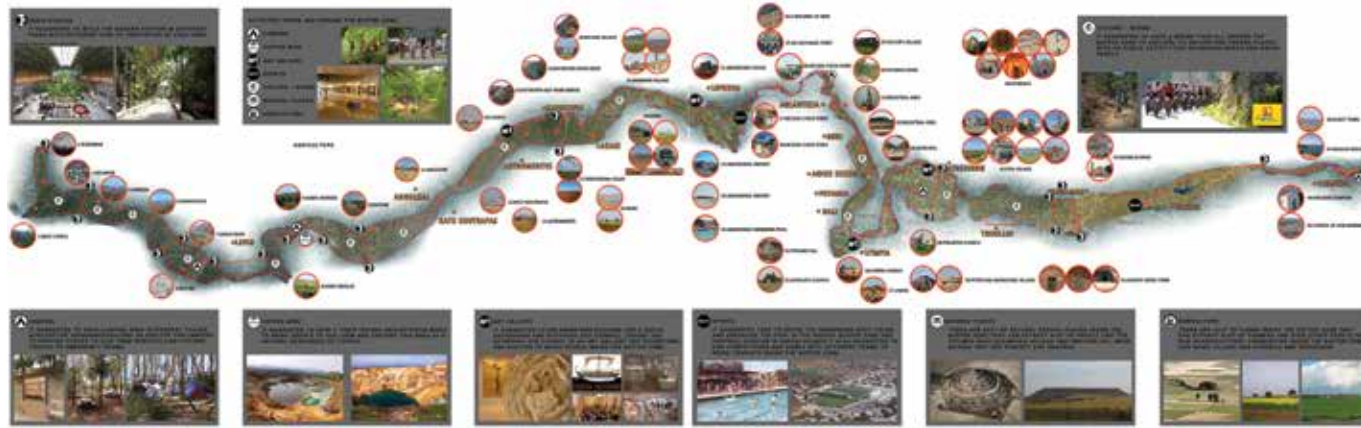
Üretmediğimiz varlığın değerini bilmiyoruz, algılayamıyoruz. Ulaşım ağlarının birbirine kenetlendiği düğüm noktalarında kamusal mekan nitelikleri belirlemektedir.

Resim 11-12. Uluslararası gemi terminali, deniz ticaretindeki stratejik konumu ve kültürel miras sanayi yapısı olması dolayısıyla önemli olan Gemikonağı - Karavostaki İskelesini, Soli Antik Kentini ve dolayısı ile Güzelyurt'u ilişkilendiren deniz, raylı sistem, araba yolu ve yürüyüş bandının oluşturduğu kamusal alan önerisi (Olaseñi, 2014).

Resim 6-7. Solda; farklı ağların; yüzen araştırma adaları (lacivert), limanlar (sarı), konu farklılıkları gösteren kütüphane-inceleme-arastırma-depolama birimleri (kırmızı) ve istasyonların (yeşil) adada dağılımı (Golkarian, Akwan, Olaseñi, Türk, 2014); Sağda; Kıbrıs raylı sistem ağı önerisi görülmektedir (Akwan, 2014).

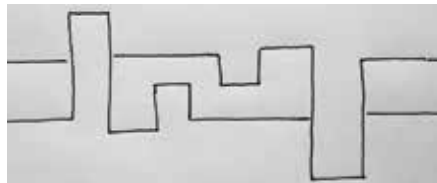

Resim 13. Kıbrıs Tema Parkı araştırmasında fiziki çevrenin bölgeler kapsamında farklılıkları ve geliştirilen öneriler (Boldaji, 2015).

Akışkanların oluşturduğu denge; İstanbul; farklı büyüklüklerde devinimlerin (Avrupa, Asya, Anadolu, Trakya, Karadeniz, Marmara Denizi), iklimlerin karşılaştığı, entegre olduğu yer. İstanbul boğazının ve oluşturulmaya çalışılan Marmara iç deniz ağ bölgesinin Kıbrıs adası ile metaforik bir karşılaştırması ile farklı ölçekleri barındıran ilişkiler ağını ve oluşumları okumaya çalıştık.

İstanbul Boğaziçi deniz ulaşımı, ulaşım ağına olması gerektiği kadar katılamamaktadır. Belli güzergahlardaki ulaşım desteklenmekte; fakat küçük ölçekte birey ve yerel ağ çözümleri desteklenmemektedir. Ana hatlarda akış sağlanıp, yoğunluk dışındaki ulaşım turistik olarak değerlendirilmektedir. Aynı yaklaşım büyük ölçekte de söz konusudur; şehirler arası deniz ulaşımı kopartılmış, pahalı hale getirilmiş, zaman olarak uzatılmış durumdadır; İstanbul - İzmir seferinin olmaması ve şehir içi ve şehir dışı ulaşım ağının düğüm noktalarından Haydarpaşa Garı'nın işlevsiz halde kalması gibi...

Şehir içi ve şehirler, kıtalar arası etkin ulaşım düğümünün ve beraberindeki

işgücü deviniminin hayat verdiği birey ölçeğinden kopartılması; kitle bağları kurmak üzere büyük ölçekte farklı yaşam kuvvetleri oluşturmaya; kişi yaşamının zihin, beceri beslenme zincirini kırmaktadır. İstiklal Caddesini günümüze kadar ayakta tutan ulaşım, iletişim, üretim yapısının bozulması, tüketimin kendini besleyememesine; kamusal alanın yozlaşmasına yol açmaktadır. Lefkoşa sur içinin gelişiminde, planlanmasında esnaf ve küçük üretim atölyelerinin, iş yerlerinin yeri önemli; dışlanmamaları gerekmektedir.

Deniz ile farklı ilişkilenmelerin mümkün ve mecburi olduğu İstanbul'da, bu ilişki artık tekdüze; bir buçuk metre uzaklıktan; düşmek en içten davranış. Bu akışkan meydan, çeşitli ilişkileri kucaklayarak içerikler ve değerler oluşturmuş. Fakat günümüzde kontrol, 'yaşantıları' kitle olarak değerlendiriyor. Halbuki bu akışkan, elle tutulamaz eşikler, ilişkiler çeşitliliğini canlandırır.

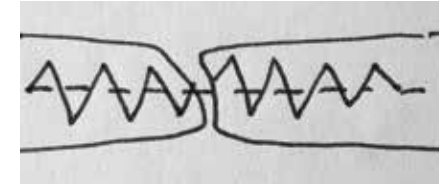
Kıbrıs'ı boydan boya ulaştıran, maden sömürü ihtiyacının bitmesi ile sökülmiş tren yolu ve 'buffer zone' farklı ihtiyaçları doğuracak, sonrasında da ulaşım ağının bir parçası olacak bir

fikir olarak geliştirilebilir. Sadece tren ulaşımının tasarlandığı serbest bölge... 'Buffer zone' zaten birçok canlı türü tarafından kullanılabilen bir boğaz. Bu etkileşimin kuvvetlendirilmesi ve çözümlenmesi için tema parkı önerisi geliştirildi.

Girilmez bölgenin sınırlarını esneten; serbest bölgenin yayılmasını sağlayacak bir ulaşım 'zikzak dikiş' geliştirilmiştir. Süreç içerisinde sınırların silinerek ortadan kalkması ve ulaşım zincirinin ada genelindeki ulaşım entegre olması öngörülmektedir.

Boğaziçi, İstanbul'un meydanı; Boğaziçi niteliğinin sardığı İstanbul ise doğrusal bir şehir oluşumudur (Yürekli ve Yürekli, 1996). Doğa ve yerleşimin kendiliğinden oluşmuş kurgusu, günümüzde sıkışmış durumdadır. Boğazdaki Karadeniz ve Marmara iklimlerinin birbirine akışını; güneydeki yerleşim yoğunluğu ile kuzeydeki orman yoğunluğunu ilişkilendirmeliyiz. 'Buffer zone', ister dikenli telleri kaldırsınlar ister kaldırmassınlar, adaya giydirilmiş yapay küresel kültürün dışında bir sürece çözülebilir.

Resim 14-15. Solda; Etkileşimi, karşılaşmaları arttırarak 'buffer zone'un silinmesi için ilk aşama önerisi; sağda; Kıbrıs Tema Parkı önerisinde farklılaşan bölgelerde bağlantı koridorları (kırmızı), 'iç-diş-ara'yı tersyüz ilişkilendiren ulaşım döngüsü (sarı) görülmektedir (Boldaji, 2015).

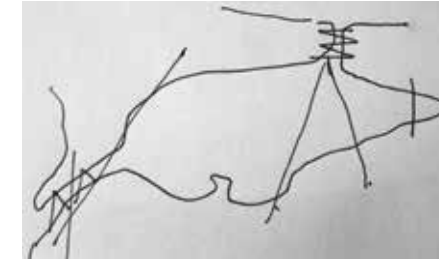
Yapay ve doğal akışların denge durumu metaforik bir deniz olarak ada

Buffer zone', anlaşılamama durumunda gerilmiş bir kopukluk; terk edilmiş bir hat mekan. İçeriği, görüntüsü, süreci ada örgüsünde yozlaşmaya sürüklenmektedir. 'Agrotopia' önerisinde (Şekil 12-13); yansıma ve gölge kavramlarından yola çıkarak; geçiş, çözülme eşiği, mekan; kaynağını ve yansıdığı yüzeyin anlamını ve içeriğini değiştirerek; analojik ve metaforik başkalaşım göstererek adaya dağılmıştır. Bu parçalanma; barınma, tarım, yerleşim, kamusal alanın iklim ve toprak bölgelerine göre farklılaşmasına işaret etmekte ve sağlıklı yerleşim oluşumlarını bağlayan, tetikleyen serbest alanlar tartışmaktadır. 'Buffer Zone' gibi birey, halk ölçeğinin ilişkileri dışında; küresel ölçekteki çözümler, kamusal mekanların nefes almasını engelliyor.

Yüksek lisans ve lisans mimari stüdyo derslerinde yaptığımız çalışmalarda, kendi devinimini aktive edecek öneriler geliştirmeye çalıştık. Ortak kurgu; dağınıklık üzerinden ilişki ağlarının sağlıklı bir şekilde birbirleri

Resim 16-17. Solda; İstanbul'un doğrusal geçiş-şehri durumundaki denge durumu. Sağda; doğal ve yapay eşiklerin etkisinde ütopya ve distopya sorgulaması (Akewusola, 2015).

Resim 18-19. Marmara Denizi çeperi ve Kıbrıs çizimleri.

ile örülmesi... Arabahmet bölgesinde bir ilkokul (Najafi, 2015) anlayışının sokak ve okul zamanı dışında kalan çevre ile çözülmesi gerektiği... Okul binasının sokak varlığının, okul ve ilişkili ihtiyaçlarla çözümlenmesi, kurgulanması; ada genelindeki karakterin küçük, yerel, mikro, detay ölçekte belirmesidir. Kamusal alan; birlikteliklerin, toplumsal olanı; ekonomik ve sosyal; ayakta tutan alanlardır. Farklı ölçeklerde düzenleri birbiri ile ilişkilendirilmeli, birbirlerinin eksiklerini tamamlamalı ve serbest değerlendirme alanları yaratmalıdırlar. Spor salonunun farklı zamanlarda farklı kullanıcılar tarafından kullanılması, okul yurduğun eğitim takvimi dışında atölye, spor, turistik süreçlerde de kullanılması gibi... Bunun için açık sistem olarak, kamusal değer bilincine dayalı en basit ulaşım ağı oluşturulmalı; işgal

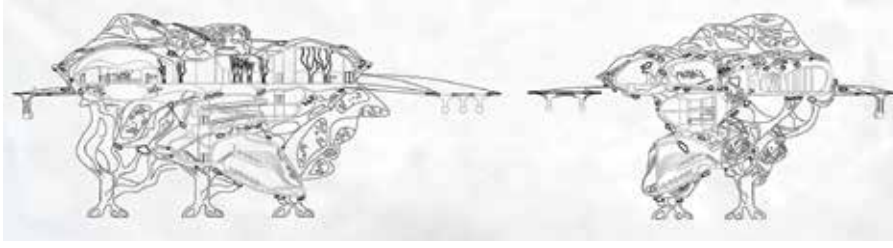
tehlikesinde olmayan kamusal alan kurgulanmalı ve ihtiyaçlar mekan olarak belirlmelidir.

Yerel ekonomik ve sosyal zincirle ilişkili kamusal alan fikri teşvik edilmelidir. Zihin ve beceri ilişkisinde kopukluklar ihtiyaçların belirmesini engellemektedir.

Oteller ve avm'ler kapalı bir sistem içerisinde organize olur. Kapalı sistemlerde kamusal nitelikler sosyal devinimlerin kendi güçleri ile oluşmıyor ve tüketilen bir görüntüye dönüşüyor. İmgesini ve içeriğini oluşturamıyor. Kamusal alanın açık bir sistem olarak toplum ve doğa ile örgütlenen bir dinamik olabilmesi önemlidir.

Resim 20-21. Agrotopia, iz ve örgü, besin zinciri, odaklanılmış alanlar (Akewusola, 2015).

Resim 22-23. Buffer zone'nun denize ulaştığı iki noktada kamusal olarak ulaşılamaz bir çizgi oluşmakta. Bu noktadan tartışarak adanın aynası olarak serbest bölge bir ada tasarlandı; deniz araştırmaları üzerine, hareket eden uydu-ada (Golkarian, 2014).

Resim 24-26. Solda, kapalı sistem otel merdivenin (Girne, 2010) ve ortada, açık sistem şehir merdiveninin (Kamondo, 1880) farkı; açık sistemde farklı süreçlerin birlikteliği okunabiliyor. En sağda, Zeytinlik'teki (Girne, 2017) yarı açık sistem dağınık otel yapısı kontrollü bir kamusal alan tanımlamaktadır.

Yapılan binaların toprak ile kurduğu ilişki bireyler arası faaliyetlerdeki ölçek farkını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hafriyat toprakları coğrafi yapıyı değiştirecek ölçekte. Aynı ölçek kamusal düzende de kontrol ve ortak bilinç dışı kaymaları oluşturuyor.

Birey, kişi çeşitliliği farklılıkların ve geçişlerin önem kazandığı sağlıklı yaşam bölgelerini ortaya çıkartmaktadır. Kitle büyüklüğü, hızı, teknolojisi, ekonomisi içerisinde birey, birlik hayatları nefes alamıyor. Rant endişesinin yarattığı bina tabanı, nefes alması gereken yerleşim

topoğrafyalarını boğuyor; doğal ve yapay çeşitliliği geçirimsiz odalara, sokaklara hapsediyor.

Yaşantıların, özel mekanın çözüldüğü çatı, balkon, teras, iç teras, koridor, sokak, avlu mekanları öngörülen yoğunlukta konut adacıklarını oluşturmalı. Çevre, iklim, toprak, sosyal, ekonomik imkanların birbirlerine çözümlerinde bina belirir. Bu, bina yerleşim kurgusu, yenilenebilir enerji mantığını, uygulamasını, sürekliliğini ayakta tutacaktır.

Girne bölgesini içine alan doğal kamusal alan olarak sahil-zirve yamacı

Beşparmak dağlarının kuzeyi kolay okunabilecek, öneri geliştirilebilecek dar bir kesitin sürekliliğini sunmakta. Yoğunlaşmanın ani ve alt yapıyı, kamusal bilinci desteklemediği farklı bir ölçekte türediği bölgeden (Girne bölgesi) bu kesitin zincirleme ilişkisi bozulmaktadır.

Resim 27-28. Zeytinlik merkez düzenlemesi (Girne, 2017); geleneksel bir obje haline getirip içeriğinin kaybolduğu bir dekora dönüştürüyor.

Resim 29-30. Solda; Yağ fabrikası yerine yapılan otel inşaat hafriyatının oluşturduğu topoğrafya değişikliği (Girne, 2016); sağda; Arsa sınırlarına dayanmış inşaat temeli (Girne, 2017) görülüyor.

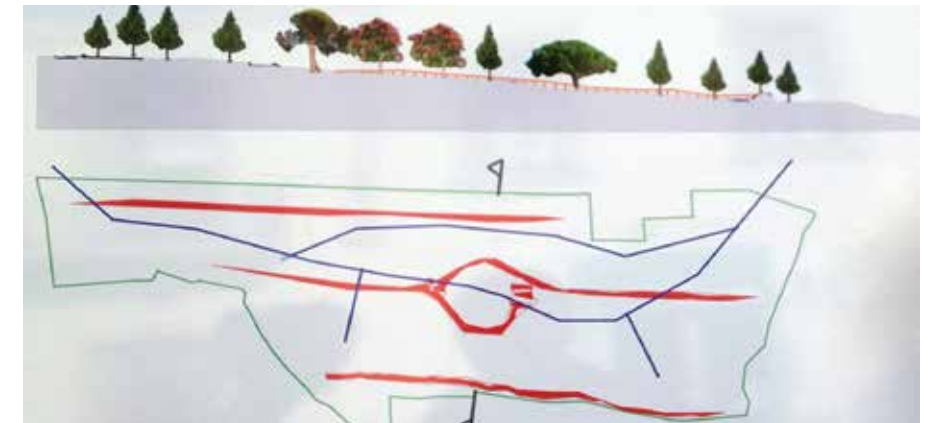
Resim 31. Beşparmak Sıradağı zirvesi ve kıyı arasında Girne bölgesinin uydu görüntüsü, 35°21'21.81"K-33°17'22.28"D, (Google Earth, 2017).

Sahil-zirve kesiti

Doğu batı yönünde genişleyen ve serpilmiş yapısının gün geçtikçe yoğunlaştığı Girne kazasında, zirve-kıyı kesitinin doğal sürekliliği korunmalıdır. Bu kesitin korunması, teşvik edilmesi ve kaybolmuş durumlarda yeniden ortaya çıkartılması şehir oluşumunu sağlıklı bir gelişim, yoğunlaşma fikrine dayandıracaktır.

Adım adım izler

Yüksek binalar değil; kamusal açılımlara sahip yerleşim adacıkları gelişmelidir. Dokunulmamış bir toprak parçasında bulacağımız bitki türü kadar, özel mekanın kamusal alanla ve doğal şartlarla etkileşiminde; mekan çeşitliliği ve kalitesi kendiliğinden belirecektir. Zirve-sahil yamacının karakteristik, birbirinin içinde kaybolan kıvrımları; yerleşim tasarımı ve barınma ihtiyacının sağlıklı, sürdürülebilir niteliğini önermektedir.

Resim 32-33. Solda; ulaşım yollarının yamaçta oluşturduğu bölgelendirme ve yerleşim birimleri ile topoğrafyanın entegrasyonu. Sağda; zeminde 'yol' açmayan; bölge bölge doğaya karışma imkanı sunan, yaya, bisiklet yolu (iskelesi) ve yağmur suyunun yavaşlatılıp toprak tarafından emilimi ve gerekli olanın depolanması için eğime dik yağmur suyu hendeklerinin birlikteliği (Gürsoy, Balkozak, Aydemir, Değirmen, 2014).

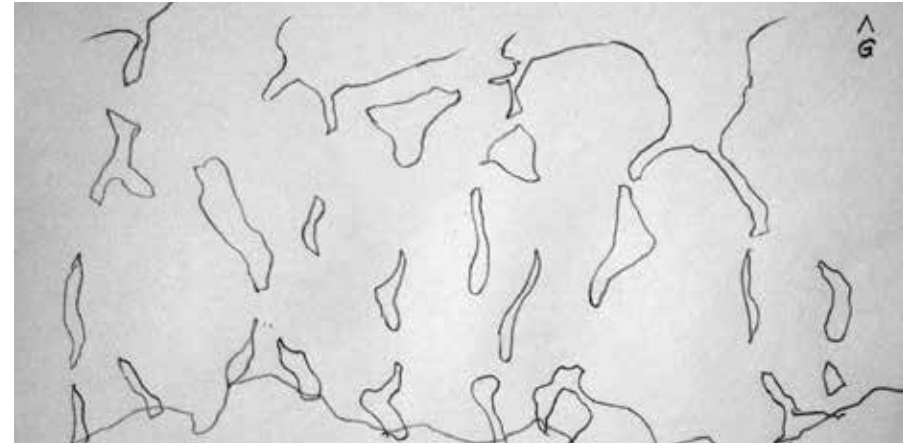
Resim 34-35. Serbest alanların akışları ve çeperlerinden kamusal devinimin yatay gelişimi. Beşparmak Sıradağı zirvesi ve kıyı arasında Girne bölgesinin uydu görüntüsü, 35°21'21.81"K-33°17'22.28"D (Google Earth, 2017).

önerisi (şekil 33); akiferlerin tekrar dolmasını hızlandıracak, yerleşim bölgeleri içinde ve dışında tarım imkanlarını arttıracak, su kullanımı ve depolanmasında (yapay göllere geri pompalanarak) su rezervleri arttırılacak; suyun doğal döngü içerisinde sağlıklı kullanımını destekleyecektir. Doğal oluşum süreçlerinden yapay yerleşim yapılarına mantıklı fikirler aktarılmalıdır. Dere yataklarının yerleşim alanları ile ilişkisinde, tasarım ile oluşumun birbirine çözüldüğü sağlıklı bir örüntü oluşuyor. Bu eşiklerde bir çok serbest ve kamusal alanlar var olur.

Doğal döngünün yüzeyde yer alan oluşumları, dere yatakları, koruma altına alınmalı; istila edilmiş olan yerler mümkün olduğu kadar doğal haline geri getirilmelidir.

Kılcallı

Girne bölgesi Beşparmak sıradağları ve Akdeniz kıyı şeridi arasında, doğu ve batıya yöneliyor. Yerleşimler, güneşi sırtına alarak kuzeye bakan yamaç şeridinde, kıyı ve zirve arasında ana yolların kılcallaştığı bağlantı yollarında (kıyıda ve zirvede çıkmaz sokaklar olarak niteleyebiliriz) oluşmaktadır. Çıkmaz sokak dediğimiz olgu, bir duvar veya bir yol değil; irdelediğimiz kapsamda bir sistemin ayrı, farklı, karmaşık denge sistemi ile çarpışmasıdır. Evcil ve vahşi, bu doğal kamusal düğümlerde çözülür. Bu atlama alanları yayılım bölgelerini oluşturur. Kılcal yolların ulaştığı kıyı şeridi doğal kamusal alanı, bölücü bir yapı (bina veya sahil yolu) ile kesilmemelidir.

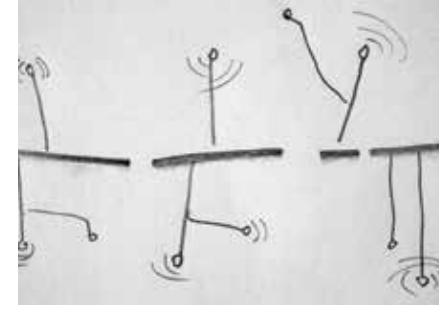
Dere yatakları ve yerleşim adacıkları; vahşi birliklerin örgüsü

Girne bölgesinde dere yatakları ve etki alanları Girne gelişiminin nefes alan, birbirine bağlanan dokunulmamış kamusal alanını oluşturmaktadır. Buradaki önemli nokta, bu alanları bahçelemek değil; ormanı, dere yatağını çitin ardına almadan; kendiliğinden oluşumunu var etmektir. Bu çözülme eşiklerinde, tasarım ve teknoloji ihtiyaca göre oluşacaktır. Denge devinimi içerisinde yapılacak kısa devreler (tasarım) kendi etki ve tepki boyutunu belirleyebilmeli. Dere yataklarının asfalt yola dönüştürülmesi, dere yatağının ıslah edilmesi adına traşlanması, beton yataklı su yoluna dönüştürülmesi gibi tüketim tasarımlar, sağlıklı döngü boyutunu aşmaktadır. Sel, humus tabakasının (hem medeni içerik hem de toprak) emilmeden akıp

gitmesine yol açıyor. Dere yataklarının (ve kamusal örgünün) karmaşık, yabani dokusu ve suyun akmaması, emilmesi çok uzun sürelerde oluşan verimli humus tabakasının erozyon ile akıp adadan gitmesini engelleyecektir. İnsan, döngünün hangi aşamasında ise doğal kaynakları o durumda kullanmalıdır. Fosil yakıtların terk edilmesi gibi suyu yer altından çekerek değil; yer üstü suyu, yağmur suyunu yavaşlatarak kendi sağlıklı periyodunu oluşturabilir. Kendi ölçeğinde kirleterek (bu artık kirletmek değil; öğütmektir) doğaya geri bırakabilir (Birand, 2015, 116).

Yağmur suyu hendekleri; depolama bantları

Yerleşim yoğunluğunun artması ile ilişkili olarak; yağmur suyunun yer yüzeyindeki akışının yavaşlatılması için uygun yerlerde, özellikle Girne'de, dağa paralel yol kenarlarında toprağın setlenerek oluşacak hendek

Resim 36-38. Solda; Doğanın kendi kendini kemirdiği doğrusal eşikte yerleşimleri kurgulayan ana ulaşım hattı ve ulaşım ağının kılcallaşması. Ortada; Girne Liman içi iskele düğümü, 2017. Sağda; Sadrazamköy - Kayalar arasında balıkçı barınağı, 2016.

Sahil ve zirve bantları

Saksı, toprağındaki tüm bileşenlerin var edilmesi ve bunun devamlı kılınmasını sağlayacak bir bakım kurgusu gerektirmektedir. Beşeri ulaşım yolları, 'yeri' bahçe durumuna sokmamalıdır. Yoğunluğun artması, sınırlandırılmış yerin beslenme kaynaklarını kopartacaktır. Sahil ve zirve kesitini engellemeyecek yerleşim fikrine yönlendirilmelidir. Büyük binalar ve yerleşim adacıkları, kılcallaşmaya uygun olarak kıyı ve yol paralelliğine dik, zirve-sahil kesitine uygun yerleşmeler teşvik edilebilir. Dikine yerleşim, aynı ağaç liflerinin yönü gibi doğal döngü ile birlikte çalışacaktır. Güneşten, manzaradan, rüzgardan, görsel ve fiziki ulaşımından verimli ve dengeli yararlanacaktır.

Sahil ve zirve eşikleri

İnsanların hayvanların doğaya açılış bantları; sahilde kıyı bandı ile zirvede zirve bandı, bu bantlar doğal olmalı, kesintiye uğramamalıdır. Yapay yapı yoğunluğu, özellikle koylarda mendirek

ve yollarla parselayon yapılması ileride kontrol edilemez, geri dönüşü olamayacak, doğal topoğrafyanın, daha önce değinmeye çalıştığımız humus tabakasının kaybolmasına yol açmaktadır. Bu şeritler kamusal devamlılığı besleyecek serbest durumda sürekli olmalıdır.

Resim 39-41. Solda; Girne bölgesinde zirve, sahil bandına paralel bina örnekleri, 2017. Sağda; Dikine yerleşimde güneşin birimlere nüfuz etmesi.

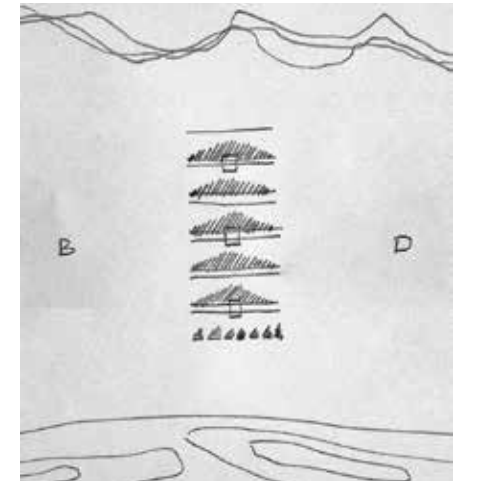
Görünmez köprüler

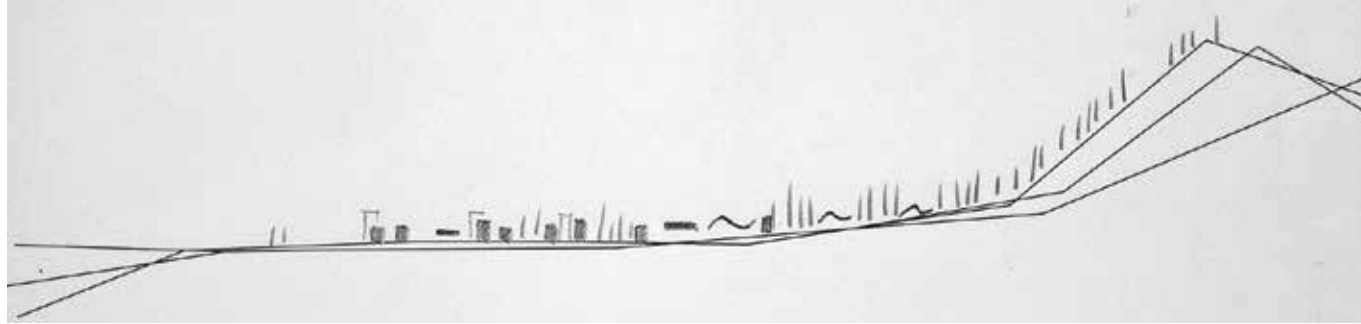
Dikey doğal bağlantı kuvvetlendirilmesi için; binalar, alt yapı, yol, adım adım yere basmalı, kamusal örgüde okunabilir ayak izlerini oluşturmalarıdır. Doğanın ve insanın; doğal devinim ile akışı hakim kılınmalıdır.

Ada, sokaktaki dostlarımız köpekler için bir cennet... Sokak köpeğinin varlığı üzerinden yerleşim ve vahşi çevre akış koridorları irdelendi; gerek duyduğu zaman insana, sosyal yaşama teğet, istediği zaman kendi köşesinde veya uzaklara dolaşabildiği... Herkesin bir dönem sokakta yaşayabilmesi mümkün olabilmeli (eko köyler, tekerlekli

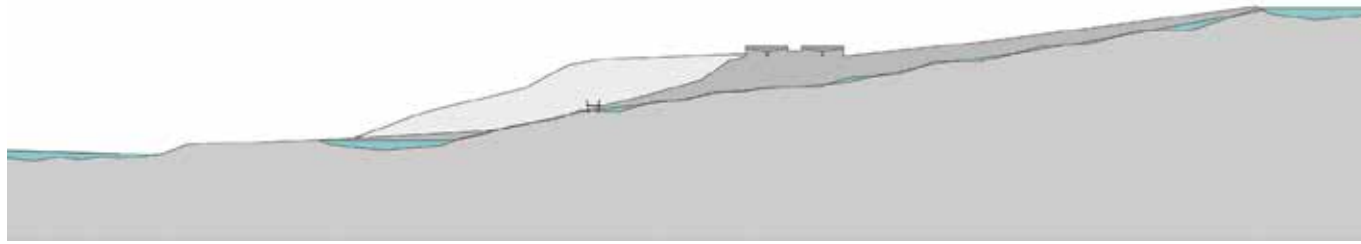
karavan, 'interrail', otostop, yürümek...). Yönetimler bireyleri, toplumu dönüşümlerin sonuçlarına alışmak zorunda bırakıyor. Alışan değil, kendisini ve çevresini anlayan, kavrayan ve dolayısı ile anlaşılabilen alt yapıya değer verilmeli. Yapay (tasarım) bir üretimin kendi kendine yetişenlerden örülen 'doğa' birlikteliği içinde yer aldığı vurgulanmalıdır.

Kıbrıs'ın dışında mı, içinde mi; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi yaşayacağız? Barındığımız değerler önemlidir. Kamusal alanlar bu değerleri örtbas etmemeli; canlandırmalıdır. Doğa, sosyal zenginlik, teknoloji, bilinç anlaşabilmeli. Temeli olmayan küçük ölçekteki ahşap birimlerin ve işlevlerinin kaldırıldığı Karpaz bölgesinin birinci dereceden üçüncü derece sit alanına çevrilmesi konusunda ekonomik zincirdeki yerlerini yitirmiş dostlarımız, eşekler kendilerini unutmuyorlar.

Resim 42. Sahil-zirve kesiti.

Resim 43. Sahil-zirve kesitinin devamlılığını sağlamak amacı ile dere yatağı, köprü ilişkisi ile vadi önerisi (Menteş, Cascino, Yaşar, Güvenç, Yardımcı, 2016).

Ada, sokaktaki dostlarımız köpekler için bir cennet... Sokak köpeğinin varlığı üzerinden yerleşim ve vahşi çevre akış koridorları irdelendi; gerek duyduğu zaman insana, sosyal yaşama teğet, istediği zaman kendi köşesinde veya uzaklara dolaşabildiği... Herkesin bir dönem sokakta yaşayabilmesi mümkün olabilmeli (eko köyler, tekerlekli karavan, 'interrail', otostop, yürümek...).

Yönetimler bireyleri, toplumu dönüşümlerin sonuçlarına alışmak zorunda bırakıyor. Alışan değil, kendisini ve çevresini anlayan, kavrayan ve dolayısı ile anlaşılabilen alt yapıya değer verilmeli. Yapay (tasarım) bir üretimin kendi kendine yetişenlerden örülen 'doğa' birlikteliği içinde yer aldığı vurgulanmalıdır.

Kıbrıs'ın dışında mı, içinde mi; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi yaşayacağız? Barındığımız değerler önemlidir. Kamusal alanlar bu değerleri örtbas

etmemeli; canlandırılmalıdır. Doğa, sosyal zenginlik, teknoloji, bilinç anlaşabilmeli. Temeli olmayan küçük ölçekteki ahşap birimlerin ve işlevlerinin kaldırıldığı Karpaz bölgesinin birinci dereceden üçüncü derece sit alanına çevrilmesi konusunda ekonomik zincirdeki yerlerini yitirmiş dostlarımız, eşekler kendilerini unutmuyorlar.

Resim 44-45. Karpaz Altın Kum sahili, 2016.

Kaynaklar

Aliye Menteş, Carmelo Cascino, Dilek Yaşar, Kenan Güvenç, Cem Yardımcı, Alsancak Belediyesi, Özgürlük Milli Parkı, Açık Hava Müzesi, Halk Plajı Sahil Düzenlemesi Ulusal Fikir Projesi, 2016.

Azeem Akewusola, "Agrotopia". Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2016.

Behnoud Boldaji, "Kıbrıs Tema Parkı". Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2016.

Hikmet Birand, Alıç Ağacı İle Sohbetler. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Hülya Yürekli, Ferhan Yürekli, Ders notları ve tartışmaları, İTÜ, 1996.

Kamondo merdivenleri, Karaköy, 1880. Erişim 13.07.2017 tr.wikipedia.org/wiki/Kamondo_Merdivenleri Sinan Kunt, Kuba'da Sürdürülebilir Kent Tarımı. Yeni İnsan Yayınevi, 2015.

Kimia Najafi, "Arabahmet Bölgesinde İlkokul ve Çevre Etkileşimi". Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2016.

Maroof Olaneni, "Gemi Terminali, Gemikonağı". Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2015.

Mediha Gürsoy, Ceyda Balkozak, Merve Aydemir, Goncagül Değirmen. "Yağmur suyu hendekleri ve yaya iskelesi". M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Alsancak Özgürlük Milli Parkı tasarım atölyesi, Alsancak Belediyesi ve GAÜ Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi. 2014.

Rahaf Akwan,. "Kıbrıs raylı sistem ağı, Yaşam Bağlantısı". Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2015.

Shebnem Golkarian, Rahaf Akwan, Maroof Olaneni, Uğur Türk, "Ağ haritalaması". Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2015.

Shebnem Golkarian, "Keşif ve Yenilik; Uydu Ada". Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2015.

Uğur, Türk, "Kütüphane Ağı". Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ, 2015.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Cem Yardımcı

Türkçe Mimarlık Bölüm Başkanı,
Girne Amerikan Üniversitesi,
Mimarlık, Tasarım ve
Güzel Sanatlar Fakültesi

cemyardimci@gmail.com
mceyardimci.wordpress.com

Bu makale Temmuz 2017
tarihinde yazılmıştır.

ÖZET

Dünyanın farklı ülkelerinde kentsel dönüşüm süreçleri ile canlılığını yitirmiş kent merkezlerinin yeni bir çehre kazanarak yeni odak noktaları haline geldiği görülmektedir. Bu süreçte binalar kadar kentlerin temel bileşenleri olan kentsel kamusal mekanların da doğru stratejiler ile planlanması; yakınındaki binalar ile hem fiziksel hem de işlevsel olarak güçlü bir ilişki içersinde olması önemlidir.

Kendine özgü bir bağlama sahip olan Dublin kenti, cesur stratejileri ve projeleri ile Docklands bölgesinin kentsel dönüşüm süreci ile dikkat çekmektedir. Docklands bölgesi yenileme süreci sonucunda geleneksel yapıların arasında yerlerini alan birçok modern mimari ürününe ev sahipliği yapan kentin farklı bir yüzü olmaya başlamıştır. Özellikle, bölgedeki Büyük Kanal Meydanı iddialı tasarım yaklaşımı ile kentsel dönüşüm sürecinde kentsel kamusal mekanların dönüşümü açısından farklı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Martha Schwartz'ın tasarladığı meydan, Dublin'deki en yaratıcı ve en yenilikçi kentsel kamusal mekan tasarımı olarak nitelendirilmektedir. Büyük Kanal Meydanı'nın yenilenme hikayesi, dönüşüm sürecinde izlenecek projelendirme stratejileri için olumlu bir örnektir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kamusal Mekanlar, Dublin Docklands, Büyük Kanal Meydanı

Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kentsel Kamusal Mekanların Dönüşümü: Grand Canal Square (Büyük Kanal Meydanı) Örneği, Dublin, İrlanda

Nil Paşaoğluları Şahin

Kentlerin de bir yaşam serüveni vardır: doğar, gelişir ve eskimeye başladığı zaman da önemini yitirmeye başlarlar. Kentlerin yaşam serüvenlerinde canlılara kıyasla şanslı oldukları nokta yeniden dönüşüm süreci ile yenilenme ve yeniden canlanma sürecine sahip olabilmeleridir. Özellikle son dönemlerde bu yaklaşımın bir çok kentin / kent merkezinin yeniden hayata dönmesinde ve eski canlılığını kazanmasında etkili olduğunu gözlemlemekteyiz. Dünyanın farklı ülkelerinde kentsel dönüşüm süreçleri ile canlılığını yitirmiş kent merkezlerinin yeni bir çehre kazanarak yeni odak noktaları haline geldiği görülmektedir. Bu süreçlerde binaların bakım-onarım sürecine girmesi ile fiziksel yenilenmesi gerçekleşirken; yeniden işlevlendirme stratejileri ile de kullanıcıların ilgisini çekerek yeni cazibe noktaları haline geldikleri görülmektedir.

Kentlerin temel bileşenleri olan kentsel kamusal mekanlar da bu süreçte binalar kadar önem teşkil etmektedir. Yakın çevresi ile güçlü ilişki kuramayan binaların sürdürülebilir bir varlık kazanması mümkün değildir. Bina ve yakın çevre ayrılmaz bir ilişki kurar. Kentsel kamusal mekanlar kentlerin nefes aldığı önemli alanlardır ve bu alanların doğru stratejiler ile planlanması; yakınındaki binalar ile hem fiziksel hem de işlevsel olarak güçlü bir ilişki içersinde olması temel ilkelerdir. Bu nedenledir ki, kentsel dönüşüm süreçlerinde binalar kadar, kentsel kamusal mekanların da dönüşüm stratejileri içersinde öncelikli olarak ele alınması bir gerekliliktir.

Dublin Docklands Kentsel Dönüşüm Süreci ve Büyük Kanal Meydanı

Birçok ortaçağ yapısını olduğu şekli ile korumayı başarması; eski ve yeninin eşsiz yanyana duruşu ile Dublin kendine özgü bir bağlama sahip olan Avrupa kentlerinden birisidir. Ayrıca, yakın zamanda, cesur stratejileri ve projeleri ile Docklands bölgesinin kentsel dönüşüm süreci sonrasında kentteki değişimler ve gelişimler de dikkat çekicidir.

Dublin Docklands bölgesinin yenilenme serüveni 32 yıl önce başlamış. Bu sürecin İrlanda'nın uluslararası profilinin olumlu gelişimine katkı koyan en önemli unsurlardan birisi olduğu söylenmektedir. Bölgenin dönüşüm sürecinin aynı zamanda teknoloji, eğitim, turizm, ulaşım ve eğlence gibi birçok alandaki gelişimin de tetikleyicisi olduğundan ve özellikle Docklands bölgesinin 44 yaş altı genç nüfusun yaşadığı ve çalıştığı bir bölge haline dönüştüğünden bahsedilmektedir.

Resim 1: Büyük Kanal Meydanı (URL5)

Bu sürecin mekansal gelişim yönündeki en önemli katkılarının birisinin ise kent merkezinin yeni planlama ile doğu yönünde deniz ile yeniden birleşmesine olanak sağlaması olduğu söylenmektedir. Bu bölgenin, bu süreç ile Avrupa'nın önemli kentsel yaşam alanlarından birisi haline gelmesinin hedeflendiği de belirtilmektedir (Cantwell, 2014).

Bu bağlamda Dublin, Docklands bölgesi yenileme süreci sonucunda geleneksel yapıların arasında yerlerini alan ve birçok modern mimari ürününe ev sahipliği yapan kentin farklı bir yüzü olmaya başlamıştır (URL2).

Özellikle, bölgedeki Grand Canal Square (Büyük Kanal Meydanı) iddialı tasarım yaklaşımı ile kentsel dönüşüm sürecinde kentsel kamusal mekanların dönüşümü açısından farklı

bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 1). Meydanın kendisinin yanı sıra ona sınır oluşturan binaların tasarımları ve öyküleri de bu alana olan ilginin artmasında ve dünyanın farklı yerlerinden ziyaretçilerin dikkatini çekmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

Liffey Nehri'nin güney tarafında; Sir John Rogerson Rıhtımı ve Pearse sokağının arasında konumlanan Büyük Kanal Meydanı, 2007 yılının Haziran ayında tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Meydanın tasarımı ünlü peyzaj tasarımcısı Martha Schwartz tarafından yapılmıştır. 10 bin metrekarelik alana sahip olan meydanın Dublin kent merkezindeki en büyük sert zemine sahip olan kentsel kamusal alan olduğu söylenmektedir. Meydanın tasarımı ve onu çevreleyen binaların işlevleri ile Docklands bölgesinin

kentin önemli kültürel alanlarından birisi olması hedeflenmiştir.

Meydan, Büyük Kanal Tersanesinin en batı ucunda konumlanmakta; güney yönünde Duffy Mitchell O'Donoghue tarafından tasarlanmış çepeçevre renkli cam kaplı ofis binası; batı yönünde Daniel Libeskind tarafından tasarlanmış (Bord-Gais Energy Theatre) Büyük Kanal Tiyatro binası; kuzey yönünde Manuel Aires Matues tarafından tasarlanmış olan Le Meridien otel ve doğu yönünde ise kanal ile tanımlanmaktadır (URL3). (Resim 2)

Meydanın tasarımı Dublin'deki en yaratıcı ve en yenilikçi kentsel kamusal mekan tasarımı olarak nitelendirilmektedir.

Martha Schwarz Meydan'ın tasarımını şöyle anlatır:

Resim 2: Büyük Kanal Meydanının gece görüntüsü (URL7)

“Tasarımın amacı, ışığı temel tasarım unsuru olarak kullanarak; hem gündüz hem de gece kullanılacak etkileşimli bir mekan tasarlama yöntemi ile sosyal bir çekim noktası yaratmaktır. Tasarlanacak alanın geniş açıklıklı durağan suya sınırı bulunması önemli bir unsurdur. Mevcut su unsuru tasarıma hem görsel hem fiziksel katkı yaparak ana fikrin özgün gelişimine katkı koymuştur”.

Tasarıma yön veren ve şekillenmesinde etkili olan bir diğer temel fikir ise “kırmızı halı” olarak vurgulanmaktadır. Bu unsur tiyatro binasının ana girişinden başlayarak doğu yönündeki suya kadar meydanı

açılı bir şekilde kesmektedir. Buna karşın yeşil çayırlarla kaplı peyzaj aksı ise kırmızı halıyı çapraz bir şekilde güneyden kuzeye bölerek geçer. Kırmızı halı görünümündeki aks ince kırmızı akrilik-cam karışımı bir malzeme ile kaplanmıştır ve üzerinde yer yer eğik bir şekilde yerleştirilmiş ışık çubukları mevcuttur (Resim 3).

Çapraz akslar dar açılar oluşturarak, keskin uçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Schwartz, tasarımdaki keskin hatları peyzajda tercih ettiği rüzgarda uçan ve biçimsiz duran yumuşak peyzaj elemanları ile dengelediğinden ve alanın geleneksel peyzajına ve doğal karakterine

gönderme yapmak için tercih ettiğinden bahsetmektedir (Resim 4).

Kırmızı ve yeşilin birbiri ile kesiştiği temel iki aksın dışında kalan alanlarda ise kuzey-güney yönünde tiyatro binasına paralel uzanan ve çapraz aksları kesen granit kaplı ve geniş alanlar tasarlanmıştır (Resim 5). Yaratılan alanların, meydanın farklı taraflarına yönlendirici etkisi ile dolaşımı güçlendirdiği ve festivaller veya gösteriler gibi büyük kitlelere ev sahipliği yapabilecek kamusal etkinliklerin gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak şekilde tasarlandığı vurgulanmaktadır (Resim 6).

Ayrıca, planlı bir etkinlik olmasa da meydanın tasarım karakterinin anlık gelişebilecek farklı kültürel etkinliklere imkan sağlayacak şekilde tasarlandığı; özellikle gece görüntüsü ile davetkar bir karakteri olmasının da tasarımın hedeflerinden birisi olduğu belirtilmektedir.

Schwartz tasarıma Büyük Kanal Meydanı hakkında bir araştırma yaparak ve meydanın tarihini değerlendirerek başladığını anlatır. Özellikle bu araştırmanın mevcut peyzajın özelliklerini anlamakta etkili olduğunu ve tasarımı kurgularken mevcuttan fikirler alarak tasarımı geliştirmeye başladığından bahseder. Tasarımda kullandığı granit mazlemeyi seçmesinde etkili olan

Resim 3: Meydanda yer alan kırmızı ışık çubukları (URL6)

Resim 4: Tasarımda yer alan kırsal peyzaj elemanları (URL5)

Resim 5: Meydanda granit kaplı alanlara bir örnek (URL6)

fikrin eski meydanda da mevcut olan malzeme olmasından ve Dublin’in gri mimarisine gönderme yapmasından; ayrıca tasarımda kullanılan bitkilerin de İrlanda’nın kırsal peyzajından esinlenerek seçildiğini söylemektedir. (URL4)

Ortaya çıkan tasarım Dublin’in mevcut kimliğini oluşturan bina, dış mekan, malzeme ve diğer birçok unsurdan çok farklıdır. Meydanın kendisinin yanı sıra onu çevreleyen binalar da mevcut geleneksel mimari dilin çok dışında olan tasarım eserleridir. Bu nedenle, bu alan bambaşka bir Dublin kimliği oluşturmaya başlamıştır. Genel olarak Dublin Docklands bölgesinde kentsel dönüşüm sürecinde bu yol izlenmekte ve güçlü geleneksel bir kent ve mimari kimliğe sahip olan Dublin’de yeni, çağdaş bir kent ve mimari kimlik oluşmaya başlamaktadır. Kentsel dönüşüm sonucu oluşmaya başlayan yeni Dublin’i ve alışılmadık veya cesur tasarımları olumlu bulanların yanı sıra, desteklemeyenler de olduğu görülmektedir.

Büyük Kanal Meydanı ile ilgili ise kullanıcılar birbirinden farklı birçok görüş ortaya koymaktadırlar. Mimarlık konularını içeren bir web sitesinde, Büyük Kanal Meydanı’nın yer aldığı web sayfasının (URL4) altındaki yorumlar bölümünde, alanın tasarımı

Resim 6: Meydanda gerçekleşen etkinliklerden bir görünüş (URL8)

hakkında birçok tasarımcı, kentli veya ziyaretçinin yorumları Büyük Kanal Meydanı hakkında farklı fikirleri ortaya koymaktadır. Örneğin; kullanıma yeni açıldığı zamanın hemen ardından yapılan birkaç yorum şöyle:

“Dublin’de yaşıyorum. Büyük Kanal Meydanına birkaç kez gittim. Özellikle Libeskind’in tiyatro binası tamamlandıktan sonra meydan çok daha etkileyici görünmeye başladı. Kırmızı çubuk aydınlatmalar ilginç çözümler fakat bazı diğer unsurlarda (metal ızgara oturma elemanları, LED aydınlatmalar vb.) tercih edilen kalitesiz malzeme bütün mekanın kalitesini de olumsuz etkiliyor.” (9 yıl önce)

“Şu anda İspanya’da öğrenim gören, İsveçli bir mimarlık öğrencisiyim. Bu proje çok ilginç gözüküyor, tarihi yapılarla dolu bir kente, yeni bir yüz oluşturmaya başlamış. Örneğin, Paris’te yaşayanlar da Eiffel Kulesi’ni ilk inşa edildiği zaman beğenmemişlerdi. Kentlinin bu yeniliği beğenmiyor olması gayet doğal...” (9 yıl önce)

“Çok kötü bir tasarım. Duyarlı bir tasarım olduğunu düşünmüyorum. Bir peyzaj tasarımı olarak değerlendirmekten çok kötü bir sanat eseri olarak yorumlanabilir.” (9 yıl önce)

önce)

“Açılı bir geometriye sahip ve güvenli görünmeyen oturma elemanları dışında güzel olduğunu düşünüyorum. Bütün olarak iyi bir algısı var. Festivallere ev sahipliği yapabilecek ve her zaman canlı kalabilecek bir mekan olacağı kanaatindeyim.” (9 yıl önce)

“Dublin’deki en sevdiğim yer. Ne zaman gitsem, bir sanat eseri içerisinde yürüyormuşum hissi veriyor.” (9 yıl önce)

“Yakın zamanda önemini yitirir ve kullanılmayan bir yer ya da sanat eseri olarak kalır” (5 yıl önce)

“Hala çok güzel ve güncelliğini koruyarak olduğu gibi duruyor. Çok iyi tasarlanmış bir meydan.” (2 yıl önce)

Mevcut mimari dilin dışında bir tasarım diline sahip olduğu için farklı görüşlere ve değerlendirmelere sahip olması çok olağandır. Belli ki, ilk kullanıma açıldığı zaman bir süre sonra önemini ve cazibesini yitirip, birçok farklı kentte olduğu gibi kayıp alan haline döneceğini düşünenler de olmuş beğenenlerin dışında. Yakın zamanda Dublin’e yaptığım ziyaret sırasında gidip görme fırsatı bulduğum Büyük Kanal Meydanı ile ilgili benim

notlarım ise şöyle oldu:

“Çok ilginç bir kentsel kamusal mekan. Resimlerde gördüğümde çok farklı bir algısı var mekan ölçeğinde. Her köşesi farklı bir algı ve mekan deneyimi sunuyor. Etrafındaki binaların tasarımı yanı sıra doğu yönünde ucunu göremediğiniz sonu belirgin bir şekilde algılanmayan su unsuru çok ilginç bir mekan algısı yaratıyor. Mekan ölçeğinde meydana çapraz yönde kesen akslar kuş bakışı resimlerde algılandığından çok farklı hissediliyor. Kırmızı halı konsepti kullanıcıyı doğrudan Libeskind'in tiyatro binasının ana girişine yönlendiriyor. Kırmızı çubuk aydınlatmalar arasında dolaşmak da ayrı bir mekan hissi yaratıyor; sanki soyut ağaçlar arasında dolaşıyormuş gibi. Her noktasında durup yüzlerce fotoğraf çekmek istedim. Görsel bir şölen sunuyor mekan. Çok soğuk bir sabah olduğu için çok kalabalık değildi. Fakat gözlemlediğim kadarı ile yakın çevredeki binaların kullanıcıları gün içerisinde mekanı kullanıyor. Doğru işlevlendirme mekanın günün farklı saatlerinde kullanılmasına olanak sağlıyor. Dublin'in kent merkezinin karakterinden çok farklı bir alan yaratılmış kentsel dönüşüm süreci sonucunda. Kent kendi özgün karakterini merkezde olduğu gibi farklı koruma stratejileri ile korurken, kentsel dönüşüm sürecine aldığı bölgelerde izlediği stratejiler ile yeni bir kent oluşmaya başlamış. Merkezden 10 dakikalık yürüyüş ile Docklands bölgesine ulaşabiliyor ve Dublin kentinin yeni yüzünü deneyimleme şansı bulabiliyorsunuz. Tarihi kent merkezindeki mekansal deneyimin müthiş bir hissi varken kentsel dönüşümün olduğu bölgedeki çağdaş kent bir mimar olarak bana ilginç bir deneyim sundu.” Dublin Docklands kentsel dönüşüm süreci ve Büyük Kanal Meydanı'nın

tasarım hikayesi, dönüşüm sürecinde izlenecek projelendirme stratejileri için olumlu bir örnektir. Salt tek mekanı tasarlamaktansa, bütüncül stratejiler ile kapsamlı çözümlerin olacağı bina-çevre-işlev ilişkisinin birbiri ile güçlü bir bağ kuracağı dönüşüm süreçleri, daha başarılı ve yaşayan mekanların ortaya çıkmasında etkili olacaktır.

Kaynaklar:

David Cantwell, Attracting a new generation to the dublin docklands, Irish Times, 2014.

URL 1: <https://www.irishtimes.com/business/commercial-property/attracting-a-new-generation-to-the-dublin-docklands> 2014. (20 Aralık 2017).

URL2: <http://www.dublindocklands.ie/visiting-docklands> (20.12.17)

URL3:<http://www.dublindocklands.ie/living-docklands/things-do/sightseeing/grand-canal-square> (20.12.17)

URL4:<https://www.dezeen.com/2008/09/05/grand-canal-square-by-martha-schwartz-partners/> (20.12.17)

URL5: <http://www.marthaschwartz.com/grand-canal-square-dublin-ireland/> (28.12.17)

URL6: <http://groundinc.com/> (28.12.17)

URL7: <https://www.e-architect.co.uk/dublin/grand-canal-square> (28.12.17)

URL8: <http://aasarchitecture.com/2012/11/grand-canal-square-by-martha-schwartz-partners.html> (29.12.17)

Doç. Dr. Nil Paşaoğulları Şahin
İç Mimarlık Bölümü
Mimarlık Fakültesi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Gazimağusa, KKTC

E-posta: nil.pasaogullari@emu.edu.tr
Tel: +90 392 630 1139

Kamusal Alan ve Sanat Sanatla Yüklü Bir Şehir: Şikago

Mustafa Atun

1980'li yılların ikinci yarısında öğrencilik yıllarımın geçtiği Şikago şehri, Lefkoşa'dan gelmiş birisi için inanılmaz derecede görkemli bir yerdi; hâlâ da öyledir.

Şikago şehir merkezinde müthiş gökdelenlerin yanı sıra, ilk olarak dikkatimi çeken konu, kamusal alanların meşhur sanatçıların heykelleriyle bezenmiş olmasıydı. Şehir, her köşesine özenle yerleştirilmiş sanat eserleri ile adeta bir açık hava müzesini andırıyordu. İlk başlarda bunun nedenini anlayamasam da, daha sonraları bu yaklaşımın şehircilik açısından büyük bir başarı olduğunu ve Şikago şehrinin, sanatın gücünü en etkili şekilde vurguladığını fark ettim. Şikago'da yaşayan ve çalışan insanlar yüksek gökdelenlerin arasında

hareket etmeye ve adeta birer karınca gibi, ormanı andıran binalar arasında koşuşturmaya mahkumdur. Etrafınızdaki binaların tam olarak güzelliğini algılamanız pek mümkün değildir ve sürekli olarak başınızı kaldırmamız gerekir. Şehir silüetini ve binaların güzelliğini algılamak, ancak belli bir mesafeden baktığınız zaman mümkündür.

İşte bu sebeple, Şikago'yu yöneten insanlar sadece şehirdeki mimarının yeterli olmadığını, bu şehirdeki kamusal alanlara daha çok renk katmak ve değerlendirmek adına şehrin dört bir yanına sanat eserleri yerleştirme yönüne gittiler. Dünyanın en meşhur sanatçılarına eserler yaptırarak, bunları Şikago'ya ve Şikago halkına kazandırdılar. Böylelikle, bu büyük şehirde yaşayan insanları, dev binaların arasında yaşayan karınca hissinden kurtararak, onlara her köşede farklı bir renk ve heyecan sundular.

Resim 1: Mies van der Rohe tarafından tasarlanmış üç bina tarafından çevrelenen Federal Center Plaza'da yer alan, sanatçı Alexander Calder'e ait Flamingo isimli eser (1974).

ÖZET

Mimar Mustafa Atun öğrencilik yıllarının geçtiği Şikago kentini farklı yönleri ile yeniden yorumluyor. Genellikle küresel finans merkezi olarak betimlediğimiz ve gökyüzüne yükselen gökdelenleri ile tanıdığımız bu Amerikan kentini, bu kez kamusal alanları aracılığı ile keşfe çıkıyoruz. 1960'lı yıllarda siyasal iradenin kararlılığı ile başlayan kültür ve sanat devriminin konu alındığı kısa yazıda, kamusal alanlara yerleştirilen sanat eserlerine atıfta bulunularak kamusal kültürün oluşumuna koyduğu katkılardan söz ediliyor.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Sanat, Kültür, Kentsel Dönüşüm

Uzun yıllar Şikago'da Belediye Başkanlığı yapmış olan ve çok sevilen Richard J. Daley, 1967 yılında ünlü sanatçı Pablo Picasso'ya ait dev bir eseri şehre kazandırarak, bir kültür ve sanat devrimi başlatır. Her şey bu eserin şehre gelişiyse başlar ve bir anda şehirde sanat konusunda bir uyanış başlayarak, şehrin sokakları bir heykel galerisine dönüşmeye başlar. 1978 yılından itibaren geçerli olan bir yasa ve program ile, şehirde inşa edilecek veya restore edilecek kamu binalarının bütçesinin bir bölümü sanat eserlerinin alımı için ayrılmıştır. Bugün ABD'de 200 civarında şehir, Şikago'dan etkilenecek aynı yasa ve programı uygulamaktadır.

Sonuçta, başarılı ve bilinçli bir yönetimin doğru adımlarıyla ortaya çıkan, kamusal alanlarındaki sanatsal zenginliğiyle insanı etkileyen bir şehir anlayışı yaşıyor. İşte Şikago böyle bir yer; insana saygı, çevreye saygı, sanata saygı... Gel de hayran olma!

Fotoğraflar:
Mustafa Atun ve Hakkı Atun

Resim 2: Richard J. Daley Civic Center Plaza'da yer alan ve sanatçı Pablo Picasso tarafından Şikago halkına hediye edilen bu isimsiz eser, halk arasında Picasso Heykeli olarak bilinmektedir. Şikago'daki kamusal alanlara yerleştirilen sanat eserlerinin öncüsüdür. Bulunduğu alana ilk yerleştirildiği yıllarda anlaşılabilirlik tepki görmesine rağmen daha sonraki yıllarda bir ikon haline alarak şehrin gururu haline gelmiştir (1967).

Resim 3: Şikago Sanat Enstitüsü yanında yer alan, sanatçı Henry Moore'a ait Large Interior Form isimli eser (1983).

Resim 5: Sanatçı Joan Miro'ya ait Miro's Chicago isimli eser (1981).

Resim 4: Sanatçı Marc Chagall'e ait The Four Seasons isimli mozaik eser (1974).

Resim 6: James R. Thompson Center Plaza'da yer alan, sanatçı Jean Dubuffet'e ait Monument with Standing Beast adlı eser (1984).

Resim 7: Sanatçı Virginio Ferrari'ye ait Being Born isimli eser (1983).

Mustafa Atun, Mimar

musatun65@yahoo.com

ÖZET

Kamusal alan, farklı statüdeki insanları günlük yaşamı dışında bir araya getiren mekânlar olarak ifade edilebilir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, futbolun maç yapmanın ötesinde kültürleri, coğrafyaları, ülkeleri, şehirleri, mahalleleri, cinsiyetleri, yaşları birleştiren bir heyecanın dışı vurumdaki mutluluğu ve coşkunun ifadesi olması nedeniyle stadyumlar, kentler üzerinde etkin bir kimliğe sahip olmuşlardır. Stadyum yüklendiği anlam nedeniyle kenti fiziksel, sosyal ve kültürel düzeyde etkilemekte ve kamuoyuna ait birçok mekânın yerini almış durumdadır. Makalenin amacı, yeni kamuoyu mekânları olan stadyum / tribünlerin değerlendirilmesi ve tarihi suriçi mahallesinin kent kimliğine anlam katan Mağusa, Canbulat Stadyumu'nun yorumlanmasıdır. Makalede, özelde Mağusa, genelde tüm adaya yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği, geliştirildiği toplumsal / kentsel bir etkinlik alanı olan Canbulat Stadyumu'nun kamusal mekân olgusu derinlemesine tartışılmaktadır. Tüm Mağusalıların kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları yer olan bu Stadyumun, güçlü kamusal mekân özelliği ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal alan, Stadyum, Mağusa, Canbulat Stadyumu

Kamusal Alanların Değerlendirmesinde Stadyumların Rolü: Kuzey Kıbrıs'ta Örnek Bir Stadyum: Mağusa, Canbulat Stadyumu

Uğur Ulaş Dağlı

1. Giriş

Ortaçağ'da özellikle Avrupa toplumunda, egemenliği simgeleyen prens mühürü gibi sembollerin aynı zamanda kamuyu simgelemesi (Bronner et.al, 1995) kamusal alanların yapısı hakkında ipucu vermektedir. O dönemlerde kamusal alanlar, kilise / saray gibi erkin elindeki mekânlar iken; sonraları kamuoyu (kamunun görüşlerinin) alanları olmuştur (Habermas, 2010).

En basit anlatımıyla kamusal alan, insanların özgür ve eşit bireyler olarak bir araya geldikleri mekânlar olarak tanımlanabilir. Burada statü herhangi bir önem arz etmemektedir. Kamusal alan, farklı statüdeki insanları günlük yaşamı dışında bir araya getiren mekânlar, ortak yaşam alanları olarak da ifade edilebilir. Habermas, kamusal alanı insanların katılımıyla somutlaşan bir kurum olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber, salt bir kalabalığın ötesinde farklı anlam ve içerikler taşıyan alanlar da olduğu vurgulanmaktadır (Bronner et.al, 1995). Yine Habermas'a göre kamusal alan, toplumun ortak yararını gerçekleştirilmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği, geliştirildiği toplumsal etkinlik alanıdır. Kısacası her türlü çıkardan arınmış, devlet otoritesinin baskısı ve buyruklarından bağımsız bir alan olarak da tanımlanmaktadır (Güney, 2007)

Kamusal alanın en önemli niteliği tüm vatandaşlara açık olmasıdır (Bronner et.al, 1995) Bu alana tüm yurttaşların erişmesi garanti altına alınmıştır. Bu alan özel bireylerin, kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları yerdir. Buralarda bireylerin davranışları, hiçbir zaman mesleklerini icra ederken gösterdikleri davranışlarına veya bir devlet bürokrasinin yasal sınırları içindeki davranışlarına benzememektedir (Şeker et.al,2015)

Aslında o mekânlar, insanların monoton yaşamında bir nefestir. Bazen içteki isyanın bazen de coşkunun dışı vurulduğu yerlerdir. Aslında bireysellikten kolektivizme geçiş sağlayan yerlerdir. Barışın ve diyalogun alanı olan kamusal yaşamdır. Kentlerde genelde kamusal alanların öncülüğünü meydanlar yapsa da, kentlerin özgün karakterine bağlı olarak mekân tipolojisinde farklılıklar olabilmektedir (Dağlı, 2015).

2. Kamusal Mekân olarak Stadyum ve Tribünler

Beş kıtanın ortak tutkusu olan futbol, kıtaları buluşturan en can alıcı sahnedir. XXI. yüzyılın ilk Dünya Kupası'nın (2002 yılında) Asya'da düzenlenmiş olması futbolun, Avrupa'dan Güney Amerika'ya, oradan Afrika'ya ve Asya'ya yayılmış bir tutku olduğunu göstermektedir (Dağlı, 2015).

Futbola sosyo-kültürel açıdan yaklaşıldığında, onu evrensel kılan, bazı toplumsal değerleri saptamak mümkündür. Çeşitli dil, ırk, din ve coğrafyadan gelen insanların, çocuk-yaşlı, erkek-kadın, fakir-zengin ayrımı tanımadan aynı ölçüde ilgisini çekebilen bir niteliğe sahip olan futbolun evrensel olmasındaki temel ölçüt, insanların, heyecan, sevinç, moral, coşku gibi yaşama dönük istemleri ile örtüşen özellikleri bünyesinde taşıyor olmasıdır. (Öcalan, 2005) Futbol maç yapmanın ötesinde kültürleri, coğrafyaları, ülkeleri, şehirleri, mahalleleri, cinsiyetleri, yaşları birleştiren bir heyecanın dışı vurumdaki mutluluğu ve coşkunun ifadesidir (Dağlı, 2015).

Futbol sadece bir maç değil, kendini bir şeye ait hissetmek duygusudur. Birlikte davranmanın cazibesi gibi duygulardır. Maç bir sonuçtur ve sonuca giden süreç ise uzun bir yolculuktur. Aidiyet duygusu ile sonuca ulaşma yolculuğudur. Bu anlamda değerlendirildiğinde stadyum da sadece saha (Dağlı, 2015) sadece maçın oynandığı bir mekân olmanın ötesinde kolektif bir olguya hizmet eden mekândır. Bu anlamda stadyum yüklendiği anlam nedeniyle kenti fiziksel, sosyal ve kültürel düzeyde etkilemektedir. Mekân olarak zengin kentsel / kamusal pratikler içermekte, kentin ve gündelik yaşamının odağı olma potansiyelini taşımaktadır (Aksu, 2012).

Resim 1-2: MTG stadı

1980'lerden 1990'ların başına kadar stadyumların kent dışında yapılması eğilimi egemen iken; sonraları kent içinde yapılmasının daha uygun olduğu görüşü güçlenmeye başlamıştır. Nedeni kentin fiziksel, mekânsal, kültürel nitelikleriyle bütünleşme ihtiyacındandır. Kent içinde olması stadyumların kamusal niteliklerini artırmakta ve kentin fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel dönüşümüne itici gücü olma yetisini güçlendirmektedir (Aksu, 2012). Böylece stadyum kent ile yaşayan bir mekanizmaya dönüşmüştür. Kamusal alan olarak sokak ve stadyum bire bir örtüşmektedir. Kamusal alan olarak sokağın yoğun ve adrenalinin yüksek bir hali stadyumda görülmektedir. (9) Birçok alt mekâna sahip stadyumların etkileşimli mekânı tribünlerdir. Tribün kelimesinin, kabile anlamındaki "tribe"den gelmektedir (Yıldırım, 2013). Türk Dil Kurumu kabilenin anlamını geleneksel topluluk olarak ifade etmektedir. (10) Tribün aslında

bir topluluğun, grubun bir araya gelişini anlatmaktadır. Kamusal alan tanımında görüldüğü gibi tribün, takım ve maç dışında pek de ortak noktası olmayan kişilerin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu kişilerin söyleyeceği sözü, kendine haz konuşma biçimi ile tribün örgütlemektedir. Genel futbol atmosferi içinde tribün örgütleri, kendilerini ilgilendiren sorunları, toplumsal konularla da bütünleştirerek aktarmaktadır. Örgütlenen tribünler ise sadece futbol değil farklı konuda söz üretmektedir. Tribün grupları, herhangi bir siyasi partinin destekçisi olmasa da siyasal konuların tribünde tartışılmaması imkânsızdır. Hayata dair bir duruşun, tavrın ve isyanın sesi olabilmektedir (Yıldırım, 2013).

Tribündeki kitle ile meydan gibi bir kamusal alanda gerçekleşen siyasal bir miting arasında aslında büyük bir farklılık yoktur. Mitinglerin amacı temsilcilerine sorunlarını anlatamayanların tüm farklılıklarıyla

Resim 3-4: MTG Hisarlar

bir araya gelip slogan ile sesini yükseltmesidir. Tribündeki amacı ise, o hafta sonunu mutlu kılmak için bir heyecanın peşinden gitmektir. Siyasi olan, gündelik hayatın içindeki her çatışmaya dokunmak ve çatışmaların ana amacı da mutlu olma çabası (Yıldırım, 2013). ise maç ve mitingler, kalabalıkların mutluluk aracıdır. Tribünlerde yer alanlara, taraftar, grup, kitle ne dersek diyelim; aslında onlar ne yaptığını bilen bir kamuoyudur. O yüzden bu kamusal alanlardaki kamuoyu, kontrol-dışı kalabalıklar olarak nitelendirilemez. Kamusal alan olan tribün, düşünen / konuşan, örgütlendiği zaman da toplum üzerinde etkin bir alandır.

3. Mağusa Kentlilik Kimliği – Canbulat Stadyumu

Sayırsız medeniyetlere ve çeşitli dinlere ev sahipliği yapan yaklaşık 2300

yaşındaki Mağusa (Dağlı, O., 2015). kentlilik kimliğini kaybetmemiş yegâne kentlerimizdendir. Eski dokudaki geleneksel yaşam ile yeni yaşam arasında kopukluk oluşmamış, yaşam ile bütünleşmiş bir şekilde devam etmektedir.

Mağusa kentlilik kimliği özellikle Mağusa Türk Gücü (MTG) maçlarında hissedilmektedir. Mağusa kentinin özgün surları her zaman kentin yanı başında dursa da; surlara dokunan çok az kentli vardır. Sarı-yeşil takım ruhu kamusal bir alan olan iki tarafı Mağusa surlarının devamı ile çevrili Canbulat stadyumu / tribünleri, tüm Mağusalıları bir araya getirmekte ve surların dokusunu hissettirmektedir. Burada maç ve maçın yer aldığı mekân, içindeki kent kimliği coşkusunun dışı vurulmasına etken oluyor. Burada birey yoktur; topluluk yani Mağusalılar vardır. Bu mekân,

başkalarıyla bir arada olunan yani kişisel özgürlüklere anlam kazandıran yerdir. Kentlilerin birbirleri ile karşılaştığı, toplumsallaştığı, varlığını zenginleştirdiği alandır (Dağlı, 2015).

Kamusal alanlar herkesin yeridir, o nedenle ciddidir; bir arada oluşun kutlandığı yerdir, bu nedenle neşelidir (Dağlı, O., 2015). Kısacası Burası tüm Mağusalıların ve misafirlerinin yeridir; o nedenle Canbulat Stadyumu ciddidir. Bir arada sonuçların kutlandığı, yorumların yapıldığı yerdir; bu nedenle ise neşelidir (Dağlı, 2015).

Kamusal alanların gerçek kimliğe kavuşmasında, fiziksel özellikler de önemlidir. Canbulat stadyumunun konumu ve tarihi doku ile bütünleşmiş fiziki özelliği onu, önemli bir kamusal alan olarak ortaya çıkarmıştır. Çünkü Mağusalı olmak Suriçi'nin gerçek duygusunu hissetmek ve Surlarının verdiği enerjiyi almaktır. Mağusa'da kentin gelişimi ile birlikte değişen merkezler ve akslar oluşsa da, hiçbirisi gerçek kamusal mekân kimliğine bürünmemiştir. Suriçi'nde yer alan stadyum, surların beş duyu ile hissedildiği bir konumdur. MTG maçında hem Suriçi'ndesiniz hem de surlarla temas halindesiniz. Surların üstünde – ki bunu Mağusalılar hisar üstünde diye nitelendiriyor – maç izlemek ve tribünün soğuk mekân organizasyonunun dışına çıkmak ayrıcalık yaratmaktadır. İşte bu da Mağusalıların kendilerini 'diğerlerinden' yani diğer takım taraftarlarından farklı hissetmelerine ve bu kamusal alanda özgün bir kimlik ruhuna bürünmelerine etken olmaktadır (Dağlı, 2015).

4. Kuzey Kıbrıs'taki Diğer Stadyumların Değerlendirilmesi

Kentlerimizde yer alan birçok stadyum için kamusal mekân tanımı yapılamaz. Canbulat stadyumu, MTG maçlarının tarihsel geçmişine dolayısıyla kentin tarihsel geçmişine ev sahipliği yapmıştır. Tüm kentlilerin

Resim 5: MTG Stadi

bu yerle ilgili anıları vardır. Kuzey Kıbrıs'ta yer alan tüm stadyumlar, Mağusa Canbulat Stadyumu ve Lefke Karadağ Stadyumu hariç, göç sonrasında yer değiştirmiş birçok takıma aittir. Takımlar kendi geçmiş aidiyetlerini korumak için takımlarına sahip çıkmaya çalışsalar da, geçmişle iletişimi olmayan stadyumlar buna katkı koyamamaktadır. Oralarda geçmişle ilişkilendirilecek bir aidiyet yoktur. Örneğin Lefkoşa'nın kuzey yönüne doğru gelişmesi ile bir dönem merkezde yaşayanların yeni yerleşim bölgelerine doğru yer değiştirmelerinden dolayı, Yenice, Çetinkaya gibi bölge takımları bölgede yaşayanların takımı olmaktan çıkmıştır. Bölgesel kimlik yok olmuştur. Bütün bunların yanında Mağusa'daki stadyum haricinde, diğer kentlerdeki stadyum karakterleri de birbirine benzer özellikler taşımakta, özgün kimliğe sahip olmamaktadır (Dağlı, 2015). Fiziki, kültürel, politik, sosyolojik yapı bağlamında değerlendirildiğinde sadece Mağusa Canbulat Stadyumu için kamusal mekân değerlendirmesi yapılabilmektedir.

5. Son Söz

İçinde bulunduğumuz yüzyılda stadyumlar kentler üzerinde etkin bir kimliğe sahip olmuşlardır. Kamuoyuna ait birçok mekânın yerini almış durumdadırlar. Bu anlamda Mağusa, Canbulat Stadyumu tarihi suriçi mahallesinin kent kimliğine anlam katmaktadır. Tribün ve hisar üstü taraftarlarının tüm farklılıkları ile özgür ve eşit bireyler olarak bir araya geldikleri stadyumda ortak bir Mağusa

dili vardır. Özelde Mağusa, genelde tüm adaya yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği, geliştirildiği toplumsal / kentsel bir etkinlik alanıdır. Orada her türlü çıkardan arınmış ve tüm siyasi görüşlerden bağımsız bir davranış söz konusudur. Burası tüm kentlileri kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları yerdir. Mağusa Canbulat Stadyumu kent belleğini içinde taşıyan güçlü bir kamusal mekândır.

Burası tüm kentlilerin kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları yerdir. Mağusa Canbulat Stadyumu kent belleğini içinde taşıyan güçlü bir kamusal mekândır.

Kaynaklar

S. E. Bronner ve D. M. Kellner, Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale Jürgen Habermas. Birikim Dergisi, Çev. NURAN EROL. İstanbul, Sayı: 70, Şubat, 1995
<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4966/kamusal-alan-ansiklopedik-bir-makale#>. WjesBSOB1E4

Jürgen Habermas, Kamusal Alan Nedir? Yapısal Dönüşümü. Çev. Tanıl Bora, Mithat Sançar. İletişim Yayıncılık. 2010

Zeynep Güney, Kamusal Alan Nedir? Kamusal Mekân Nedir? Arkitera Dergisi. 25 Ekim 2007
http://v3.arkitera.com/haber_21487_kamusal-alan-nedir-kamusal-mekan-nedir.html

Alperen Şeker, Jürgen Habermas

ve Hannah Arendt'in Kamusal Alan Araştırması. İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Medya Araştırmaları, Aralık 2015 <http://2014hit.blogspot.com.cy/2014/12/jurgen-habermas-ve-hannah-arendtin.html>

Uğur Dağlı, MTG Ruhunun Geri Dönüşümü ile Stadyum ve Surların Kamusal Alan Kimliğine Yeniden Kavuşması, Lefkoşa: Poli Dergisi. Kasım 2015.

Uğur Dağlı, Futbol - Dünya Kupası ve Stadyumlar, Lefkoşa: Mekanperest, 20 Haziran, 2010.
http://farc.emu.edu.tr/old_website/foa/tr/foa/pages/news/meکانperest/no9/no9.pdf

Mehmet Öcalan, Futbolun Toplum Üzerine Etkisi. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. 2005, <http://web.firat.edu.tr>

Adnan Aksu, Mimari Tasarım Stadyumlar: Kentsel Bağlamda Spor Eksenli Dönüşüm Öğeleri. Mimarlık Dergisi. Sayı 378. Mart- Nisan 2012
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=378&RecID=2908>

Yavuz Yıldırım. Stadyum ve Siyaset. Ayrıntı Dergisi. sayı 1, Kasım- Aralık 2013 <http://ayrintidergi.com.tr/stadyum-ve-siyaset/>

<http://www.tdk.gov.tr/>

Okan Dağlı, Medeniyetlerin kesiştiği kent, Mağusa: Havadis Yayınları. 2015

Belkis Uluoğlu, Kamusal Alan Görünümleri. Boyutpedia. 2007
<http://www.boyutpedia.com/1941/66976/kamusal-alan-gorunumleri>

Not: Tüm fotoğraflar Okan Dağlı'nın arşivinden alınmıştır.

Prof. Dr. Uğur Ulaş Dağlı
DAÜ Mimarlık Fakültesi, Öğretim Üyesi

ugur.dagli@emu.edu.tr

ÖZET

Kentin bütününde önemli bir yere sahip olan, herkesin kullanımına açık kamusal yapıların, evrensel tasarım kavramıyla tasarlanması, yapının herkes tarafından kullanılabilir olması için önemlidir. Evrensel tasarım; bireylerin fizyolojik özelliklerine, yaşına, cinsiyetine, sosyal, ekonomik ve eğitim düzeyine bakılmaksızın, farklı özelliklere sahip tüm insanlar için ortak tasarımlar yapmayı amaçlamaktadır. Bazen kentin simgesi, bazen kentlilerin eğlendikleri mekân, bazen de önemli hizmetlerin alındığı yapılar olan, tüm bireylerin kullanımına açık kamusal yapıların tasarım ve kullanım kaliteleri kentliler için önemlidir. Herkes için tasarım yapmayı hedefleyen evrensel tasarım kavramı benimsenerek kamusal yapıları tasarlamak; bu yapıları herkesin adil bir şekilde kullanılmasına imkân tanır. Bu çalışmada bir tasarım kavramı olan evrensel tasarımın, kamusal yapıların tasarımında benimsenmesinin önemi açıklanıp, Girne Kaymakamlık binası ve yakın çevresi evrensel tasarım bakış açısıyla incelenmiştir.

Anahtar kelimeler; Kamusal alan, Kamusal yapı, Evrensel tasarım, Herkes için tasarım, Adil kullanım

Kamusal Yapılarda Evrensel Tasarımın Önemi: Girne Kaymakamlık Binası ve Yakın Çevresinin İncelenmesi

Ümran Duman

1. Giriş

İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle toplum olma bilinci ortaya çıkmıştır. Toplumsal ilişkilerin güçlenmesiyle, sosyal paylaşımlar artmış, insanlar aynı amaç veya eylem için bir araya gelmeye başlamışlardır. Önceleri toplanma alanları açık alanlar iken, daha sonra çevresel faktörlerin, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik gelişme ve değişmelerin etkisiyle toplumun bir araya geldiği alanlar kapalı mekânlar olarak da düzenlenmeye başlamıştır. Toplumda yaşayan herkesin ortak kullanımında olan bu açık veya kapalı alanlara kamusal mekânlar adı verilmektedir.

Mimari tasarım yapılırken dikkate alınan en önemli faktör kullanıcılar yani insanlardır. İnsanlar farklı fiziksel ölçülere, hareket kapasitelerine, görsel, işitsel ve zihinsel yeteneklere sahiptirler. Yaşamı boyunca çocukluk, hamilelik, yaşlılık gibi farklı evrelerden geçen insanların, farklı fiziksel veya zihinsel engelleri de olabilir. Tüm bunlar göz önüne alındığında tasarım yaparken evrensel tasarım kavramının dikkate alınması, hayatın farklı evrelerinde olan insanların mekânları adil bir şekilde kullanabilmesini sağlar.

Toplumda yaşayan herkes tarafından kullanılan kamusal yapılar, kapalı kamusal mekânlardır. Kamusal yapıları evrensel tasarım kavramını dikkate alarak tasarlamak, yapının herkesin kullanımına uygun olması için önemlidir. Bu çalışmada, evrensel tasarım kavramı ve ilkeleri açıklanacak, kamusal yapıların evrensel tasarım bakış açısıyla tasarlanmasının önemine değinilecek ve Girne kentinin önemli kamusal yapılarından biri olan Girne Kaymakamlık Binası ve yakın çevresi incelenecektir.

2. Evrensel Tasarım Kavramı ve İlkeleri

İnsanlar farklı yeteneklere, vücut ölçülerine, eğitime, sosyal ve kültürel düzeye sahiptir. Çocukluk, gençlik yaşlılık gibi hayatının farklı evrelerinde olan bireyler arasında çok uzun, çok kısa, çok şişman, çok zayıf olan farklı boyutlara sahip bireyler vardır. Bunların yanı sıra görme, işitme, yürüme gibi çeşitli bedensel veya zihinsel engellere sahip bireyler de bulunmaktadır. Toplumu oluşturan tüm bu bireyler yaşamlarını bir arada sürdürmektedirler. Evrensel tasarım, tüm insanların kullanımına uygun tasarımlar yapmayı amaçlamaktadır. Evrensel tasarım kavramında, herhangi bir insan grubu için farklı tasarımlar yapmaya gereksinim duyulmadan, herkes tarafından kolaylıkla kullanabilen tasarımlar yapma anlayışı benimsenmiştir.

Evrensel Tasarım Kavramı ve İlkeleri İnsanlar farklı yeteneklere, vücut ölçülerine, eğitime, sosyal ve kültürel düzeye sahiptir. Çocukluk, gençlik yaşlılık gibi hayatının farklı evrelerinde olan bireyler arasında çok uzun, çok kısa, çok şişman, çok zayıf olan farklı boyutlara sahip bireyler vardır. Bunların yanı sıra görme, işitme, yürüme gibi çeşitli bedensel veya zihinsel engellere sahip bireyler de bulunmaktadır. Toplumu oluşturan tüm bu bireyler yaşamlarını bir arada sürdürmektedirler. Evrensel tasarım, tüm insanların kullanımına uygun tasarımlar yapmayı amaçlamaktadır. Evrensel tasarım kavramında, herhangi bir insan grubu için farklı tasarımlar yapmaya gereksinim duyulmadan, herkes tarafından kolaylıkla kullanabilen tasarımlar yapma anlayışı benimsenmiştir.

Evrensel tasarım; herhangi bir ürün tasarımından teknolojik alet tasarımlarına, şehir planlamacılar mimarlara kadar birçok sektörünü etkilemektedir. Günlük kullanılan alet ve ürünler, mobilyalar, kapı-pencere boyutları-kolları, tüm bina tasarımları, park ve bahçe düzenlemeleri, sokaklar, kaldırımlar, kent düzenlemeleri gibi kullanıcı herkes olan hemen hemen bütün tasarımlar evrensel tasarım kavramı dikkate alınarak geliştirilebilirler (Duman, 2017).

Evrensel tasarım kavramını benimseyen bir tasarımcı geniş bir kitleye hitap eden tasarımlar yapmayı hedeflemektedir. Bu hedef kitlenin içerisinde engelli bireyler de bulunmaktadır. Engelliler için özel tasarımlar yapıp onları toplumda hedef kitle almak yerine; tasarım yaparken dikkate aldığı geniş hedef kitlesinin içerisine katarak onları toplumla bütünleştirmeyi amaçlamıştır. Evrensel tasarım kavramının, tasarımcının uygulamasına doğrudan etki eden standart kuralları değil; kavramın anlaşılır olmasını sağlayan ilkeleri mevcuttur (Duman, 2017).

Resim 1: Eşit kullanıma uygun Göztepe yaya köprüsü
<http://www.tmb.org.tr> (Ocak 2017)

Evrensel tasarım ilkeleri, içerisinde mimar, mühendis, ürün ve çevre tasarım uzmanlarının bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanmıştır. Ekibe önderlik eden Amerikalı mimar Ronald L. Mace küçük yaşta çocuk felci geçirmiş, tekerlekli sandalye kullanıcısı olarak yaşamını sürdürmüş bir bireydir. Mace ve çalışma arkadaşları ilkeleri iyi anlaşılabilir ve kapsamlı hale getirmek için birkaç kez değişiklik yapmışlardır. Son halini 1 Nisan 1997 tarihinde almış olan evrensel tasarım ilkeleri yedi tanedir (Evciil, 2014).

2.1. Eşit kullanım ilkesi

Yapılacak olan tasarımların farklı kullanıcılar tarafından adaletli bir şekilde kullanımına imkân tanınması gerekmektedir. Hiçbir kullanıcı grubu ötekileştirilmeden tasarım yapılmalıdır. Kent içerisinde araç trafiğinin yoğun olduğu yerlerde yayaların karşıdan karşıya geçmesi için tasarlan üst geçitlerin merdivenlerle çıkılıyor olması sebebiyle herkes tarafından kullanılamamaktadır. Bunun yerine üst geçitlerin uygun eğimde rampalar kullanılarak tasarlanması herkes

tarafından eşdeğer kullanıma olanak tanır. Bu şekilde tasarlanmış üst geçit örneklerinden biri Türkiye'nin İzmir kentinde bulunan Göztepe yaya köprüsüdür (Resim 1).

2.2. Esnek kullanım ilkesi

Tasarım, farklı fiziksel özelliklere, yeteneklere sahip kullanıcı türleri için uygun olmalıdır. Kullanıcıya seçenekler sunup, kendisi için uygun olanı tercih etmesine imkan tanımalıdır. Yapılar içerisindeki ıslak mekanlarda bulunan lavabo, küvet gibi donatıların farklı yüksekliklere sabitlenmesi esnek kullanım ilkesine örnektir.

2.3. Basit ve sezgisel kullanım ilkesi

Yapılan tasarımın herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olması gerekmektedir. Gereksiz karmaşadan kaçınılıp, bilgiyi doğrudan aktarmak amaçlanmaktadır. Tasarım, kişinin dil bilgisine, okuma yazma düzeyine bakılmadan herkes tarafından aynı anlaşılmalıdır (Hacıhasanoğlu, 2003). Herkesin kullanımına açık olan otoparklarda engellilere ayrılmış olan

park alanlarının herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir olması bu ilke için örnektir (Resim 3).

2.4. Algılanabilir bilgilendirme ilkesi

Tasarım, kullanıcının duyuşal yetilerine bakmaksızın herkes tarafından aynı şekilde algılanabilmelidir. Bunun için resimli, sesli veya dokunsal gibi değişik iletişim biçimleri kullanarak tasarımın kullanıcıya vermek istediği ana bilgi herkes tarafından farkedilebilir hale getirilmelidir. Görme engellilerin güvenli dolaşım alanında olduklarını anlamaları için zemine döşenmiş hissedilebilir yüzeyler algılanabilir bilgilendirme ilkesine örnektir (Resim 4).

2.5. Hata toleransı ilkesi

Tasarımcı, kullanıcıların davranışlarından doğabilecek kaza risklerini dikkate alarak tasarım yapmalıdır. Olabilecek kazaları en aza indirmeli ve kullanıcıya tehlike anında uyarılar vermelidir. Sahil yürüyüş yollarında deniz ile yürüyüş yolunun birleşim yerlerine korkuluklar konulup, çocuklarıyla yürüyüş yapan ebeveynler, görme engelli bireyler gibi farklı kullanıcı grupları uyarılmalıdır.

2.6. Düşük fiziksel güç ilkesi

Tekrarlanan davranışlar gerektirmeden, en az fiziksel güç harcanarak, mekanın veya ürünün rahat kullanılmasının sağlanacağı tasarımlar yapmayı amaçlamaktadır. Otomatik açılan sensörlü kapılar düşük fiziksel güç harcanarak kullanılan tasarımlara örnektir.

2.7. Yaklaşım ve kullanım için yeterli alan

Kullanıcının erişilebilirliğini artırmayı hedefleyen bu ilke, bina içi tasarımlarda veya kentsel tasarımlarda yaklaşım ve kullanım için yeterli alan bırakılmasını hedeflemektedir. Bir restorantta

Resim 2: Farklı yüksekliklerde olan lavabolar (Duman, 2017)

Resim 3: Engelli otopark alanları
<http://www.rednasis.com/hizmetlerimiz/engelli-otoparki/> (Ocak 2017)

manzaraya bakan yemek salonunda ayakta duran ve oturan kullanıcının manzarayı görebilmesini sağlayacak engelsiz bakış açısı olan pencere boyutlarının tasarlanması durumu bu ilkeye örnek verilebilir.

3. Kamusal Yapıların Evrensel Tasarım Bakış Açısıyla Tasarlanmasının Önemi

Yerleşik hayata geçilmesiyle toplu yaşamın ortaya çıkması, eski

çağlardan beri insanların bir arada aktivite gerçekleştirebilecekleri, toplanabilecekleri mekânlara ihtiyaç duymasını beraberinde getirmiştir. İlk başlarda açık mekanlarda toplanan insanlar, zamanla kültürel ve teknolojik gelişmelerin etkisi ve insanların ortak ihtiyaçlarını bir arada karşılayabilecekleri veya toplanabilecekleri yarı açık veya kapalı toplanma alanlarına da ihtiyaç duymuşlardır.

Resim 4: Zemine döşenmiş hissedilebilir yüzeyler
(Ümrhan Duman fotoğraf arşivinden, 2017)

Resim 5: Sahil yürüyüş yollarında bulunan korkuluklar
<http://www.kardeslerpaslanmaz.com.tr/tr/sabanci-ogretmen-evianadolu-hisari-deniz-kenari-paslanmaz-korkuluk-uygulamasi> (Ocak, 2017)

Eski çağlardan günümüze kadar var olmuş olan mimarlık, tarih boyunca kültürel ve teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir. Bazen bulundukları ülke veya kentlerin simgeleri haline gelmiş mimari eserlerden olan kamusal yapılar, tasarlandıkları her dönemin ve/veya coğrafyanın mimari üsluplarından etkilenilerek inşa edilmişlerdir. Bu yapılar günümüzde de varlığını ve önemini korumaktadır (Duman, 2017).

Kamusal yapılar, kentlerde bir arada yaşayan insan topluluklarının ortak kullanımında olan yapılar olarak tanımlanabilir. Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu yansıtan kamusal yapıların tasarımında toplumsal kimliğin de etkisi bulunmaktadır. Bu yapılar, kentsel yaşamın getirdiği bireysel ve toplumsal gereksinimlerin mekân ihtiyacını karşılamakta ve kentin toplumsal, sosyal paylaşımını ve kültürel sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Tüm bireyler tarafından kullanıldıklarından dolayı, herkesin ulaşım, dolaşım ve erişimine imkân tanıyacak şekilde tasarlanmalıdırlar. Herkesin kullanımına uygun yapılar tasarlamak için kamusal yapıların evrensel tasarım kavramı benimsenerek tasarlanması önemlidir.

Herkes tarafından kullanıma açık olan kamusal yapılar tasarlanırken, kullanıcı kitlesi olarak toplumdaki herkes hedef alınmalı ve bulunduğu kente bütün bir şekilde herkes tarafından ulaşılabilir, dolaşılabilir ve erişilebilir yapılar tasarlanmalıdır. Bu bağlamda evrensel tasarım yöntemi benimsenerek tasarlanacak olan kamusal yapıların herkes tarafından kullanılabilir olacağı söylenebilir.

Toplumdaki herkesin kullanımına açık olan kamusal yapıların herkes tarafından kullanılabilir olması, bulundukları kentlerin herkes tarafından ulaşılabilir, dolaşılabilir, erişilebilir olmasıyla anlam kazanmaktadır. Bu sebeple kent

içerisindeki toplu taşıma araçları, duraklar, kaldırımlar, dış mekân merdivenleri, yaya geçitleri, kent mobilyaları ve donanımları, otoparklar da herkesin kullanımına uygun tasarlanmalıdır (Duman, 2017).

Kamusal yapıların tasarımı sırasında evrensel tasarımın benimsenmesinin önemi, Girne kentinin önemli kamusal yapılarından olan Kaymakamlık binasında yapılan incelemelerle de açıklanmıştır.

4. Girne Kaymakamlık Binasının Evrensel Tasarım Bakış Açısıyla İncelenmesi

Girne kentinin en işlek caddelerinden olan Mustafa Çağatay caddesinde bulunan Girne Kaymakamlık binası, Girne Akçiçek Hastanesi binası, Kaza Tapu Amirliği binası ve Maliye Bakanlığı'na bağlı Girne Gelir ve Vergi dairesi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Sosyal Sigortalar Dairesi gibi birçok devler dairesinin bir araya toplandığı bina ile aynı bölgede bulunmaktadır.

Yapıya toplu taşıma araçlarıyla veya özel araçlarla ulaşım sağlanabilir. Toplu taşıma araçlarıyla ulaşım sağlayan kullanıcıların durakta inip binaya yürümeleri gerekmektedir. Yürünmesi gereken yol üzerinde yayalar için kaldırım bulunuyorsa da; kaldırımdan kaldırıma geçiş yerlerinde rampa bulunmadığından, kaldırım yüzeyine hissedilebilir zemin döşenmediğinden dolayı mevcut kaldırımların herkesin kullanımı için elverişli olmadığı söylenebilir (Resim 7).

Özel araçlarıyla binaya ulaşım sağlayan kullanıcılar için binanın sol yan cephesinde ve ön cephesinde otopark alanları bulunmaktadır. Otopark planlamasının içerisinde engelli otopark alanı da bina girişine yakın mesafeye konumlandırılmıştır. Otopark alanı ile bina giriş kapısı arasında seviye farkı bulunmaktadır. Bu seviye farkı merdiven ve rampa

Resim 6: Sürgülü giriş kapısı
(Ümran Duman fotoğraf arşivinden, 2016)

Resim 7: Bölgede bulunan kaldırımlardan bir görüntü
(Ümran Duman fotoğraf arşivinden, 2016)

ile aşılmıştır. Kullanıcıya seçenek sunmuş farklı özelliklere sahip kullanıcıların kendilerine uygun olanı tercih etmelerine imkan tanınmıştır. Fakat, Resim 8'de görüldüğü üzere engelli aracı için ayrılmış park alanıyla doğrudan bağlantılı olan bu girişe araç

park edildiğinde yaklaşım ve kullanım için yeterli alan kalmayacağından kullanım zorluğu yaşanacaktır.

Bina girişindeki çift kanatlı alüminyum kapı tüm kullanıcılar için uygundur. Binanın danışma ve bekleme alanına

Resim 8: Bina girişine erişim için tasarlanmış merdiven ve rampalar
(Ümran Duman fotoğraf arşivinden, 2016)

açılan kapının sol tarafında danışma bankosu bulunmaktadır. Bankonun yüksekliği ayakta duran insan ile oturarak çalışanın iletişim kurmasına izin veren ölçüye sahiptir. Fakat tasarım yapılırken farklı kullanıcı türleri ve farklı kullanıcı eylemleri dikkate alınmadığından bankonun her yeri aynı yüksekliktedir (Resim 9).

Binanın zemin katında danışma kısmı ile bekleme alanı bağlantılıdır.

Bekleme alanında aynı tipte oturma mobilyaları mevcuttur. Bekleme alanı planlanırken, farklı kullanıcı türleri düşünülmemiştir. Bu alanda bırakılmış boşluklar dolaşım için kullanılmaktadır ve yeterlidir.

Birinci katta bekleme için özel bir alan tasarlanmamış, yatay dolaşım için kullanılan koridorda uygun görülen yerlere zemin katta kullanılmış tipteki oturma mobilyaları konulmuştur.

Yatay dolaşım her katta bulunan koridor ve hollerle sağlanmaktadır. Bina içerisindeki bütün mekan girişi kapılarının genişlikleri farklı kullanıcılar için uygundur. Tüm kullanıcıların tüm odalara erişimi sağlanabilir.

Binada düşey dolaşımın sağlanması için bir adet merdiven ve merdivenin yanında konumlandırılmış bir adet asansör mevcuttur. Merdiven ve asansör bina giriş holünde kolaylıkla algılanmaktadır. Asansörün kullanımı kolay ve anlaşılabilir olmasına rağmen, asansör genişliği tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanabileceği veya manevra yapabileceği yeterlilikte değildir (Resim 10).

Bina içerisinde her katta kadınlar ve erkekler için birer tane tuvalet ve lavabo bulunmaktadır. Binada tekerlekli sandalye kullanıcıları gibi farklı kullanıcı türlerinin kullanımına uygun tuvalet ve lavabo bulunmamaktadır.

Tüm bu incelemeler dikkate alınışında Girne Kaymakamlığı binasının, herkesin kullanımına uygun tasarımlar yapmayı amaçlayan evrensel tasarım kavramına tam anlamıyla uygun olmadığı görülmektedir.

5. Sonuç

Birbirinden farklı birçok tasarım disiplini tarafından kullanılan evrensel tasarım kavramı, farklı kullanıcı grupları için uygun olan tasarım önerileri sunmayı hedeflemektedir. Bu araştırmada herkes tarafından kullanılan kamusal yapıların tasarımında evrensel tasarımın benimsenmesinin önemi açıklanmış, Girne Kaymakamlık binası evrensel tasarım bakış açısıyla incelenmiştir. Kentin simgesi, toplumdaki bireylerin aynı amaç veya eylem için bir araya geldikleri mekanlar olan kamusal yapıların tasarımları, kullanıcı kitlesinin herkes olduğu dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu sebeple kamusal yapıların tasarımında,

dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, okuma yazma bilmemek gibi yetenek ve yeterlilik düzeyi ayrımı gözetmeksizin toplumdaki tüm bireyler tarafından kullanılabilir tasarımlar yapmayı amaçlayan evrensel tasarım kavramını benimsemek gerekir.

Kamusal yapıların herkesin kullanımına uygun tasarlanmış olması, kent içerisinde herkesin ulaşım, dolaşım ve erişimi ile anlam kazanmaktadır. Kent içerisindeki toplu taşıma araçları ve duraklar, kaldırımlar, yaya geçitleri, kent mobilyaları ve donanımları, merdiven ve rampalar gibi kent içi ulaşım, dolaşım ve erişimi etkileyen elemanlar da herkesin kullanımına uygun olmalıdır.

Bu araştırma kapsamında incelenmiş olan Girne Kaymakamlık binası ve yakın çevresinin toplumdaki tüm insanların kullanımına daha uygun olması için çevresindeki kaldırımlardan, oturma mobilyaları, bankolar gibi iç mekanlarında kullanılan donatı elemanlarına kadar bütününe tasarımı yapılırken evrensel tasarım kavramının dikkate alınması önerilir. Bu çalışmada, herkesin kullanımına açık olan kamusal mekanların evrensel tasarım bakış açısıyla tasarlanmasının önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

Ümran Duman, Evrensel Tasarımın Kamusal Yapılarda Engelliler İçin Önemi: K.K.T.C. İçişleri Bakanlığı Binasının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, 2017.

Ayşe Nilay Evcil Herkes İçin Tasarım Evrensel Tasarım. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2014.

İşıl Hacıhasanoğlu, Evrensel Tasarım. (İstanbul: Tasarım Kuram Dergisi, Sayı: 3, 2003: 93-10). Erişim: <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/article/view/8/9> (Ağustos, 2017)

Resim 9: Danışma bankosu
(Ümran Duman fotoğraf arşivinden, 2016)

Resim 10: Binada bulunan asansör
(Ümran Duman fotoğraf arşivinden, 2016)

Ümran Duman
Yakın Doğu Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

E-posta: umran.duman@neu.edu.tr

Açık Mekânlardaki İnsan Davranışlarının Analizi, Kuzey Kıbrıs'taki Selimiye ve Namık Kemal Meydanı

Yasemin Mesda

1. Giriş

Meydanlar tarihten günümüze, şehir halkının veya ziyaretçilerinin buluşma yeri, şehrin karmaşasından kopup soluklandıkları, rahatlama ve dinlenme imkânı buldukları, insanların birbirini izledikleri ve kentteki olup biten olayları paylaştıkları, kısaca çok amaçlı kullanım mekânları olmuşlardır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009). Krier meydanın; agora, forum, manastır avlusu (cloister), cami avlusu gibi bazı kutsal yerlerden etkilenecek uyarlandığını düşünmektedir ve gelecekteki meydanlarda olabilecek gelişmeler için bu gibi sembolik örneklerin “bir model” oluşturduğunu öne sürmektedir (Krier, 1979).

Ortak kullanım alanı olan açık alanlar, insan-çevre davranışının gözlemlenmesi ve yorumlanması için en önemli alanlar arasındadır. Sosyal davranışlar, insanlara ve kamusal alanlardaki diğer kullanıcıların sosyal etkileşim alanlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Birçok çalışmada meydan, kamusal konut alanları, eğitim tesisleri, kamu binaları, hastane binaları, alışveriş merkezleri ve park gibi ortak kullanım alanları insan-çevre davranışlarının analiz edilebilmesi için seçilmektedir. Çünkü bu alanlar insanlar tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Bu özelliklerin ve etkenlerin tümü, çalışma alanlarının seçilmesinde önemli rol oynamıştır. Lefkoşa surları içinde konumlanmış olan Selimiye Meydanı ve Gazimağusa surları içinde konumlanmış olan Namık Kemal Meydanı, insan etkileşimlerinin ve davranış biçimlerinin gözlemlenmesi ve analiz edilmesi için seçilmiştir. İnsan-çevre ilişkileri ve kullanıcılar arasındaki kişisel yakınlık dereceleri kişisel gözlem ve anket yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir.

Nüfusu fazla olan toplumlardan daha küçük toplumsal birimlere kadar birçok kültür seviyesi bulunmaktadır. Kültürün insan ortamının bir parçası olduğunu belirtmiş olan antropolog Herskovits, basit ve geniş bir kültür tanımı olduğunu öne sürmektedir (Herskovits, 1952). Kültür, insanların dünyaya, yaşantılarına ve çevreye karşı gerçek olduğuna inandığı şeyleri içermektedir. Ayrıca inanılan değerleri, iyi veya kötü olmak için neleri kapsadığını, kabul edilebilir veya kabul edilemez olan şeyleri de kapsamaktadır (Altman ve Chemers, 1984). Aile tipi, arkadaşlık kalıpları, ev ve yerleşim sistemleri doğası gereği “kültür” kavramı ile doğrudan ilgilidir (Rapaport, 1977). Farklı grupların farklı etkileşim seviyeleri, farklı iletişim biçimleri, etkileşim için farklı alan ve mekân kullanım ihtiyaçları bulunmaktadır (Rapaport, 1969).

ÖZET

Bir mekânı kullanmakta olan kişilerin sahip oldukları, sosyal, kültürel ve dini değerlerdeki çeşitlilik, mekân kullanımlarındaki çevre-davranış ilişkilerinde de farklılıklar yaratmaktadır. Kentsel açık alanların kullanılmasında, kültürel ve dini değerlerin yanı sıra, mimari tasarımların da etkisi oldukça önemlidir. Mekân organizasyonlarının şekillenmesi, kullanıcıların yönlendirilmesi ve kişilerin davranış biçimleri; tasarımlar ve planlamalar sayesinde oluşmaktadır. Roger Barker'ın söylemiş olduğu söze dayanarak da, bu düşünce desteklenmektedir: “Bir davranış mekânının içerisine girmek sizin elinizdedir ama o mekâna girdikten sonraki davranışlarınız o mekâna uygun olacak şekilde olmalıdır” (Barker, 1968). Doktora dersi kapsamında hazırlanmış olan bu çalışmanın amacı, toplu kullanım alanı olan meydanlardaki insan etkileşimlerinin gözlemlenmesidir. Kullanıcıların açık alanlardaki davranış şekillerinin ve mekânla olan ilişkilerinin gözlemlenmesi ve analiz edilmesi çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Ayrıca, mekân tasarımlarının, kullanıcı davranışlarını ne şekilde etkilemekte olduğu da çalışma dâhilinde analiz edilmiştir. Lefkoşa'daki Selimiye Camii Meydanı ve Gazimağusa'daki Namık Kemal Meydanı çalışma kapsamında yer alan açık alanlardır. Çalışma boyunca nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma yöntemi üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar; literatür taraması, alan çalışması, araştırma verilerinin analiz edilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Açık kamusal alanlar, insan ve sosyal davranış, kültür, din, kişisel alan teorisi, Kuzey Kıbrıs.

İnançlar, insan davranışları, toplumdaki rolümüz ve gündelik yaşamdaki deneyimlerimiz, hepsi de kültürün bir parçasıdır (Lang, 1987). Alan kullanımlarımız, kültürümüzün bir yansıması olarak görülmektedir. Her kültürel uzantı, mekânları kavramak ve kullanmak için önemlidir. Kişisel alan, kişinin bedenini çevreleyen görünmez bir sınıra sahip ve dışarıdan başka kişilerin girmesine izin verilmeyen özel bir alan olarak tanımlanabilmektedir (Sommer, 1969). Yakınlık terimi, ilk kez Hall tarafından çalışılmış bir konu olup, insanlar arasındaki ölçülebilen mesafelere ve etkileşimde bulundukları durumlara göre gruplandırılmıştır (Hall, 1996). Yakınlık dereceleri; kişilik, kültürel normlar, yaş, cinsiyet ve bunun gibi faktörlerden etkilenecek biçimlenmiştir. Yine de, insan davranışının ve özellikle yayaaların hareketlerinin normal ve olağandışı durumlarda yapıları çevre koşullarından etkilenmekte oldukları söylenebilmektedir. Örneğin, mimarların ve kentsel planlamacıların tasarımları, kullanıcı hareketlerinin biçimlenmesinde belirgin bir rol oynamaktadır (Batty, 2001; Willis, 2004).

Yakınlık dereceleri, genelde insanları ayıran mesafelerle ölçülebilmektedir fakat bu yöntem kullanılmakta olan tek yöntem değildir. Lateiner tarafından tanımlandığı üzere yakınlık durumları mesafe, duruş, yükselme, öncelik ve yönlendirmelerden de etkilenmektedir (Lateiner, 1992). Edward T. Hall, Amerikalıların gündelik durumlarda başkalarıyla olan ilişkilerinde sistematik olarak dört alansal bölge kullandıklarını belirtmektedir. Mahrem (≤ 45 cm), kişisel (46-120cm), sosyal (120cm-3.6m) ve genel ($360\text{cm} \leq$) alanlar olarak adlandırılan bu bölgeler, yakınlık veya samimiyeti yansıtmak için kullanılan kişiler arası temas düzeylerini temsil etmektedir (Hall, 1996). Bu mesafelerin tümü,

çalışma kapsamında seçilmiş olan meydanlarda farklı kişilerarası ilişkiler kapsamında analiz edilmiştir. Yakın tarihli bazı araştırma çalışmaları, hem gerçek kalabalık durumlarını, hem de simülasyon sonuçlarını yakınlık dereceleri ve kültürel farklılıkların etkileri bağlamında değerlendirmektedir (Chattaraj, 2009).

Çalışmanın amacı, kültür ve din kavramlarından doğan farklılaşmalar ile kişilerin açık alanlardaki davranış şekillerinin ve mekânla olan ilişkilerinin gözlemlenmesi ve analiz edilmesidir. Bu analizlerden oluşan sonuçlarla, Selimiye ve Namık Kemal meydanlarının daha aktif bir şekilde kullanılmasının sağlanması için öneriler de geliştirilmiştir. Bu bağlamda, mekân tasarımlarının, kullanıcı davranışlarını ne şekilde etkilemekte olduğu da analiz edilmiştir. Yönelim ve yol bulma, bilişsel haritalama, algılama ve dolayısıyla fiziksel bir ortamdaki sosyo-davranışsal tercihler, mimari okunabilirlik ve mekânsal kimlikle doğrudan ilişkilidir (Downs, 1973). Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışma üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada konu ile bilgilerin elde edilmesi için literatür taramaları yapılmıştır. İkinci aşama ise çalışma kapsamında seçilmiş olan meydanların yerinde analiz edilmesini içermektedir. Araştırma verilerinin yorumlanması ve değerlendirmesi ise üçüncü aşamada gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında konu ile ilgili arşiv belgeleri, harita, çizim, makale, tez, kitap, fotoğraf ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Ayrıca, alan analizleri sırasında fotoğraflar, videolar, eskizler ve röportajlar ile, gözlem, anket, yorumlama yöntemleri kullanılmıştır. Selimiye ve Namık Kemal Meydanları için genel bilgiler bölüm ikide anlatılmaktadır. Bu açık alanlar için ayrıntılı alan ve sosyal etkileşim analizleri üçüncü bölümde yapılmıştır. Dördüncü bölümde bu meydanlardaki kullanıcı istekleri,

alan kullanımları, verimlilik ve insan-çevre ilişkileri davranışsal olarak gözlemlenmiştir. Daha sonra bu gözlemler, anketler ve analizlerle değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Son bölümde ise meydanların daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi için tasarım ve planlama önerileri belirtilmiştir.

2. Çalışma Alanları

Günümüz kentlerinde kamusal-özel yaşam dengesi pek çok faktör tarafından etkilenmekte ve şekillendirilmektedir. Carr ve çalışma arkadaşlarına göre bu faktörler; iklim, kültür, teknoloji, mekânın fiziksel kurgusu, toplumun doğası ve heterojenlik oranı, politik faktörler, ekonomik faktörler ve kamusal mekânda peyzaj donatıları ve kaliteleri şeklinde belirtilebilir (Carr, 1992; Sağlar, 1998). Kentsel dış mekânlar, toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süregeldiği, her yaş, cins ve meslek grubunun yararlanmasına açık kent strüktürü içerisinde yer alan mekânlar olarak tanımlanabilir. Özel mekânların aksine mülkiyetin ortak olduğu, ortak çıkar ve kullanımlar için ayrılmış, yaratılmış ve düzenlenmiş mekânlar, kentsel dış mekânları oluşturmaktadır (Bakan ve Konuk, 1987).

Kentsel dış mekân olup, kültür ve dinin etkisi ile şekillenmiş iki tarihi meydan, çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu meydanlardan bir tanesi, Kuzey Lefkoşa tarihi suriçi kent dokusunda yer alan Selimiye Meydanı'dır. Diğer meydan ise, Gazimağusa suriçi kent dokusunda konumlanmış olan Namık Kemal Meydanı olarak bilinmekte olan meydandır. Kentsel açık alanlar olan bu meydanların tarihsel geçmişleri; Lefkoşa'da yaklaşık 800 yıl, Gazimağusa'da ise 700 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu çalışma alanların seçilmesindeki nedenler; her iki meydanın da aktif bir şekilde kullanılmakta olması ve iki alanın da suriçi dokusunda, dini yapılar

etrafında konumlanmış olmasıdır. Diğer önemli nedenler ise; insan-çevre davranış ilişkilerinin, kültür-din gibi etkenler dâhilinde en iyi şekilde analiz edilebilecek fiziki çevrelere sahip olmalarıdır. Lefkoşa suriçi dokusunda yer alan Selimiye Meydanı, adını Selimiye Camii (Saint Sophia Katedrali)'den almaktadır. Selimiye Camisi, Lüzinyan Dönemi'nde (1191-1489) inşa edilmiş, Gotik tarzda olan önemli bir eserdir. Katedralin yapımına başlanmış olan tarih, tam olarak bilinmemektedir. Kaynaklara göre 1209 tarihinde tamamlanmış olduğu belirtilmektedir (Enlart, 1987). Katedral Osmanlı Dönemi'nde (1570-1878) restore edilerek, camiye dönüştürülmüştür (Jeffery, 1931). Kuyumcular, İdadi, Kütüphane ve Uray Sokak, Selimiye Meydanı'nı çevrelemekte olan sokaklardır.

Meydanın biraz ilerisinde konumlanmış olan alışveriş alanları, Arasta olarak bilinmektedir. Yaya akışının gelmekte olduğu sokak da budur. Selimiye Meydanı, özellikle Kuyumcular ve Kütüphane Sokağı'nı birbirine bağlayan bir geçiş alanı olarak kullanılmaktadır. Meydan doğu-batı doğrultusunda konumlanmıştır. Meydanın formuna bakıldığı zaman, daha çok bir toplanma alanı olarak değil, iki ayrı sokağı birbirine bağlayan bir yürüyüş aksı olarak kullanıldığı görülmektedir. Meydanı çevrelemekte olan kafe ve restoranlar sayesinde, meydanın çeşitli yerlerinde oturma alanları oluşturulmuştur (Tablo 1). Meydanın içerisinde yer alan en önemli eser Selimiye Camii'dir. Meydanın kullanılmasında önemli etkileri olan diğer binalar ise: Bandabulya, Bedesten, Saraba Ev Yemekleri Restoranı, II. Mahmut Kütüphanesi, Taş Eserler Müzesi, Çevre ve Turizm Bakanlığı, Sabor Restoran ve Yunus Emre Enstitüsü, Lefkoşa Türk Belediyeler Birliği binası, Halk Sanatları Derneği binası (HAS-DER) ve bunlara ek olarak küçük alışveriş alanlarıdır.

Çalışma kapsamını oluşturan diğer meydan ise, Gazimağusa suriçi dokusunda yer alan Namık Kemal Meydanı'dır. Bu meydan adını Namık Kemal Zindanı'ndan almaktadır. Namık Kemal şair olup, 1873 tarihinde İstanbul'dan Kıbrıs'a sürgüne gönderilmiştir. Zindanı, bu meydanda bulunmaktadır. Meydanda yer alan en önemli yapı ise, Lala Mustafa Paşa Camii (Saint Nicholas Katedrali)'dir. Saint Nicholas Katedrali 1298 ile 1400 yılları arasında inşa edilmiş ve 1328 yılında Katolik bir katedral olarak kutsanmıştı. 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun

Kıbrıs adasını ele geçirmesinden sonra katedral bir camiye dönüştürülmüş ve bugüne kadar yapı, cami işlevi ile kullanılmaya devam etmiştir.

Meydanın yakınına kadar gelmekte olan taşıt trafiğinin sağlandığı ana sokaklar; Namık Kemal Sokak ve Liman Yolu Sokak'tır. Yoğun bir yaya akışının görülmekte olduğu sokaklar ise Liman Yolu Sokak ve Sinan Paşa Sokak'tır. Meydan bu sokakları birbirlerine bağlayan bir geçiş alanı da oluşturmaktadır. Meydan, bu geçiş aksının yanısıra, toplanma

Resim 1: Selimiye Meydanı'nın hava fotoğrafı (http://earth.google.com).

Resim 2: Namık Kemal Meydanı'nın hava fotoğrafı (http://earth.google.com).

Tablo 1. Lefkoşa Selimiye Meydanı'ndaki en çok kullanılmakta olan mekânlar.

1. Selimiye Camisi'nin avlusu

2. Bedesten binası

3. Meydanın ve caminin etrafındaki sokaklar

4. Şaraba Ev Yemekleri Restoranı

5. Meydanın etrafında bulunan banklar

6. Sabor Restoran

7. Araba park alanları

8. Alışveriş alanları

Tablo 2. Gazimağusa Namık Kemal Meydanı'ndaki en çok kullanılmakta olan mekânlar.

1. Namık Kemal zindanı karşısındaki oturma alanları

2. Venedik kalıntıları karşısındaki oturma alanları

3. D&B Kafe ve Bar

4. Caminin arkasındaki çay bahçesi

5. Meydanın ve caminin etrafındaki sokaklar

6. Büyük Ficus ağacı altındaki banklar

7. Historia Restoran, Kafe ve Bar

8. Meydanın ve caminin etrafındaki banklar

mekânı olarak da oldukça etkili bir konumdur. Meydan, Selimiye Meydanı gibi doğu-batı doğrultusunda konumlanmıştır. Meydanın birçok yerinde oturma alanları görülmektedir. Ayrıca meydanı çevrelemekte olan kafe ve restoranların da oturma alanları aktif bir şekilde kullanılmaktadır (Tablo 2). Meydanın kullanılmasında önemli etkileri olan mekanlar Lala Mustafa Paşa Camii, Bandabulya yapısı, Namık Kemal Zindanı, Venedik Sarayı Kalıntıları, çevredeki birçok kilise yapıları, eski hamam binası ve alışveriş alanlarıdır. Meydanlara ait hava fotoğrafları Şekil 1 ve 2'de işaretlenmiş ve numaralandırılmıştır. Meydanlar etrafında en çok kullanılmakta olan mekânlara ait fotoğraflar ise Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmektedir. Lefkoşa'daki Selimiye Meydanı'na ait fotoğraflar Tablo 1'de; Gazimağusa'daki Namık Kemal Meydanı'na ait fotoğraflar ise Tablo 2'de görülmektedir.

3. Çalışma Metodolojisi

Çalışma boyunca nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Üç ana bölümden oluşmakta olan çalışma süreci literatür verilerinin toplanmasını, alan çalışmalarının tamamlanmasını ve bu verilerin yorumlanarak sonuca ulaşılmasını kapsamaktadır. Konu ile ilgili kitapların, tezlerin, akademik makalelerin, arşiv araştırmalarının yapılması çalışmanın birinci aşaması olan literatür taramasıdır. Meydanların yerinde analiz edilmesi, kişisel gözlemlerin tamamlanması, gerekli çizimlerin oluşturulması ve hazırlanmış olan anketlerin kullanıcılara yöneltilmesi ikinci aşama olan alan çalışmasıdır. Elde edilmiş olan tüm verilerin yorumlanması, değerlendirilmesi ve sonuca ulaşılması ise çalışmanın son aşamasında yer almaktadır.

1. Sosyal etkileşim analizleri

Meydanlardaki insan ilişkileri ve mekân kullanımının analiz edilmesinde, gözlem yöntemi kullanılmıştır. Bu aşamada, kullanıcıların günlük yaşantı yoğunlukları ve sosyal etkileşimleri gibi karakteristik özellikler dikkate alınarak, belirli aralıklarla gözlemlenmiştir. Gözlemler için haftanın iki günü seçilmiştir. Bunlar; Cuma (C) ve pazar (P) günleridir. Bu günlerin seçilmesindeki nedenler; hafta içi ve hafta sonu var olan kullanım oranlarının analiz edilebilmesidir. Ayrıca, cuma günü meydanların dini amaçlar için sıklıkla kullanılıyor olmasıdır. Gözlem periyodu günde iki kez, saat 12:00-14:00 (öğle molası ve öğle namazı saatleri) ve öğle saatinden sonra 14:00-16:00 saatleri olarak planlanmıştır. Çünkü bu zamanlar meydanlardaki en yoğun kullanım zamanlarıdır. Gözlemler seçilen bölgelerde 30 dakikalık aralıklarla yürütülmüştür. Bu saatler

arasında meydanı kullanmakta olan kişilerin hangi mekânları kullandıkları, yapmakta oldukları aktiviteler ve davranış şekillerine ait olan bilgiler Şekil 3 ve 4'te gösterilmektedir. Bu bölümde insanlar arasındaki kişisel alan mesafeleri ve etkileşim alanları Edward T. Hall'un sınıflandırması ele alınarak analiz edilmiştir.

2. Meydanların mevcut durum analizleri

Kullanıcı ilişkilerinden ve mekân kullanımlarından elde edilen bilgiler görsel ve grafiksel anlatımlarla açıklanmıştır. Meydanlarla ilgili olan bölgesel anlatımlar, haritalar

üzerinden gösterilmiştir. Taşıt ve yaya yolları, meydan kullanımını etkileyen önemli binalar, çevredeki binaların fonksiyonları, yaya akışının yoğun olduğu alanlar, meydan içerisindeki kullanıcı ilişkileri ve davranış şekilleri, yapılan aktiviteler, meydanı etkilemekte olan oturma alanları, gölgelikli alanlar, ağaçlar, ışıklandırma elemanlarının yerleri, çöp bidonlarının yerleri bu haritalar üzerinde işaretlenmiştir. Bütün bu alanlar numaralandırılarak, fotoğraflandırılmıştır. Yapılmış olan gözlemler ve alan analizleri ile meydanlardaki bazı sosyal etkileşim bölgeleri seçilmiştir. Bu bölgeler, aktif olarak kullanılmakta olan bölgelerdir.

Seçilen bölgelerde oturma ve ayakta durma eylemleri daha sıklıkla görülmektedir. Her bölge bir daire şeklinde gösterilmiş ve mahrem, kişisel, sosyal mesafeden, toplumsal mesafeye kadar değişen sosyal etkileşim düzeyleri hakkındaki etkiler araştırılmıştır (Şekil 5 ve 6).

3. Röportajlar ve anketler

Kişisel gözlemleri desteklemek amacı ile röportajlar yapılmış ve anket yöntemi kullanılmıştır. Kullanıcıların, meydan kullanımlarındaki memnuniyetlerinin saptanması, kullanıcılar arasındaki ilişkilerinin öğrenilmesi, kültür ve din etkisinin

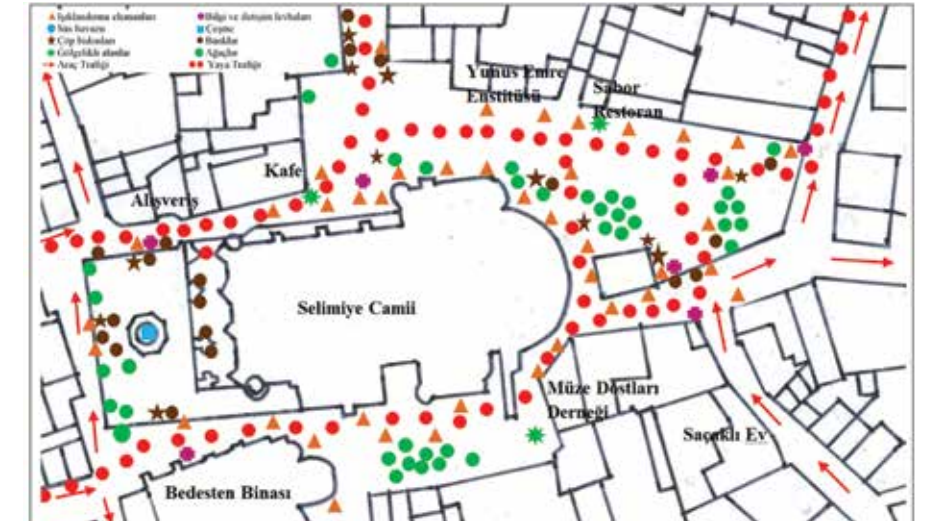
Resim 3: Lefkoşa, Selimiye Meydanı'ndaki kişisel alan mesafeleri analiz ve gözlemleri.

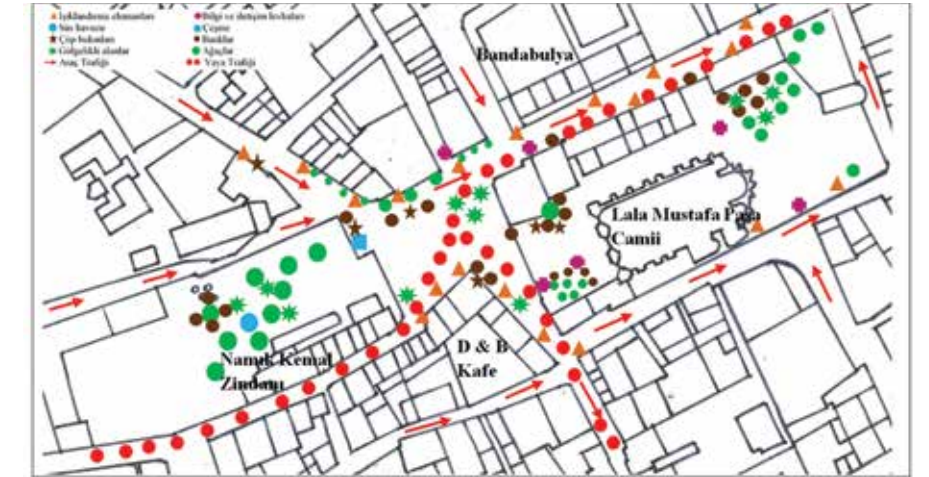
meydan kullanımına ve insanlar arasındaki ilişkilere ne şekilde yansıdığı ve mekân yeterliliğinin belirlenmesi amacı ile anket hazırlanmıştır. Anketler 45 Lefkoşa Selimiye Meydanı, 45 de Gazimağusa Namık Kemal Meydanı olmak üzere toplamda 90 kişi ile görüşülerek yapılmıştır. Anketler hafta içi ve hafta sonu; öğlen ve öğleden sonra olmak üzere, iki anketör tarafından uygulanmıştır. Bu anketlerde, kullanıcının bireysel özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, vb.), kültür farklılıklarından doğan kullanım sıklıklarının ve mekânsal davranış şekillerinin değişkenliği, meydanların günün hangi saatlerinde yoğun olduğu ve mekânın kullanıcılar üzerinde bıraktığı psikolojik etkilerin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra ise bu yöntemlerden elde edilmiş olan veriler yorumlanmış ve sonuca ulaşılmıştır.

4.Verilerin Yorumlanması ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümü, araştırmanın tanımlar bölümünde belirtilmiş olan farklı parametreler arasındaki veri analizinin sonuçlarını incelemektedir. Bu bölümde alan çalışmasının sonuçları, sosyal etkileşim analizleri, meydanların mevcut durum analizleri, röportajlar ve anketler olmak üzere üç aşamalı bir analize dayanılarak değerlendirilmektedir. Rastgele seçilmiş olan 90 kişi ile yapılmış olan anketlerde; Lefkoşa ve Gazimağusa'da erkek kullanıcı sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Kullanıcıların yaş gruplarında; Lefkoşa'da 41-50 yaş, Gazimağusa'da 26-40 yaş arası kullanım yoğunluğu bulunmaktadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğunun medeni durumu evli, uyuşu ise TC olarak belirlenmiştir. Ankete katılanların eğitim durumlarına bakıldığında, Lefkoşa'da 42.22%'lik bir oranla lise mezunu, Gazimağusa'da ise 37.78%'lik bir oranla üniversite mezunlarının fazla olduğu sonucu çıkmıştır. Ankete bir

Resim 5: Selimiye Meydanı gözlem ve analiz diyagramları.

Resim 6: Namık Kemal Meydanı gözlem ve analiz diyagramları.

çok meslek dalından kişiler katılırken, Lefkoşa'da 46.67%'lik oranla özel bir şirkette çalışanların sayısı çoğunluğu sağlarken; Gazimağusa'da bu oran 31.11% ile yine aynı meslek alanında görülmektedir.

Ankete katılmış olan kullanıcıların, meydan kullanımları ve memnuniyet dereceleri anket kapsamında hazırlanmış olan sorularla araştırılmıştır. Her iki meydanda da turizm amaçlı kullanımın etkin olduğu, yerinde yapılmış olan gözlemler sonucunda tespit edilmiştir. Sosyal etkileşim analizlerinde de, meydandaki kişilerin meydanda yaptıkları hareketler sınıflandırılmıştır. Bunlar; oturmak, ayakta durmak ve gelip geçmektir. Gelip geçmekte

olan kullanıcı sayısının diğer aktivitelere göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu analizlerden elde edilmiş olan sonuçlara göre; Lefkoşa Selimiye Meydanı'nda 'gelip geçen' kullanıcı sayısı Namık Kemal Meydanı'na göre daha fazladır. Daha sonra ise ayakta duran kullanıcı grubu yer almaktadır. Gazimağusa'daki Namık Kemal Meydanı'nda ise, 'ayakta duran' ve 'oturan' kullanıcı sayısı daha fazladır. Bu oranlardan çıkan sonuca göre; Selimiye Meydanı'nın daha çok bir geçiş alanı olarak kullanıldığı, Namık Kemal Meydanı'nın ise toplanma, vakit geçirme olanaklarına daha elverişli olduğu söylenebilmektedir. Meydanları 'hergün' kullanmakta olan kullanıcıların yanısıra, 'yilda birkaç kez'

Resim 4: Gazimağusa, Namık Kemal Meydanı'ndaki kişisel alan mesafeleri analiz ve gözlemleri

diyenlerin sayısı her iki meydanda da ilk sırada yer almaktadır. Anketlerden, meydanların en fazla 12:00-14:00 saatleri arasında ve 1-2 saatliğine kullanıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar sosyal etkileşim analizleri ile desteklenmektedir.

Meydanda bulunan kullanıcıların yapmakta oldukları aktiviteler ve davranış şekilleri gözlem yoluyla da analiz edilmiştir. Bu aktiviteler: Camii içerisini dolaşmak, dini amaçlar için kullanmak, camii avlusundaki banklarda oturmak, gazete okumak, dinlenmek, sohbet etmek, çevreyi izlemek; fotoğraf çekmek, birini beklemek, alışveriş yapmak, yürüyüp geçmek, birşeyler yemek-içmektir. Meydandaki kullanıcı profillerini; meydanı ‘bireysel olarak kullanmakta olan’, ‘tanıdıkları ile birlikte kullanmakta olan’ ve ‘gruplar halinde kullanmakta olan’ şeklinde üç ayrı şekilde sınıflandırabilmekteyiz. Bireysel kullanıcılar, meydanın çeşitli yerlerindeki bankları kullanmaktadırlar. Gelip geçeni izlemekte ve gazete okumaktadırlar. 2-3 kişilik gruplar, camii etrafındaki banklara oturmakta, sohbet etmekte, fotoğraf çekmekte veya birşeyler yeyip içmektedirler. Yakınlık (kişisel alan) derecelerine bakıldığı zaman ise; bireysel kullanıcıların yakınlık derecelerini korudukları ve diğer kullanıcılarla aralarında olan ilişkiyi mahrem alan olarak kullandıkları görülmektedir. Ufak gruplar halinde kullanan kişiler arasında, ‘samimi (sosyal) olma durumu’ görülmektedir (Tablo 3). 15-20 kişilik gruplar ise, meydanı turizm amaçlı kullanmaktadırlar. Meydanda bulunan tarihsel binaları gezmekte ve fotoğraflar çekmektedir. Anketlerde sorulmuş olan sorularda, kullanıcıların büyük çoğunluğunun ‘meydanları tanıdıkları ile birlikte kullandıkları’ ve birçoğunun ‘yeni birileri ile tanışmadığı’ sonucu çıkmıştır.

birçok kullanıcı rastgelmemiştir (Tablo 4 ve 5). Meydanların kullanımlarında rahatsız olunan unsurlar arasında ise, Lefkoşa’da ‘çevre kirliliği’, Gazimağusa’da ise ‘trafik gürültüsü’ yer almaktadır (Tablo 6).

Meydanda çeşitli dönemlerde yapılan sergi, gösteri, konser gibi aktivitelere

birçok kullanıcı rastgelmemiştir (Tablo 4 ve 5). Meydanların kullanımlarında rahatsız olunan unsurlar arasında ise, Lefkoşa’da ‘çevre kirliliği’, Gazimağusa’da ise ‘trafik gürültüsü’ yer almaktadır (Tablo 6).

Meydanın mevcut durumunun analizi ve daha çok kullanıcı çekmek için önerilerin getirilmesi ile ilgili olan sorulardan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Meydanı tanıdıklarınızla birlikteyken mi kullanıyorsunuz?	F	%	F	%
Evet	33	73,33	34	75,56
Hayır	8	17,78	8	17,78
Bazen	4	8,89	3	6,67
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 4.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Meydanda, bazı dönemlerde yapılmakta olan gösteri, sergi, konser vb. faaliyetlere katıldınız mı?	F	%	F	%
Evet	9	20,00	14	31,11
Hayır	25	55,56	26	57,78
Bazen	11	24,44	5	11,11
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 5.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Meydanı kullanırken ilk kez tanışıp, konuştuğunuz insanlar oldu mu?	F	%	F	%
Evet	17	37,78	25	55,56
Hayır	28	62,22	20	44,44
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 6.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydanı kullanmaktan kaçınmanıza neden olan rahatsız edici bir sebep var mı	F	%	F	%
Evet	7	15,56	4	8,89
Hayır	38	84,44	41	91,11
Nedenler: Çevre Kirliliği, Trafik Gürültüsü				
Toplam	45	100,00	45	100,00

Ankete katılanların büyük çoğunluğu ‘daha çok gölgelikli oturma alanları ve meydanın yeşillendirilerek planlanmasının’ daha fazla kullanıcı çekeceğini düşünmektedir. Eski dönemlerde olduğu gibi ‘pazar alanlarının kurularak’, meydanın canlandırılmasına ise, Lefkoşa’da büyük çoğunluk ‘hayır’ derken, Gazimağusa’da ‘evet’ demişlerdir. Meydanlar tarihsel niteliklerini korumakta ve kullanıcılara huzur vermektedirler. Ankete katılan kullanıcılar, meydanda yapılmakta olan sergi, gösteri, kutlama vb. aktivitelerin daha sık yapılmasını istemektedirler (Tablo 7-13). Meydanlardaki kullanımlarda, rahatsız edici unsurların neler olabileceği konusu da araştırılmıştır. Kullanıcı hareketleri ve aktivite biçimleri, kültür farklılıkları ve dini inançlar bağlamında değişkenlik gösterebilmektedir. Dini amaçlar için de kullanılmakta olan bu meydanlarda alkol içilmesi, trafik ulaşımı ve kullanıcı hareketleri değerlendirilmiştir. Kullanıcıların meydanın etrafında konumlanmış olan kafe ve restoranlarda içki içiyor

Tablo 7.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydanda daha çok gölgelikli oturma alanları olmasını isterdim.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	13	28,89	24	53,33
Evet	26	57,78	12	26,67
Kararsızım	1	2,22	0	0,00
Hayır	5	11,11	8	17,78
Kesinlikle Hayır	0	0,00	1	2,22
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 8.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydanın yeşillendirilerek yeniden planlanması, daha çok kullanıcı çekmek için yararlı olurdu.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	18	40,00	23	51,11
Evet	25	55,56	17	37,78
Kararsızım	0	0,00	0	0,00
Hayır	2	4,44	5	11,11
Kesinlikle Hayır	0	0,00	0	0,00
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 9.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydanın yeşillendirilerek yeniden planlanması, daha çok kullanıcı çekmek için yararlı olurdu.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	18	40,00	23	51,11
Evet	25	55,56	17	37,78
Kararsızım	0	0,00	0	0,00
Hayır	2	4,44	5	11,11
Kesinlikle Hayır	0	0,00	0	0,00
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 10.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Meydana, eski işlevlerinde olduğu gibi pazar alanlarının kurulmasının burayı daha çok canlandıracağını düşünüyorum.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	4	8,89	21	46,67
Evet	12	26,67	10	22,22
Kararsızım	15	33,33	3	6,67
Hayır	14	31,11	10	22,22
Kesinlikle Hayır	0	0,00	1	2,22
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 11.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydan, tarihsel niteliğini, bozulmamış orijinal halini hala korumaktadır.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	24	53,33	11	24,44
Evet	1	2,22	8	17,78
Kararsızım	0	0,00	4	8,89
Hayır	0	0,00	0	0,00
Kesinlikle Hayır	0	0,00	0	0,00
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 12.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Meydanı çevrelemekte olan tarihi binalar bana huzur vermektedir.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	32	71,11	37	82,22
Evet	13	28,89	7	15,56
Kararsızım	0	0,00	0	0,00
Hayır	0	0,00	1	2,22
Kesinlikle Hayır	0	0,00	0	0,00
Toplam	45	100,00	45	100,00

Tablo 13.	Lefkoşa		Gazimağusa	
Bu meydanda sergi, gösteri, kutlama, konser vb. aktivitelerin daha sık yapılması iyi olurdu.	F	%	F	%
Kesinlikle Evet	6	13,33	26	57,78
Evet	35	77,78	9	20,00
Kararsızım	4	8,89	6	13,33
Hayır	0	0,00	2	4,44
Kesinlikle Hayır	0	0,00	2	4,44
Toplam	45	100,00	45	100,00

musunuz sorusuna verdikleri cevap; Lefkoşa’da %40 oranında evet, %53,33 oranında hayır olurken; Gazimağusa’da %48,89 oranla evet ve aynı oranla da hayır cevabı gelmiştir. Geriye kalan kişilerin ise çekimser oldukları gözlemlenmiştir. Bu alanlarda içki içilmesinden rahatsız olan kişi sayısı ise her iki meydanda da %22,22 oranındadır. Diğer kullanıcılar ise bundan rahatsızlık duymamaktadırlar. Trafik konusunda ise, ulaşımın sağlanması için trafiğin suriçi dokusuna kadar gelmesi gerektiği ve kullanıcıların çoğunun trafik gürültüsünden rahatsız olmadıkları sonucu çıkmıştır. Kullanıcıların meydanlarda yapmakta oldukları aktiviteler ve sergilemekte oldukları davranış şekilleri, diğer kullanıcıları rahatsız etmezken, Lefkoşa’da % 4,44; Gazimağusa’da %11,11 oranında bir kesim evet rahatsız edici cevabını vermiştir.

Selimiye Meydanı’ndaki kullanıcıların, %46,67’si meydana ulaşımı taşıtla, %51,11’i ise yürüyerek sağlamaktadır. Namık Kemal Meydanı’na ise, %51,11’lik bir oranı taşıtla sağlarken, %44,44 oranı yürüyerek sağlamaktadır. Otopark alanları Lefkoşa’da %48,89 oranla daha yeterli iken; Gazimağusa’da %57,78 oranla yetersiz olarak değerlendirilmiştir.

Tüm bu analizlerden elde edilmiş olan sonuçlar özetle açıklanacak olursa: Meydanlardaki erkek kullanıcı sayısı ve orta yaş oranı daha fazladır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti uyruklu vatandaşların kullanımları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti uyruklu vatandaşlara oranla daha fazladır. Meydanlar daha çok turizm, birşeyler yemek-içmek, dinlenmek ve gelip geçmek amaçlı kullanılmaktadır. En çok kullanılan alanlar; cami avlusunda ve etrafındaki banklar, yaya yolları ve kafelerdir. Kullanım saatleri 12:00-14:00 arasında en yoğun olmaktadır. Kişiler bu mekânlarda en fazla 1-2 saat zaman geçirmektedirler. Özellikle

haftasonu günlerindeki kullanım oranı daha yüksektir. Meydanı etkilemekte olan sorunlar; çevre kirliliği, çöp bidonlarının sayısının yetersizliği, gölgelikli ve yeşil alanların az olması ve otopark sorunudur. Meydanlar tarihsel kimliklerini korumakta ve kullanıcılara huzur vermektedir.

5. Sonuç

Açık alanlardaki insan davranışlarının ve kullanıcıların birbirleriyle olan etkileşimlerinin gözlemlenmesini konu alan çalışmada, mekan-insan ilişkileri gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, çalışma boyunca Lefkoşa ve Gazimağusa suriçi bölgelerinde yer alan Selimiye ve Namık Kemal Meydanları'ndaki kullanıcıların davranışları mekan tasarımına ve etkilerine göre analiz edilmiştir. Kişisel gözlemin yanısıra, anketlerden de elde edilmiş olan sonuçlar dahilinde meydanları kullanmakta olan kullanıcıların özel alan mesafelerini korudukları söylenebilmektedir. Çok sayıda kullanıcıya yapılmış olan gözlemler dahilinde, birçok kullanıcının bankların kenarlarına oturarak, mahrem alan bölgelerini korumaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Meydanları arkadaşları veya aileleri ile birlikte kullanmakta olan kişilerin ise yakınlık derecelerinin sosyal alan mesafeleri çerçevesinde olduğu gözlemlenmiştir. Kültürel değerlerin çevre-alan kullanımı konusunda etkili olduğu sonucu yapılmış olan gözlemler çerçevesinde birkez daha kanıtlanmıştır.

Kültür ve din etkisinden doğan sonuçlarda ise TC kültüründeki kullanıcılar için, açık mekân algısının daha gelişmiş olduğu ve dini amaçlar için kullanımın daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, iki meydanın da fiziksel özelliklerinin hemen hemen aynı olduğunu ortaya koymuştur. Lefkoşa Selimiye Meydanı'ndaki oturma alanları, Gazimağusa Namık Kemal Meydanı'na göre daha azdır. Selimiye Meydanı (SS) daha çok bir

toplanma, vakit geçirme alanı değil, gelip geçmek için kullanılmakta olan bir alandır. Namık Kemal Meydanı (NMS) ise daha çok toplanma ve dinlenme olanağı sağlamaktadır. SS erişilebilirlik, görsel uyum ve estetik, aydınlatma öğeleri ve mekânsal çeşitlilik açısından NMS'ye göre daha yeterli bulunmuştur. SS ve NMS'in fiziksel özelliklerindeki bu farklılıklar kullanıcılar tarafından alanların değerlendirilmesine de yansımıştır. Eş zaman ayrılarak yapılan gözlemler sonucunda NMS'nin SS'ye göre daha geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olduğu anlaşılmıştır.

Tüm analizlerden elde edilmiş olan sonuçlara göre meydanın daha çok kullanıcı çekmesi için çeşitli iyileştirme önerileri geliştirilmiştir. Bunlar:

- 1.Yeşil alanların yeniden planlanması,
2. Peyzaj tasarımlarının yapılması,
- 3.Gölgelikli alanların arttırılması,
4. Bank sayılarının arttırılması,
5. Özellikle gece kullanımı için aydınlatma elemanlarının daha nitelikli ve yeterli olması,
6. Meydanda daha sık sergi, gösteri, konser vb. etkinliklerin yapılması,
7. Meydanda kullanılan tabela boyutları ve bilgilendirme levhalarında bir bütünlük sağlanması, şeklinde sıralanabilmektedir.

Bu araştırmada da her bilimsel çalışmada olduğu gibi bazı eksik noktalar kalmıştır. Bu eksiklikleri bu araştırmanın yön vereceği yeni çalışmaların tamamlaması ön görülmektedir. Örneğin:

1. Bu araştırma Kıbrıs genelinde aktif bir şekilde kullanılmakta olan, diğer kentsel açık alanlarda da uygulanabilir.

2. Bu çalışma yalnızca incelenen iki alandaki ortak fiziksel kriterler göz önüne alınarak yapılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda, çalışmanın yapıldığı alanların özelliklerine bağlı olarak bu fiziksel kriterler çoğaltılabilir.

3. Bu araştırma kapsamında sınırlı sayıda kullanıcı üzerinde anket çalışması uygulanmıştır. İleride yapılacak araştırmalar, daha geniş kullanıcı kitleleri üzerinde tarif edilen anket çalışmasını uygulayabilir.

4. Elde edilmiş olan veriler, daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek, geleceğe yönelik geliştirme projeleri oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

- Alexandra Willis, Nathalia Gjersoe, Catriona Havard, Jon Kerridge and Robert Kukla. 2004. "Human movement behaviour in urban spaces: Implications for the design and modelling of effective pedestrian environments." Environment and Planning B, vol. 31, no. 6.
- Amos, Rapaport. 1969. House Form and Culture. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.
- Amos, Rapaport. 1977. Human Aspects of Urban Form. Oxford, United Kingdom: Pergamon Press.
- Camille, Enlart. 1987. Gothic Art and Renaissance in Cyprus. Translated by David Hunt. London: Trigraph Limited.

- Donald, Lateiner. 1992. "Heroic Proxemics: Social Space and Distance in the Odyssey." Maryland: Transactions of the American Philological Association. Vol. 122 (1992), pp. 133-163. https://www.jstor.org/stable/284369?seq=1#page_scan_tab_contents

- Edward Twitchell, Hall. 1996. The Hidden Dimension. America: Anchor Books.

- Eileen, Davey. 1994. Northern Cyprus: a traveller's guide. London: I. B. Tauris Publishers.

- Goerge, Jeffery. 1931. Cyprus Monuments, Historical and Architectural Buildings. Lefkoşa: New Illustrated Series, No:3.

- Irwin, Altman ve Martin, Chemers. 1984. Culture and Environment. New York: Cambridges University Press.

- Jon, Lang. 1987. "Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design." New York: Van Nostrand Reinhold Int. Ltd.

- Kayhan, Bakan ve Güzin, Konuk. 1987. "Türkiye'de Kentsel Dış Mekân Düzenlenmesi." Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

- Mehmet, İnceoğlu ve Ayfer, Aytuğ. 2009. "The Concept of Urban Space Quality." İstanbul: Megaron Article. Volume 4, Issue 3.

- Melville, Herskovits, Man and his works. 1952. New York: Knopf.

- Michael, Batty. 2001. "Agent based pedestrian modeling (editorial)." Environment and Planning B: Planning and Design, vol. 28.

- Recai, Volkan Sağlar. 1998. "Kamusal Mekânlar ve Tasarım İlkeleri." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Rob, Krier. 1979. Urban Space. New York: Rizzoli.

- Robert, Sommer. 1969. Personal Space: The Behavioral Basis of Design. Englewood Cliffs. N.J, ISBN 0-13-657577-3, 1969.

- Roger, Barker. 1968. Behavioral Setting: Defining Attributes and Varying Properties, Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behaviour. Stanfor:, Stanford University Press.

- Roger, Downs, ve David, Stea. 1973. Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behaviour. Chicago: Aldine Press.

- Stephen, Carr, Mark Francis, Leanne Rivlin, ve Andrew Stone. 1992. Public Space. New York: Cambridge Universty Press.

- Ujjal, Chattaraj, Armin, Seyfried, ve Partha, Chakroborty. 2009. "Comparison of pedestrian fundamental diagram across cultures." Advances in Complex Systems, vol. 12, no. 3.

- Url-1 <<http://earth.google.com>>, Erişim: Ocak, 1, 2013.

Yasemin Mesda,
Ulusallararası Kıbrıs Üniversitesi,
Güzel Sanatlar, Tasarım
ve Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

E-posta: ymesda@ciu.edu.tr

ÖZET

Bu yazı, MİMARCA'nın Eylül 2017 tarihli 84. sayısında yayımlanan Modernizm Döneminde Toplu Konut Mimarlığı: Hayaller ve Gerçek- 1) Sanayi Devriminden İkinci Dünya Savaşı Sonrasına başlıklı metnin devamını ve ikinci bölümünü oluşturuyor. İlk yazıda dünyada Sanayi Devrimine bağlı olarak ortaya çıkan ve modernizmin ideolojik ve mimari düşünceleri bağlamında geliştirilen öneriler tartışılmıştı. Bu bölümde İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı büyük yıkımın ardından ve bu yıkımın doğurduğu yerleşme ve iskân sorunlarıyla baş edebilmek, ayrıca bu amacı gerçekleştirebilmek için Modern Mimarlığın daha önce önermiş bulunduğu reçetelerin olumsuzluğuna duyulan tepkileri karşılamak için ortaya atılan yeni yaklaşımlar ele alınacaktır. Bu bağlamda, öncelikle söz konusu tepkilerin "birçok çevresel kötülüğün anası" olarak gördüğü Uluslararası Üslup Modernizmine karşı 1950'lerden itibaren geliştirilen yeni mimari yaklaşımların Toplu Konut konusundaki önerileri ele alınacak, daha sonra ise giderek globalleşen bir dünyada konut sorununun en güçlü biçimde duyulduğu yoksulluk ortamlarının, yoksul toplumların, Üçüncü Dünya olarak adlandırılan az gelişmiş ülkelerin sorunları ve bu bağlamlar için geliştirilen alternatif öneriler gözden geçirilecektir. Savaşın yaralarının sarılması, soğuk savaş dönemi de sona ererek iki kutuplu dünyanın yerini daha küresel bir ortama bırakması sonucunda giderek yaygınlaşan çoğul gerçeklikler bağlamında yüzyılın son çeyreği dolayında ve farklı coğrafyalarda geliştirilen çok sayıda tasarım ve uygulamaların geniş bir panoraması sunulmaya çalışılacak; son olarak da yüzyıl dönemeci dolayında ve bugüne kadar ortaya çıkan ve gelişen daha yeni eğilimleri yansıtan örneklerle değinilecektir. Küresel yaygınlık kazanma eğilimi gösteren post-kapitalizmin, tüketim toplumunun, iletişim ve sanallıklar dünyasının toplu konuta yönelik bu önerileri, biçim, teknoloji, ölçek, çevre ve sürdürülebilirlik gibi kavramlar ışığında ve eleştirel bir bakışla değerlendirilecektir. Yazının yayımlanmış birinci bölümü, modernizmin ve modern mimarlığın başat kuramsal ve ideolojik görüşleri çerçevesinde gelişen bir sürecin üretimini ele alırken bu üretimi besleyen düşünsel temellere de metinde yer vermişti. Bu bölümde sürecin çoğul niteliği, örnek sayısının çokluğu, ideolojilerin erimesi ve modernist inanç sisteminin çözülmesi bağlamında "çok şeyin buharlaşması" olgusuna da bağlı olarak kavramsal referanslara bir dergi yazısı sınırları içinde daha az yer verilecektir. Yine de ilk yazıdaki format esasları korunmuştur. Sayısı artan görsel referansları ve bu bölüme ait anahtar sözcükler ilk yazıda olduğu biçim ve esaslar çerçevesinde verilmektedir. Metin eşliğinde verilen görsel malzeme metinde değinilen projelerin sınırlı bir kesimini kapsamaktadır ve farklı yaklaşımları somutlaştırmak için bir örneklem değeri taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Modernizmin Revizyonları, Çoğulluk, Üçüncü Dünya, Katılımcılık, Sürdürülebilirlik, Globalizm, Post-Kapitalizm, Tüketim Toplumu, Pragmatizm, Mekân ve Müdahale Ölçeği.

Bugünün Toplu Konut Mimarlığı: II. Dünya Savaşı Sonrasından Bugüne Kadar – Eleştirel Bir Panorama

Atilla Yücel

Savaş Sonrası Ortamı: Modernizmin Eleştirisi ve Revizyonları

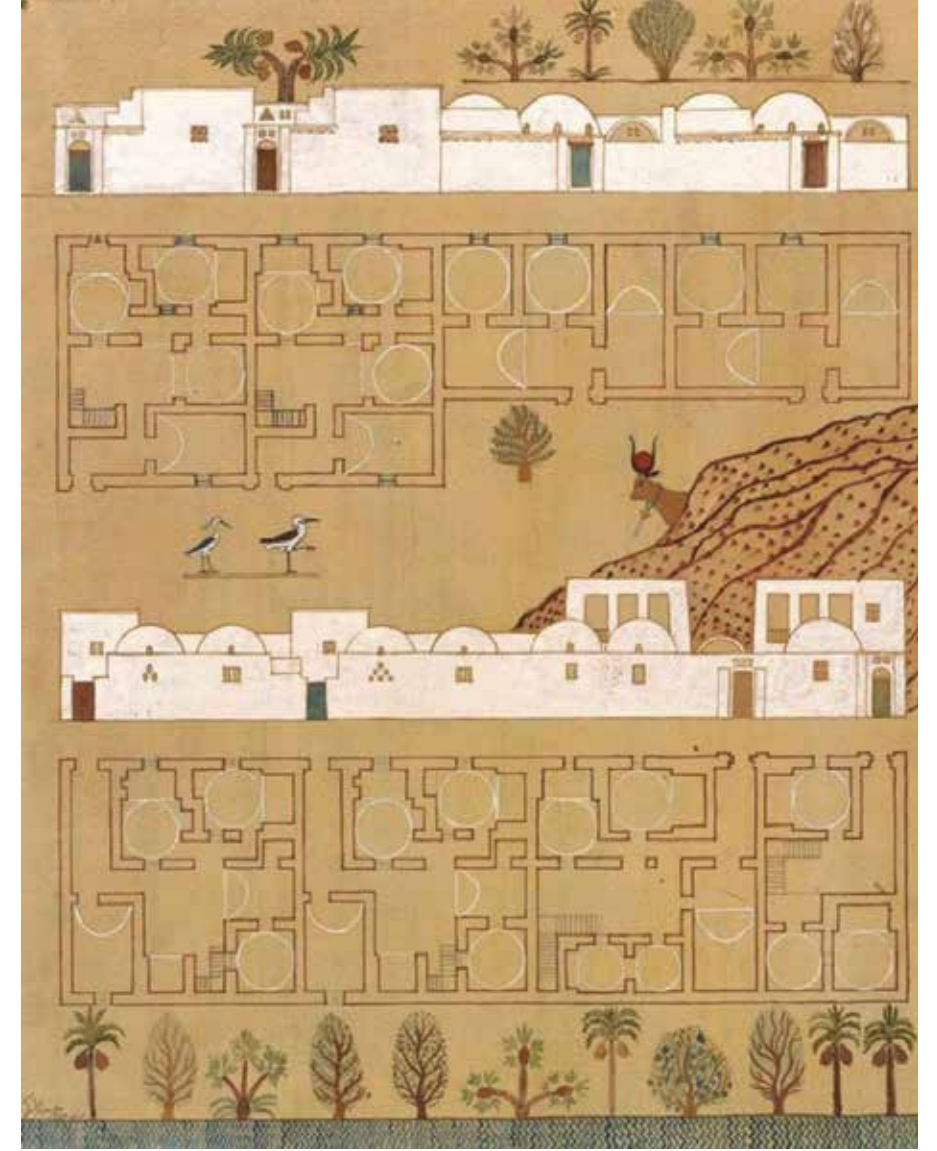
Konut sorunu sanayileşmenin yarattığı, sanayileşme sonucunda kentlere ve liman bölgelerine işçi yığılmasının ve artan kentsel nüfusun giderek beslediği bir sorun olarak doğdu, büyüdü. Çıktığı coğrafya ve aranan çözümlerin geliştirildiği ortam da erken sanayileşen ve yüzyıl ortalarına kadar hızlı kentleşen ülkelerdi: metropol Batı ülkeleri ve kentleri. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ve değiştirdiği nüfus ve ekonomi dengeleri bu süreçlere yeni boyutlar kattı. Sözü edilen coğrafya yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla değişecekti.

1946 yılında Batıda öğrenim görmüş bir Mısırlı mimar barınma sorunu ve konut mimarlığı konusunda ilk kez modernist batılı modellere karşı farklı bir yaklaşımla adını duyurdu. Hasan Fethi Luxor yakınında tasarladığı ve inşa ettiği Yeni Gurna köyünde iklim ve yaygın kullanım alışkanlıkları ile uyumlu, yerel malzeme olan kerpici ve geliştirilmiş geleneksel yapım yöntemlerini, geleneksel mekân çözümlerini öneriyordu: sade, alışılmış plan tipolojileri, kalın duvarlar, doğal havalandırma ve bunların fiziksel ifadesi olan geleneksel elemanlar ve biçimler: kubbeli, tonozlu, payandalar mimarisi. Gurna deneyimi üzerinden özgün mimarlık düşüncesini dile getiren Architecture for the Poor / Construire avec le peuple kitabı Fethi'nin yoksul kitleler için yapım ve konut çözümü konusundaki kuramını dünyaya duyuran kaynak oldu. ¹

Fethi'nin kırsal ütopyası sosyal ve ekonomik boyutları açısından ülkesinde Fethi'nin Gurna ve onu izleyerek gerçekleştirdiği Yeni Baris yerleşkesi dışında yaygınlık kazanamadı; daha çok felsefi ve estetik boyutları ile, entelektüel mimarlık ve sanat çevrelerinde ilgi gördü; mimar olarak uygulama bulduğu alanlar, aldığı proje siparişleri varlıklı ve seçkin ailelerin villaları, sanat merkezleri idi. Daha ileri yıllarda ünü artınca Gurna'daki ile yakınlığı bulunan bir deneyimi Meksika'da gerçekleştirdi. Düşünceleri ve önerdiği "yumuşak" mimari, 1970'lerden sonra yoksul ülkelerin barınma ve çevre konularına ilgi duyan genç mimarlık çevrelerine rehberlik etti.

Modernizmin ve Uluslararası Üslubun savaş sonrasındaki barınma ve kent sorunlarına önerdiği çözümlerin yarattığı yeni sorunlar karşısında yükselen eleştiriler başka yeni düşüncelerin, alternatif arayışların ve önerilerin gelişmesi için ortam oluşturdu. Bu öneriler özellikle 1960'lardan itibaren dünyanın farklı köşelerinde yeni deneyimlerin yaşanmasına imkân verdi.

A.B.D.li mimarlar Serge Chermayeff ve Christopher Alexander'in toplumsal ilişkilere, küçük komşuluk topluluklarına, mahremiyet ve topluluk (cemaat / community) duygusuna önem veren az katlı, orta yoğunluklu konut örüntüleri bu bağlamda dikkat çekicidir. İkilinin 1961 yılında yayımladığı Community and Privacy bu önerileri tasarım ilkelerine dönüştüren etkileyici bir manifesto niteliği taşır.² Alexander'in University of California – Berkeley'de yönettiği Center for Environmental Structure grubu çerçevesinde yaptığı araştırmalar, tasarımlar ve grubun yaptığı yayınlar yeni bir yaklaşımın: "Katılımcı Tasarımın" ve Alexander'in tasarım yöntemi olarak önerdiği "Pattern Language" (Örüntüler Dili)'nin tanınmasını ve deneyimlenmesini sağladı. Grubun yayımladığı Houses Generated by Patterns, katılımcı yaklaşımların yoğun biçimde

Resim 1a ve 1b: Hasan Fethi, Yeni Gurna Köyü, Luxor - Mısır: El Çizimi ve Görünüş

¹ Fathy, H., (1973). Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt, The University of Chicago Press. Fr: Construire avec le peuple, trad. Yana Kornel (1970), Sindbad, Paris.

deneyimlendiği Lima'daki PREVI deneysel konut yarışması programı çerçevesinde yapılan önerileri açıklar.³

Katılımcı mimarlık aynı yılların birden çok önerisinde farklı biçimlerde önerilen bir yaklaşım olmuştur. Yoksullar için konut konusunun önemli araştırmacılarından F.C. Turner'in 1970'li yıllarda yayımlanan Housing by People ve Freedom to Build kitapları ve ekonomik konut konusundaki uluslararası etkisi bulunan çalışmaları bu konudaki duyarlılığı artıran katkılardır.⁴ PREVI yarışmasının çağrılı uluslararası mimarlarından olan Turner'in projenin üretildiği Peru'daki konut programlarında özel katkısı olmuştur. Birçok mimarın ve konut araştırmacısının önerdiği bileşen tasarımı, nüve konut, büyüyebilir konut, kendi evini yapana yardım (aided self help), arsa ve hizmetler (sites and services) gibi modeller arasında bir başka konut kuramcısının, Hollandalı Nicolas Habraken'in ihtiyaç sahiplerine temel taşıyıcı sistemi ve belirli altyapı donanımını sunup onların konutlarını kendilerinin zaman içinde ve belirli yönlendirici ilkeler çerçevesinde tamamlamasını öngören kapsamlı "Supports" önerisi söz konusu yaklaşımların en etkili ve bütüncül olanlarından birisidir.⁵

Bir bölümü süreç modeli ve yöntem önerisi düzeyinde kalan bu önerilerin yanı sıra bazı somut programlar ve tasarımlar katılımcı yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleşme olanağı bulmuştur. Belçikalı mimar Lucien Kroll'un Louvain La Neuve Katolik Üniversitesi kampüsünde tıp fakültesi öğrencileri için gerçekleştirdiği öğrenci konutları bunların en tanınmışları arasındadır. Kroll 1970-1976 yılları arasındaki süreçte "incrementalism" (büyüyebilirlik) olarak adlandırdığı bir yaklaşımla her aşamasında gelişmeye açık, tamamlanmamış bir mimariyi yurt ve konutların kullanıcısı olan öğrencilerin etkin iş birliği ile geliştirdi. Yaklaşımı, 1968 sonrasının anarşist

sol eğilimlerine yakın olan Alman sanatçı Joseph Beuys'ün "Process Art" görüşleriyle paralellik taşıyordu. Öğrenciler ile birlikte geliştirilen çözümler mekânsal kurgu olarak konvansiyonel işlevsel şemaların dışına çıkıyor, malzeme ve detay tercihlerinde görsel ifade olarak da bitmemişlik, farklılaşma, çeşitlik, hibridlik ve bireysellik etkilerini yansıtıyordu. Öğrencilerden destek gören proje üniversite yönetimi tarafından bir süre sonra anarşist eğilimli bulunarak engellendi; Kroll'un uygulama süreci yarım kaldı ancak tamamlanan kısım katılımcı yaklaşımın en önemli yapıtlarından biri olarak konut tarihindeki yerini aldı. Kroll'un yakınlık duyduğu sanatçı Beuys'ün de Almanya'daki üniversite görevine son verilmişti.⁶

İsveç'te sosyal demokrat programlar çerçevesinde toplu konut tasarım deneyimi olan İngiliz mimar Ralph Erskine'in 1969-1982 yılları arasında Newcastle upon Tyne'da gerçekleştirdiği Byker Wall konut topluluğu benzer katılımcı ilkeler ile tasarlanmıştır. Erskine, bin kadar birimin yer aldığı eski ve yıpranmış bir mahalleyi yenilemek üzere geliştirdiği projesini tasarlamak için proje bürosunu mahalleye taşımış, öneriler kullanıcılar ile tartışılarak geliştirilmiştir. Geniş bir yeşil alanı çevreleyen eğrisel lineer bloğun farklı bölümleri malzeme, renk ve cephe farklılıkları içerecek, farklı kullanıcı gruplarının kimliğini ifade edecek şekilde biçimlenmiştir. Byker Wall projesinin etkilerini taşıyan bir başka büyük ölçekli uygulama olarak Francisco Javier Saénz de Oiza'nın Madrid'deki El Ruedo konut topluluğunu da bu bağlam içinde belirtmekte yarar vardır.

Katılımcı söylemin geliştiği yıllar mimarlıkta Team 10 düşüncesinin de etkin olduğu dönemdir. Bu akımın öncüsü ve Peter ve Alison Smithson'un birlikte tasarladıkları Londra'daki Robin Hood Gardens

konut bloğu mimarların temsilcisi oldukları Yeni Brütalizm yaklaşımının mimari eğilimleri dışında konut çevresi ve örüntü olarak yenilik içermez. (Blok 2017 yılında, daha önce A.B.D.'deki Pruitt Igoo konutları ve Fransa'daki Cité des 4000 örneğinde olduğu gibi yıktırılma sürecine girmiştir). Buna karşılık Team X topluluğunun önemli mimarlarından Fransız Candilis – Josic – Woods grubunun Kuzey Afrika, Fransa ve Almanya'daki kimi konut projeleri bu bağlamda dikkat çekicidir. Team 10 yaklaşımları bağlamında yaygınlaşan "Mat Building" (Ağ Yapı) anlayışında önerdikleri Fransa'daki Toulouse Le Mirail ve Almanya'da Frankfurt Römerberg planlamasının yanında Fas – Casablanca'da gerçekleştirdikleri "Nid d'abeille" (Arı Kovanı) konut grubu ağ örüntüsü, yerel ifade konusundaki çabası, toplumsal yaşam ve iklimle duyarlı az katlı ve yoğun yerleşme dokusu ile dikkat çeker. Yakın çevrede, gölgeli iç avlular arasında yaratılan küçük ölçek algısı bu projenin bir başka özelliğidir.⁷

³Chermayeff, S., Alexander, C., (1963). Community and Privacy, Toward a New Architecture of Humanism, Pelican.

⁴Alexander, C., Hirshen, S., Ishikawa, S., Coffin, C., (1970). Houses Generated by Patterns, Center for Environmental Structure. Grubun metodolojik yaklaşımı konusunda bkz. Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., (1977). A Pattern Language, Oxford University Press.

⁵Turner, J., Fichter, R., (1972). Freedom to Build: Dweller Control of the Housing Process, Collier Macmillan. Ayrıca: Turner, J., (1977). Housing by People: Toward Autonomy in Building Environments, Pantheon Books.

⁶Habraken, N. (1961). Supports, An Alternative to Mass Housing, Architectural Press.

⁷Kroll'un Louvain Üniversitesi deneyimi ve sonuçları hakkında bkz. Poletti, R. (2010). "Lucien Kroll: Utopia Interrupted", Domus, 30 June 2010.

⁸Uluslararası Modern Mimarlık Kongrelerinin sonuncusu olan CIAM 1959 Otterloo toplantısı ile eş zamanlı olarak kurulan Team 10 grubunun çekirdek kadrosu aşağıdaki mimarlardan oluşuyordu: Jaap Bakema, Georges Candilis, Giancarlo de Carlo, Aldo van Eyck, Alison ve Peter Smithson, Shadrach Woods. Grubun etkinliklerine aralarında Maki, tange, stirling, Alexander Erskine ve Ungers'in de bulunduğu birçok başka ve tanınmış mimar da katılmıştır. Grubu oluşturan tasarımcılar Brütalizm, Bağlımsallık, Mat Building, Metabolizm gibi birçok eğilimin önemli temsilcileridir. Team 10 grubunun manifestosu niteliğindeki Team 10 Primer metni Alison Smithson tarafından yayımlanmıştır. Bkz. Smithson, A., Ed., (1962). "Team 10 Primer", Architectural Design, December 1962.

Aynı dönemin başka arayışları ve buna bağlı konut çevreleri içinde ölçek konusundaki yaklaşımları, mimari düzeyleri ile öne çıkan örnekler olarak Danimarkalı Jörn Utzon'un Helsingor'daki Kingo avlulu evler yerleşmesi, Paul Rudolph'un Yale Üniversitesi Evli Öğrenciler konutları belirtilebilir. Geniş, yeşil doğal çevreler içinde yer alan her iki projede de çevrenin doğal karakterini, bir tür kırsallığı içeren "yumuşak" ve insani bir mimari ifade aranmıştır. Modern mimarlıkta bu arayışın kökenlerini Finlandiyalı usta Alvar Aalto'nun tasarımlarına kadar uzatmak mümkündür. Doğal ortam içinde küçük ölçekli yerleşmenin modern ilkelere, rasyonel biçimlenmeye uygun bir başka özgün örneği, İsviçreli Atelier 5 grubunun Bern yakınındaki Siedlung Halen teras evler yerleşmesidir. Düzenli, dik açılı teras ev dizileri, bozulmamış bir doğa ile bütünleşerek beş teras kademesi içinde doğaya bakan küçük ölçekli ve sakin bir konut grubu oluşturur. 1960 tarihli proje, Atelier 5'in minimalist brütalizminin de tipik örneğidir.

Bir başka brütalist baş yapıt, tanınmış mimarlık tarihçisi ve kuramcısı Bruno Zevi'nin yirminci yüzyılın en önemli yapılarından biri olarak tanımladığı, Lucio Passarelli'nin Roma'da Via Campania

üzerindeki karma işlevli binasıdır. Konut ve büro bölümlerinin üst üste geliş, aç ve malzeme farklılığı ile okunurluk kazandığı bu yapıda, cam giydirme cepheli alt büro katları ile bunların üstünde yer alan büyük kesitli brüt beton taşıyıcılara oturan teraslı konut birimlerinin oluşturduğu plastik gerilim, gerek karma işlevli konutun alışılmadık tipolojik çözümü gerekse brütalist estetiğin tarihsel kent ortamındaki özgün ifadesi açısından öncü nitelik taşır. Yapının gabarileri çevredeki tarihsel sur duvarı

ile ilişki kurarak aynı zamanda kentsel ve tarihsel bağlam ile ilişki açısından dikkat çeker.

Passarelli yapısı bir yandan önerdiği tipolojinin ve brütalizmin İtalya'daki en dikkat çekici örneklerinden birini sunarken öte yandan da bu ülkede modernizm sonrasının anlam arayışları bağlamında özgün bir denemeyi oluşturur. Avrupa postmodernizminin, Yeni rasyonalizmin öncü ülkesi İtalya'da bu akımın önemli kuramcı /

Resim 2a ve 2b: Jörn Utzon, Kingo Teras Evleri, Helsingor – Danimarka

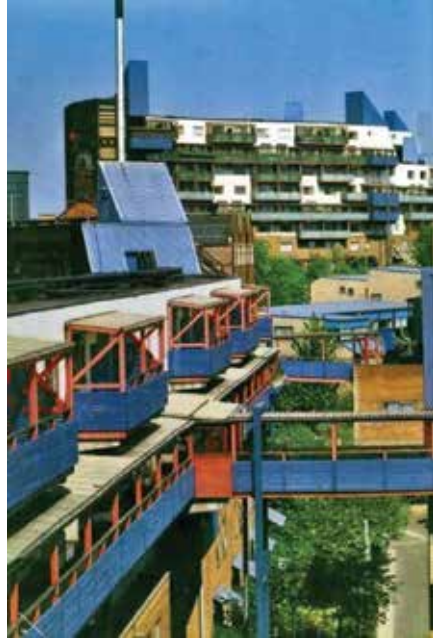
tasarımcılarının: Aldo Rossi ve Giorgio Grassi'nin iki konut projesi de Yeni Rasyonalizm ve "Tendenza" akımının soy yapıtları olarak dikkat çeker. Bunlar Rossi'nin Carlo Aymonino ile birlikte tasarladığı Milano'daki Galleria Gallarate konut sitesi ve Grassi'nin Chieti'deki öğrenci konutlarıdır. Her iki proje de sade, morfolojik süreklilik içeren mimarileri, arkatlı ve lineer şemaları, plan düzenindeki elemanter tipolojileri ve biçimlenmede tarihsel tipolojilere yaptıkları soyut atıflarla sadece konut edebiyatında değil, dönemin mimarlık külliyatında da yer bulmuştur.

Katılımcılık, Team 10 ilkeleri 1960'lı, 1970'li yılların başka mimari yaklaşımları ile bir arada gelişir; rejyonalizm, brütalizm, metabolizm bunlar arasındadır. Doğa strüktürlerinden, üç boyutlu geometrik morfolojik oluşumlardan, organik kimya yapılarından, uzay araçlarından etkilenen, bunları teknolojik organizmalara dönüştürmeyi öneren metabolist mimarlık konut konusunda da çarpıcı örnekler vermiştir. Dönemin en önemli Japon mimarı olan Kenzo Tange'nin Tokyo Körfezi üzerinde önerdiği "ada kent" ve deprem sonrası Üsküp için geliştirdiği proje uygulama imkânı bulamamıştır; buna karşılık bir başka önemli Japon metabolist mimarın, Kisho Kurokawa'nın Tokyo'daki Nagakin Capsule kule konutu uygulanan örneklerin en tanınmışıdır. Merkezdeki bir beton gövdeye takılan, ön gerilmeli ve değiştirilebilir "kapsül" birimlerinden oluşan on dört katlı yapı, bu birimleri kısa süreler için kullanacak iş adamları için tasarlanmıştır. Kurokawa'nın, Tange'ninkiler gibi uygulama imkânı bulamadığı "Agricultural City" (Tarımsal Kent) projesi de çadır benzeri asma strüktürler içeren yapısal çözümü açısından olsun, ağ örüntüsü açısından olsun dönemin yaklaşımlarını örnekleyen önemli bir projedir.

Kurokawa'nın kapsül konutu bir prototip idi ama aynı nitelikte bir devamı olmadı. Aynı yıllarda yine geçici bir amaçla, 1967 Montreal Dünya Sergisi için inşa edilen Moshe Safdie'nin Habitat konut bloğu ise başka uygulamalara da model oluşturdu. Yapay bir topografya etkisi veren dikdörtgen prizması prefabrikte beton modüller teraslar halinde yükselerek birbiri üstüne basan, ara boşlukları bulunan heykelsi bir organizma oluşturur. Habitat'ın konsepti ağ yapı modellerini, metabolist sistemleri, güçlü çıplak beton kütle ve yüzeylerin sağladığı brütalist bir ifade ile bir araya getirir. Teraslı ve avlulu oluşum bir Akdeniz yerleşmesi çağrışımına da sahiptir. Her iki deneysel konut grubu da kullanımlarını sürdürmektedir.

Safdie'nin Puerto Rico için önerdiği çokgen prizma modüllerden oluşan Habitat Puerto Rico projesi uygulanmamıştır ama benzer modeller üstüne kurulu başka metabolist konut projeleri farklı ortamlarda gerçekleşme olanağı bulmuştur. Zvi Hacker'in Yahudi yerleşmeciler için tasarladığı, yine çokgen prizmatik modüllerden oluşan Kudüs yakınındaki Ramot Polin konut grubu, Piet Blom'un benzer bir morfolojiyi zeminden ve parsel düzeninden bağımsız olarak kurgulayan Rotterdam'daki "Kubuswoningen / The Cube" uygulaması bunların önde gelenleridir. The Cube, tıpkı Habitat'da olduğu gibi çevre geometrisinden, arazi mülkiyetinden ve kent dokusundan bağımsız bir organizmadır; devrik konumda boşlukta birleşen prizmatik konut modülleri yollar üstünden atlayan bir köprü-yapı meydana getirir.

Yapay topografya teması Jean Renaudie ve Renée Gailhose'tnin Paris yakınındaki Ivry-sur-Seine'deki teras yerleşmesinde ve Riccardo Bofill'in İspanya'da, Calpe'deki La Muralla Roja konut bloğunda özgün çeşitlemelerle deneyimlenmiştir

Resim 3: Ralph Erskine, Bykers Wall Konut Topluluğu, Newcastle upon Tyne, İngiltere

Teraslı yerleşme morfolojisi bu projelerden ilkinde açılı bir geometrinin biçimsel dinamizminin yanı sıra zengin bir yapay peyzaj olanağı, sıcak renk tonlarının tiyatroya coşkusu içinde güneşle yıkanan teraslardan Akdeniz'e bakan ikincisinde güçlü yerel çağrışımlar ve iklimsel çevre ile uyumlu kullanım ilişkileri sağlamıştır. La Muralla Roja'nın benzeri bir morfolojiyi Bofill İspanya'daki bir başka uygulaması olan "Kafka Şatosu" konut projesinde de deneyimlemiştir.

Katalan mimar Bofill, 1980'li yıllarda ülkesinin dışında, Fransa'da gerçekleştirdiği büyük ölçekli toplu konut projeleriyle ayrı bir ün kazanmış, giderek tarihselci postmodernizmin biçimsel ifadelerini taşıyan Bofill konutları bu ülkedeki toplu konut üretiminde özel bir yer edinmiştir. İşçiler için üretilmiş sosyal konutlara adlarından başlayarak birer anıtsal ifade kazandırarak toplumsal/ kültürel bir mesaj iddiası taşıyan bu tarihselci anıtsallık, biçim ve kültürel içerik açısından olduğu kadar ölçek açısından da tartışılır bir yaklaşım olarak görülmektedir. "Les Arcades

du Lac", "Les Espaces d'Abraxas" gibi iddialı adlar taşıyan konut projelerinde mimar "saray", "tiyatro / sahne" ve "kemer" gibi tarihi ve mecazi anlamları bulunan mimari elemanlar kullanır. Bir kısmı Paris içinde, bazıları Marne-la-Vallée gibi çevredeki yeni uydu kentlerde inşa edilen bu konutlardan özellikle ikinci kategoriye ait olanların, modern ve pozitivist kent planlamasının, işlevciliğin, bölgelemenin ürünü olan yeni kentlerin tüm sorunlarını taşımaları olağandır. Dolayısıyla Bofill'in "işçi sarayı" ütopyasının geçerliliği çok tartışmalıdır. Paris kent merkezinde inşa edilen Bofill blokları da kısa sürede prestij konutuna dönüşmüş, işçilerden çok üst orta sınıfın küçük konut (penthouse) olarak kullandığı mekânlar olmuştur.

Fransız Gérard Grandval'in biçimsel benzetme ile "Cité des choux" (Lahana Sitesi) olarak adlandırılan, Paris yakınında Créteil'deki dairesel şemalı konut kulelerinin gönderme yaptığı metabolist biçim ifadeleri Kurokawa'nın Tokyo'daki kapsülünün teknoloji ve organizasyon ilkelerinin içeriğini taşımaz. İfade, konvansiyonel bir dairesel kule

bloğa giydirilen biçimsel bir kılıftan öteye geçmemektedir. Yeni kentlerin biçimsel monotonluğunu kırmak bu uygulamanın tek meşru anlamı olabilir. Benzer postmodern biçimsel farklılıkları aynı yıllarda birçok mimar denemiştir; bunlar arasında yine bir başka Fransızın, Émile Aillaud'nun adını belirtmekte yarar vardır.

Kuleler, kıvrılan uzun, eğrisel bloklar, blokların cephelerindeki çok renkli sanatsal duvar resimleri bu çevreleri anonimlikten kurtarmak, farklılık ve mekân ile bilinçli niyet söz konusu postmodern yaklaşımın yüzeyliliğini, programın, ölçeğin ve tipolojinin temeldeki sorunlarını ortadan kaldırmaya yetmemektedir. İspanya'da Francisca Javier Saenz de Oiza'nın Torre Blancas kule konutu, Cité des choux benzeri dairesel morfolojisini katlar arasında değişen brütalist yapısı ile bütünleştiren mimarisi ile dikkati çeken bir uygulamadır.

İki başka tasarımcının yine sanatsal endişelerden yola çıkan birkaç denemesi, modernizmin katılığına ve tekdüzeliğine karşı çıkmada öncekilerden daha içerikli ve samimi bir mesaj değeri taşımaktadır.

Bunlar, Avusturyalı bir sanatçı olan Hundertwasser'in ve İsviçreli Hunziker'in uygulamalarıdır. Friedensreicht Hundertwasser modern mimarinin rasyonel ilkelerinin birçoğuna karşı çıkar. -Le Corbusier'nin kutsadığı- dik açı, işlevselcilik, yapı bileşenlerinin rasyonel kurguları, modern estetiğin soyut kuralları ve tekrar onun karşı çıktığı ilkelerdir. Viyana'daki Hundertwasser Haus konut bloklarında, daha sonra Almanya'da, Darmstadt'ta bir apart-otel programı içinde deneyimlediği Forest Spiral projesinde kendi ütopyasını uygular. Yaşama mekânlarının kimi döşemeleri eğimlidir; kat dizileri yatay hizaları izlemez, irrasyonel, fantezi içeren resimsel cephe ifadeleri egemendir. Yapıda bir bütünlük aranmaz; Kroll'un Louvain La Neuve örneğindeki daha düşsel bir bitmemişlik ve eklemeye açık tavır egemendir. Farklı, coşkulu cephe parçaları, yapı ile doğal öğelerin: bitkilerin farklı katlarda birlikteliği, uç noktaya götürülmüş bir bireysel farklılaşma ifadesi tüm yapının başat mimari tavrıdır.

Hundertwasser'in düşüncelerine yakınlık duyan İsviçreli Hunzinger'in

Resim 4a ve 4b: Ricardo Bofill, Kafka Şatosu Konut Bloğu, Barcelona – İspanya

Resim 5: Kisho Kurokawa, Nagakin Capsule, Tokyo – Japonya

proje ortakları Frei ve Berthoud ile birlikte Cenevre’de inşa ettikleri Les Schroumpfts (Şiriner) konut bloğu da benzer bireysellik ve doğacı (natüralist) ve irrasyonel endişeler taşıyan bir örnektir. Hundertwasser’e olduğu kadar Barselonalı Art Nouveau modernizmi ustası Antoni Gaudí’ye yakınlık duyan mimarlar rasyonalist kuralları, dik açılı veya düzgün geometrileri yadsıyan, doğa öykünmeleri içeren, özgür bir mimari dil geliştirirler. İşlevsel olmayan bileşenler, resimsel ekler, bezeme öğeleri, konut birimleri arasında ve farklı cephelerde farklılaşmalar bu projede de dikkati çeker.

Postmodern dönemin bu ifadeleri 20. Yüzyılın sonuna doğru, Batı dünyasındaki özgünlük ve bireysel farklılık arayışının birbirinin benzeri tarihi motifleri benzer şekilde tekrarlayarak, tarihselci postmodernizmin, karşı çıktığı modernizmin eleştirdiği özelliklerini yinelenmekten kurtulamayan ana akımına karşı, çok sayıda tekrarlanmayan ancak özgün ve kendi iç tutarlılığı bulunan örneklerini oluşturur.

Bunların yanında kültürel amaçlardan ve ifade amaçlı biçimsel özelliklerden çok konutun toplumsal ve ekonomik boyutlarını ya da 20. Yüzyılın son çeyreğinde ağırlık kazanan iklim esaslı çevresel etkenleri önceleyen bazı deneyimler de belirtilmeye değer. Avrupa’nın uzun yıllar boyunca geri kalmış, “marjinalleşmiş” ülkesi Portekiz’de diktatörlüğün çöküşünden sonraki sosyalist yönetim döneminde SAAL sosyal konut programı çerçevesinde gerçekleştirilen bazı işçi konutu uygulamaları bu bağlamda dikkat çekicidir.⁸ Ülkenin en önemli çağdaş mimarı olan Alvaro Siza’nın ilk önemli uygulamaları arasında bulunan Evora’daki Quinta de Malagueira ve Porto’daki Bouça sosyal konutları bunların başında geliyor. Elemanter bir tipolojinin küçük farklılaşmalarla sade tekrarına dayanan uygulama, rasyonelliği ile Atelier 5’in St. Gallen teras evlerini ve geleneksel Akdeniz sıra evlerini hatırlatmaktadır. Bu az katlı, bitişik sıra evler düzeninde, zemin katından ya da birinci kata dayalı dış merdivenlerden ulaşılan tek katlı veya duplex küçük birimler avlu ve iç sokaklar üzerinde yer alır. Benzer bir şema, Setubal’daki eğimli bir arazide Gonçalo Byrne tarafından tasarlanan Casal de Figueiras işçi evlerinde kullanılmıştır. Yoksul kesimin yaşama koşulları konusunda toplumsal araştırmaları da olan sosyalist eğilimli tasarımcı

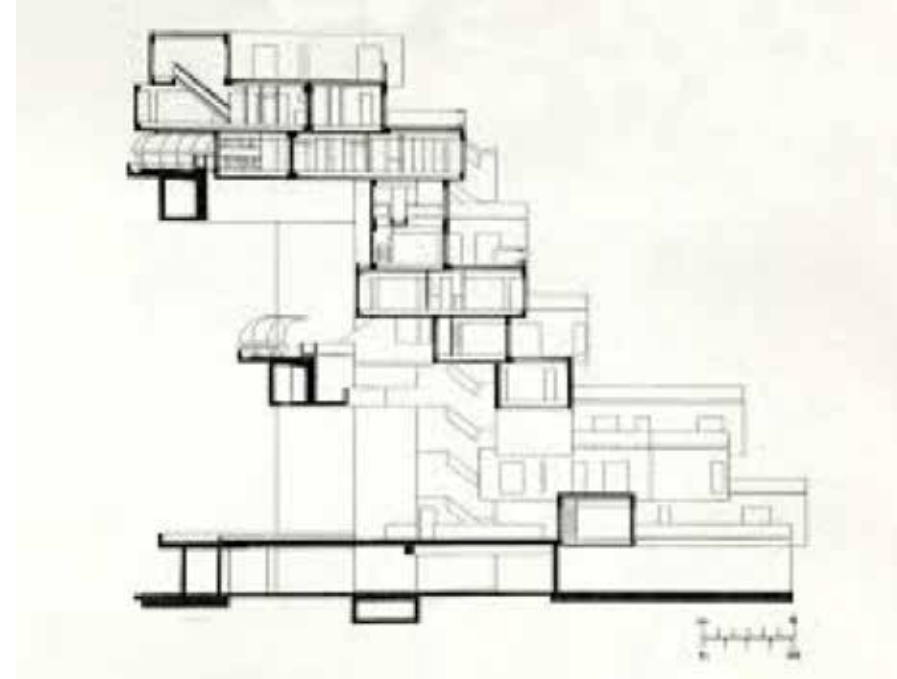
bu projenin tasarlama ve uygulama sürecinde dönemin değişime açıklık ve kullanıcı katılımı gibi yaklaşımlarını da kullanmıştır.

Dönemin yerel koşullar, bağlamsallık, iklimle barışık mimari gibi eğilimlerini ön plana çıkaran bazı projeler özellikle sıcak iklimli ve ekonomik açıdan sorun içeren başka ortamlarda da yüzyıl sonlarının dikkat çekici deneyimleri olarak görülmektedir. Bunlar arasında Hintli Raj Reval’in Yeni Delhi’de orta gelir grubu aileleri için tasarladığı Sheikh Sarai konut grubu, aynı mimarın 1983 Asya Olimpiyatları konut yerleşkesi ve İranlı Kamran Diba’nın ülkenin güney batısında büyük bir şeker sanayii işçileri için tasarladığı Shustar Yeni Kenti dikkat çeken uygulamalardır. Her üç projede de avluların, üstü örtülü geçitlerin kullanıldığı iklim ile uyumlu, az katlı, orta ve yüksek yoğunluklu morfolojiler, taş ve tuğla gibi yerel ve doğa kökenli malzeme kullanımı, geleneksel yerleşme dokularına, mahremiyete ve toplumsal ilişkilere duyarlı tasarım eğilimleri öne çıkmaktadır.

⁸SAAL, Serviço Ambulatório de Apoio Local (Yerel Acil Destek Hizmeti), 1974-1976 yılları arasındaki sol yönetimin konut ve yerleşme konularını da kapsayan bir sosyal programıdır. Aralarında Alvaro Siza, Gonçalo Byrne, Artur Rosa, Fernando Távora ve Manuel Vicente’nin bulunduğu genç mimarlar bu program çerçevesinde yoksul kullanıcılar için yenilikçi projeler gerçekleştirmiştir. SAAL projeleri konusunda bkz. “Housing in Portugal”, Domus, 12 May 2015.

Resim 6a: Moshe Safdie, Habitat 63, Montreal – Kanada

Resim 6b: Moshe Safdie, Habitat 63, Montreal – Kanada

Üçüncü Dünya Olgusu ve Alternatif Deneyimler

Yukarıda örneklenen son projeler, yüzyılın ikinci yarısının bazı ortak eğilimlerini paylaşa da metropol Batıda üretilen mimarilerden özellikle ekonomik ve çevresel endişelerin önemi açısından farklılaşmaktadır. Üretildikleri bağlamlar da farklıdır. “Üçüncü Dünya” deyimi İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist ve komünist blok olarak ikili kutuplaşma halinde bölünmüş olan ülkeler dışında ve ağırlıklı olarak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler topluluğu için yaygın biçimde kullanılmaya başlayan, toplumsal ve kentsel sorunlar açısından diğerlerinin yanında ön sıraya yerleşen yeni bir ekonomik ve toplumsal coğrafyanın adıdır. Ekonomik geriliğe bağlı olarak yoksulluk, eğitim, sağlık, ülkesel ve kentsel altyapı, ulaşım gibi kalkınma ve refah parametrelerinin yanında barınma koşulları ve konut bu ülkelerin temel sorunlarının başta gelenleri arasında olmuştur. Çöküntü bölgeleri (slum), farklı ülkelerde değişik şekilde adlandırılan gecekondu türünden yasa dışı konut,

geniş yoksul ve mülksüz kitlelerin yaygın barınma ortamıdır. Bu sorunlar gelişmiş ülkelerdeki sınırlı çevrelerde ya da yukarıda örneklenen Portekiz, bunun yanında Türkiye, kısmen de Balkan ülkeleri gibi Avrupa’nın göreceli olarak az gelişmiş bölgelerinde görülse de özellikle Asya’da, Afrika’da, Orta Doğu’da, Orta ve Güney Amerika ülkelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu ülkelerde bir bölümü devlet ve yerel yönetimler tarafından, önemli bir bölümü ise Birleşmiş Milletlerin UNCHS – Habitat gibi kuruluşları ya da özel uluslararası sivil toplum örgütleri, dini misyon ve vakıflar gibi kuruluşların da desteği ile yürütülen birbirinden farklı yoksullar için konut programları gerçekleştirilmiştir.

Bunların bazıları, toplumsal amaçlarının ve sınırlı bütçelerinin yanı sıra geliştirilen ve kullanılan alternatif teknolojiler, örgütlenme, süreç ve tasarım açısından da özgün deneyimlere işaret etmektedir. Bunlar arasında farklı özellikler gösteren bazı örnekler aşağıda özetlenmiştir. Çok mütevazı kullanım programları olan, çok sınırlı bütçelerle ve en sade malzeme ve tekniklerle

üretilen projelerin azımsanmayacak kısmının çok saygın dünya mimarları tarafından tasarlandığını, birçoğunun çeşitli uluslararası mimarlık ödüllerine değer bulunduğunu hatırlatmak da ayrı anlam taşıyor.

Farklı ülkelerdeki önemli tekil uygulamalara geçmeden önce, evsizlere ekonomik konut ve katılımcı ikamet çevresi yaratma konusunda uluslararası boyutu bulunan ve öncü rol üstlenen PREVI (Projecto Experimental de Vivienda) Deneyisel Konut yarışmasına değinmekte yarar vardır. 1965 yılında Peru – Lima’da açılan ve konut konusunda deneyimli on bir dünya mimarının yanı sıra on üç Perulu mimarın katıldığı projede yarışmacılar genellikle gelişmeye açıklık ve katılımcılık boyutları öne çıkan öneriler sunmuştur. Uluslararası mimarlar grubu aşağıdaki isimleri kapsıyordu: James Stirling, Aldo van Eyck, Christopher Alexander, Charles Correa, Candilis-Josic-Woods, Kiyunoru Kikutake, Kisho Kurokawa, Fumihiko Maki, Atelier 5, Herbert Ohl, John Turner. Seçilen projelerin her biri genel yerleşmenin belirli bir bölgesini oluşturacak şekilde dağıtıldı. Sonuçta proje 1969-1974 yılları arasındaki süre boyunca parçalı biçimde ve belirli ölçüde uygulandı. PREVI projesinin uygulama sonuçları kadar önemli yanı, yarışmanın ve yarışmada önerilen projelerin yoksulların konut sorunlarının çözümü için üretilen düşüncelere olan katkısıdır. Bu öneriler bundan sonra geliştirilen ve bir bölümü aşağıda örneklenecek olan birçok proje içinde model ve deneyim örneği oluşturmuştur.⁹

Hindistan’ın önde gelen tasarımcılarından olan ve Le Corbusier, Louis Kahn gibi ustalarla da çalışmış bulunan Balkrisna Doshi’nin Indore’de gerçekleştirdiği Aranya konutları, çok yoksul bir

⁹PREVI deneyiminin güncel bir değerlendirmesi için bkz. McGuirk, J., (2011). “PREVI, Metabolist Utopia”, Domus, 21 April 2011. Ayrıca yarışmaya katılan Christopher Alexander grubu projesi için bkz. C. Alexander, op.cit. (Dipnot no 3).

kesimin “gecekondu” türü sağlıklı yaşam ortamının sıhhileştirme ve rehabilitasyonunu amaçlamaktadır. 6500 konut biriminden oluşan yerleşme yaşam koşullarının yetersizliği açısından öncelik durumları da dikkate alınarak altı müdahale bölgesine ayrılmış ve ıslah edilmiştir. Planlamada temel yöntem, kullanıcıların yönlendirilmiş kendi evini yapana yardım yöntemi kullanılarak desteklendiği bir nüve konut tekniğidir. Topluluğun mevcut konutlarının yerleşme dokusu ve biçimsel tercihleri de tasarımda yönlendirici yerel etkenler oluşturmıştır.

Üçüncü Dünyanın en yoksul ülkelerinden Bangladeş’te girişilen bir ve mikro kredi yoluyla evsizleri barınak sahibi yapma projesi olan Grameen Bank (Tarımcılar ya da Ziraat Bankası) programı yoksullar için konut alanında bir başka öncü girişim oldu. Kırsal yöre evsizleri için geliştirilen program kapsamında, ilk beş yılda 44500 aile için konut üretildi. Bir bölümü bağış olmak üzere uzun vadeli ve çok düşük faizli krediye hak kazanmak için istenen koşul ihtiyaç sahiplerinin kendi evini yapmak için fiili katkıda bulunmasıydı. Proje konusunda mimarlar Muhammed Yunus ve Muhammed Asraf-ul Hasan hem proje hem teknik rehberlik konularını yönetti.

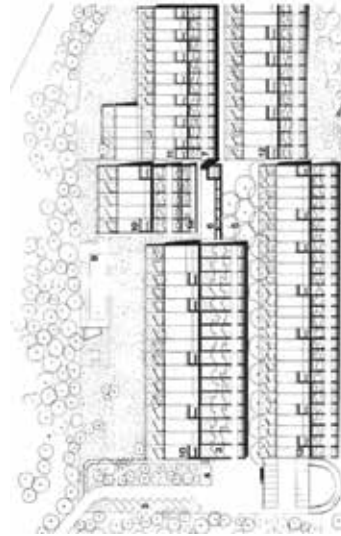
1940’larda Hasan Fethi’nin öncülüğünü yaptığı alternatif yapım ve toprak /kerpiç teknolojisi yüzyılın ikinci yarısında Afrika, Sahra ve Asya ülkelerinde yaygınlık kazandı. Toprak, kerpiç ve benzeri geleneksel malzeme ve teknikleri çoğu zaman rasyonelize edilmiş yeni yöntemler kullanarak geliştiren projelerle çok sayıda uygulama gerçekleştirildi. Mimarlar Rollet ve Rigassi’nin yönettiği Cra-Terre grubunun projeleri bunlar arasında yaygın deneyimi oluşturur. Toprak ve saman gibi doğal malzemeler ya da bunların alçı ile takviye edilerek güçlendirilmesini öngören tekniklerin yanı sıra yine yoksul ve sıcak iklimli ülkelerde

Resim 7a: Atelier 5, Halen Konutları, Bern – İsviçre

taşıyıcılık, hafiflik ve iklimsellik açısından elverişli bir başka doğal ve yerel malzeme olan bambunun, saman örtünün kullanıldığı çok sayıda başarılı uygulama oldu. Bunlara giderek kullanılmış plastik şişelerin güçlendirici donatılı harç ile birleştirilerek temel duvar malzemesi olarak kullanıldığı uygulamalar eklendi. Afrika ve Güney Doğu Asya, özellikle Viet-Nam bu sonuncu teknolojilerin başarı ile uygulandığı yöreler.

Güney Doğu Asya’da yine başarı ile yapılan bir uygulama, Endonezya’nın “kampung” (kamp yeri / yerleşme) adı

Resim 7b: Atelier 5, Halen Konutları, Bern – İsviçre

Resim 8: Alvaro Siza, Bouça SAAL İşçi Sitesi, Porto – Portekiz

verilen gecekondu yerleşmelerinin ıslah programları. Ülkede bu amaçla kurulan Kampung İyileştirme Kuruluşu 1980’li yıllardan başlayarak birçok kampung alanında altyapı, tesisat, yol ve kaldırım gibi temel çevresel donanım da dahil olmak üzere hızlı ve hafif yapımı, zaman içinde büyüme kabiliyetini öngören ve kullanıcı katılımı ile yürütülen başarılı uygulamalar gerçekleştirdi. Ülkenin Surabaya bölgesinde gerçekleştirilen ilk önemli uygulama olan 1981 tarihli Kampung Kebalen ve 1985 tarihli Kampung Kali Cho-De projeleri bu rehabilitasyonların en önemlileri oldu. Her ikisi de prestijli uluslararası mimarlık ödüllerine değer bulunan projelerin ikincisinde mimarlar da önemli görev üstlendi. Yousef B. Mangunwijaya bürosu, Yogyakarta yöresindeki projenin tasarım ve yapımını yönetti. Her iki proje de farklı yılların Ağa Han Mimarlık Ödülü sahibi oldu. Aşağıda örneği verilen birçok proje de 1980-2011 yılları arasında aynı prestij sahibi dünya ödülüne değer bulunan ucuz toplu konut projeleridir.

Hindistan’da Haydarabad Kalkınma İdaresinin 1989 tarihli Khunda-Ki

Basti Büyüyebilir Gelişme Projesi yine çok yoksul kullanıcıların etkin katılımını öngören aşamalı bir ikamet çevresi iyileştirme programıdır. Ülkenin en tanınmış mimarı Charles Correa’nın tasarımcısı olduğu, Mumbai’deki Belapour Büyüyebilir Konutları da benzer bir aşamalı gelişmeyi öngören projedir. 550 düşük gelirli aile için geliştirilen proje nüve konut anlayışına uygun şekilde temel bir mekân sistemine ve bu sistem uyarınca türeyebilen tipolojik çeşitlemelere dayanmaktadır. Proje 1983-1986 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Correa benzer bir yaklaşımı Vashi konutları projesinde de uygulamıştır.

Hindistan’da ülkenin uluslararası üne sahip iki büyük mimarı olan Charles Correa ve Raj Rewal’in, yukarıda gözden geçirilen yoksul kesime yönelik önerileri dışında daha farklı ve orta gelir grubu kullanıcıları için tasarlanmış kentsel toplu konut projeleri de bulunmaktadır. Charles Correa’nın Bangalore kentinde gerçekleştirdiği Visvesvaraya konut bloğu ile Mumbai’de inşa ettiği Kanchanjunga konutları, Raj Rewal’in Yeni Delhi’deki Asya Olimpiyatları Konut Yerleşkesi ve aynı kentte üst

orta gelir grubu kullanıcıları için inşa ettiği Sheikh Sarai konutları bunlara örnektir. Correa’nın brütalist mimarının izini süren yüksel blokları cephe ifadesi ve özgün tipolojik-planimetrik araştırması ile öne çıkarken Rewal’in az katlı şemaları yerel mimarlık ile morfolojik düzeyde akrabalık içeren küçük ölçekli, mekân örüntülerine, iklim ve komşuluk ilişkilerini gözeterek dokulara öncelik vermektedir. Bu arayışlar malzeme ve renk tercihlerinde de kendini göstermektedir.

Rewal’in arayışlarına koşut bir öneriyi İran’da, Kamran Diba’nın ülkenin güneyindeki bir şeker endüstrisi çalışanları için tasarladığı ve yukarıda değindiğimiz Shustar Yeni Kenti konutlarında da görmek mümkündür. Burada küçük bütçeli kullanıcılar için az katlı ve orta yoğunluklu bir morfoloji, yüksek duvarlarla çevrili avlular, iç bahçeler, teraslar, dar iç sokaklar, örtülü geçitler gibi iklimsel karşılıkları da bulunan yerel çözümleri de kullanarak geliştirilmiştir. Sıvanmamış tuğla ve kireç sıvalı duvar yüzeyleri bir arada kullanılmış, bu kullanım algı ölçeğini daha da küçültmüştür.

Fas’ta, Casablanca’da mimarlar Abderrahim Charai ve Abdelaziz Lazrak’ın yine Ağa Han ödüllü Dar Lamane konut yerleşmesi, göçebe kökenli 25000 kişilik bir kullanıcı toplumu için planlanmış bulunan ve 4000 konut birimi içeren kapsamlı bir yerleşme projesidir. Orta yükseklikte, orta yoğunluklu yerleşmede geleneksel yerleşme örüntüleri ve yerel çağrışımları bulunan biçimsel bir dil kullanılmıştır. Benimsenen planlama ve yapım yaklaşımı da konvansiyonel sistem ve yaklaşımların uzağında değildir.

Ürdün’de, Amman yakınındaki 1980 tarihli Doğu Wahdat bölgesi Geliştirme Programı kapsamlı bir kentsel rehabilitasyon bağlamında ikamet çevresinin iyileştirilmesi konusunda Orta Doğu bölgesinde

gerçekleştirilen önemli bir proje idi. Aynı bölgenin savaş ortamının yarattığı göç sorununun bir sonucu olan göçmen kamplarının sürekli bir ikamet çevresine dönüştürülmesini hedefleyen ve 2011 tarihini taşıyan Lübnan’da Tripoli yakınındaki Nahr-el Bared Göçmen Kampı yenileme programı, 27000 sığınmacı göçmene kalıcı barınak sağlamak üzere girişilen bir başka başarılı bir toplu konut projesidir. Her iki proje de öncekiler gibi mimarlık ödülü sahibi sosyal içerikli projeler olarak uluslararası mimarlık ortamında dikkat çekti.

Savaş gibi doğal afetler de birçok ülkede, özellikle de tropik kuşakta yer alan üçüncü dünya ülkelerinde barınma ve konut açısından ciddi sorunlar yaratan nedenler arasında. İki proje bu konuda önemli deneyimlere imkân sağladı. Endonezya’da Mimar Eko Prowoto tasarımı olan 2006 tarihli Nkibakan köyünün yeniden inşası, küçük bir köyde depremin yarattığı yıkımı onarmayı hedefleyen, yerellik, çevre duyarlılığı ve iklimle dengeli mimari konusundaki özen ile dikkat çeken bir proje. Buna karşılık Sri Lanka’da bir tsunaminin ortadan sildiği Kirinda balıkçı köyünün yeniden inşasını hedefleyen bir ikinci proje, bu konuda açılan yarışma sonunda tanınmış Japon mimarı Shigeru Ban’ın kazanması sonucunda gerçekleştirilen bir uluslararası başarı. Proje, evleri yıkılan 100 aile için yine iklimsel verilerin, doğal çevre ilişkilerinin, kullanım alışkanlıklarının gözetildiği, yerel malzemelere öncelik verilen bir yaklaşımı örnekliyor. Ban’ın projeyi geliştirirken kullanıcılarla yoğun ilişkiler kurduğu, imalatın ihtiyaç sahiplerinin katılımı ile gerçekleştiği biliniyor. Gerek mimarın yerel koşullara, çevreye ve kullanım alışkanlıklarına gösterdiği saygı gerekse sağlanan katılımcı ruh ve elde edilen sonucun mimari kalitesi bu projenin de birkaç kez ödüllendirilen bir uluslararası başarı olmasını mümkün kıldı.¹⁰

Resim 9: Raj Rewal, Asya Olimpiyatları Sitesi, Yeni Delhi – Hindistan

2000’li Yıllar: Çevre, Ölçek, Kalite ve Pragmatizm

Yüzyıl dönemeci yaklaşırken ve ikinci bin yılın ilk döneminde küreselleşmenin etkisi giderek daha yaygın biçimde hissedilmeye başladı. Dünya mimarlık arenası, yukarıda gözden geçirilen Üçüncü Dünya ülkeleri de dahil olmak üzere çok daha geniş bir coğrafyayı kapsar oldu. Farklı ülkelerin mimarları da küresel ölçekte hizmet vermeye başladı. Bu etkinlik prestij binalarının, kamu yapılarının, büyük iş, ticaret ve kültür tesislerinin yanı sıra toplu konutları da kapsadı. Bu dönemin başat eğilimleri, savaş sonrasının eğilim ve yaklaşımlarını sürdürerek kentselliğin, yapım kalitesinin, müdahale ölçeğinin belirli biçimde farklılaştığı nitelikli örnekler verdi.

Metabolistlerin kent ütopyalarının, Tange ve Kurokawa’nın öncü önerilerinin dışında konut mimarisi konusunda o güne kadar önemli bir mesaj üretmemiş olan Japonya, yüzyıl dönemecine doğru iki özgün proje ile adını duyurdu. Tadao Ando’nun Kobe’de deprem sonrasındaki

yapılaşma etkinliği içinde 1989-1991 yılları arasında üst üste inşa üç aşama halinde hızla inşa edilen Rokko teras evleri, çok eğimli arazi üzerindeki heykelsi morfolojisi ile, zengin tipolojik çeşitlemeler gösteren plan ve mekân düzeni ile, minimalist çıplak beton mimarisinin çevre ve iç peyzajı ile kurduğu ilişkiler ile dikkati çeken bir uygulama oldu. Aynı yıllarda Steven Holl’un bir uluslararası yarışma sonucunda Fukuoka’da inşa ettiği bir başka brüt beton konut grubu, önerdiği “Boşluklu Konut / Menteşe Konut” (Void Space / Hinged Space Housing) morfolojisi ve ana omurgaya eklenilen tarak dişlerinden oluşan bloklarda iç tipolojinin imkân verdiği cephe ve yüzey farklılaşması ile çağdaş konut mimarisi konusunda özgün bir yer kazandı. Holl bu projesiyle ve 2002 yılında Cambridge’de inşa edeceği Simmons Hall M.I.T. öğrenci yurdundaki “sünger yapı” yaklaşımı ile Le Corbusier’nin Unité d’habitation’u ile başlayan modern konut tipolojisine yeni halkalar eklemeyi sürdürdü.

¹⁰Shigeru Ban’ın Tsunami sonrası yerleşmesi ve yazıda adı geçen ve Ağa Han Mimarlık Ödülü sistemi içinde ödüllendirilen konut projeleri için birinci el belge için The Aga Khan Award for Architecture (AKAA), Aga Khan Development Network ve Concept Media yayınlarına bakılabilir..

Resim 10a ve 10b: Tadao Ando, Rokko I Teras Konutları, Kobe – Japonya

Bu yeni tipolojik ve morfolojik önerilerin yanında Fransız Christian de Portzamparc’ın Paris’te Rue des Hautes Formes üzerindeki 1979 tarihli konut topluluğu kent dokusu içinde inşa etme konusunda yeni bir yaklaşımın işaretini bir önceki dönemde vermişti. Aynı işareti daha önce değinilen Passarelli yapısı ve Simounet’nin St. Denis konutları için de söyleyebiliriz. Farklı yükseklikteki bloklar, çevredeki yol dokusu ve inşa edilmiş parseller arasındaki boş bir alanda çevrenin mevcut öğeleri ile bağlam ilişkileri kurarak yeni bir kentsellik önerisi getiriyordu. Küçük diziler, avlular, üst geçitler plan düzeyinde sürdürülen tipolojik araştırma ile birleştirilmişti. Kentsel konut mimarisi konusunda

Passarelli’nin Roma’daki Via Calabria yapısı gibi öncü bir yeri olan bu proje “çevreden bağımsız prizmatik bloklar” türü Le Corbusier modernizmine karşı Baron Haussmann’ın cadde – dizi – parsel sürekliliğine bağlı Paris şehir modelinin güncel bir yorumu ve mimaride kentselliğe dönüşün işareti olarak görüldü.

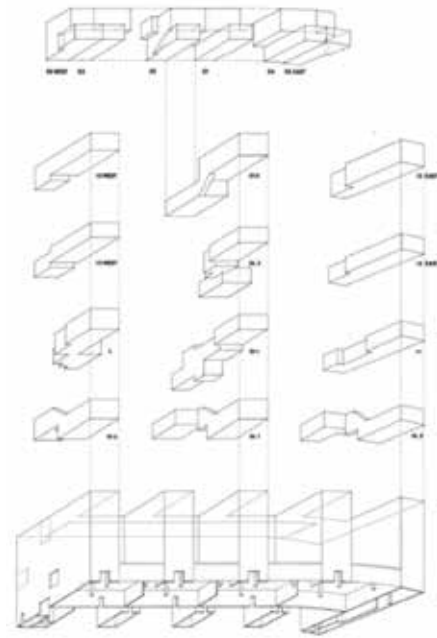
Herzog ve De Meuron ikilisinin Paris’te, rue des Suisses caddesinde gerçekleştirdiği küçük konut grubu da benzer kentsel temaları: dizi, bitişiklik, avlu, iç yaşam, ölçek sorunlarını gündeme getirir. Yapısal çözüm çevre faktörleri: iklim, gürültü, mahremiyet gibi sorunlar bileşkesinde üretilmiştir; mimari ifade bu sorunları çözen hareketli madeni panjur – kapak bileşenlerinin farklı konumları ile sağlamıştır. Topluluğun sokağa ve avluya bakan birim ve cepheleri arasındaki ölçek, biçim ve malzeme farklılığı da yeni konut mimarisinin farklılaşmayı önemseyen yaklaşımının uzantısıdır. Benzer bir arayışı Renzo Piano yine Paris’te, rue des Meaux üzerindeki konut topluluğunda gösterir. Kentin geç dönemde oluşmuş bir bölgesindeki topluluk bir yandan mevcut yol dokusunu sürdürürken kendi geniş iç avlusunu da oluşturur. Avlu, 17. Yüzyıldan başlayarak Paris kent morfolojisinin bir bileşeni olmuştur. Rue des Meaux projesinde de konutların önemli bölümü avlu çevresinde yer alır. Piano’nun geliştirdiği metal, klinker tuğla ve cam esaslı endüstriyel cephe sistemleri, çok katlı topluluğun cadde ve avluya bakan cephe mimarisini oluşturur.

Hollanda’nın Team 10 Grubu’na yakın olan ve brütalist dönemin ülkedeki önemli tasarımcısı Hermann Herzberger’in Amsterdam’ın yeni bir gelişme bölgesinde tasarladığı az katlı ve orta yoğunluklu Passwerk-01 konutlarında kullandığı morfoloji de önceki örnekler ile benzerlik taşır. Burada sokakların bir bölümü yerini kanallara bırakmıştır. Amsterdam’ın geleneksel sıra evler düzeninde

tasarımı olan Madrid'deki Bambu konutları orta yükseklikteki küçük programlı bir bitişik konut birimleri dizisinden oluşur. Birkaç tipin kombinasyonundan meydana gelen prizmatik konut bloğu, özgün kimliğini yapı kabuğunu meydana getiren, güneş ışınlarını ve görüşü dengeleyen hareketli bambu panellerden almaktadır. İnce, özenli bir tasarıma dayanan, iklim, mahremiyet ve görüş gereksinimlerini düzenleyen bu eleman, sosyal konutun sade ve ekonomik programından kaynaklanan rasyonel çözümün en önemli mimari ögesidir. İspanyol Dosmasuno Architects grubunun tasarladığı bir başka Madrid projesi kentin Carabanchel semtinde uygulanmış birkaç sosyal konut programından biridir. L biçimli bir yapı adasında yer alan proje aynı biçimli ana kütle ile mevcut yol dokusu içinde, yol çizgisi üstündeki yerini alır; gerisinde peyzaj ve ortak kullanımlar için bir arka alan bırakmış olur. Sade ve ekonomik bir galerili / arka sokaklı dağıtım konut birimlerine iç ulaşımı sağlar. Yola bakan ön cephenin düz çizgisine karşılık arka bahçeye bakan galeriden yer yer fırlayan cesaretli konsollar bu iç mekân heykelsi bir zenginlik kazandırır. Bu konsol mimarisinin etkili ifadesi ve teknik becerisi, Hollandalı MVRDV grubunun Amsterdam'da bir başka sosyal konut programı için gerçekleştirdikleri Wozoco yaşlılar evi projesini ve bu projedeki kat yüksekliğindeki kafes kirişlerle taşınan konsolları akla getirmektedir. Sosyal konutun ekonomik boyutu bugünün mimarlığında biçimsel ve teknolojik araştırma için bir engel olmaktan çıkmış görülmektedir.

Hollandalı Morphosis grubunun benzer bir kentsel bağlamda tasarladığı Madrid konutlarının şeması Dosmasuno Architects'in önermiş olduğunun benzeridir: Yola bitişik lineer ve yüksek tek kütle, arka galerili kat dağıtımı. Gerideki genişçe arsa parçasında ise bu kez az katlı ve

Resim 11: Steven Holl, Fukuoka Konutları, Fukuoka – Japonya

biçimlenen evlerin bir bölümü dar orta avlulara açılır. Sade biçimleniş ve ekonomik malzeme kullanımı kuzey mimarlığının rasyonel anlayışını, tuğlanın malzeme ve renk olarak kent peyzajına egemen olan imgesini sürdürür.

İspanya, 2000'li yıllara doğru ve bu tarihin sonrasında dünya mimarlığında olduğu gibi toplu konut alanında da özgün denemelerin, etkili örneklerin verildiği bir ülke oldu. 1990'ların sonundan başlayarak gerçekleştirilen bir dizi farklı uygulama bu bağlamda anılmaya değer. Avrupa bütünleşmesi içindeki ülkenin toplu konut gibi ekonomik bir sosyal programı dünya mimarlığına açması da ayrıca belirtilmesi gereken bir husustur. Kentsel alanlar üzerinde gerçekleştirilen, hepsi orta ölçekli programlar içeren, sosyal programlara karşılık veren ancak özel girişimin de devrede olduğu bu uygulamalar, bu ortaklıkların yanında tasarımdaki öncelikler, tipoloji, teknoloji ve ifade açısından farklılıklar da içerir.

Farsid Moussavi ve Alejandro Zaera-Polo'nun yönetimindeki Foreign Office Architects grubunun

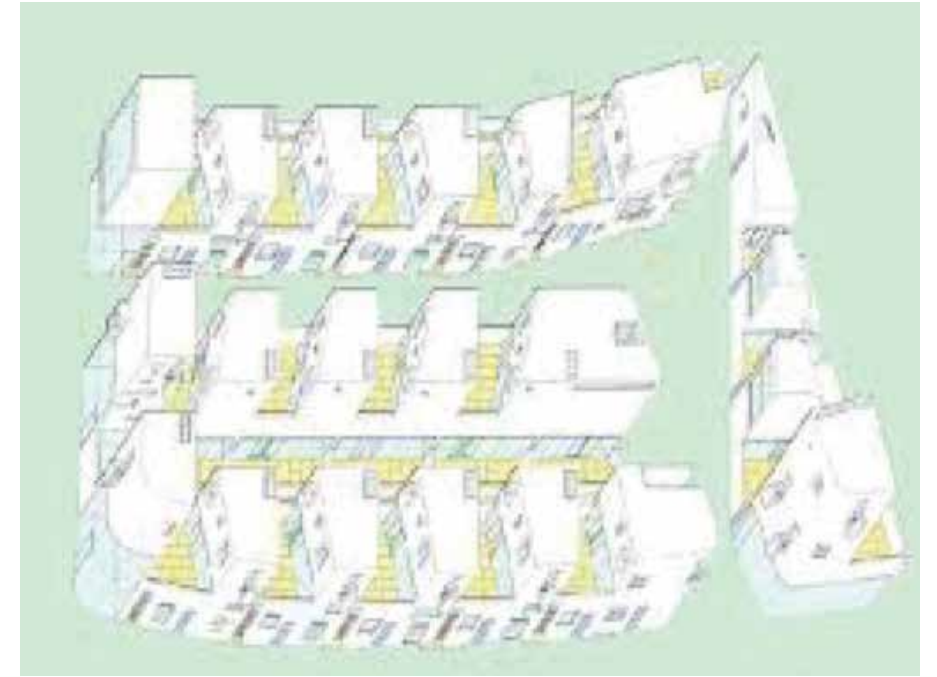

Resim 12a ve 12b: Peter Barber, Donybrook Mahallesi, Londra – İngiltere

avlulu bir ikinci yapılaşma; bir tür “ağ yapı” şeması. Grup, çevredeki 1960'li yıllardan kalma tuğla kaplı tek tip blokların yanında bir yandan çevrenin geometrik yapısı içinde yer alırken öte yandan kendi farklılığını ortaya koyar; bu arada kendi iç farklılıklarını da oluşturur. Az katlı gelişme bölümünün iç sokak ve avlularını örten beyaz güneş kırıcılar, plastik ifadeleriyle aynı zamanda birer sanat objesi ve sert peyzaj ögesi işlevi taşır.

Yine Madrid'te bir başka dünya mimarı olan David Chipperfield'in Villaverde konut bloğu, çok sade kütle geometrisi ve tipolojik çözümlerin, ekonomik mekân kullanımının yanında kullandığı kırmızı tonlu prekast dış kaplama elemanları, bu elemanlardaki ton farklılıkları, pencere düzenindeki incelikli modülasyon, cephedeki küçük yüzey eğimi ve profil farklılıkları ve çatı terası bitimindeki pahlı profiller ile sanatsal bir kimlik kazanır.

Dünyanın ve Amerika kıtasının en varsıl ülkelerinden birinde, Kanada'da gerçekleştirilen bir örnek, toplumsal ve ekonomik veriler açısından Üçüncü Dünya için üretilen projeler

ile bağlam benzerliği taşıyor. Ülkenin kuzeyinde, soğuk Manitoba eyaletinde, Winnipeg'deki Center Village, 5468796 + Cohlmeier Architects grubunun bu kentteki evsiz göçmen nüfus için tasarladıkları bir proje. Tasarım tarihi 2010 olan proje kentin kenar mahallelerinden birinde, eski sıra evlerin bulunduğu bir sokakta, yirmi kadar parsellik L biçimli bir arsa üzerinde geliştirilmiştir. Projede, çevredeki yapı yüksekliğini aşmayan, üç katlı bir gelişme çevrenin

yol ve parsel dokusunu, ölçeğini kollayarak biçim kazanır. Ciddi bir morfolojik analiz eş parseller üzerinde tek düze bir yapılaşmadan hareketle farklılaşmalar, türevler, bileşimler içeren dinamik bir dokuya doğru gelişir. Bu çeşitlenme sade dokunuşlarla cephelere de yansır. Grubun kamusal dış alanları yoldan iç sokağa, avlu parçalarına doğru gelişmektedir. Toplumsal başarı açısından eleştirilere de konu oluşturan proje, çok mütevazı bir alt

gelir grubu konut çevresinde özenli ve insancıl bir yaşama ortamı yaratma çabası olarak görülmektedir.

2008 yılında Çin'in Nanhai kentinde inşa edilen bir başka düşük gelirli için toplu konut projesi önerdiği özgün tipoloji, biçimsel özellikleri, yarattığı kamusal mekânlar ve özenli çevre peyzajı ile dikkati çekti. Urbanus grubunun Toulou toplu konut projesi bu nitelikleri ile uluslararası Ağa Han Ödülü'ne değer bulunan bir uygulama. Proje kentin yeni gelişen bir çevre bölgesinde yer alıyor.

Geniş bir düzenleme alanının büyük bölümü yeşil alan ve otopark olarak boş bırakılarak yerleşme sınırlı bir kesimde çok katlı ve dairesel bir şema içinde çözülmüş. Ortada dik açılı daha az katlı bir blok, çevrede galerili geçitlerle dairelere ulaşımın sağlandığı dairesel ana kütle; ara mekânlar iç geçit ve avlu. Bu sade proje, rasyonel geometrik kurgusu, yoğunluğa rağmen sağladığı çevresel kalite ve net yapı detaylarının yanı sıra önerdiği özgün tipoloji ve morfolojisi ile de dikkat çekiyor. Toulou konutlarının benzeri bir dairesel şema, Danimarkalı Lungaart ve Tranberg mimarlar

Resim 13a ve 13b: Data-AE & H-Architects, Sant Cugat del Valle Konutları, Barselona – İspanya

Resim 14a, 14b ve 14c: Alejandro Aravena – ELEMENTAL, Monterrey ve Quinta Monroy Konutları, Şili

grubunun Kopenhag'da 2006 yılında gerçekleştirdikleri Trietgen öğrenci konutlarında da kullanıldı. Burada, Dosmasuno grubunun Madrid'teki Carabanchel projelerinde olduğu

gibi galeri geçidinden avluya fıskıran güçlü konsollar, toplumsal amaçlarla etkin biçimde kullanılan dairesel avlu mekânında güçlü bir plastik etki yaratıyor ve katlar ile avlu arasındaki

Resim 15a, 15b ve 15c: Fruto Vivas, El Arbol para Vivir (Yaşama Ağacı), Pequiven – Arjantin

toplumsal iletişime katkıda bulunuyor. Bu projede kullanılan renk ve malzemelerin, özellikle ahşabın mekâna ve mimari ifadeye katkısını da belirtmek gerekir.

Ahşap ve tuğla gibi doğal kökenli sıcak malzemelerin son yılların

toplu konut projelerinde sık olarak kullanıldığı görülüyor. Karakusevic Carson Architects'in Londra'daki Claredale Street konutları bu örneklerden biri. Dikdörtgen biçimli bir yapı adası, yola dik bölünme içinde otuz iki parsel üzerinde üç katlı bir sıra evler gelişmesi. Birkaç ana tip ve bunların çeşitlenmelerinden oluşan akılcı, konvansiyonel bir tipoloji; çevre yolları, iç geçitler, özel avlu ve bahçeler çevresinde çok sade bir gelişme. Küçük bütçeli konutların ahşap kaplı cepheleri hem bir niteliğin hem de konut ölçeğinin ifadesi.

İrlandalı O'Donnell + Tuomey Architects'in Dublin'deki Timberrary sosyal konutları eski bir sanayi bölgesinde bir yandan çevrenin tarihsel hafızasına atıf yaparken öte yandan hareketli cephe düzeni, farklı iç mekânları, geçit ve avlular düzeni ile zengin bir yaşama çevresi sunuyor. Ana yapı malzemesi olan tuğla çevrenin eski konutları ve diğer yapılarının malzeme dilini sürdürüyor. Sıvalı ve camlı yüzeyler bu ifadeye çeşitlilik katıyor. Biri dik, diğeri dar açılı olmak üzere iki temel geometri kullanan katlı sıra evler tipolojisi iç çeşitlenmelerle zenginleştirilmiş. Köşe noktalarında yükselen kütleler biçim zenginliğini artıran bir tasarım kararı.

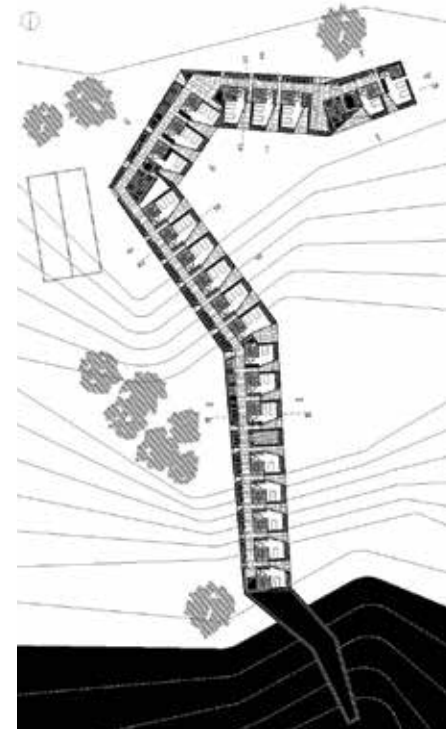
Kat farklılıkları ve malzeme olarak ahşabın yoğun biçimde kullanımıyla zenginlik kazanan bir başka proje İspanya'da, Mieres kentindeki Vivazz konutları. 2011 tarihli tasarımın mimarı Zigzag Arquitectura. Temel koşullar önceki birçok proje ile ortak: dikdörtgen bir yapı adası, orta ölçekli bir program; bir iç avlu çevresinde dış cepheleri yollar ile belirlenen tipik bir kent içi yapı adası yerleşmesi. Kat adetleri üç ile sekiz arasında değişen, kimi duplex şemalı konut birimleri, malzeme, kat ve kütle farklılaşmaları, geçitler ve yüzey boşlukları, çatı biçimi farklılaşmaları ile yol ve avlu mekânında zengin bir kentsel ifade kazanıyor. Özenli iç peyzajı olan sakin iç avlu yerleşmenin iç yaşam ve

görsellik açısından bir başka çekici ögesi. Yine 2000'li yılların başında inşa edilen bir başka İspanyol projesi olan Gabriel Verd'in Sevilla'daki 46 Konutları, çok özenle tasarlanmış geniş orta avlusu, dış yüzeylerde güneş ve iklim denetiminin etkili olduğu özenli cephe araştırması, güncel ve endüstriyel cephe bileşenlerinin beyaz sıvalı yüzeyler ile kurduğu diyalog ile toplu konut literatürüne İspanya'dan bir başka taze katkı getiriyor.

Peter Barber, ciddi bir sosyal konut deneyimi bulunan İngiltere'nin 2000'li yıllarda çok sayıda yeni ve özgün uygulama ile öne çıkan mimarlarından. İngiltere'nin birçok alanda olduğu gibi konut mimarlığı ve üretimi konusunda gelenekselleşmiş kurumları var; konut ödülleri bunlar arasında. Barber'ın birçok uygulaması bu ulusal ödüle layık görülmüş.

Çoğunun bağlamı ve program koşulları benzer: bir veya birkaç yapı adasını kapsayan orta büyüklükte bir arsa, kentin kıyı bölgeleri içinde bir konum, çevrede alt orta gelir

grubunun yaşadığı iskân bölgeleri. Tümü Londra'da bulunan Beveridge Mews, Grahame Park ve Hafer Road konut grupları benzer özellikler taşıyor. Proje büyüklüğüne ve konuma bağlı olarak farklı büyüklükteki iç avlulara ya da yeşil bahçelere açılan, dış yüzeyleri çevre yollarına bitişik, bazıları farklı yükseklikte, zengin cephe düzenlerine sahip, tuğlanın bazen sıvalı yüzeylerle birlikte cephe malzemesini oluşturduğu, genellikle orta ölçekli yapılar; ustaca bir araya getirilmiş bir tip çeşitliliği. Barber'ın 2007 tarihli Donnybrook mahallesi ise yine benzer yerleşme ve biçimlenme özellikleri gösteren, ölçeğin çok daha küçük tutulduğu, avlulu sıra ev tipolojisinin zengin bir çeşitleme ve biçimsel farklılaşma içinde özgürce kullanıldığı, avlu, arka bahçe, geçit, sokak türü morfolojik öğelerin ustaca eklemlendiği bir proje. Diğerlerine göre daha az katlı ve küçük ölçekli olan, dik açılı, eğrisel ve eğik yüzeyleri bir araya getiren, beyaz sıvalı duvarlar üzerinde küçük pencere açıklıkları bulunan bu teras çatılı evlerin Londra ortamında bir Akdeniz çağrışımı da yaptığı söylenebilir. Bu etki Barber'ın 2016 tarihli Hafer Road projesi için yaptığı eskizlerde de görülmektedir.

Könz & Molo grubunun İsviçre'nin İtalya'ya yakın Mendriso kentindeki Casa dell'Accademia konut grubu İsviçre rasyonalizminin belirgin

damgasını taşır. Ortak bir iç avluya bakan az katlı iki konut dizisi, açık galerili ve avlu yönünde bakışımı dağıtım sistemi, sade ve özenli bir bahçe peyzajı, tekrara dayanan çok net bir sıra ev tipolojisi ve çok özenli bir şekilde bitirilmiş yapım kalitesi, sade detaylar. İsviçreli grubun şemasına çok benzeyen bir proje de Data-Ae & H-Architects'in Barselona'daki Sant Cugat del Valle konutlarıdır. Bir avlunun iki yanında yer alan iki katlı konutların ayırıcı özelliği birimlerin dönüştürülmüş metal container'ler olmasıdır. Ancak bu hazır endüstriyel modüller çok dikkatli bir detaylandırma, birleştirme ve imalat ile nitelikli bir konut çevresi yaratabilmiştir. İki dizi arasındaki beton köprü-yapı, grubu mekanik olmaktan çıkaran ve ölçeği daha da insan boyutuna yaklaştıran, duyarlılıkla tasarlanmış bir mimari ögedir.

Şilili mimar Alejandro Aravena'nın kendisine ve yönettiği ELEMENTAL grubuna Pritzker ödülünü getiren ucuz halk konutları sistemi, 1970'lerin katılımcı ve gelişebilir konut anlayışının güncel bir yorumudur.

Aravena projelerinde 1970'lerin gelişmeye açık ve katılımcı konut düşüncelerine güncel bir yorum getirir. Şili ve Meksika'da uygulanan örneklerde avlu mekânları çevresinde

bakımlı diziler oluşturan konutlar ilk aşamada yukarıda tek bir teras çatı ile birleşmiş olup aralarında boşluklar bırakılmış çözümlü dokulu sıra evlerdir. Aravena bu boşlukların zaman içinde kullanıcılar tarafından doldurulabileceğini önermektedir. Nitekim topluluğun kısa yaşamı içinde öngörülen kontrollü gelişme yaşanmaya başlamıştır. Üç katlı gelişmenin zemin katları simplex birimler olup, üst iki kat avludan dayama merdiven türü bir geçit ile ulaşılan bir duplex konuttur. Sistemin bütünü çok elemanter bir tipolojik esasa dayanmaktadır. Bu haliyle Aravena'nın tipolojik önerisi Siza'nın işçi evleri ve Rewal'ın Aranya evleri şemalarına benzemektedir.

Güney Amerika'da dikkati çeken bir başka sosyal konut projesi Fruto Vivas olarak anılan José Frutoso Vivas Vivas'ın Pequiven – Venezuela'daki 1994 tarihli El Arbol para Vivir (Yaşama Ağacı) Konut grubu önerisidir. Bir ağaç simülasyonu konseptine dayanan ve kullanıcı kitlesini oluşturan işçi toplumu bağlamıyla da ilişkili teknolojik, çevresel ve toplumsal boyutları olan proje metal ayaklara asılı ve aralarında boşluklar bulunan büyük boyutlu prizmatik metal kütlelerden oluşmaktadır.

Resim 18a ve 18b: ANMA, Grand Large Yerleşmesi, Dunkerque – Fransa

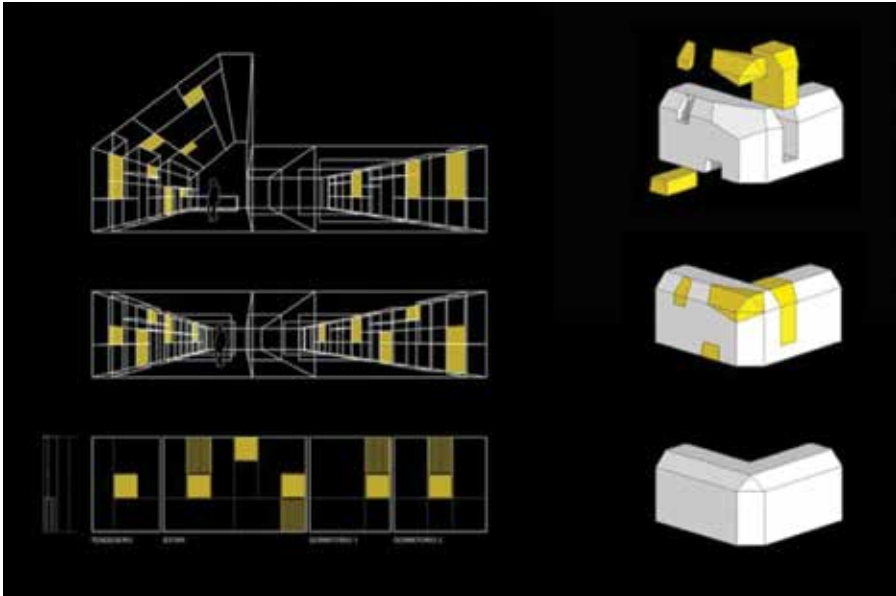
Resim 16a ve 16b: MDW Arkitektur, Heymans Sabun Fabrikası Konutları, Brüksel – Belçika

Resim 17a ve 17b: Aires Mateus, Yaşlı Kullanıcılar için Alcacer do Sal Konutları, Alentejo – Portekiz

Tüm yapının metal yüzeyleri canlı renklerle boyalıdır. Bu morfoloji ve yapının neşeli ifadesi metabolist ütopyaları ve Safdie'nin Habitat 67'sini anımsatmakta, OMA'nın Singapur'daki Interlace konut grubu gibi 2000'li yıllarda uygulanan büyük ölçekli ve benzer morfolojileri haber vermektedir.

Bu son deneysel denemenin yanında bazı kapsamlı dönüştürme projeleri de toplu konut alanında görülmeye başlamıştır. MDW Architecture'in Brüksel'deki Heymans sabun fabrikasını dönüştürme projesi bunlardan birisidir. Fabrikanın ayakta kalan kimi yapıları, taşıyıcı elemanları ve bacası korunmuş, yola tek bir cephesi bulunan fabrika arsası bir iç avlu çevresinde bir araya gelen farklı yükseklikte kütlelerle çevrelenmiştir. Çağdaş endüstriyel malzemeler: cam, metal, endüstriyel ahşap sade, incelikli detaylarla bir arada kullanılmış, eski fabrika kalıntıları ile güçlü bir kontrast yaratan etkili bir ifade elde edilmiştir. Bu endüstriyel ve modern ifade içinde kullanılan tipoloji plan düzeninde bir tür kendiliğindenlik izlenimi de yaratmaktadır. Bir başka özgün dönüştürme projesi Portekizli Eduardo Souto de Moura'nın Tavira'daki Bernardes manastırını dönüştürmesidir. 1509 tarihinden kalma eski manastır 18.

Resim 19a ve 19b: Iraqui Carnicero, Madrid'de Konut Bloğu, İspanya

Resim 20a: Emre Arolat / EAA, Arketip, Göktürk – İstanbul

Yüzyılda bir deprem sonucunda ağır hasar görmüş ve terk edilmiştir. 19. Yüzyılda fabrika olarak kullanılmaya başlayan yapının bu işlevi de ortadan kalkınca tümüyle yıkıma bırakılmıştır. De Moura'nın kendisine Avrupa'nın saygın Mies Van Der Rohe mimarlık ödülünü getiren projesi tüm bu geçmişin hafızasını koruyarak yeniden düzenlenen mekânları 79 birimlik bir konut ve rezidans kullanımına dönüştürmek olmuştur. Manastırın geniş avlusu ikamet grubunun iç peyzajını oluşturan etkili bir su yüzeyi olarak düzenlenmiştir. De Moura restorasyonun gereklerini çağdaş konut yaşamının ihtiyaç ve ortam

Resim 20b: Emre Arolat / EAA, Arketip, Göktürk – İstanbul

iç düzenlemelerin kullanıcılar tarafından bütçe imkânları ve ihtiyaç doğrultusunda tamamlanacağı öngörülmüştür. 1970'lerin katılımcı ve gelişimci öğretileri bu kez kapsamlı bir dönüştürme ve rehabilitasyon projesinde tekrar kullanılmıştır. Bu projenin de tasarımcılarına Mies Van Der Rohe ödülünü getirdiğini belirtelim.

Başta Le Corbusier'nin öncü denemeleri olmak üzere tüm yirminci yüzyıl boyunca önemli bir konut deneyimine sahip olan Fransa'da iki binli yılların başında üretilenler arasında dikkati çeken örneklerden biri Techtoniques grubunun tasarımı olan, Lyon'daki Mozart Zac projesi. Bir L şemalı arsada parsel biçimine bağlı geometrisi ile bitişikliği ve iç avlu mekânını değerlendiren, galerili, ancak konut birimlerinin iç sirkülasyon galerisi ile farklı ilişkiler kurduğu bir uygulama. Bu

Resim 21a ve 21b: Kjellander & Sjöberg, Fittja Terraces, Botkyrka – İsveç

koşullarıyla ustaca birleştirmiştir. Minimalist bir detaylandırma eski yüzey ve bileşenleri yenileriyle buluşturur. Bir başka dönüştürme projesi, Hollandalı NL Architects + XVW grubunun Amsterdam'daki Deflat Kleiburg konutlarının

modernizasyonudur. 1960 yıllarının CIAM ilkelerine uygun biçimde tasarlanmış olan 400 metre uzunluğundaki on bir katlı dev blok sadece ortak mekânları, ekipmanı ve dış mimarisine müdahale edilerek ekonomik biçimde rehabilite edilmiş,

projede galeriye bağlanan açık dış merdiven yapıya bir başka plastik ifade katmaktadır. Birimlerin tipolojik çeşitliliğinin arsa biçiminin verdiği elverişlilikler ile ilişkisi de bütüne hem kullanışlılık hem hareketlilik kazandırıyor. Tipolojideki çeşitlenme kütle farklılaşmalarıyla ile birleşince

endüstriyel panellerle kaplı homojen cephe yüzeyi hareketlilik kazanıyor.

Yine Fransa’da dikkat çeken bir başka yeni örnek, ANMA grubu tasarımı olan Grand Large Sürdürülebilir Yerleşme projesi. Ülkenin kuzey batısında, Atlantik sahilindeki Dunkerque / Dunkirk’de eski ve gözden düşmüş bir liman bölgesinin canlandırma programı kapsamında gerçekleştirilen proje bir kanalın denize birleştiği noktada ve kanala bitişik olarak yükselen çok katlı ve birbirine paralel konut dizilerinden oluşuyor. Dizi, arka planda sürekli bir lineer blok ve onun önünde, kanal yönünde öne çıkan taraklar olarak düzenlenmiş. Tarakları oluşturan yüksek blokların Atlantik kıyı kentlerinin gotik sıra evlerini anımsatan dik kırma çatı profili kanal kıyısında güçlü bir silüet etkisine sahiptir. Ancak bu biçimlenme salt bir anlamsal çağrışım olmanın ötesine geçen bir içeriğe sahip görünüyor. Sivri çatı ile sonlanan yapı formu aynı zamanda binada etkin bir iklimsel performans sağlama endişesinin ürünü. Alt kotlardan yapı içine alınan ve iç kanallarla ısınarak yükselen hava yüksek çatı mahyasından dışarı çıkarak doğal havalandırmama ve serinletme işlevini de üstleniyor.

Çevresel ve iklimsel kaygıların tüm yapı kabuğunun tasarımına egemen olduğu projede dik çatının güneş panelleri bu tavrı sürdürmekte.

Yapıların kesit özelliğine de bağlı olarak farklı katlarda değişen plan tipolojisi, kütle hareketleri ve cephe düzeni ile birleşince, su yollarının okyanus ile birleştiği uç bölgesinde etkili bir görsel imge oluşturuyor. Çeşitlilik, yerleşme bütününde, farklı

mimarların tasarımı olan başka ve az katlı konut gruplarının birbirine yakın konumda ve iç içe yer almasıyla da güçleniyor.

Farklılık ve ekolojik endişeler bu dönemin birçok toplu konut projesinin ortak özellikleri arasında. Casanova + Hernandez grubunun Hollanda’da Beekberger’deki 2007 tarihli Ginkgo Konutları bu iki tasarım ilkesinin damgasını taşıyor. Geniş bir yeşil alan

ile çevrili toplulukta farklı yönlerde bakan konut bloklarının tipolojisi, biçimleniş ve ifadesi farklılaşıyor. Yola bakan yüzeyler daha kapalı ve masif; daha “kentsel”, güneşe ve yeşile bakanlarda ise derin loggia boşlukları, kullanılabilir gölgeli yarı açık mekânlar yaratılmış. İlk türden yüzeylerin koyu renkli ve homojen endüstriyel malzemelerine karşılık ikincilerde tüm iç ve dış yüzey sarı-yeşil ginkgo ağacı motifleri ile bezenmiş. Bu, ışıklılık ve görsel etkinin yanında yapı ile çevrenin yeşil dokusu arasında bütünleşme sağlıyor. Tipoloji tüm bu projelerde görüldüğü gibi sade, rasyonel, küçük programlı bir bileşime sahip.

Fiziksel çevre ve iklim faktörlerinin

Resim 23a ve 23b: Ole Scheeren / OMA, The Interlace, Singapur

yapım teknolojisi ile birleşerek tasarıma yön verdiği iki proje özelleşmiş konut projeleri: iki öğrenci konutu. Ofis grubunun Paris’teki Basket Apartmanları ve Studio Sumo’nun Japonya’da Togane’deki I Hose öğrenci konutları. Fransız projesinde iç yapıyı oluşturan dikdörtgen prizma “kutular” farklı açılarla yatayda bir araya gelirken düşeyde farklı yüksekliklere sahip olabiliyor. Container benzeri bu endüstriyel ve modüler birimlerin sayısı zaman içinde çoğalabiliyor. Dış kabuğu ise, ışığı süzen, iklim ve diğer çevre faktörlerini kontrol eden çelik bir ağı sistemi oluşturuyor. İki çeper arasındaki boşluk farklı katlarda ve özellikle zemin katında elverişli yaşam alanları yaratıyor. Benzer bir arayış Japon örneğinde de geçerli. İç yapı bu projede Fransız örneğine göre daha konvansiyonel ve sabit bir dikdörtgen prizmadan ibaret. Dış zarf yine metalik bir ağıdan oluşuyor. Aynı zamanda bir kamusal kullanım mekânı olan ve katlarda iç ulaşımı sağlayan galerilerdeki genç kullanıcıların hareketleri dışarıdan bakıldığında bu geçişliğin ağı ardında bir sahne gibi algılanıyor.

Sosyal demokrat yönetimlerin toplumsal öncelikli planlama yaklaşımları içinde rasyonel konut programları gerçekleştirmiş bir refah toplumu olan İsveç’te de son dönemde mimari açıdan da dikkat çeken uygulamalar görülmeye başladı. Kjellander & Sjöberg grubunun Botkyrka’daki Fittja Terraces bunların başında geliyor. Daha önce Siza’nın, Aravena’nın kullandığı üç katlı ve dış merdivenli sıra ev tipolojisini mimarlar dört dizilik sade bir yerleşme dokusu ve kullanım farklılaşmalarını dikkate alan bir tipolojik çeşitleme

ile kullanmış. Ahşap ve metalik endüstriyel levhaların kullanıldığı dış yüzeylerde malzeme rengindeki farklılaşma, birimlerin kat farklılığı ile birleşince yerleşmenin sade lineer düzeni kırılıyor; yeterli bir hareketlilik sağlanıyor. Endüstriyel bileşen kullanımına rağmen küçük ölçekli yerleşme ölçeği ve biçimlenmeye bağlı belirli bir kırsallık ve yerellik karakterine de sahip. Küçük prizmatik kütlelerdeki boşluklar, yarı açık üst kat terasları ve cephe açıklıklarının farklılığı hem tipolojideki farklılaşmayı yansıtıyor hem de dış ifadeyi zenginleştiriyor.

Gelişme, kentleşme, göç ve nüfus hareketleri açısından kuzeyin stabilize olmuş refah toplumlarına oranla farklı

Resim 22a ve 22b: David Chipperfield, Wetland, Hanzou – Çin

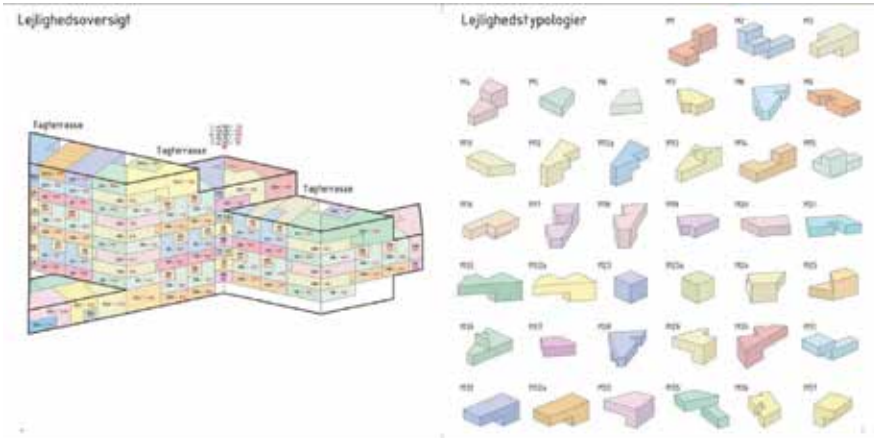

Resim 24a Bjarke Ingels / BIG, VM Konutları, Kopenhag - Danimarka

ana kütlede yarattığı boşalmalar, üç boyutta dikkatle araştırılmış geometrik çeşitlemeler ile hem bu bloğu parçalayarak dinamik bir biçim dili yaratmakta hem de kullandığı temel konut tipolojisini buna uyarlayarak çeşitlendirmektedir. Kalın dış çeperin, dik çatıların ardındaki çatı katlarının, dar pencere açıklıklarının verdiği çevresel etki ve iklimsel performans yapının belirgin kentsel kimliğini ve bağlam ile ilişkisini güçlendirmektedir.

Akdeniz'in doğu kesimindeki Türkiye'de, yüzyıl başındaki ve ortalarındaki çeşitli deneyimlerden

alan tipolojik çeşitlemesi ile dikkat çekiyor. Bu özellikleri ile Avrupa neo-rasyonalizminin söylemlerini sürdürürken kullandığı konvansiyonel ve uygulanabilir teknoloji ile olsun, güneşli Mallorca ikliminde beyaz sıvalı duvar yüzeylerindeki ahşap kapaklı küçük boyutlu sade pencere düzeni ve kütle arası gölgeli açıklıklarla olsun Akdenizli kimliğini de hatırlatıyor. Son yılların dikkat çeken isimlerinden Portekizli mimar Aires Mateus'un yaşlılar için tasarladığı ve kendisine önemli bir mimarlık ödülü getiren Alcacer do Sal konutları ise sakin doğal çevre ile olan görsel ve duygusal ilişkiler, yaşlı kullanıcıların yatay hareket kolaylığı, yakındaki sağlık ve bakım birimleri ile olan rahat ulaşım olanakları, iklimsel konfor gibi bir dizi etken bileşkesinde geliştirilmiş bir proje. Özgün bir tipoloji geliştiren proje topografya içinde eğime dik olarak yerleşmekte, uzun lineer kütle açılı kıvrımlar yapan uzun kütle boyunca bireysel ve toplumsal mekânlar belirli bir hiyerarşi içinde ve akışkan biçimde yer almaktadır. Koridor ve rampalar kullanıcılara güvenli ve konforlu iç ulaşımın da ötesinde keyifli bir gezinti alanı sunacak şekilde tasarlanmış olup, üst rampa yapının terasına da tırmanmakta ve çevre peyzajı ile bütünleşen bir kullanım ve algı olanağı sunmaktadır. Beyaz sıvalı yüzeylerdeki

Resim 24b: Bjarke Ingels / BIG, VM Konutları, Kopenhag - Danimarka

derin yarıklar etkili bir gölgelenme ve doğal havalanmanın yanı sıra farklı algı çerçeveleri oluşturmaktadır. Yapının doğal ortamı içindeki Akdenizli kimliği ayrıca dikkati çekiyor.

İber yarımadasında üretilen ilgi çekici projelerin sonuncusu 2012 tarihli. İspanyol mimar Iraqui Carnicero'nun imzasını taşıyan Madrid konutları kent konutu ve kent mimarlığı konusundaki çeşitli kuramsal görüşlerin ve geçmiş deneyimlerin bilgisini süzen bir proje. İki cephesi bitişik bir köşe parselinde yollara bitişerek arkasında bir avlu boşluğu bırakan yapı bu genel biçimlenmesi ve çatı formuyla Paris'teki bir Haussmann bloğunu ya da herhangi bir 19. Yüzyıl sonu Avrupa kenti konutunun morfolojisini sürdürür görünüyor. Ancak mimar,

sonra son dönemdeki toplu konut uygulamaları, TOKİ siteleri başta olmak üzere çevresel ve mimari açıdan hiçbir soluk getirmezken, Batıdaki güncel uygulamalara benzer biçimdeki bazı küçük ve orta ölçekli özel uygulamalarda yeni morfoloji ve tipoloji denemeleri dikkati çekiyor. Bunlardan önde gelenler arasında Behruz Çinici'nin Utzon'un Kingo Evlerini anımsatan O.D.T.Ü. Öğretim Üyeleri Konutlarını, Merih Karaaslan'ın Ankara'daki Sürücüler Kooperatifi Teras Evlerini, Han Tümertekin'in Çerkezköy ATK Lojmanlarını ve Emre Arolat'ın üst-orta gelir grubu kullanıcıları için tasarlanmış olan İstanbul Çubuklu Evleri ve Göktürk Arketip Konutlarını belirtmek mümkündür. Arolat'ın son projeleri,

tipolojik araştırmanın yanı sıra iklimsel verilerle ilişkilerin mimari dile yansımaları açısından günün yaygın bir eğilimini de yansıtır.

İklimsellik, kentsellik, tipolojik-morfolojik bütünlük, ölçek ve insancıl ifade endişesi, David Chipperfield'in Çin'in Hangzhou eyaletinde gerçekleştirdiği Ninetree ve Wetland projelerinin belirgin özellikleri olarak görülüyor. Wetland projesinde bataklık ortamını andıran bir su birikintileri alanı üzerinde yer alan dışı doğal taş kaplı, az katlı, sade geometri bloklu zengin bir bitki ve su peyzajı ortamı içinde yer alıyorlar. Ninetree projesinde ise ormanlık bölge içinde orta yükseklikte, ahşap güneş kırıcıları olan bloklar yine zengin çevre peyzajı içinde yer almaktadır. Projeler, yukarıda değinilen İspanyol projeleri ile birlikte 2000'li yılların yaşam kalitesi ve çevre kaygısının ön planda olduğu toplu konut örnekleri arasında dikkat çekmektedir.

2000'li Yıllarda Küreselleşen bir Eğilim: Sürdürülebilir Çok Katlı Konutlar

Çok Katlı Konut yukarıda özetlenen güncel eğilimler içinde öne çıkan bir kategori olarak görülmüyor. Le Corbusier'nin "Unité d'habitation"u bu kategorinin dışında bir öneri olarak kabul edilirse, Modern konut mimarisinde yine Le Corbusier'nin uygulanmamış Voisin Planı blokları, kimi uygulanmamış metabolist öneri ve Mies Van Der Rohe'nin Lake Shore Drive kuleleri dışında kule konutun çok anlamlı bir yeri olmadı. Buna karşılık modern metropollerin giderek yoğunlaşan merkezleri, kent yaşamının merkezi alanları çekici kılmaya devam etmesi, küreselleşen dünyada bu merkezlerin kazandığı yeni işlevler ve yeni kullanıcılar, çok katlılığı yeniden meşru ve anlamlı kılmaya başladı. Birçok ülkede her zaman geçerliliğini korumuş bulunan spekülasyon ve ticari konut üretimi için elverişli bir model olan bu tipoloji, son yıllarda enerji, çevre

Resim 25: Bjarke Ingels / BIG, Manhattan Konut Bloğu, New York - ABD

ve sürdürülebilirlik argümanları ile birleşerek yetenekli mimarların tasarımlarıyla yeni bir meşruiyet ve yaygınlık kazanmaya başladı. Aralarında Jean Nouvel ve Herzog ve De Meuron gibi önemli isimlerin de bulunduğu birçok çağdaş tasarımcının dünyanın çeşitli köşelerinde iddialı yüksek konut önerileri olmakla birlikte söz konusu mimarlar ve tasarımları arasında iki isim ve projeleri özellikle dikkat çekiyor: Danimarkalı Bjarke Ingels ve İtalyan Stefano Boeri.

2000'li Kopenhag VM House uygulaması, kentin liman bölgesinde ve deniz üstündeki küçük bir yapay adaya basarak yükselen dev bir köprü-yapı. İki ayağı arasında büyük bir alt boşluk yaratan bu mega-strüktür, üstündeki bahçeli teras evlerin yapay bir topografya oluşturduğu yeni bir kentsel nirengi noktası. Bu özgün ve heykelsi morfolojisiyle Safdie'nin Habitat 67 strüktürünü anımsatan yapı, mimarının daha sonra tasarladığı başka "sürdürülebilir konutlar" için de prototip oluşturmuş. Toronto'daki King Street West, Amsterdam'daki O Energy Housing, New York ve başka kentlerdeki BIG projeleri de benzer özellikler taşıyor. Ingels Toronto projesinde Moshe Safdie'nin elli yıl önce Montreal'de gerçekleştirdiği öncü örneğe referansla

projesini "Habitat 2.0" olarak adlandırmış. Ancak bu önerilerdeki "sürdürülebilirlik" iddiasının projelerin global kapitalizmin toplumsal – politik anlamı ve kent mekânının tecimsel kullanımı gibi başka etmenlerle ilişkisi tartışılabilir görünüyor.

Bu projeler yapıldıkları tarihin ekonomik ve teknolojik olanaklarını ustaca kullanmanın ötesinde ilham kaynakları olan özgün örneklerin getirdiği kavramsal yeniliklere de yeni bir katkı sağlamıyorlar. Bu sorunsal aynı eğilimi yansıtan başka iddialı projelerde, bu arada OMA'nın Singapur'da gerçekleştirdiği ve Ole Scheeren tasarımı olan "The Interlace" projesinde de görülüyor. Aralarında 120° açı yaparak üst üste bindirilmiş büyük boyutlu dikdörtgen prizma bloklar konsepti, Safdie'nin 1967 tarihli Habitat 'box'larının, Gürcü mimarlar Chakhava ve Jalangania'nın 1975 yılında Tiflis'te inşa ettikleri Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı yapısının, nihayet Bjarke Ingels'in en özgün uygulamalarından biri olan ve Kopenhag liman bölgesinde su üstündeki bir sala oturan container'lerin yine 120° açı ile üst üste bindirilmesiyle oluşturulmuş Urban Rigger öğrenci konutlarındaki kurgunun büyük ölçekli yinelenmesinin ötesine geçmiyor.

Resim 26: Stefano Boeri, “Düşey Orman”, Milano – İtalya

Milanolu Stefan Boeri de ilk örneğini Milano’da gerçekleştirdiği, yeni uyarlaması Çin’in Nanjing kentinde halen inşa halinde bulunan “Vertical Forest” (Düşey Orman) kulesi ile aynı eğilim içinde yerini almış görünüyor. Boeri, bahçeli geniş balkonların konut birimlerine takılı açık mekânlar olarak cephelerden fırladığı bu yüksek kulelerin, yeni metropol mekânında yeni bir kent ekolojisi oluşturacağı bir ütopyayı savunuyor. Tasarımcının ilk örneğini kenti Milano’da verdiği düşey orman modeli Çin (Nanking) ve İsviçre başta olmak üzere başka coğrafyalar için geliştirilen yeni projelerin başlangıcı olmuş görünüyor. Bu eğilimin başka mimarlar ve projeler ile yaygınlaşacağı öngörülebilir.

Yukarıda değinilen İsviçreli Herzog ve de Meuron ikilisinin henüz gerçekleşmemiş bulunan Beyrut kulesi bunlardan biri.

Bir toplu konut örneği sayılmasa da Zaha Hadid’in New York’un yeni kentsel çekim unsurlarından High Line’a bakan konumu içindeki 528 West 28th Apartmanı, bir tür “Yeni Art-Nouveau” çağrışımı yapan bitkisel kıvrımlı ve akışkan cephe estetiği, bununla iyi uyuşan dökme demir cephe elemanları, bunlar içinde yer alan eğrisel geometrilili yansıtıcı cam yüzeyleri ile 2000’lerin tüketim imgelerinin parlak mimari örneğini veriyor.¹¹

Güncel Deneyimin İşaret Ettikleri: Küresel Kapitalizm Çağında Konut / Planlamanın Sınırları, Mimarlığın Yeri, Toplumsallık, Tipolojiler, Sürdürülebilirlik ve Ölçek

Mimarlık tarihi boyunca ve özellikle modernizm döneminde konut alanında üretilmiş tipolojilerin ve yerleşme örüntülerinin hemen hepsi dönüştürülerek de olsa geçerliliğini bugünün mimarlık ve toplu konut üretimi ortamında sürdürmektedir. Kent konutları ile sınırlı kısa bir

¹¹Yazıda örneklenen ve gerek basılı gerekse elektronik ortamda yayımlanmış bulunan çok sayıda proje konusunda özel kaynak belirtilmemiştir. Dipnot referansları sadece kuramsal ve basılı kaynakları içermektedir.

kategorileştirme ile,
- Bitişik parseller üstünde tek konutlar: ev, apartman
- Sokak üstünde bitişik düzende inşa edilmiş sıra evler
- Sokak ve caddeler üstünde inşa edilmiş dizi apartmanlar
- Kent içi dizi ve doku tamamlama (urban in-fill housing)
- Yüksek bloklar, kule konutlar
- Bahçe Kent gelişmeleri
- Avlulu ev örüntüleri, avlulu gruplar (clusters)
- Az katlı, orta ve yüksek yoğunluklu karma örüntüler
- Kapalı siteler (gated communities)
- Ağ dokular (mat urbanism)
- NMEgastrüktürler ve yenilikçi strüktürler
- Metabolist sistem ve şemalar
- Alternatif teknolojiler, az veya çok katlı sürdürülebilir konut, ekolojik planlama
- Katılımcı modeller
- Konut iyileştirme ve Rehabilitasyon
- Dönüştürme, restorasyon, yeni kullanım gibi konvansiyonel ve yeni şemaların tümü, ortaya çıktıkları zaman ve koşulların bağlam ve biçimi içinde olmasa da güncel tasarımlarda yerini bulmaktadır. Bu güncel konut mekânının üretimine belirli bir çeşitlilik ve özgürlük alanı bırakmaktadır.

21. Yüzyıl dolayındaki yaygın ve nitelikli üretime bakıldığında, Üçüncü Dünya ülkelerinin büyük ölçekli ve sosyal öncelikli programları dışında, 20. yüzyılın ilk yarısındaki, özellikle İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllardaki kapsamlı ve büyük ölçekli yeni çevre üretme programlarından, kapsayıcı ve tanım alanı geniş planlamalardan, hiyerarşik ve merkezi müdahalelerden uzaklaşıldığı görülmektedir. Anlamalı ve yaygın müdahale biçimi yapı adası veya küçük ada grupları, giderek bazen büyük parsel ölçeğinde, hatta proje bazında girişimlerdir. Hiyerarşik ve bütüncül planlamadan çok noktasal ve pragmatik müdahaleler yaygınlık göstermektedir. Bunların önemli bölümünde merkezi karar vericiler girişimin dışındadır; özel ya da karma (çok aktörlü) girişimler ağırlıklı yer tutmaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısının çeşitli mimari akımlarının: brütalizm, metabolizm, postmodernizm, rejyonalizm gibi mimari yaklaşımların toplu konut mimarisinde de yansımaları olmuştur. Yüzyılın sonuna doğru ise ideolojide olduğu gibi estetik ve biçimsel yaklaşımlarda görülen çoğulluk ve sınırların erimesi olgusunun etkilerini konut mimarlığında da görüyoruz. Bu sınırlar içinde konut mimarisinde de çeşitlilik, özgürlük, kimlik ve ifade arayışları önem kazanmaktadır. Rasyonalizmin, dik açılı geometrilerin, işlevsel mantığın egemen olduğu bu mimaride bu ilkeler biçimsel zenginliğe ve farklı ifade arayışlarına engel olmamaktadır. Yapılaşmada küçük ve orta ölçekli şemalar ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

Kentsel doku ile ilişki veya yeni kentsel morfolojileri yaratma bağımsız bloklara yeğlenmektedir. Son birkaç yıldır görülmeye başlayan ve yaygınlaşma eğilimi gösteren, Ingels ve Boeri projeleri benzeri çok katlı yeni morfolojileri bu görüş dışında tutmak gerekir.

Rasyonellik, morfolojik ve tipolojik mantık, geometrik netlik toplu konut projelerinin ortak özelliğidir. Bu disiplin, kütle hareketliliğiyle, yatayda ve düşeyde çeşitlenmeyle, sınırlı geometrik farklılaşmalarla dengelenmektedir. Konut genellikle bir “mimari gösteri alanı” olarak görülmemekte ama bu biçimsel ve anlamsal çeşitlenmeye de engel olmamaktadır.

Mekânsal tasarımda olsun, yapısal çözümde olsun araştırmanın ağırlığı artmaktadır. Konvansiyonel tip bilgisi kullanılmakta ancak yeni bileşim ve biresimler birçok projede araştırılmakta ve özgün çözüm üretilmektedir.

Çevre bilinci, çevresel faktörler konusunda dikkat, iklim ve çevre açısından sürdürülebilirlik, enerji sakınımı, doğal iklim kontrolü ve konforu, bunun için özenli detaylandırma, malzeme çeşitliliğini

doğru kullanma ve özenli yapım en ekonomik programlarda bile önemsenmektedir. Bu kaygılar ön planda tutularak çoğunlukla az katlı morfolojiler çerçevesinde yapılan tasarımlara son yıllarda kentlerin merkezi alanlarındaki çok katlı ve yenilikçi kuleler ve mega-strüktürler de katılmaya başlamıştır.

Toplumsal amaçların önde olduğu projelerin yanında, global kapitalizmin ve post-kapitalist tüketim toplumunun yeni dünyasına tekabül eden, daha önce denenmiş yenilikçi morfolojileri yeni bağlamlar içinde ve yeni ekonomik – teknolojik çerçeveler içinde uygulayan, bazlarında yeşil yapı, sürdürülebilirlik gibi kavramların gündeme getirildiği büyük ölçekli projelerin de 2000’li yılların başlarında yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Yine de bunlarda söylem düzeyinde dile getirilen sürdürülebilirlik kavramını ihtiyatlı karşılamak ve somut ölçütler ışığında sorgulamak gerekmektedir.

Gözden geçirilen tüm bu projelerde nitelikli tasarımın aranmış olduğu ve teşvik edildiği dikkati çekmektedir. Çok mütevazı programlar için bile saygın müellif adlarına başvurulabilmekte, küçük ölçekli ekonomik projeler prestijli yarışmalara konu olabilmektedir. Nitelikli sosyal konut projelerinin prestijli uluslararası ödülleri ile teşvik görmesi 20. Yüzyıl modernizminin de önemli bir mimari konusu olan toplu konutun yüzyılın sonunda ve ikinci bin yılın başlarında da toplumsal içeriği farklılaşsa bile mimari önemini koruduğunun işaretidir.

**Atilla Yücel, Prof. Dr.
Maltepe Üniversitesi Öğretim Üyesi ve
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Konuk Öğretim Üyesi**

atillayucel@mars-architects.com

ÖZET

Yüksek Mühendis Mimar Ayer Kaşif ile 9 Şubat 2018 tarihinde Lefkoşa’da bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. KTMMOB’nin kurucu üyesi ve Mimarlar Odası’nın ilk başkanı olan Kaşif’in mimarlık mesleğine ve ilgili kurumlara birçok katkısı bulunmaktadır. Mimarca’nın bu sayısının başlığına uygun olarak bu söyleşimizde Kaşif’in hem kamuda hem de özel sektörde yer aldığı aktif görevleri sırasında gerçekleştirdiği işler ve deneyimleri içinde özellikle “Kamusal Yapılarda Sanat” konusuna yoğunlaşmıştır. Ayrıca sohbet içinde Kaşif’in İTÜ Mimarlık Bölümü’nden mezun olduğu 1959 yılından da öncesinde başlayan sanata olan düşkünlüğü ve ilgisi yer bulurken mimarlığın bir yaşam tarzı olduğu, çok sesli bir disiplin olarak yoğun bir emek gerektirdiğine vurgu yapılmıştır.

MİMARLIK İNSANLARI

Yüksek Mühendis Mimar Ayer Kaşif ile “Kamusal Yapılarda Sanat” Üzerine

Devrim Yücel Besim

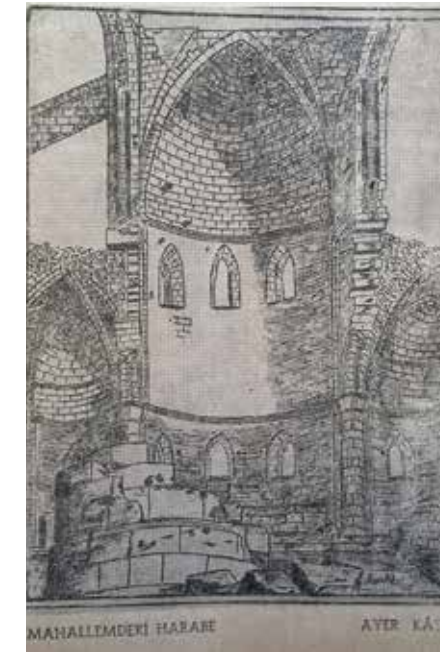

Resim 1: Ayer Kaşif, mimarlık mesleğinin ilk yıllarında (Ayer Kaşif özel arşivinden)

Mimarca: Sayın Ayer Kaşif, Kıbrıs’ta sizi tanımayan yoktur diye düşünüyorum. Bizim için en önemli yanınız ise KTMMOB’nin kurucu üyesi ve Mimarlar Odası’nın ilk başkanı olarak bu kuruma ve mimarlık mesleğine koymuş olduğunuz emeklerin çokluğu. Yine de kısa bir özgeçmişinizden bahsetmek istiyorum. Siz 1959 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nden Yüksek Mühendis Mimar olarak mezun oldunuz. O günlerden bugüne Kıbrıs’ta hem kamuda hem de özel sektörde pek çok aktif göreviniz oldu. Planlama ve İnşaat Dairesi’nin kuruluşundan, KKTC Sosyal Konut Yasası’nın hazırlanmasına kadar birçok öncülükleriniz var. Kamu görevinde; PİD Müdürü, İskan Bakanlığı Müsteşarı (1976-1984), Bakanlar Kurulu Genel Sekreteri (1984-1987), KKTC İslamabad Temsilcisi (1987-1989) ve Brüksel Temsilcisi (1987-1984) olarak görev yaptınız. UNDP sponsorluğunda hazırlanmış olan “Nicosia Master Planı”nın Türk Teknik Ekibi’ne başkanlık da önemli bir başka göreviniz. Ayrıca mimarlık eğitime verdiğiniz katkılarınız var. 2010 yılına dek süren akademik hayatınız boyunca hem idari sorumluluklarınız oldu hem de birçok seminer ve konferansta temsiliyetleriniz... Halen de sivil toplum örgütlerinde aktif olarak çalışmaktasınız.

Resim 2: UNDP ve UNFICYP Başkanlığında Rum ve Türk taraflarının katıldığı Lefkoşa Master Planı Toplantısı, 24 Ekim 1979, Ledra Palas, Lefkoşa (Ayer Kaşif özel arşivinden)

Resim 3a ve b: 1950 yılında basılan Çığır Dergisi kapağı ve Ayer Kaşif’in dergide yayınlanan çizimi (Ayer Kaşif özel arşivinden)

Bu kadar dolu ve çok yönlü bir yaşamın meslek aşkıyla ilişkili olduğunu düşünüyorum. Sohbetimize mimarlık mesleğini nasıl seçtiğinizle başlayabilir miyiz lütfen?

Ayer Kaşif: Ben Mağusalıyım. Çocukluğum, içinde üç yüzü aşkın antik kilisesi bulunan hisarların içinde

geçti. Mevcut kiliselerin üçüncü büyüğü Aya Yorgi Kilisesi’nin hemen yanındaki, o devrin en yeni evinde oturuyorduk. Boş zamanlarımda arkadaşlarımla birlikte kilise önündeki meydana top oynar ve o muhteşem kilisenin içinde dolaşırdık. Yapının tonozları ve özellikle freskleri çok ilgimi çekirdi; nasıl yapıldıklarını

merak ederdim. Namık Kemal Meydanı’ndaki Gotik Mimari’nin en güzel örneklerinden biri olan katedral ve karşısındaki Venedik Sarayı, birer sanat eseridir. Lisedeysen çini mürekkep ile Lala Mustafa Paşa Cami’nin (Aziz Nikolas Katedrali) bir resmini de yapmıştım. Yani çocukluk ve gençlik dönemlerinde bunlar gibi birçok mimari eserlerle iç içeydim. Lisede okurken, en iyi resim yapan dört öğrenciden biriydim. Bunlardan bir diğeri de yakın dostum Arif Feridun’dur; o da iyi bir mimar ve akademisyendir. Hocamız rahmetli İsmet Vehit Güney’in atölyesini kullanırdık. Bu dönemde 3 yıl boyunca 14 sayı olmak üzere “Çığır” isimli bir dergi çıkardık. Bu derginin yönetiminde bulundum, kapaklarını hazırladım, resim verdim, şiir, hikaye ve biyografiler yazdım. Hatta 1950 yılında çıkardığımız ilk sayıdaki yazım Mimar Sinan’ın hayatıyla ilgiliydi.

Öğrencilik yıllarımda mimariye olan ilgimin asıl başlangıcı belki de lise son sınıfta iken 1953’te Lefkoşa’da ilk kez açılan Kıbrıs Fuarı’nda Türkiye Pavyonu’nu yapacak mimar ile çalışmış olmamdı. Bu mimar, okulumuzdan kendisine yardımcı olacak bir öğrenci istemişti. Müdürümüz rahmetli Yavuz Konulu da benim adımla vermiş. Bu kişi beni çok etkileyip mimarlık eğitimi almam için beni teşvik etmişti. Daha sonra aynı yıl Türkiye, Kıbrıslı Türk öğrencilere burs verme kararı almıştı. Ben matematik için başvurmuş ve kazanmıştım. Ancak burs komitesi benim için “mimar olarak Kıbrıs’ta daha yararlı olacaktır” tavsiyesini not düşmüş. Raporu daha sonra tesadüfen görmüştüm. Bunun üzerine Ankara’da ilgililerle görüşerek bursumu mimarlık eğitimine aktardım.

Mimarca: Sayın Ayer Kaşif bildiğiniz gibi Mimarca Dergisi’nin 85. sayısı “Kentsel Müştereklerimiz: Kamusal Alanlar” üzerine. Bu sohbetimizin de asıl amacı bu tema üzerinden Kıbrıs’taki kamusal alanlar üzerine tartışmak. Siz de bizimle özellikle

“kamusal yapılar ve sanatla ilişkilendirilmeleri” konusuna odaklanarak meslek hayatınızın önemli dönemlerine dair gelişmeleri paylaşacaksınız. Dilerseniz ilk olarak 1961-64 yılları arası Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi İnşaat Servisi’nde Baş Mimar olarak çalıştığınız dönemle başlayalım.

Ayer Kaşif: 1960’da Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bir organı olarak Türklerin Meclisi kurulmuştu. 1960-63 yılları arasında Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi’nin bir dairesi olan İnşaat Servisi’nde çalıştım. Bu dönemden hatırladığım ilk önemli sergilerden biri Makarios’un açılışını yaptığı Mevlevi Tekkesi’ndeydi. Bundan sonra gerçekleşen birçok sergiden Türk Cemaat Meclisi ve bağlı kuruluşlarına, Kıbrıslı Türk Ressamların eserlerini satın almıştım. Bunların arasında anımsadığım Fikri Direkoğlu ile Cevdet Çağdaş’a ait olanlardır. Ayrıca Bakanlar Kurulu Genel Sekreteri iken Emel Samioğlu’nun “Tütün Yaprakları” konulu iki eseri satın alındı; bunlardan birisi Başbakanlık’ta diğeri de Genel Sekreterlik Odası’na asılmıştı.

Mimarca: Sayın Kaşif, siz yurtdışında da birçok görevde bulundunuz. Buralarda geçirdiğiniz süre boyunca kamusal alanlar ve sanatla ilgili nasıl gözlemlerinizi oldu? Deneyimlerinizin ve görgünüzün artması, çalıştığınız yere ve çevreye nasıl yansdı?

Ayer Kaşif: 1968-1969 yıllarında burslu olarak altı ayı Paris’te geçirdim. Milli Eğitim Bakanlığı’nda Yollar ve Köprüler Dairesi’nde okul yapıları konusunda etüd ve araştırma yaptım. İlk iş olarak eğitim yapılarıyla ilgili yasaları incelemem istenmişti. Bu yasalar içinde en çok ilgimi çeken konu, devletin her yeni kamu binasında, inşaat maliyetinin %5inin bir sanat eseri için harcanması mecburiyetiydi. Bu durum küçük bir yapı için bir tablo, bir halı veya seramik olabilirken, daha büyük yapılarda heykel veya heykeller grubu

Resim 4. Ayer Kaşif, Denktaş ve Halil Fikret Alasya ile birlikte bir köy gezisinde, 1974 (Ayer Kaşif özel arşivinden)

Resim 5. İçişleri ve İskan Bakanlığı İnceleme ve Dağıtım Komisyonu Toplantısı, 22.01.1980, Lefkoşa (Ayer Kaşif özel arşivinden)

olabiliyordu. Kıbrıs’a dönüşümde bu konuyu bir rapor ile üst makamlara bildirmiştim.

Mimarca: Belki de bahsettiğiniz bu yasanın Kıbrıs’taki yansımaları olarak aktaracağınız örnekler vardır. Ayer Kaşif: İlk olarak verebileceğim örnek, Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliğim sırasında yapılmakta olan yeni Başbakanlık binasıdır. Yapının giriş avlusunda bir heykel yapılmasını Sayın Başbakan Eroğlu’na önerdim. Onayları üzerine genç bir heykeltraşımız olan Ahmet Şevket

Uzunahmet’e “Anavatan ve Yavrusu” konulu heykeli yaptırmıştık. Bugün de aynı yerinde görebilirsiniz.

Bir diğer örnek ise, tasarımı yine kendisi çok iyi ve çok yönlü bir mimar olan Burhan Atun’a ait Lefkoşa’daki Atatürk Kültür Merkezi’dir. 1984 yılında inşaa edilen ve günümüzde önemli bir işlevle yaşayan bu brüt beton yapı, modern mimarinin Kıbrıs’taki en iyi örneklerindendir. Bildiğim kadarıyla 2010 yılında Docomomo-tr’de de sunuldu sizin tarafınızdan. Atatürk Kültür Merkezi

yapılırken konferans salonu girişi holündeki duvara farklı bir uygulama yapılmak üzere ‘Atatürk ve Kültür’ konulu bir sanat eseri yarışması açıldı. Burada ödül alan ve Ahmet Şevket Uzunahmet, Salih Bayraktar ve Ahmet Üstad’tan oluşan üçlü bir ekibe ait olan röliye, bugün binanın fuaye kısmında ziyaretçileri karşılamaktadır.

Mimarca: Sizin gibi sanata düşkün başka Kıbrıslı bürokratlarımızın da olduğunu biliyoruz; bazıları yakın dostlarınız. Meslektaşınız Sayın Hakkı Atun’un da kamusal yapılar ve sanatla ilgili katkılarından bahsedebiliriz.

Ayer Kaşif: Haklısınız. Bizim dönemimizden olan meslektaşlarımız gerçekten sanatla çok ilgilidiler. Ben de dahil birçoğumuzun çizim ve resim yapma yetilerimiz çok gelişmiş; estetik görgümüz artmıştı. Dolayısıyla bu işlere gönül ve emek verenlerin kıymetini de daha çok biliyorduk sanki. Örneğin Sayın Hakkı Atun Meclis Başkanlığı sırasında genç sanatçılardan çok sayıda resimler toplamıştı. Hatta bunları bir koleksiyon kitabında da topladı. Meclis Odası’nın ve daha önceki Meclis Salonu giriş duvarında ünlü sanatçılarımızdan Sayın Emin Çizenel’in büyük boy bir eserini yaptırmışlardı. Ayrıca Meclis’in bahçesine de bir taş anıt konulmuştu. Devletimiz her yıl resim, heykel ve fotoğraf yarışmaları tertiplemektedir ve ödül kazanan eserler kamu malı olarak değerlendirilmektedir.

Fotoğrafçılıkla uğraşan ve bence iyi bir sanatçı olan rahmetli Kurucu Cumhurbaşkanı Denktaş da sanatı en çok destekleyen yöneticilerdendi. 1987 yılında Pakistan’da Islamabad KKTC Temsilciliği’nde görevlendirildiğimde bana kendi koleksiyonundan bir eser vermişti. Bunun gibi çeşitli sanat eserleri temsilcilik binası ve resmi ikametgahta değerlendirdim. Ayrıca hem Islamabad hem de Brüksel ofis ve ikametgahlarında kendi kolleksiyonumdan tablolar

götürmüştüm. Bunlar arasında Kıbrıslı ressamlarımızdan Emin Çizenel ve Ayhan Menteş’in eserleri vardı.

Mimarca: Burada bahsettiğiniz kamusal yapılardaki deneyimlerinizin yanında bir de özellikle 1965-85 yılları arasında yapılan anıtlarla ilgili de deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz lütfen?

Ayer Kaşif: Kentsel alanlar, özellikle meydan ve parklar kamusal alanlardır ve bir kentin olmazsa olmazlarıdır. Bu açıdan kent içinde nirengi noktalarını oluşturan anıtları da çok önemsiyorum; Kuzey Kıbrıs’taki anıtlarla ilgili ortak bir akademik çalışmamız da var zaten. Burada özel bir yasa olmasa da idarelerimizin günün koşullarına göre güzel örnekler verdiğini düşünüyorum. Örneğin 1974 Barış Harekati’nı simgelemek için Çıkartma Plajı üzerinde Barış ve Özgürlük Anıtı yapılmıştır. Bu anıt, kamusal alanda kalıcı bir sanat eseri olarak iyi bir örnektir ve en iyisini yapabilmek için bir yarışma ile yapılmıştır. Ben de yarışma jürisindeydim; çok güzel projeler gelmişti. Birinci projedeki yüksek bloğun sahilden güçlü fırlaması, Türk Ordusu’nun gücünü ve daha alçak dairesel ikinci blok ise Yavru Vatani ve kucaklaşmamızı simgeliyordu. Yarışma

sonrasında Dome Otel’de açılan sergide yükselen bloktaki parmaklar gibi olan meyilli kolonların neden düzgün bitmediğini eleştiren izleyiciye müelliflerin raporunu iyi okuyan zamanın komutanı: “Bu, işimiz bitmedi, gerekirse devamı gelir” yanıtı ile vermişti.

Başka bir örnek ise Lefkoşa’da Merkez Bankası yanındaki döner kavşaktaki anıttır. Yurtta Barış Dünyada Barış temalı anıt da mimari yarışmayla yapılmıştır; yine jürideydim. Aslen mimar olan şimdiki Cumhurbaşkanımız Sn. Mustafa Akıncı, “Belediye Başkanlığı’nda 14 Yıl” isimli kitabında bu yarışmadan bahsetmiştir. Çok tartışmalı geçen inceleme sonrasında Mimar Ekrem Bodamyalıade ve Hasan Emiralı’nın eseri birincilik almış ve uygulanmıştır. Açıkcası ben ikincilikle ödüllendirilen kare ve dikdörtgenlerden oluşan Mimar Burhan Atun ve Mimar Oğuz Feridun’a ait projeyi de çok beğenmiştim.

Anıtlarla ilgili içimde hüznle kalan bir anım da var; Fazıl Küçük Müzesi ile ilgili. İslam Bakanlığı Müsteşarlığım sırasında öğrencim ve çalışma arkadaşım, heykeltraş Ahmet Şevket Uzunahmet ile yapının önündeki kaldırımda, çevresinde iki sandalye

Resim 6. Ayer Kaşif, piyanist Ayşegül Sarıca ile resepsiyonda, 1975-80 yılları arası, Lefkoşa (Ayer Kaşif özel arşivinden)

ile sabah kahvesini içen liderimiz Dr. Fazıl Küçük'ün heykelini yaptırmak istedik. Girne Caddesi'nde yürüyerek geçtiğimiz bu mekanda halkın çok sevdiği ve halkını çok seven Dr. Fazıl Küçük, çok anlamlı ve güzel bir eser olacaktı. Gerçekleştiremedik, üzgünüm.

Mimarca: Bu anıtların içinde önemsedikleriniz var mı? Ayrıca sizin de eserleriniz var sanırım.

Ayer Kaşif: 1963 yılında yapılan Şehitler Anıtı ilk olması anlamında çok önemlidir. Lefkoşa'da Cumhuriyet Meclisi yanındaki eser, Arif ve Solmaz Feridun'a aittir. O günlerin zorlu koşulları içinde gerçekleşmesi, bu anıtı bence daha da değerli kılmaktadır. Mağusa'da askeri Amir Sancaktarlığı'nın yaptırdığı Canbulat Şehitler Anıtı ise benim eserimdir. Memleketimde böyle bir eserimin olması beni her zaman gururlandırmış ve duygulandırmıştır.

Mimarca: Biraz da anıtlarımızla ilgili öz eleştiri yapabilir misiniz lütfen?

Ayer Kaşif: Ülkemizde Lefkoşa, Mağusa ve Girne'de; özellikle de döner kavşakların ortasında, çok sayıda anıt ve heykel bulunmaktadır. Önemli bir kısmı idarenin kararı ile bir heykeltraş ya da mimara yaptırılmıştır

ya da bir yarışma ile gerçekleşmiştir; bu olumlu bir durumdur. Bizim gerektiği gibi algılayamadığımız ve trafik için de tehlike yaratabilecek olan, eleştirmemiz gereken örnekler de maalesef bulunmaktadır.

Mimarca: Ülkeyi ve kentleri yönetenlerin kent ve çevre estetiğine karşı sorumluluklarının çok olduğunu vurguluyor ve katkı koymaları gerektiğine inanıyorsunuz. Bu konuda bizdeki gelişmeleri nasıl değerlendirirsiniz?

Ayer Kaşif: Doğa her zaman her yerde güzeldir ve insanoğlu yaşamını

sürdürmek için yapacağı şeyleri en güzeline ulaşacak şekilde planlamalıdır. Kaliteli bir çevre yaratmak, biz mimarların görevidir. Ama ülke ve kentlerin idarecilerinin, insanların mutlu olmaları ve mutluluk içinde yaşamaları için icraatlar yapmaları gibi büyük ve öncelikli sorumlulukları vardır.

Bizde Girne örneği çok çarpıcı ve maalesef üzücü bir örnektir. Dağ ve denizin kucaklaştığı güzelim kente kuşbakışı bakamazsınız; içinde de dolaşamazsınız artık. Her iki hal de insana sıkıntı veriyor. Girne, güzelin ve güzelliğin tarifine uygun bir kent iken

Resim 7: KKTC Başbakanlık Binası giriş avlusundaki heykel, Lefkoşa (Yücel Besim, 2018)

hem estetik hem de yaşam kalitesi olarak iyice gerilemiştir. Girne'de yirmi yıla yakın mutlu ve huzurlu olarak yaşadım. Şimdi ise evimde kalamıyorum. Yanımızdaki yeşil alana sürekli yeni yapılar yapılmakta. Gürültüye ek olarak trafik problemleri oluştu. Başta hem denizi hem de dağları görme olanağım vardı. Şimdi denizi görmek mümkün değil; yakında belki dağları da göremeyeceğim.

Mimarca: Bu konuda Eskişehir kentini örnek verdiniz. Biraz konuyu açar mısınız?

Resim 8: Lefkoşa Atatürk Kültür Merkezi giriş holündeki rölyef (Yücel Besim, 2010)

Resim 9: KKTC Meclis Salonu giriş holündeki resim, Lefkoşa (Yücel Besim, 2010)

Resim 11: Lefkoşa Barış Anıtı Yarışması'nda ikincilik almış olan eserin maket fotoğrafları (Burhan Atun özel arşivi)

Ayer Kaşif: Eskişehir'de Belediye Başkanı olan Yılmaz Büyükerşen son derece kirli olan Porsuk Çayı'nı içinde yıkanılabilir hale getirmiş, çevresiyle mutlu bir şekilde yaşanan bir düzenleme yapmış; Eskişehir'i Türkiye'nin Paris'i şekline getirmiştir. Şimdi o kentin insanları daha mutludur, eminim.

Ben, bizi idare edenlere özellikle Belediye Başkanlarına değişik ve güzel kentlerde inceleme yapmalarını; oralardan iyi örnekleri

kendi kentlerimizde uygulamak üzere master planlarına koymalarını öneririm. Bir de Hollanda kentlerindeki gibi bisiklet kullanımını gündeme getirip planlamamız gerekir. **Mimarca:** Yeniden size ve mimarlık mesleğine dönersek bu çok yönlü kişiliğinizi neye borçlusunuz? Bulunduğunuz kentlerin ve mekanların buna katkısı oldu mu?

Ayer Kaşif: Her ülkenin, her kentin kendine özgü güzellikleri vardır. Ben kendimi şanslı olarak görürüm.

Resim 10: Barış ve Özgürlük Anıtı, 1976 yılına ait ilk gün zarfı (Ayer Kaşif özel arşivi)

Mimarlık eğitimimi dünyanın en güzel kentlerinden biri olan İstanbul'da yaptım. Bir de burslu olarak yine en güzellerinden olan Paris'te yaşadım. İki kente de hayranım, ikisinin de mimari kişiliğimin oluşmasında önemli yerleri vardır.

İstanbul'da doğa eşsiz güzeldir; Paris'in ise kent düzeni mükemmeldir. Örneğin Haliç'teki Mimar Sinan'ın Süleymaniye'si ile Ayasofya'nın çevresiyle oluşturdukları silüet, seyrine doyulamayacak ve mutluluk veren estetik bir harikadır. Paris'te meydanlar, sokaklar, kentin her noktası adeta bir sanat müzesidir, sergileme mekanıdır. İkisinde de doğa ile insanoğlunun sıkı ilişkilerini gözlemlemiştim. Ancak Paris'te bu olumlu ilişki devam ederken İstanbul büyüdükçe eskinin sihrini kaybediyor.

Mimarca: Sohbetimiz sırasında yaşadığınız mekandan da anladığımız kadarıyla özellikle müzik ve resimle hep iç içesiniz; kütüphaneniz de çok zengin. Bunun mimari yönünüze nasıl bir katkısı var?

Ayer Kaşif: Müzik ve resim, yaşamımın her evresinde vardır. Çocukluğumdan beri evimizde, babam başta olmak üzere kardeşlerim de dahil, güzel seslerle müzik hep vardı. Daha önce söylediğim gibi resimde de çok iyiydim. Hem öğretmenimden hem de ailemden hep yüreklendirilir, teşvik görürdüm. Daha sonra beş yıllık mimarlık eğitimim boyunca

Resim 12. Ayer Kaşif’in akademisyenlik yıllarından mezun öğrencileriyle, 2004, Girne (Ayer Kaşif özel arşivinden)

hemen hemen bütün klasik müzik konserlerine gittim. Açılan resim sergilerini kaçırmadım, şiirle uğraştım. Varlık Dergisi’ni her ay aldım. Yayınladığı kitapların çoğu halen kütüphanemdedir. Zaten okumak en büyük keyiflerimden biridir. Bu özelliklerim hem özel hayatımı hem de meslek hayatımı zenginleştiren varlıklarımdır.

Mimarca: Son olarak, kendilerini geliştirmeleri açısından genç mimar adaylarına önerileriniz var mı?

Ayer Kaşif: Mimarlık, tek başına uygulanamaz diye düşünüyorum. Mimarlık tüm sanatların başıdır. Ben üniversitede hocalığım sırasında birinci sınıf öğrencilerime mimar (arkitek) sözcüğünün anlamını etimolojik olarak “arkitektonos”; sanatların başı” olarak açıkladım. İlk dersime böyle başlar; sonra güzel kavramını anlattırdım. Güzele ulaşmak, sanatların birçoğunda aynı yol izlenerek bulunur. Şiiri sevmeyen, müzikle haşır neşir olmayan, resimle ilişkisi olmayan, heykeli tanımayan iyi bir mimar olamaz.

Genç mimar adaylarına ilk önerim, sevgi dolu olmaları. Sevmekten korkmayınız; insanları, hayvanları, doğayı seviniz. Sevginizi her alana taşıyınız. Özellikle her yaptığınız işi severek, özenerek yapınız ve mutlaka yaptığınız işin içine yüreğinizi koyunuz. Bence mimarlık üç boyutlu sessiz bir şiirdir. Onun için başta şiir ve müzik olmak üzere, her türlü sanat biçimiyle ilgileniniz. Biz, herşeyi insanlar için yapıyoruz. İşini yapacağınız insanları iyi tanıyınız ve onların yaşayışına, düşüncelerine saygılı olunuz. Eskiye

Resim 13: Ayer Kaşif, Mimarca 85 için evindeki sohbet sırasında (Yücel Besim, 2018)

seviniz, sizden önce yapılanları iyice öğreniniz, tanıyınız. Kendinize de güveniniz.

Mimarca: Sayın Ayer Kaşif, Mimarca Dergisi’ne zaman ayırdığınız ve bir dönemin tanıklığı ile kamusal yapılardaki sanat dokunuşlarını okuyucularımızla paylaştığınız için teşekkür ederiz. Ancak sohbetimizi sonlandırmadan önce özellikle mimari alanda koyduğunuz katkılarla hem kamu hizmetlerinizde hem de eğitim alanında edindiğiniz tecrübelerinizi belgeleyip bu birikimi bizlere sürekli taşımanız sözünü sizden alıyoruz.

Doç. Dr. Devrim YÜCEL BESİM

**Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Güzel Sanatlar, Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi
KTMMOB Mimarlar Odası
Yayın Kurulu Sekreteri**

devrimyb@yahoo.com

Kamusal Mekâna Katkı Olarak Katılımcılık

Özge Çağlar

ÖZET

Kentli, kent yaşamı içerisinde en çok kentsel mekan ile etkileşim kurmaktadır. Kentsel mekan ve kullanıcısı olan kentli arasındaki etkileşimin ve söz konusu mekanlara yüklenen anlamın kentlinin kentsel yaşamındaki yeri büyüktür. Bu çalışma, kentsel mekanın üretimi sürecinde kentlinin aktif rol alarak, kentsel mekanların üretim sürecine planlama ve tasarım kararları anlamında katılım sağlamasının potansiyellerini tartışmaktadır. Bu çalışma içerisinde öncelikle katılımcılık kavramının anlamı ve tanımı üzerinde durulmuştur. Nasıl ortaya çıktığı ve hangi düşüncelerle geliştiği literatür çerçevesinde incelenmiştir. Kentsel mekanın üretiminde, kentlinin katılımcı olabildiği pratikler ve örgütlenme modelleri incelenmiştir. Katılımcı yaklaşımlar benimseyen ve özellikle bireylerin kendi taleplerini yansıtan katılımcı yaklaşımların, ‘kentsel mekan üretiminde daha sürdürülebilir bir planlama aracı olarak ne şekilde kullanılabileceği’ sorusu üzerine gidilmiştir. Katılımcı yaklaşım doğası gereği bireyi ön plana çıkarmaktadır. Bu anlayış ile birey, toplum ve kentsel mekan arasındaki bağlar önem kazanmaktadır. Bireyin ön planda tutulduğu katılımcı yaklaşımların, mekansal dönüşüm yaratabilme gücüne sahip olduğu düşünülmektedir. Kentsel mekanların, bireylerin daha mutlu bir kent yaşantısı yaşayabilmesi için güçlü araçlar olduğu düşünülmektedir. Kentsel mekanın üretiminde kentlinin katılımı konusu nitelikli ve sürdürülebilir kentsel mekanlar yaratmadaki potansiyelleri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Kamusal mekana katkı olarak, ‘kentsel mekan üretimindeki katılımcı yaklaşımlar’ ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Tasarımda katılımcılık, katılımcı planlama, katılımcı kentsel mekan üretimi

1. Giriş

Kentsel mekan üretimi pek çok aktörün katılımı ile gerçekleşen karmaşık bir süreçtir. Bu makale kentsel mekanların kamusal alanlarının kentin kullanıcılarının katılımı ile ne şekilde üretilebileceğine odaklanmıştır. Son dönemlerde katılım, katılımcı tasarım ve katılımcı planlama konuları gündemde fazlaca yer tutmaya başlamıştır. Katılımcı tasarım ve planlama söylemleri kentli ile iş birliği, kolektif üretim gibi kavramları da beraberinde getirmiştir.

Bu makale kapsamında katılımcılık kavramının tanımı, ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, literatürdeki yeri ve kavramın evrilmesi incelenmektedir. Kavram kentsel mekan üretimi, planlama ve tasarım çerçevesinde ele alınmıştır. Bu makale kapsamında tanımlanan kentsel mekan, kentlilerin ortak kullanımına açık kamusal alanlardır. Kentli, kent yaşamı içerisinde en çok kentsel mekan ile etkileşim kurmaktadır. Kentsel mekan gündelik hayata sahne olmakta, sosyal olgulara ve süreçlere tanıklık etmektedir. Kentsel mekan ve kullanıcısı olan kentli arasındaki etkileşimin ve söz konusu mekanlara yüklenen anlamın kentlinin kentsel yaşamındaki yeri büyüktür. Bu çalışma, kentsel mekanın üretimi sürecinde kentlinin aktif rol alarak, kentsel mekanların üretim sürecine planlama ve tasarım kararları anlamında katılım sağlamasının potansiyellerini tartışmaktadır.

2. Katılımcılık Kavramı

Katılım kavramı kendi içinde katmansal açımları olan ve insanı ilgilendiren diğer sosyal bilimlerde kullanılan bir kavramdır. Katılım, günlük yaşamda iletişimsel eylemler olarak gözlenebilmektedir. Mesela bir birey vücut dili ile baş sallayarak, el hareketi ile alkışlayarak onaylama katılma durumunu ifade edebilir, benzer bir şekilde mimik ve jestleri ile göz kırparak, dudak bükerek yine katılım durumunu ifade eden iletişimsel hareketlerin hepsi de bireyin katılım durumunu gösteren iletişimsel ifadeler içermektedir (Hacılibeyoğlu, 2013). Katılım kavramı en çok insanı ilgilendiren sosyal bilimlerde kullanılmaktadır. Bu sosyal bilimler siyaset, eğitim, yönetim, sosyoloji, psikoloji gibi alanlar olabildiği gibi tasarım, planlama ve mimarlık alanlarını da içermektedir.

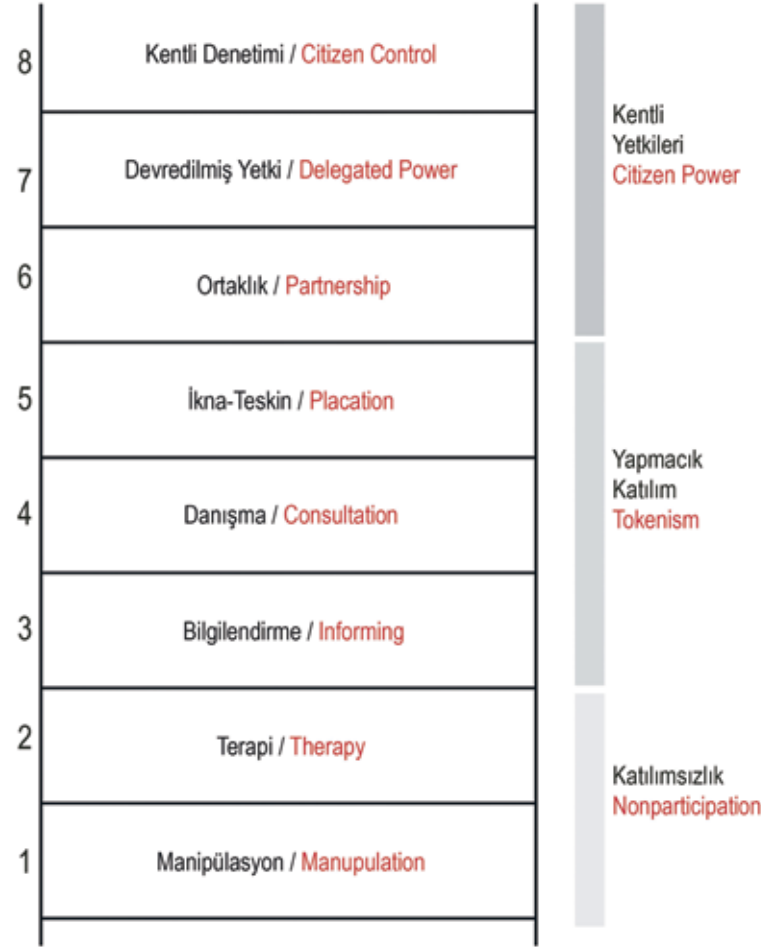
Katılımcılık kavramı 1960’larda insanı ilgilendiren yönetim, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, politikalar gibi konularda konuşulmaya başlanan bir olgu haline gelmiştir. Bir yandan da kentsel konular, mimarlık, tasarım gibi bireyi ön planda

tutan alanlarda, adı sıklıkla duyulan bir kavram olmuştur.

1960'lı yıllarda başlayarak devam eden, konuya ilişkin araştırmacıların başında Paul Davidoff (1965), John Habreken (1986), Henry Sanoff (1990), Wulz (Wulz, 1965), Sherry Arnstein (1969) gibi isimler sayılabilir. 2000'li yıllardan itibaren ise, konuya ilişkin kentsel hareketlerin adı daha sık duyulmaya başlanmıştır. Katılımcı kentsel hareketler dahilinde katılımcı pratikler yaygınlaşmaya başlamıştır. Dünya üzerinde bu tür pratiklerin artmasını, yönetim ve kentlilerin talep eğilimlerini gösteren ipuçları olarak yorumlamak mümkündür.

Son yıllarda katılımcılık kavramının daha fazla gündemde olmasının nedenleri arasında bireyin giderek ön plana çıkması düşünülebilir. Katılımcı yaklaşımlar kullanıcıların talebi ile oluşabileceği gibi yönetim tarafından da tercih edilen bir yaklaşım olabilmektedir. Yönetim anlayışının üretim ve toplumsal ilişkilere doğrudan yansıdığı göz önünde tutularak demokratik yönetim süreçlerinin daha fazla talep edilmeye başlanması ile üretim ilişkilerine bu şekilde bir yansıma yaptığı söylenebilir. Demokratik süreçlerin dünya genelinde giderek daha fazla desteklenmesi kavramı ön plana çıkmasında bir neden olarak gösterilebilir. Diğer bir neden olarak da dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler sonucu mevcut üretim mekanizmalarının bazı durumlarda yetersiz kalması ve yeni üretim arayışlarına yönelme olduğu gözlenmektedir. Katılımcı anlayışlar, kullanıcının lokal bilgisinin kullanımına ilişkin olanaklar sunmaktadır ve bu tür kaynak kullanımları ekonomik kriz durumlarında düşük bütçeli üretimlere olanak vermektedir.

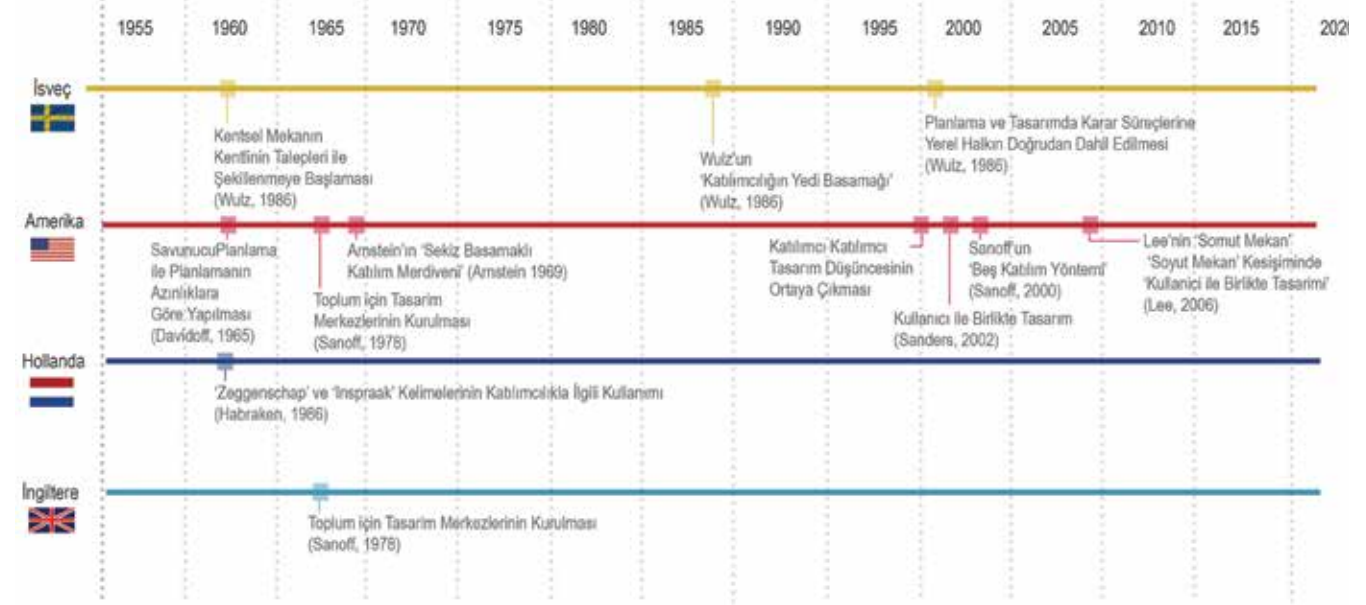
Dünya üzerindeki yeni teknolojiler, gelişen iletişim değerler kentsel planlama ve tasarım konularında daha demokratik ve katılımcı talepleri

Resim 1: Arnstein'in Katılım Basamakları

gündeme getirmektedir. Günümüzde ekonomik sistem, üretim ilişkilerini belirlemede ve sözü edilen bu üretim ilişkileri ise insan yaşamını, bireylerin yaşadığı kentsel mekanların kalitesini ve sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Kentlinin kent yaşantısı içerisinde kendine ait özel alanlardan sonra en fazla etkileşimde bulunabildiği alanlar kentsel, kamusal mekanlardır. Kentlilerin kent yaşantısında belirli kısıtlamalar ile karşılaştığında, kentsel mekanların üretiminde, tasarımında, planlanmasında dahil olamadıklarında memnuniyetsiz oldukları gözlemlenmiştir. Tepeden inme kentsel planlamaların ve kente dair alınan kararların yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir.

Kentsel mekan üretimi dönemin yönetimsel anlayışı, sosyolojik, toplumsal, ekonomik sistemi ile yakın ilişki içerisinde. İçinde bulunduğumuz kapitalist sistemin kendi içerisinde yarattığı üretim döngüsünden kentsel mekanlar da etkilenmektedir. Burada önemsenen durum, içinde bulunduğumuz ekonomik sistemin insan yapısına ne kadar uygun olduğu ve insanın kendi özüne dair ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabildiğidir. Var olan sistemin ve ürettiği mekanların olumlu yönde dönüşümünü sağlamak için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği halen sorgulanmaktadır ve yanıtı da bağlama göre değişmektedir. Sürdürülebilirlik imkanı olan kentsel

Resim 2: Timeline

mekanların üretimi için küçük ölçekli değişimlere izin veren, deneme-yanılma yöntemlerini barındıran yeni bir anlayış ile oluşması gerektiği düşünülmektedir. Kentlilerin kendi ortak çıkarlarına uygun bir kentsel mekan üretimi yöntemini geliştirebilecekleri mekanizma ancak yine kendilerinin katılımları ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Katılımcı yaklaşımlar ile kentsel mekan üretimi sonucu, kentlinin ortak çıkarlarına uygun olmayan yöntemlerin elenebileceği, uygun olanların ise sisteme dahil edilebileceği bir mekanizmanın geliştirilmesi mümkün olabilmektedir. Kentlinin, kentsel mekan üretimine katılımına olanak veren yaklaşımlar ile elde edilen küçük değişimlerin, kümülatif bir birikim ile daha ideal bir kentsel mekan üretimi yaratıp yaratamayacağı sorusu araştırma aşamasındadır.

Sözü edilen kentsel mekan üretiminin belirli uzmanlık dalı olduğu savunabileceği gibi kentin kullanıcısı olan kentlilerin karar

süreçlerine dahil olması gerektiği de savunulabilir. Günümüzde kentsel mekan projelerine, giderek artan sayıda profesyoneller, organizasyonlar ve kamusal aktörler dahil olmaktadır. Söz konusu aktörler, kentsel mekanın şekillenmesi için uzmanlık bilgilerini kullanırken, kentsel mekanın kullanıcısı olan kentlinin kendine özgü bilgisi her zaman bu üretime dahil edilememektedir. Kentsel planlama ve tasarım konusunda, aktörler ve paydaşlar arttıkça ve tüm paydaşların ortak çıkarları gözetilerek kararlar alınmaya çalışıldıkça, kendi içerisinde bazı zorlukları beraberinde getirmektedir.

Kullanıcı memnuniyetini ön plana koyarak, kentlinin beklentilerini karşılayabilen nitelikli ve sürdürülebilir kentsel mekanların üretiminin katılımcı yaklaşımlar ile gerçekleşmesini değerli bulmaktadır. Kentsel mekan üretimi sadece uzmanlık bilgisi ile yapıldığında sürecin tek boyutlu kaldığı ve kullanıcı olan kentlinin ihtiyaçlarını

karşılayamadığı yönündedir. Bu tip sorunların çözüm için kentlinin karar süreçlerine katılımı gerekmektedir (Çağlar, 2017).

3. Katılımcı Planlama ve Tasarım

Katılımcı yaklaşım mimarlık, kentsel planlama, tasarımın dışında pek çok disiplin ve bilim alanında da kullanılmaktadır. Ancak fen bilimleri ve teknik konularda katılım konusu yok denecek kadar az tartışılmaktadır. Bunun nedeni bu bilimlerde bu uzmanlıkların toplumsal değer yargıları ve kişisel değerlendirmelerden bağımsız, bilimsel veriler ile işleyişe sahip olmalarıdır. Daha sosyal bilimler alanına giren siyaset, eğitim, yönetim sosyoloji, psikoloji gibi alanlarla birlikte tasarım ile ilişkili güzel sanatlar, planlama, mimarlık gibi alanlarda insan ile ilişki kurması açısından katılım konusu da önem kazanmaktadır (Hacılibeyoğlu, 2013).

Tasarımın bir uzmanlık alanı olarak tanımlanması, tasarım eylemini belirli bir dönem uzmanların tekeline bırakmıştır. Tasarımın uzmanlaşma yolunda girmesi de benzer bir toplumsal değişim sonucu oluşmuştur. Sanayi Devrimi’ni izleyen dönem ile başlayan yüksek yoğunluklu yapılaşma ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminden önce tasarlayıcı ve yapıcı ayrımı keskin sınırlarla ayrılmamıştır. İnşaat işlerinde çalışan bir usta yapıyı hem tasarlamakta hem de yapmaktadır. Sanayi toplumu, tasarımdaki en önemli değeri işlevsellik olarak belirlemiş olabilir; ancak postmodernist ve neoliberal dönemde bireyselliğin ön plana çıkması ile tasarım ve planlama değerleri de değişiklik göstermiştir. Tasarım ve planlamanın insanların yaşamlarındaki etki üzerinde durulmuş ve insanların beklentilerine uygun ve tasarım üzerinde söz sahibi olabildikleri katılımcı yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır.

İsveç’te 1960’larda kentsel tasarımların merkezi yönetim tarafından oluşturulmasına demokratik batı dünyasından eleştiriler gelmeye başlamıştır. Böylece tasarlama süreci, o bölgede yaşayanların istek ve önerilerine göre yapılandırılmıştır (Wulz, 1986). Tasarım ve planlamaya katılım ile ilgili farkındalık bu dönemlerde ortaya çıkmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu Farkındalığın oluşumuna Paul Davidoff’un (1965), ‘Savunucu ve Çoğulcu Planlama’ (Advocacy and Pluralism in Planning) makalesinin katkısı olmuştur. Bu makalede geçen ‘savunucu planlama’ kavramı, planlamanın herkese ve özellikle azınlıklara göre yapılması gerektiği düşüncesi ile tarihsel süreçte katılımcılık ile ilgili arka plan yaratmıştır. Planlamanın herkese göre yapılması amacıyla Amerika ve İngiltere’de ‘toplum merkezleri’ (community design centers) kurulmuş, bu toplum için tasarım merkezleri

T EPEDEN-AŞAĞIYA (TOP-DOWN) ve TABANDAN-YUKARIYA (BOTTOM-UP) YAKLAŞIMIN FARKLARI		
	Tepeden-Aşağıya (Top-Down)	Tabandan-Yukarıya (Bottom-Up)
Girişim (Initiative)	Yönetimsel tarafından başlatılır. Genelde etkili bir şekilde çözülmesi gereken konularla ilgilidir.	Sivil toplum organizasyonları ve kendini adanmış bireyler tarafından başlatılır.
Hedef Grubu (Target Group)	Konu çerçevesinde belirlenir. Potansiyel çıkarlar ön koşuldur.	Kendi kendine organize olarak, konusunu belirler.
Konu (Topic)	Planlama politikası ve programına göre ayarlanır.	Gündelik hayatın içinden evrilir.
Endişesi (Concernment)	Konuya bağlı olarak gelişir.	Ana motivasyonun parçasıdır
Farkındalık (Awareness)	Konuyla ilgili verilere göre gelişir. Farkındalık için eğitim, kampanya gibi aktiviteler yürütülür.	Deneyimler ve çalışmalar sonucunda konu ile ilgili farkındalık kazanılır.
Motivasyon (Motivation)	Yasal sınırlar içerisinde olacak şekilde verimlilik beklenir. Çatışma tercih edilmez.	Sosyal ilişkiler ve değişim isteği ile oluşur.
Etki Yönü (Direction of Impact)	‘Tepe’ (top) tarafından başlatılacak aktiviteler beklenir. Sorumluluk ‘tepe’dedir.	‘Taban’, ‘tepe’nin yönetim politikasında değişiklik yaratmayı hedefler.
Eylem Formu (Forms of Activity)	Yönetim tarafından planlanır.	Süreç içerisinde ortaya çıkar; genelde iyi bilinen methodlar uygulanır.

Resim 3: Bottomup ve Topdown farkı

yoksullar ve dezavantajlılar için tasarım ve planlama hizmetleri sunmuştur (Sanoff,1990).

İskandinav ülkelerinde 1970’li yıllarda kullanıcı ile kurulan yakın ilişkiler, günümüzde kullanıcı ile birlikte hareket etme ve kolektif akıl düşüncelerinin de zeminini hazırlamıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda ise daha çok planlama ve tasarımda karar süreçlerine yerel halkın doğrudan dahil edilmesi düşüncesine yoğunlaşmıştır. Zaman içerisinde Davidoff’un azınlıkların haklarını koruyan ‘savunucu yaklaşımı’, kullanıcı ile birlikte karar verme ve tasarlamayı içeren ‘birlikte hareket etme’ düşüncesine doğru evrilmiştir (Hacialibeyoğlu, 2013). Tasarım anlamında katılımcılığın nasıl ele alındığını anlamak için öncelikle ‘tasarım’ın tanımını yapmak daha sonrasında ise katılımcı tasarımın ne anlama geldiğini anlamak

gerekmektedir. Sanoff (1990) tasarımın yapıyı çevrede herhangi bir değişime neden olacak aktivite olduğunu söyler. Katılımcı tasarımı ise kullanıcının tasarım ve karar verme aşamalarında söz sahibi olmasını ifade eden demokratik bir yaklaşım olarak ifade etmiştir.

4. Literatürde Katılımcılık Kavramı, Basamakları ve Yöntemleri

Katılımcılık kavramı 1960’larda fazlaca konuşulmaya başlanan bir kavram haline gelmiştir. Bu bölümde kavramın gelişimi Arnstein (1969), Wulz (1986), Sanoff 1990), Habraken (1986), Sanders (2002), Hacialibeyoğlu (2013, 2017)’nın, kavrama ilişkin farklı yorumlarına göz atılacaktır.

Sanoff (1990) katılımcılığın prensiplerini şu şekilde

özetlemektedir: Tasarım problemi için en iyi sonuç diye bir kavram yoktur. Her problemin pek çok çözümü vardır. ‘Uzman’ kararları ‘profesyonel olmayanların kararlarından daha iyi olacak diye bir kural yoktur.

Habraken ise katılımcılığı güç dengesi kavramı üzerinden okur. 1960’larda Hollanda’da katılımcılık ve kullanıcı ile birlikte tasarım kavramı tartışmalarında katılımcılığın düzeylerindeki farklılığı ifade eden iki kelime ortaya çıkmıştır. İngilizce’ye çevrildiğinde tam bir karşılığı olmayan kelimelerden ilki ‘kullanıcının karar verme gücü’ anlamına gelen ‘zeggenschap’, ikincisi ise ‘kullanıcının düşüncesini paylaşması’ anlamına gelen ‘inspraak’tır. Hollandaca’daki bu kavramlardan ilkinde güç paylaşımı vardır; ikincisinde ise güç dengesi değişmezken prosedüründe farklılaşma gerçekleşmektedir (Habraken, 1986). Katılımcılığın hangi düzeyde uygulandığını güç denegeleri üzerinden yorumlamak mümkündür. Katılımcılık derecesinin artması bir anlamda kullanıcıya ne kadar güç verildiği ile ilgilidir.

Sherry Arnstein, 1969’da kamusal politika ve kentsel planlama ilgili yüksek etki yaratan ‘Vatandaş Katılımı Merdiveni’ (A Ladder of Citizen Participation) adlı makalesini yayınlamıştır. Arnstein (1969), bu makalesinde vatandaşın kentsel konulardaki planlama ve tasarım ile ilgili verilecek kararlara katılmasının çeşitli düzeylerde gerçekleştiğinden söz etmiştir.

Arnstein (1969), katılımcılığın sekiz basamağının en yüksek derecesinin yönetimde söz sahibi olmak olduğunu söyler. Katılımcılığın boş bir söylem olmaktan çıkması için yurttaşın karar verme gücü vermesi gerekir. Katılımcılığın derecesindeki artışın insanlara sağlaması gereken avantaj, onlara kendilerini ilgilendiren konular hakkında “hiç kimse”den, “birisi” konumuna getirebilmektir. Bu katılımın sonucunda verilen kararlar

ile kullanıcıların düşüncelerine, ihtiyaçlarına ve isteklerine yanıt verilmiş olunmalıdır (Arnstein,1969). Arnstein’in (1969) merdiveninde ‘manipülasyon’ ve ‘terapi’ olarak geçen ilk iki basamakta katılımın gerçekleşmemektedir. ‘Manipülasyon’ ve ‘terapi’ basamakları, otorite sahiplerinin katılımcıları, kendi uygulamalarına uyum sağlayacak şekilde eğitmesi ve iyileştirmesidir. Üçüncü ve dördüncü basamaklar olan ‘bilgilendirme’ ve ‘danışma’ ise tokenizm olarak geçen ‘yapmacık katılım’ın ilk iki basamağı olup sadece ‘olan bitenden haberdar olmayı’ ve ‘sesini duyurmayı’ içermektedir.

Beşinci basamak olan ‘yatıştırma’ yapmacıklığın en üst basamağıdır ve tam anlamıyla katılımcılık olarak değerlendirilmez. Bu basamakta katılımcıların tavsiyede bulunmasına izin verilir; ancak karar verme eylemi yine güç sahiplerinin elindedir.

Altıncı basamak ‘ortaklık’, yedinci basamak ‘devredilmiş yetki’ ve sekizinci basamak ‘kentli kontrolü’ ise artan bir şekilde yönetimde karar verme gücünün elde edildiği basamaklardır (Arnstein, 1969). Arnstein’in katılımcılık basamaklarının (1969) sadece son iki basamağı olan ‘ortaklık’ ve ‘kentli kontrolü’nde kentliye gerçek anlamda kararlarda söz sahibi olma hakkı verildiğinden söz etmektedir. Arnstein’in katılım merdiveni Şekil 1’de görülmektedir. Ele alınan katılımcılık kavramının farklı ülke pratiklerinde tarihsel gelişimi Şekil 2’de özetlenmiştir.

Katılımcılık kavramının İsveç, Amerika, Hollanda ve İngiltere’de 1960’larda kentsel planlamada ortaya çıktığı görülmektedir. Kentsel planlamanın azınlıkların ve lokal kentlinin ihtiyaçlarına göre tasarlanması düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Katılımcılığın güç dengesini belirleyen bir tarafı olmuştur; çünkü ‘katılım’ bir anlamda kararlara ve yönetime katılım anlamına gelmektedir. Tasarımda katılımcılık kavramı ise neoliberal

dönemlerde bireyselliğin ön plana çıkması ile ‘işlevselliğin kullanıcılara özgü ihtiyaçlarla buluşması’ anlayışından yola çıkarak oluşmuştur. ‘Kullanıcı için tasarım’, ‘kullanıcı ile birlikte tasarım’a dönüşmüş ve ‘katılımcı tasarım kavramı’ altında katmanlar oluşturmuştur. Amerika ve İngiltere’de ‘katılımcı tasarımı’ destekleyen toplum için tasarım merkezleri kurulmuştur.

Katılımcılık kavramın ortaya çıkışı ile kent planlayıcısı ve mimarlar gibi profesyonellerde de rol değişimi gözlenmiştir. Tasarımcı, kent planlayıcısı, mimar gibi uzmanlar, katılımcılık kavramı ile birlikte rolününün değişimini sorgulamış ve değerinin azalacağı ile ilgili endişeler yaşamıştır (Habraken, 1986).

Katılımcı tasarımı savunmak aslında bir anlamda profesyonellerin her şeyi yapabileceği inancının sorgulanmasıdır. Bu kavramı savunmak bir yerde deneyim ve bilginin meslekten olmayan insanlara da bağlı olduğunu savunmaktır (Habraken, 1986). Katılımcılık kavramının, tasarımcının rolünün değişimini zorunlu kılan pek çok dinamiğe bağlı ortaya çıkmış bir farkındalık durumunu ifade ettiğini söylemek mümkündür. Sanders (2002), katılımcılığın sadece bir metot veya metodolojiden oluşan bir deneyim değil, bir tutum ve zihniyet meselesi olduğunu söyler. Katılımcılık, insanların kendilerini ifade etmek için uygun ortam ve araçlar sağlandığında yaratıcı bir şekilde tasarım sürecine bir şeyler katabileceğine dair inançtır (Sanders, 2002).

Hacialibeyoğlu (2013) katılımcı tasarımda mimar veya tasarımcının artık sadece tasarımcı rolünde olmadığını söyler. Tasarımcı, yerel ağ dahilindeki tüm paydaşları yöneten, dinleyen, arabuluculuk yapan, veri toplayan, yorumlayan, tekrar dağıtan birisi konumuna geçmiştir.

5. Kentsel Mekan Üretim Sürecinde Katılım ve Örgütlenme Modelleri

Kentsel mekanın üretim sürecini katılımcı planlamalar çerçevesinde uygulamanın birden çok yöntemi vardır. Kentlerde yaşayan bireyler, gündelik hayatlarını geçirdikleri kentlerde genelde izleyici, tüketici konumunda yer almaktadır. Bireylerin örgütlenerek veya bireysel yollarla var olan sistemin dayatmaları dışına çıkmasıyla, kentin nasıl kullanılacağı, nasıl planlanacağı araştırmanın ana ilgi alanlarıdır (Çağlar, 2017).

De Certeau (2009) güçlünün dayattığı stratejiye karşı zayıf taraf tarafından geliştirilen taktiklerden söz eder. Kentine sahip çıkmak isteyen, kentini şekillendirmek isteyen bir kentlinin kentsel mekan üretimine sağlayabileceği katkıların değerli bulunduğu bu çalışmada kentlinin kentsel mekan üretimi için bireysel veya örgütlenerek uyguladığı taktikler üzerinde durulmaktadır. Sözü edilen katkılar bazen kentsel mekanın fiziksel dönüşümüne aracılık eden, bazen de sadece zihinsel düzeyde sorgulamalara yol açabilen bazı pratiklerle elde edilir. Kentli bireylerin kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda kentsel mekanda fiziki değişimler sağlayacak adımlar atmaları kadar kentin kullanımında rutinin dışına çıkarak farklı düşünme şekillerini tetikleyebilecek pratiklerle kent yaşamına katılmaları da önemsenmektedir. Kentsel mekan üretiminde katılımcı bir model uygulanmak istendiğinde, yapılan araştırmalar iki ana yaklaşım üzerinden şekillenmekte olduğunu göstermektedir. Bunlar yukarıdan-aşağıya (top-down) ve tabandan-tepeye (bottom-up) modellerdir (Çağlar, 2017). ‘Kentsel mekanda katılımcılık’ kavramını ele alınırken, yukarıdan-aşağıya (top-down) ve tabandan-tepeye (bottom-up) katılımcı modeller arasındaki temel farklılıklara göz atılarak, iki

modelin de uygulanmasının gerekli olduğu durumların varlığı göz atılarak, katılımcı uygulamalarda hangi örgütlenme tipinin, hangi duruma uygun olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Kentsel planlamada yukarıdan-aşağıya ve tabandan-tepeye planlama farklı şartlar altında kullanılması gereken planlama modelleridir. Tabandan-tepeye (bottom-up) planlama, 1990’larda iletişimsel yaklaşımların ortaya çıkması ile yukarıdan-aşağıya (top-down) planlama ile yer değiştirmeye başlar (Pissourios, 2014). Taban hareketi yaklaşımının temelini Alman filozof ve sosyolog Jürgen Habermas’ın (1984) ‘İletişimsel Eylem Kuramı’ (The theory of communicative action) oluşturmaktadır. Taban hareketlerinde halk örgütlenerek ‘tabandan-yukarıya’ (bottom-up) bir model planlaması ile kendini ifade ederken, ‘tepeden-aşağıya’ (top-down) yaklaşımı tam tersi biçimde, bir otorite tarafından halkın yönlendirilmesi ve örgütlenmesidir. Pogacar’ın (2014), ‘tepeden aşağıya’ yaklaşımı daha sonuç odaklı bir yapıya sahipken, 1990’larda ‘işbirlikçi planlama’ (collaborative planning) modelinin gelişimi ile süreç odaklı bir modele doğru evrilmiştir. ‘Tabandan-yukarı’ (bottom-up) ve ‘yukarıdan-aşağıya’ (top-down) yaklaşımları kendi içerisinde farklı potansiyeller taşımaktadır. Pogacar’ın (2014) da ortaya koyduğu gibi bu iki yaklaşımın farklarını görmek tabansal hareketlerinin anlaşılması açısından önemlidir. Şekil 3’de ‘tabandan-yukarı’ ve ‘tepeden-aşağıya’ modellemenin yaklaşım farkları özetlenmiştir. Tepeden-aşağıya (top-down) planlama modelleri yakın zamana kadar kullanılan tek planlama biçimi iken bu durum günümüzde farklılaşmıştır ve hiyerarşik olmayan, yatay planlamalar da kullanılmaya başlanmıştır.

Kentsel planlamanın ve kentsel tasarımın, yukarıdan-aşağıya model

ile kentlinin istekleri doğrultusunda planlanmadığı durumlarda, kentte yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılanmadığı düşünülmektedir (Çağlar, 2017). Kentli ihtiyaçlarına yanıt vermeyen projeler ise kentliyi yaşadığı mekana yabancılaştırmakta ve aidiyet duygusunu azaltmaktadır. Yukarıdan-aşağıya (top-down) model ile yapılan kentsel planlamalarda da katılımcı bir yaklaşım gösterilmesi mümkündür; ancak bu durumda kentlinin hangi konudaki planlamaya katılacağı yine hükümet, kentsel plancı veya tasarımcı gibi kentli olmak dışında bir statüye sahip olan otorite tarafından belirlenmektedir. Kentin tüm planlanmasını ve tasarlanmasını sadece kentlilerin eksikliğini hissettiği veya talep ettiği durumlar üzerinden kurgulamak mümkün değildir. Büyük ölçekli ve uzun süreçler gerektiren kentsel planlama ve tasarımların tepeden-aşağıya planlama modelleri ile yapılması gerekmektedir; ancak küçük ölçekli proje ve müdahalelerin de etkisi ve potansiyelleri de değerlendirilmelidir (Çağlar, 2017). Tabandan-tepeye planlamada ise planlama ile ilgili talep başlangıcı kentliler tarafından değişik şekillerde ifade edilir ve ‘tepe’ olarak tanımlanan bir planlamacı, belediye, tasarımcı ile ortaklık içerisinde kent ile ilgili kararlar verilir, planlamalar ve tasarımlar yapılabilir veya talep edilen değişimin gündem yaratması sağlanarak, kentsel planlama politikalarına dahil edilmesi sağlanır.

Tabansal hareketlerle başlayan ve kentlinin planlama ve tasarım üzerinde hak talep ettiği bazı pratikler izinsiz etkinlik kapsamında yapılır. Pratikler izinsiz başladığı halde otorite ile anlaştığı veya anlaşamadığı durumlar bulunabilir. Anlaşamadığı durumlarda mekansal anlamda devamlılığını sürdüremez. Kentli tarafından başlatılan izinsiz müdahalelerin sürdürülebilir olmadıkları için gündem yaratması ve diğer kentliler için sorgulayıcı

bir tartışma ortamı yaratması açısından belirli bir fayda sağlıyor olsa bile istenmeyen olumsuz anlamlar üretmeleri açısından belirli riskleri vardır. Bu anlamda katılımcı planlama ve mekan üretiminde tabansal hareketler değerlidir; ancak sürdürülebilir olması açısından belirli izinler kapsamında olması gerekmektedir. Kentlinin başlattığı küçük ölçekli müdahaleler sürdürülebilir olduğunda, kentsel mekanda kalıcı değişimler yaratma potansiyelleri artmaktadır (Çağlar, 2017).

Tabandan-tepeye planlamanın var olabilmesi için bir ‘taban’ varlığının bulunması gerekir. Bu şekilde kentsel planlamada toplumsal ihtiyaç, problem ve beklentilere yanıt verilebilir ve toplumsal katılım sağlanabilir. Ancak henüz ‘taban’ oluşumun olmadığı, kentin büyümesi veya yeni bir kent oluşturulması gibi durumlarda yukarıdan-aşağıya yaklaşım kullanılmak zorundadır (Pissourios, 2014).

Tabandan-yukarıya yaklaşımlar vatandaşların demokratik sürecin tam uygulandığına dair güven duyulmaması ile ortaya çıkmıştır (Krogstrup, 2003). Tabandan-yukarıya kullanıcı katılımlarında kullanıcının problem ve çözümlerle ilgili kendi mantıksal çerçevelerinde iletişim kurma olanağına sahiptir (Krogstrup, 2003).

6.Sonuç

Kentlinin kendi inisiyatifi ile küçük ölçekli müdahaleler aracılığı ile kentsel mekan üretim sürecine dahil olması tabansal hareketler veya tabandan-yukarı (bottom-up) örgütlenmelerle gerçekleşmektedir. Kentlinin bu yapıcı konumunun değerli bir potansiyelinin olduğu ve bu durumun kentlinin kent ile kurduğu ilişkinin güçlenmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Çağlar, 2017). Kentlinin kent ile aktif

bir katılım ilişkisi kurmasının, kenti sahiplenmesinin yansırı sürekli bir değişim halinde olan toplumların dönüşümüne de pozitif katkılar sağlayabileceği umulmaktadır. Her toplumsal ve kentsel sorunun bu yöntem ile çözülmesi mümkün olmamaktadır; ancak, kentlinin aktif katılımıyla yapılan müdahalelerin, toplumsal etkileşimi arttırması, hızlıca harekete geçilerek kentte bozulma yaşanan bölgelerde sorunlara alternatif çözümler üretebilmesi ve yüksek bütçe gerektirmeyen anlayışı umut vericidir. Kentsel mekanı tümünden kavramak yerine, küçük ölçekli deneyimlerle, anlık mekan kurguları ile kentlinin söz hakkına sahip olduğu katılımcı, kendin-yap pratikler (Çağlar, 2017) bu anlamda değerli bulunmaktadır.

Kaynaklar

Sherry Arnstein. “A Ladder of Participation.” Journal of the American Institute Planners 35 (1969): 216-224.

Michel De. Certeau. Gündelik Hayatın Keşfi. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009.

Özge Çağlar. Kentsel Mekan Üretiminde Katılımcı Yaklaşımlar. Mimari Tasarım Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2017.

Paul Davidoff. “Advocacy and Pluralism In Planning.” Journal of the American Institute of Planners 31 (1965): 331–338.

Jurgen Habermas. The Theory of Communicative Action. USA: Beacon Press, 1984.

John N. Habraken. “Towards a New Professional Role.” Design Studies 7- 3 (1986): 125-132.

Ferhat Hacılibeyoğlu. “Kentsel Mekan Oluşumunda Kullanıcı

Katılımı.” TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu. (2013): 185-196.

Kahtine Hanne Krogstrup. “User Participation in Evaluation - Top-down and Bottom-up Perspectives . ”Studies in Educational Policy and Educational Philosophy E-tidskrift 1-13. 2003.

Ioannis Pissourios. “Top-down and Bottom-Up Urban and Regional Planning: Towards a Framework for the Use of Planning Standarts. ” European Spatial Research and Policy, 21-1, Part II, Articles (2014): 83-99.

Kaja Pogacar. “Urban activator - Participatory and Bottom-up Tool of Urban Change. ” Scientific Papers. Prostor,2 -48 (2014): 188-199.

Elizabeth Sanders. “From User-Centered to Participatory Design Approaches. ” In Design and Social Sciences. J. Frascara (Ed.). Taylor & Francis Books Limited. 2002.

Henry Sanoff. “Participatory Design in Focus. ”Participatory Design Theory & Techniques içinde, yazar Henry Sanoff. ” 5-21. North Carolina: Bookmasters, Inc. 1990.

Fredrick Wulz. “The Concept of Participation. ” Design Studies 7- 3 (1986): 153-162.

Özge Çağlar
Yüksek Mimar
İTÜ

info@ozgecaglar.com

ÖZET

Bu yazıda kamusal yapıların ticari kimliğe bürünmesi konusu irdelenmiş, mimar, tasarımcı ve diğer ilgili disiplinlerin etkileşimiyle oluşan süreçte mimarlara düşen sorumluluklar aktarılmıştır. Ayrıca yazıda son yıllarda özellikle İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan çok fonksiyonlu karma projelerdeki deneyimlerin yanında yurtdışından da kentsel toplanma noktaları olmayı başaran projeler örnek olarak yer almıştır.

Anahtar kelimeler; Kentsel dönüşüm, Kamusal yapılar, ticari kimlik, karma mimari projeler, mimarlık, İstanbul

Kentsel Dönüşüm - Kamusal Yapıların Ticari Kimliğe Bürünmesi - Çok Fonksiyonlu Karma Projeler ve Mimarlık

Natali Toma

Şurası kesin ki; kentleşme küresel bir olgudur ve İstanbul dahil olmak üzere bazı büyük şehirler, ticari yatırımların gelişimi anlamında yoğun büyüme süreci içerisinde. Son yedi yıldır İstanbul'un ticari gayrimenkul sektöründeki gelişimi, Moskova ve Chengdu gibi doymuş kabul edilen şehirler ile karşılaştırılmaktadır. Bunun gibi yüksek kentleşme ve büyüme dönemlerinde, hükümetler ile özel yatırımcıların ev ödevlerini yaparak pazar araştırmaları sonuçlarını doğru değerlendirmeleri şarttır. Gayrimenkul sektörünün lokomotif görevini üstlenen ticari yatırım piyasaları karmaşık ve niş yapıya sahip. Çoğu zaman hizmet alanları ve sosyal profiller aynı noktada çakışmakta. Sadece 'profesyonel ve ayrıntılı pazar araştırması' geliştiricileri başarılı ve sürdürülebilir çözümlere ulaştırabilir. Ödevlerini dikkatle yapanlar başarılı olacaktır. Bunu yapmayanlar ise eriyip yok olabilir! İstanbul'da halûhazırda yaşamakta olduğumuz kentsel dönüşüm ve geliştirme sürecinin doğru şekilde yürütülmesini sağlamak hükümet ve özel sektörün sorumluluğunda olup doğru algılandığından emin olunması çok önemli.

Son iki yıl içerisinde büyüklüğü 400 milyar dolara yaklaşan kentsel dönüşüm projeleri, gayrimenkul sektörümüz açısından önemli bir pasta. Türkiye'nin yedi yıldır yakaladığı büyüme grafiği yerli/yabancı alıcılar için cazip. Özellikle satın çıkmak yerine kira getirisi olan AVM ve ofis gibi ticari yatırımların yanı sıra kent merkezinde A plus proje yapılacak arsalar ilgi (Kanyon, Zorlu, İstinye Park vb gibi) bu süreç içerisinde yüksek seyretti. Türkiye'deki toplam yatırımların neredeyse yüzde 50'si inşaat sektöründen kaynaklanırken, 2015'in ilk döneminde başlayan ve 2017 ilk çeyreğine kadar devam eden süreçte bir daralma yaşandığı görülmektedir. Bu süreç siyasetin ekonominin önüne geçtiği yıllar olarak seyretti; ancak bu durum değişip tersine bir grafik çizebilir.

Bizim tasarımcılar olarak konsantrasyonumuz, kent ölçeğindeki çeşitli buluşma noktalarının akışını projemize yansıtarak projenin şehir ile bağlantısını kurmak ve bütünlüğünü sağlamaktır. Bu hususu ticari yatırımlar özelinde büyüteç altına alır isek; Kamusal alan içerisinde tasarlanan karma bir proje ve içinde bulunduğu lokasyon arasında oldukça güçlü bir diyalog olması gerektiği görülür. Bu anlamda örnek olarak 2012'de tamamlamış olduğumuz Tarsu AVM verilebilir. Bu projenin katmanları öyle bir şekillenir ki; şehrin "akışı" kentsel ölçekten proje ölçeğine aktarılır ve aynı fikir üçüncü boyutta da devam ederek ticari alan ile dış dünya arasında bir bağlantı kurar (Resim 1).

Çok fonksiyonlu karma projelerin tasarımında yeni trendlerin neler olduğu konusuna değinecek olursak; bu soru sadece Türkiye'yi kapsamıyor.

Resim 1. Tarsu AVM, Mersin, 2010 (Kaynak: N. Toma)

Dünyanın neresinde çalışırsak çalışalım yöntem çok farklı olmuyor. Ancak tasarımların farklı olduğu gerçeğini de yadsıyamayız. Elbette tasarımcılar olarak uyguladığımız belli kriterler ve analitik yöntemler var. Sonuç olarak ticari gayrimenkul

sektörünün profesyonelleriyle çalışırken tasarımlar tamamen benim kafamdaki kavramlardan oluşmuyor. İlk olarak işin sahibini tanımak, işyerinin hedeflerini ve tanımını doğru algılamak gerekir.

Hemen her karma proje için mimarlar olarak öncelikle ilgili projeye özel profesyonel bir konumlandırma raporu görmek isteriz. Bu, başarı sürecimizin önemli bir parçasıdır ve bize planlama ve tasarım için gereken ipuçlarını verir. Bu çalışma belirli bir konuma ilişkin

Resim 2. Akmerkez Alışveriş Merkezi, Ofis ve Rezidans Karma Kompleksi, İstanbul, 2014 (Kaynak: N. Toma)

Resim 3. Akbatı Alışveriş ve Yaşam Merkezi, İstanbul, 2009 (Kaynak: N. Toma)

kültürün özelliklerini analiz ederiz. Bu direkt olarak tasarım sürecimize entegre olarak projenin sosyal profilini belirler. Tüm bu gibi etkenler bulmacanın parçaları gibi yavaş yavaş bir araya geldiğinde projenin ana teması (konsept) belirir. Hayal gücümüzü işe bu noktadan sonra katarız. Ticari projenin yapılacağı bölgenin kriterlerine göre düşünüp oluşturulması gereken bir tasarım zincirinde ilerlenir. Bu tür projelerin tasarım çalışmaları da öznel olmayan; sistematik ve matematiksel değerlerle bir araya getirilir.

Tasarımcılar tüketiciye ilham verici

Resim 4. Sun Plaza AVM, Bükreş, 2015 (Kaynak: N. Toma)

demografik verileri, harcama gücünü, rakipleri ve tüketici eğilimlerini tam olarak dikkate almalıdır. İşte bu bilgiler

aracılığı ile biz tüketiciyi, onların istek ve ihtiyaçlarını anlayabiliriz. Projenin etrafındaki ticari dünyayı tanır, yerel

ortamlar sunabilmek için sürekli olarak çalışmalarını günceller ve küresel tasarım trendlerine dair

Resim 5. Esenyurt City Center, İstanbul, 2015 (Kaynak: N. Toma)

başarısını sürdürmüş bir ticari yatırımdır ve A/B sınıfı karma projelere verilebilecek örneklerden biridir (Resim 2). Bugün unutulmaz ve ilham verici deneyimler oluşturmak için perakende, eğlence ve yaşam tarzının içiçe girdiği oldukça başarılı yeni alternatifler var ve yeni ticari rakiplere rağmen başarıyı sürdürülebilir kılmak zor ancak mümkün. Akmerkez gibi karma proje kategorisinde yer alıp B/C sınıfı tüketiciye hitap eden bir "yeni geliştirme projesi"ne (new development) örnek ise Akbatı Alışveriş ve Yaşam Merkezi'dir (Resim 3).

Entegrasyon, kamusal alanlarda gerçekleştirilen projelerin hem mimari hem de ticari anlamda başarısını belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle tasarımcının odak noktasının hep projenin içinde bulunan çevre ile hem tasarımsal hem de sosyal anlamda bütünleşerek çevresiyle aynı dili konuşan projeler üretmesi önemlidir. İşte bu nedenle de bir proje ile diğeri karşılaştırıldığında her ikisinin de aynı ekip tarafından tasarlandığının tahmin edilmesi oldukça güçtür. Bunu başarabilen mimar hem şekil verdiği projeye hem de projenin içerisinde yer aldığı çevreye olumlu katkı sağlar.

Ayrıca projeler değişik kültürler arasında iş yaparken kendini de geliştiren mimarlar tarafından süreç boyunca karşılaşılan farklılıklarla geliştirilir. Bu bağlamda Bükreş'te CBRE Romanya için yapılan olduğumuz Sun Plaza Alışveriş Merkezi'nin renovasyon projesi de entegrasyon konusunda verilebilecek iyi bir örnektir (Resim 4). Bu projede Romanya'nın sosyal yapısı, alışveriş alışkanlıkları ve yapının bulunduğu bölgeye ait demografik veri, bu ticari yapının yeni baştan şekillenmesinde ve ticari anlamda yeniden yapılanmasındaki önemli etkenlerdir.

Bu bağlamda İstanbul'da gerçekleşmiş olan iki farklı proje de örnek verilebilir. Biri Etiler'de A+

Resim 6. Şantiye devam ederken Richmond Hotel, İstanbul, 2014 (Kaynak: N. Toma)

farkındalıklarını geliştirmelidirler. Ticari gayrimenkul sektöründe Outlet Alışveriş Merkezleri, A sınıfı - Markalı Alışveriş Merkezleri, Toplum Merkezleri, Hızlı Moda, Butik High Street Mağazaları, Big Box perakendeciler vb arasında temel farklılıklar vardır. Mimarlar olarak bu denenmiş ve test edilmiş modeller

içinde yenilikçi ve diri kentsel toplanma noktaları (urban meeting points) oluşturmak hedeflenir.

Örneğin 2014'te 'renovasyonu' tamamlanmış olan Akmerkez Alışveriş Merkezi Ofis ve Rezidans Kompleksi yaklaşık yirmi yıl boyunca kentsel toplanma noktası olma konusundaki

Resim 7. Capitol AVM, İstanbul, 2017 (Kaynak N. Toma)

Resim 8. Tianjin Binhai Kütüphanesi, Çin
(<http://www.postkolik.com/haber/tianjin-binhai>)

projeler arasında değerlendirilen Akmerkez “renovasyon” projesidir (Resim 2). Diğer ise Esenyurt’ta C sınıfına hitap eden ve sınırlı alanlarda tüm fonksiyonları içeren “yeni” bir geliştirme projesi olan City Center karma projesidir (alışveriş merkezi

/ belediye hizmet binası / ofis / üniversite) (Resim 5). Çok farklı ticari karmalara sahip olan bu iki projenin ortak noktaları “sınırlı alanda birçok fonksiyonu bünyelerinde barındırmalarıdır”. Her iki projede de sirkülasyon ve fonksiyonelliği

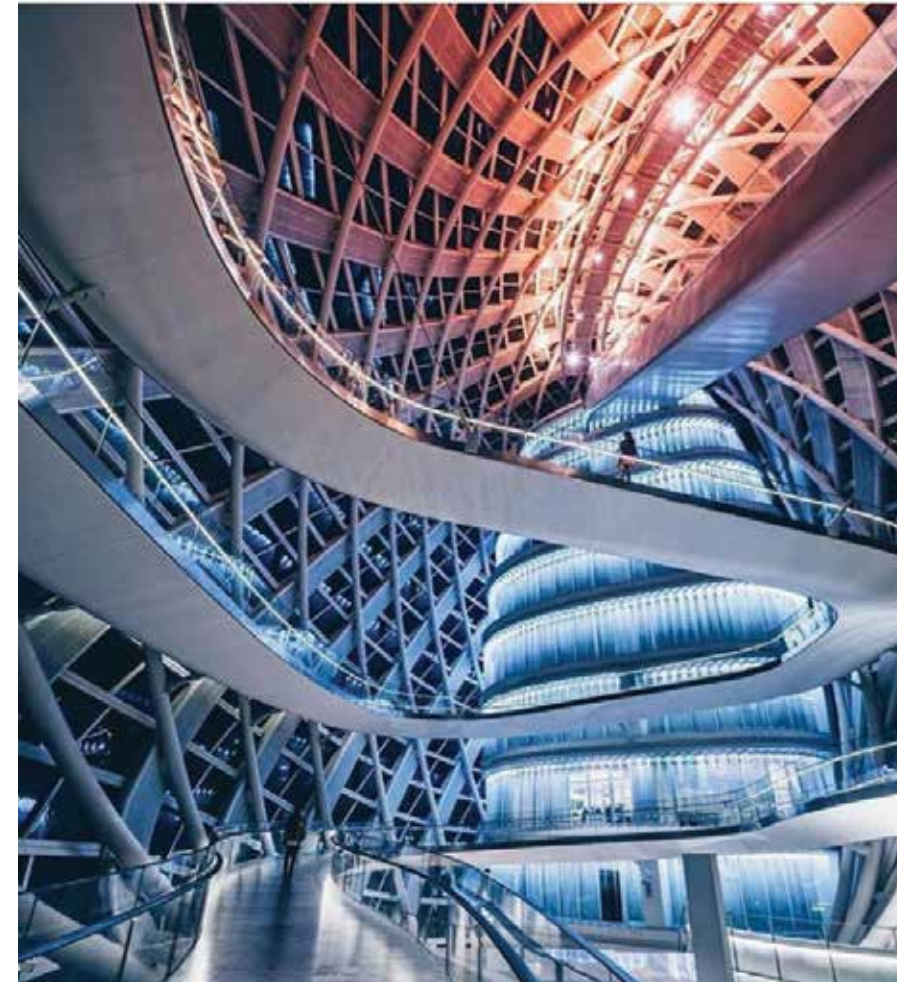
maksimize ederek kullanıcılara keyifli bir yapı deneyimi yaşatma çabası bulunmaktadır.

Yine İstanbul’da İstiklal Caddesi’nde tarihi eser kapsamında değerlendirilen cephesi ile Richmond Hotel renovasyonu ise yukarıdaki iki İstanbul projesinden çok farklı niş bir ticari yatırımdır (Resim 6).

İstanbul Anadolu yakasındaki bir başka ticari renovasyon projesi ise Capitol Alışveriş Merkezi’dir. Altunizade’de yaklaşık yirmi yıldır B/C sınıfı tüketiciye seslenen ve bir kentsel toplanma noktası olma özelliğini koruyan Capitol AVM araştırma, proje ve inşaat sürecinin sonunda sürdürülebilir bir ticari yatırım olmayı başaran bir projedir. Bu nedenle de 2017 European Property Awards – Retail Architecture Design dalında ödülle layık görülmüştür (Resim 7).

Bu çalışmaya konu olan çok fonksiyonlu karma projelere farklı mimari proje ekipleri tarafından üretilen örnekler de verilebilir. Çin’de MRDV + Tianjin Design Institute tarafından tasarlanmış olan Tianjin Binhai Kütüphanesi, organik formlardan oluşan tasarımı ve fuaye alanının tam ortasına yerleştirilmiş olan ışık küresi ile kentsel toplanma noktası (urban meeting point) oluşturmak rotasında seyreden bir tasarım örneğidir (Resim 8). Burada kullanılmış olan mimari öğeler ve malzemeler insanda “akış” hissi yaratmakta ve mekan içeriden dışarıya doğru adeta bir sıvı gibi akarak bulunduğu çevre ile bütünleşmektedir.

Yine Çin’de Beijing kentinde BIAD tarafından Phoenix Media Merkezi de şehrin ikonu (landmark) olmak üzere tasarlanmış önemli bir yapıdır. Üçüncü boyuta geçişteki organik yaklaşımı ile yanbaşındaki park alanı ve arkasını döndüğü kentle bütünleşmesi açısından; içinde bulunduğu çevre ile etkileşime geçen ve kentsel buluşma

Resim 9. Phoenix Medya Merkezi, Beijing (<https://divisare.com/projects>)

noktası haline dönüşebilen başarılı bir projedir (Resim 9). Tasarım genellikle son derece yenilikçi (inovatif) olmayı ve bu yenilikçi yaklaşımı süreç boyunca taşımayı gerektirir. Kentsel dönüşüm projeleri her zaman son derece risklidir ve “farklı” bir tavır ister. Ancak bu noktada çok dikkatli olunması gerekir; ticari yapı içindeki ziyaretçilerin anlayamayacağı bir tutum bulunmamalıdır. Çünkü ortaya konacak olan “vizyon” herkesin beklentilerini aşmalıdır! Bu tür projelerin başarısı yeni, net ve ilham verici bir ileri görüş ile mümkündür.

Kamusal yapıların ticari kimliğe bırınması ile ilgili olarak “geleceği tasarlayanlardan” olmak için özellikle çok fonksiyonlu karma projelerden sorumlu olan mimarlara düşen:

- konumlandırmamızı yeniden değerlendirmek
- eğlence ve dinlenceyi yeniden keşfetmek
- cesur ifadelerle canlanan, yeniden hayat bulan, heyecan verici ve amacına uygun deneyimler yaratmak
- güncellenmiş teknoloji ile yeniden enerji bulmuş mekanlar oluşturmak
- kültürel referansları ve kişiliği yansıtmak
- rahat ve çağdaş yeme içme alanları yaratmak
- dış cepheleri ve meydanları insan ölçeğine indirmek

- bütünsel düşünmek!

Ticari kamusal yapıların tasarımında farklı alanların, farklı disiplinlerin bir araya gelmesi ile oluşan “sinerji” tüm dinamiklerin temsildir. Bu dinamikler her daim “etkin ve canlı” olmayı ve disiplinlerarası “etkileşimi” gerektirir. Projede görev alan tüm bireylerin bu “farkındalık” içinde “Geleceği Tasarlama İddiası” ile yüzleri, akılları ve ruhları geleceğe dönük olarak; taşlarının ışıktan oluştuğu yollarda yürümesi gerekir.

Natali TOMA
Y. Mimar

natalitoma@gmail.com

ÖZET

Bu sayıda geleneksel kitap eleştirisi köşesinde bir “kritik” yerine bir “öneri” yer alıyor: Uğur Tanyeli’nin “Yıkarak Yapmak – Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altılık”. Bu kitapta yazar, mimarlığı sadece bir uzmanlık alanı gibi ele almıyor; O’nun usta kaleminde ‘mimarlık’; edebiyat, kültür, felsefe ve tarih ile harmanlanıp mimarların toplumsallığı ve mimarın bu bağlamda yüklendiği rolleri farklı bakış açıları ile anlayarak, hatta yıkarak sorguladığı ve (eğer isterse) yeniden yapmak üzere sahip çıktığı özgürleştirici, düşünsel bir rehber dönüşüyor.

Kitap Önerisi:

Yıkarak Yapmak - Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altılık

Münevver Özgür Özersay
Abdullah Can

Mimarca’nın kamusal mekanlarla ilgili bu sayısı için kurguladığımız kitap eleştirisi yazısı, her zamanki akışında gelişip şekillenemedi. Bunun arkasında hem çok basit, hem de çok karmaşık nedenler yatmaktaydı. Bunları sizlerle içtenlikle paylaşmak istedik.

Çok basit nedenler:

1) Sayıya özel olarak hangi kitaba odaklanmamız gerektiği üzerinde tartışarak verimli, keyifli ama zaman kaybettiren bir başlangıç süresi yaşadık. Sonuç olarak (başlıktan da anlaşıldığı gibi) Uğur Tanyeli’nin “Yıkarak Yapmak” kitabını ele almak konusunda fikir birliğine vardık.

2) Bu kitaba ulaşmakta sıkıntı yaşadık ve onu internet üzerinden sipariş etmemiz gerekti. Dolayısı ile de elimize geçmesi bir hayli zaman aldı.

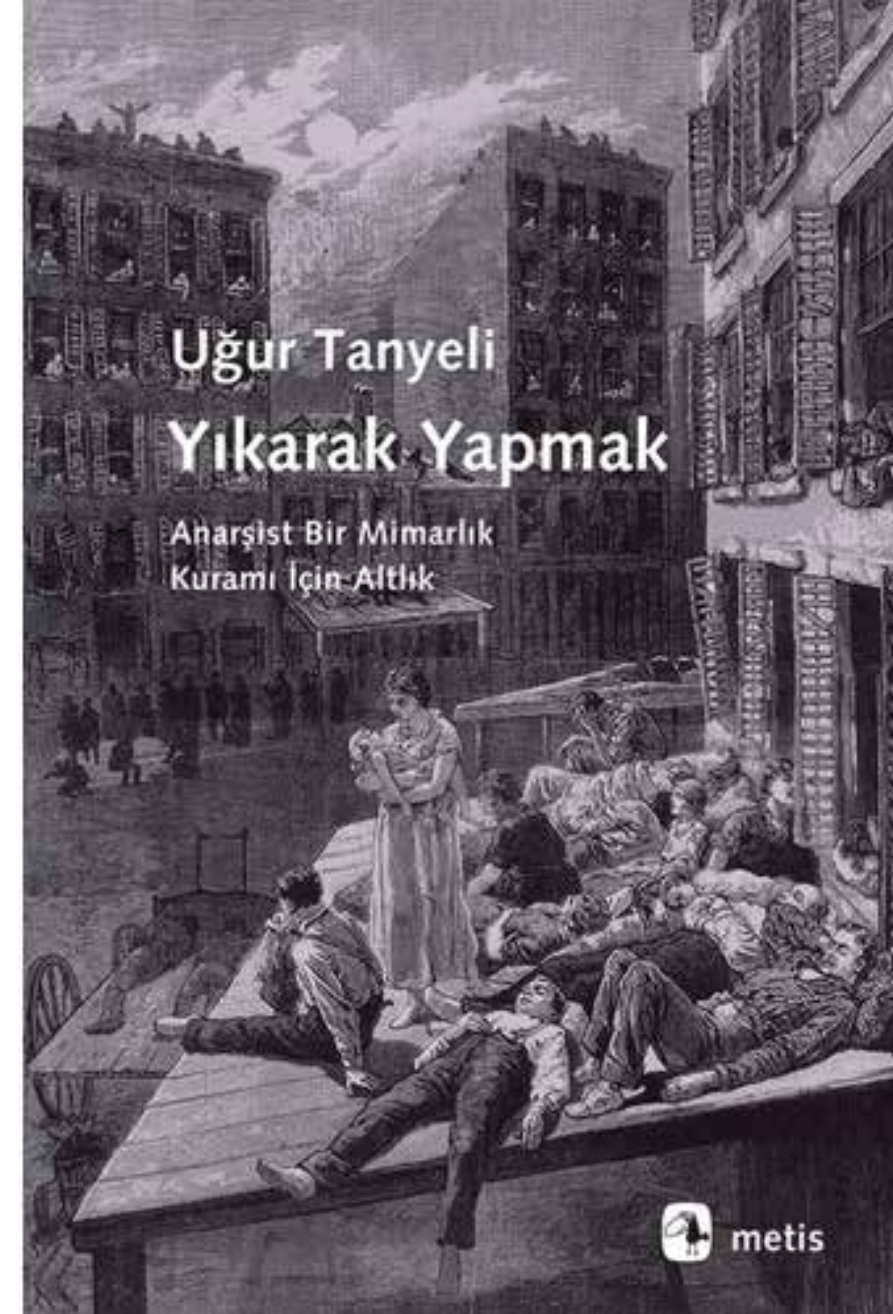
3) Kitap elimize ulaştığında, çok yoğun olduğumuz bir zaman diliminin içerisindeydik. Dönem sonu, projeler, ders değerlendirmeleri, notlar vs. sebebiyle kitabı arzuladığımız gibi iki okurlu, zamana yayılarak ve içimize sindirerek okuyamadık.

Karmaşık nedenler:

1) Kitap metni alışlagelmiş mimarlık söylemlerinden ayrılarak “farklı” bir metin olarak karşımıza çıktı. Sanki mimarcası bildiğimiz mimarca değil, Türkçesi bildiğimiz Türkçe değildi.

2) Kitap, dilinin ötesinde de çetin çıktı. Yazar Uğur Tanyeli, değindiği konulara yönelik okuru o kadar sıcak, samimi, içten, hassas ve insancıl bir eda ile yüzleşmeye çağırıyordu ki, yüzeysel bir okuma ile bu yüzleşmeyi geçiştiremeyeceğimizi kısa sürede anladık. Yine de denedik. Ancak, derine inmeye kalktıkça, kendimizi dinamik bir bakış açısı ile, yüzünü geleceğe dönmüş bir mimarlık teorisi/kuramı, tarihi ve felsefesi ile örülmüş bir tartışmanın içinde yolculuk yaparken bulduk ve başladığımız yere dönmüş olduk aslında: Bu yolculuğu hakkını vermeden, yaşamadan bu kitabı eleştirmeye haddimizin olmadığını anladık.

İşte, neden bu sayıda “Bir kitap eleştirisi” değil de önerisi deyişimizin mütevazı özeti böyle. Ancak kitabı okumanızı önerirken söyleyebileceğimiz, kitabın yazarını ve içeriğini sizlere yakınlaştırayabileceğimiz şeyler de yok değil.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, kitabın ilk sayfalarından (tümü 376 sayfa) rahatça anlaşılabilir, çok saygı uyandırıcı derecece kendini gösteren bir şey var: Uğur Tanyeli’nin ciddi bir eğitimcilik deneyimine de dayanan, derin ve geniş bir bilgi dağarcığı ve bununla beraber gelen ufuk açıcı bakış açısı... Bu bilgi birikimini hemen hissediyor ve saygı duyuyorsunuz.

Uğur Tanyeli kitaplarının en güzel yanı, mimarlığın sadece bir uzmanlık alanı gibi ele alınmayıp, aynı zamanda edebiyat, kültür, felsefe ve tarih ile harmanlanıp ortaya çıkan bu edebi ürünün sadece mimarlar veya mimarlığa gönül verenler tarafından değil; aynı zamanda okumayı seven tüm kesimlere hitap etmesidir. Yazarın yeni kitabı “Yıkarak Yapmak”, içinde fazlaca mimarlık barındırsa da; aslında çağdaş bir eleştirel

yaklaşımdır ve olup biteni mimari bilgisiyle okuyucuya aktarmasının sebebi, anlaşılabilirliği artırmak istemesidir. Aslında yazarın tüm çalışmalarının esas dayandığı nokta eleştirelliktir. Bu bağlamda, bir üstadın elinden çıkan bu eleştiri kitabını eleştirmek de bir hayli zor olacaktır – pek de haddimize değildir.

Yıkarak Yapmak, mimarlığın kültür tarihine yapılan bir yolculuk olup, okuyucuyu var olanı sorgulamaya, karşı çıkmaya ve gittikçe kentleşmeye başlayan gezegenimizde mimarlığın yaratıcılık kavramıyla bağlantısını yitirmeye başladığından, mimarlıkta özgürlüğü aramaya davet etmektedir.

Medyascope’ta yayınlanan, Gülay Özkan’ın hazırladığı “Farklı Bakış” programına, “Yıkarak Yapmak” kitabı ile ilişkili olarak konuk olan Uğur Tanyeli ile yapılan söyleşiden alıntılar: Sadece çağımızda değil, mimarlık her çağda toplumsallık demektir. Her zaman mimarlık mimarlar tarafından yapılmıyordu ki. Toplumsal mekânsal üretimler daima toplumun ortak emeği ile gerçekleşiyordu. Bugün tek başına bir mimarın iktidarıyla bir şeylerin yapılabileceğini düşünmeye alışkınız ama böyle bir şeyin mümkün olmadığını görmek zorundayız. Bir ev yaptırmak istediğinizde mimara istediğiniz gibi yapın der misiniz? Böyle bir şeyi kim ister? Herkes kaçınılmaz olarak mimarlığa dair bir fikir sahibidir. Çünkü mimarlık ve fiziksel çevre sadece mimarların tekelinde olan bir iş değildir. Hepimizin ortak sorumluluğudur. Onun için de mimarlık toplumsallıktır.

.....

Toplum dediğiniz mekanda varlık kazanır. Soyut bir düzlemde var olmaz. Aslında sormak istediğim, toplumsallığı yeniden mi tanımlamalıyız?

Bunu fark etmek zorundayız. Ama çok uzun süre fark etmedik. Şöyle düşünmeyi denedik. Bir tarafta toplum var ve bu toplum etkilediği mekanı yapıyor. Hayır, toplumsallığın aynı zamanda mekânsallık olduğunu görmek zorundayız. Başka nedir ki? Toplum mekanda varlık kazanır. Mekan toplumsal çevre tarafından oluşturulmuş fiziksel çevre bütünüdür. Toplumsallığı nasıl tanımlıyorsunuz? İnsana ait her şey gibi düşünmek zorundayız. Daha global ama globalden kastım daha küresel değil. Daha insani ve beşeri ilişkilerin bütünlüğü bağlamında düşünmek zorundayız.

.....

.... bir kere mimarların kendilerini olağanlaştırması gerekir diyorum. Olağanlaştırmak dediğim de şu, mimarlar fiziksel çevre içinde herkes kadar bir iktidar hakkına sahipler, bunu görmeliler. Hepimiz aynı derecede sorumluyuz. Bunu görmeye başlayınca mimarların dünyayı dönüştüreceği inancı tasfiye edilmeye başlanır. Mimarların gardını düşürmesi gerekir. Ama bu yanlış bir anlam vermesin, sadece mimarların değil, tüm meslek iktidarlarının gardını düşürmesi gerekir. Mühendisin de, tarihçinin de, politikacının da. Her meslek kendi etrafına bir duvar çekmeye karar verdiği zaman anlamlı bir sonuç beklenemez çünkü.

Mimarlığın önüne bir duvar çektiğiniz zaman, benim alanım hiç kimse konuşmasın dediğinizde, konuşma imkanını tahrip etmiş olursunuz. Mimarla diyalog kurulamaz hale gelir. Burayı sadece ben biliyorum diyen siyasal bir yönetici nasıl konuşma imkanını tahrip ederse bunu söyleyen mimar da aynı şeyi yapmış olur. Bunların hepsinin üç aşağı beş yukarı aynı totalitarizme su taşıdığını söylemeye çalışıyorum.

Yukarıda alıntılarını sunmuş olduğumuz, yaklaşık 50 dakika süren söyleşinin tümünü dinlemek için youtube kanalına girip, “Farklı Bakış 53: Prof. Uğur Tanyeli ile Geleceği Yıkarak Yapmak” başlığı ile arama yapmak yeterli.

Yrd. Doç. Dr. Münevver Özgür Özersay
Doğu Akdeniz Üniversitesi
İç Mimarlık Bölümü
KTMMOB-MO Yayın Kurulu Üyesi

munevver.ozersay@emu.edu.tr

Abdullah Can
Yüksek Mimar,
KTMMOB-MO Yayın Kurulu Üyesi

abdullah.can@msn.com

Lefkoşa’da Kamusal Mekanların Sosyo-Politik Dönüşümü: Girne Caddesi – Ledra Caddesi Aksı

Payam Mahasti Shotorbanı
Nezire Özgece

1. Giriş

Günümüzde, sosyo-politik dönüşümler özellikle Orta Doğu’da sık rastlanan bir konudur. Son on yıllık süre içinde; savaşlar, Arap Baharı ve radikal grupların hakimiyeti, Orta Doğu ülkelerindeki bu dönüşümün ana nedenleri olarak görülebilir. Neredeyse tüm örneklerde, bu dönüşümler ideolojik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Dönüşümlerin sonucunda kentlerde fiziksel değişiklikler olması da kaçınılmazdır. Kentsel değişimin tarihini incelemek; mevcut durumu doğru anlayabilmek ve değerlendirmek açısından önemlidir. Bu nedenle, kentlerin fiziksel değişimleri, benzer durumdaki kentlerde olup biteni anlamak açısından da önemli bir veridir.

Kıbrıs, yakın tarihte sosyo-politik dönüşümlerle karşı karşıya kalan ülkelerden biridir. 70’li yıllarda adanın ikiye bölünmesinden itibaren Lefkoşa, ortasından geçen sınırla bölünmüşlüğü en çarpıcı şekilde yansıtmaktadır. İki tarafı da kendi belediyelerinin kontrolü altında olan başkent Lefkoşa, geçmişten günümüze güçlü bir bağ oluştursa da; kentin mekansal yapısı, bölünmüşlüğü izlerini taşımaktadır.

Kıbrıslılar “Kıbrıslı Türk” ve “Kıbrıslı Rum” olarak aynı ülkenin ve başkent Lefkoşa’nın farklı iki yarısında yaşamaktadırlar. Bu açıdan Kıbrıs kentlerinin istisnai ve özgün bir yapısı vardır. Mevcut politik durum, hem adanın hem de başkent Lefkoşa’nın kentsel biçimlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Koloni Dönemi’nden 1974 olaylarına kadar geçen zaman dilimine bakıldığında, Kıbrıs kentlerinin çok da parlak bir geçmişi olduğu söylenemez. Anlaşmazlıkların günümüzde de devam ediyor oluşu ve garantör devletlerin ada üzerindeki hakimiyeti, kentler üzerinde baskı oluşturan önemli unsurlardır. Lefkoşa, Avrupa’nın bölünmüş olarak kalan tek başkenti olmakla birlikte dünya genelinde ender örneklerden biridir. Kentin mevcut durumu hem adanın geçirdiği zorlu tarihsel sürecin göstergesidir hem de kentin geleceği ile ilgili endişe uyandırmaktadır.

Bu makale, sosyo-politik dönüşümün, geçmişten günümüze Lefkoşa Suriçi’nin en önemli ulaşım hattı olan ve Kuzey’de Girne Caddesi ile başlayıp Güney’de Ledra Caddesi ile devam eden ana kamusal aks üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

ÖZET

Henri Lefebvre (Fransız filozof ve sosyolog 1901-1991), kentlerin her döneminin üç evreden oluştuğuna inanır ve bu evreleri Mitoloji, İdeoloji ve Ütopya olarak tanımlar. Bu evreler aslında “geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman” olmak üzere belirli zaman dilimlerini temsil eder. Birbirleriyle bağlantılı ve süreklilik içinde olan olan bu zaman dilimleri, günümüzdeki kentin geçmiş düşüncelerin bir ürünü olduğunu ve ideolojinin de kenti geleceğiyle ilgili hayal edilen ütopya yönelttiğini ifade eder. Bu bakış açısı dikkate alındığında, Kıbrıs’ın özgün bir yapısı vardır. Koloni Dönemi’den 1974 olaylarına kadar geçen zaman dilimine bakıldığında Kıbrıs kentlerinin çok da parlak bir geçmişi olduğunu söylenemez. Anlaşmazlıkların günümüzde de devam ediyor oluşu ve garantör devletlerin ada üzerindeki hakimiyeti, kentler üzerinde baskı oluşturan önemli unsurlardır. Maraş, yıllardır yurttaş olmayan terkedilmiş bir kent... Lefkoşa, Avrupa’nın bölünmüş olarak kalan tek başkenti... Mevcut durumları ile dünya genelinde ender örneklerden olan bu iki kent adanın geçirdiği zorlu tarihsel sürecin göstergesi olmakla beraber gelecekleri ile ilgili de endişe uyandırmaktadırlar. Michel Foucault ise (Fransız düşünür, sosyal teorist, tarihçi, edebiyat eleştirmeni 1926-1984) “disiplin” kavramının toplumdaki eşit güç dağılımı için yeni bir araç olduğunu savunur. Foucault’un iktidarın önemli bir aracı olarak gördüğü disiplin olmazsa kent üzerinde bir kaos ortamı oluşabilir. Yaşam kalitesini artırmak için belediyelerin sorumluluk alması gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Fakat tek bir kentte aynı anda kaç tane farklı otorite ve disiplin rol alabilir? Bölünmüş bir kent olan Lefkoşa, kentin geleceğini daha da karmaşık hale getiren en az iki farklı ideoloji ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda makale, politik ve sosyal dönüşümün hem Kuzey hem Güney Lefkoşa’daki kamusal mekanların üzerindeki etkilerini, Foucault ve Lefebvre’nin bakış açılarıyla araştırmaktadır.

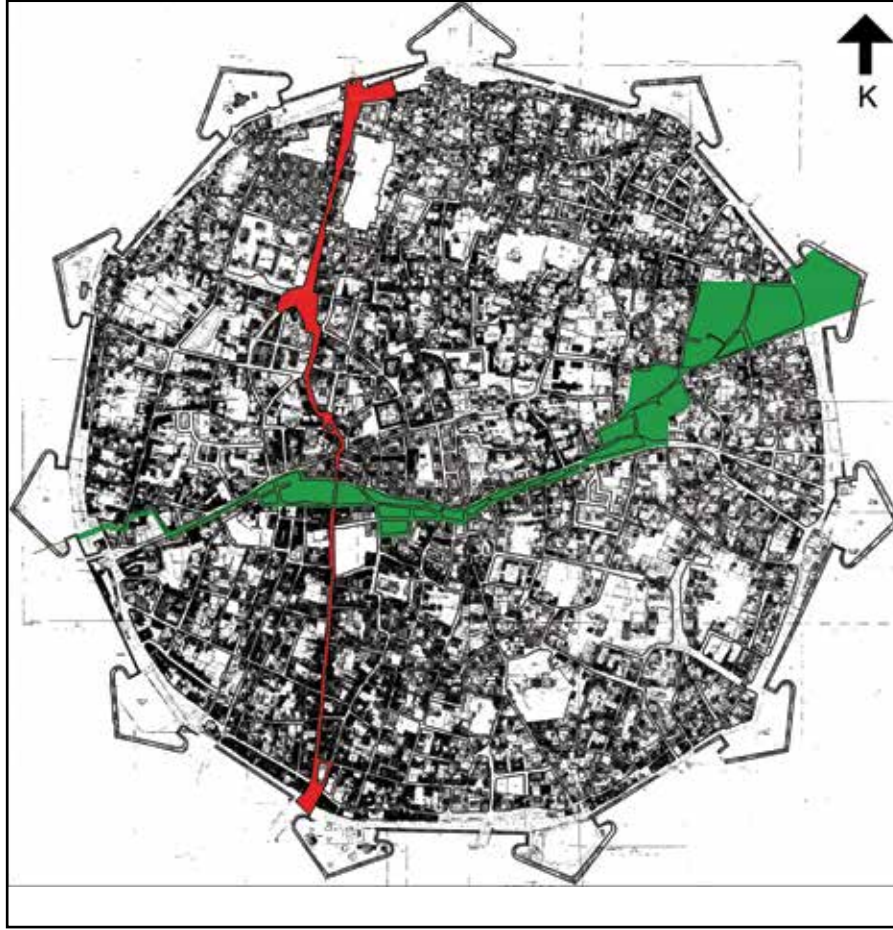
Anahtar kelimeler: Sosyo-politik dönüşüm, kamusal mekan, Lefkoşa, Henry Lefebvre, Michel Foucault.

1. Kuramsal Çerçeve

Kentsel planlama bakış açısıyla, kentsel ölçekte fiziksel değişimlerin nasıl gerçekleştiğini anlayabilmek için, sosyo-politik dönüşüme ilişkin ana sorular “Bu dönüşüm nasıl gerçekleşmektedir?” ve “Kentim imajı hangi yöne doğru gitmektedir?” olduğundan, bu makale literatür araştırması bağlamında mevcut durum analizi için iki düşünür; Foucault ve Lefebvre'nin bakış açılarına dayanan kuramsal bir çerçeve oluşturmuştur.

Henri Lefebvre (Fransız düşünür ve sosyolog 1901-1991), kentlerin her döneminin üç evreden oluştuğuna inanır ve bu evreleri “mitoloji, ideoloji ve ütopya” olarak tanımlar. “Mit, unsurlarını bağlam içinde bulan, kurumsal olmayan bir söylem (kurallara ve kurumların sınırlandırmalarına tabi olmayan söylem) olarak tanımlanır. İdeoloji; mevcut kurumları teyit eden, meşrulaştıran –yahut eleştiren, reddeden-, fakat onların planı üzerinde hareket eden kurumsal bir söylem olarak tanımlanır. Ütopya ise aynı anda hem mitten, gerçeğin sorunsalından hem de mümkün-imkansız olandan yararlanarak kurumsal olanı aşmaya çalışır. Elbette kurumsal olmayan söylem herhangi bir yerde, herhangi bir kişi tarafından dillendirilemez” (Lefebvre, 2013, s.101).

Bu üç evreyi tanımlarken kurallar ve müzakereler ve onların toplumdaki yansımaları ifade eder. Bu evreler aynı zamanda “geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman” olmak üzere belirli zaman dilimlerini temsil eder. Birbirleriyle bağlantılı ve süreklilik içinde olan bu zaman dilimleri, günümüzdeki kentin geçmiş düşüncelerin bir ürünü olduğunu ve ideolojinin de kenti geleceğiyle ilgili hayal edilen ütopyaya yönelttiğini ifade eder.

Resim 1: Girne Caddesi – Ledra Caddesi Aksı

Resim 2a: Girne Caddesi (N. Özgece, Şubat 2014)

Resim 2b: Ledra Caddesi (N. Özgece, Nisan 2013)

Resim 3a: Girne Caddesi, 1878 (www.evka.org)

Resim 3b: Ledra Caddesi, 1947 (www.facebook.com/RetroCyprus)

Resim 4a: İnönü Meydanı, 1965
(<https://hiveminer.com/>)

Resim 4b: Sarayönü Meydanı (www.iwm.org.uk)

“Üçlü ittifakın -mit, ideoloji, ütopya- karşısındaki çatışma ve çelişkiler sihirli bir şekilde çözülür: Bunlar ya geçmişe atfedilir ya da geleceğe aktarılır” (Lefebvre, 2013, s.102). Bu düşünce doğrultusunda, var olan kent imajının geçmiş eylemlerin bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Yeni siyasi otoritenin ideolojisi, toplumu bu noktaya yönlendirmek için onlara bir ütopya resmeder.

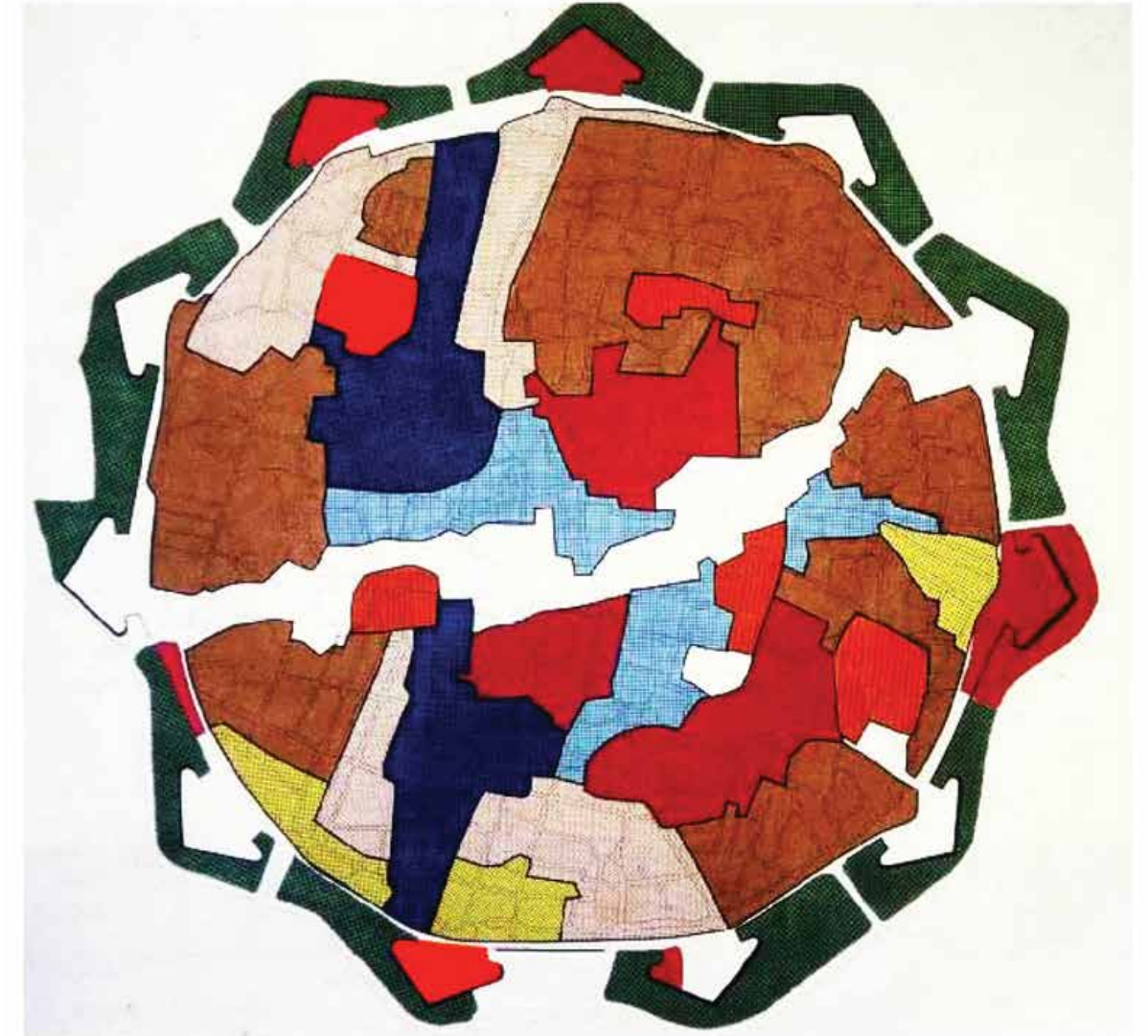
“Bir kavrama (yani bir bilgiye) doğru eğilim taşıyan bir kent imgesi; mit, ideoloji, ütopya üzerinden işte böyle ortaya çıkar. Bu elbette bir boyutun ardından bir diğerinin; bir biçimin ardından bir diğerinin gelmesiyle olmuştur” (Lefebvre, 2013, s.103). Lefebvre mitin, önemli ölçüde bir yokluğa, pratiğe yönelmiş / pratikten hareketle oluşmuş bir yönelimin yokluğuna dayandığına inanır.

Deneyim kazanma süreci ütopya ve ideoloji ile kesişeceği noktaya kadar devam eder. Bu son derece karmaşık fenomenin çözümlenmesi için çeşitli metodlar vardır;

- Morfolojik okuma (coğrafyacı ve belki şehircinin yaptığı okuma)
- Teknolojik okuma (yönetici, devlet adamı ve müdahale araçlarını inceleyen politikacının yaptığı okuma)

Resim 4c: Eleftheria Meydanı (www.ak-ansichtskarten.de)

NICOSIA MASTER PLAN POLICIES OF INTERVENTION

■ Residential areas to be rehabilitated	■ Public administration areas
■ Shopping area to be maintained and improved	■ Areas of architectural and cultural value to be redesigned
■ Artisans and traditional shopping areas to be rehabilitated	■ Areas to be conserved for educational purposes
■ Mixed use areas to be maintained and improved	■ Tourist and leisure facilities
	■ Green areas to be redesigned

Resim 5: Lefkoşa Arazi Kullanım Haritası (<http://www.intonomansland.org>)

- Mümkünün (ya da imkansızın) okuması

Mevcutu okumak, dönüşümün yapısını anlamak açısından önemli

olduğundan, bu metodlar da kentin mevcut durumunu okumaya yardımcı olmaktadır.

“Bu ise kent yaşamı tarafından,

“itkileri” ve değerleri, kendi darlığı içinde hapseden geleneksel birliğin yerine sunulan, tamamlanmış varlığın değişkenleri imgesini, insanoğlu imgesini verir.

Şekil 6a: İnönü Meydanı (N. Özgece, Nisan 2009)

Belki de dün filozof ya da şair, bugün ise bilimkurgu romancısı tarafından anlatılan mitsel anlatı, geldikleri yere veya anlamlarına göre sınıflandırma yapmakla pek uğraşmaksızın farklı “okumaları” birleştirmektedir. Belki bu anlatı, bağlamlarından koparıp izole ederek kullandığı parçalı bilgi ve okumalardan daha az indirgemecidir. Belki de zaten kent sorunsalı imgesini yalnızca çelişkilerini gizleyerek yansıtmaktadır. Geleceğin senaryosu henüz oluşturulmuş değildir” (Lefebvre, 2013, s.109).

Lefebvre'nin bu fikirlerini dikkate alarak, kentsel mekan analizi için bir çerçeve oluşturulabilir:

- **Mit – Geçmiş:** Lefebvre'nin değindiği şekliyle mit, toplumun geçmiş deneyimiyle edindiklerini içerir. Literatürde, kültürde ve hatta geleneklerde izleri bulunabilir. Fakat morfolojik okumada mit; ancak o bölgenin farklı dönemlerdeki haritaları aracılığıyla açığa çıkabilir. Bu evre ile ilgili bilgi edinmek açısından en önemli araçlar arazi kullanımı, aktivite ve ulaşılabilirlik verileridir.

- Kentsel bir alanda bu evreyi analiz etmek veya değerlendirmek için en iyi araçlar:

- Tarihsel arazi kullanımı
- Mekanın tarihsel kullanımı
- Ulaşılabilirlik geçmişi

- **Ütopya – Gelecek:** Bu evre, mit ve ideolojinin buluştuğu noktadır.

Morfolojik okuma aracılığıyla kentle ilgili planlar ve projeler, kentin geleceğine ilişkin ipuçları verir.

- Bu evrenin analizine uygun ölçütler:

- Master plan / imar planı
- Gelişim planı
- Gündemdeki / devam eden projeler

- **İdeoloji – Şimdiki zaman/günümüz:** Kentle ilgili kuralları ve düzenlemeleri içeren ideoloji, kentlerin mevcut

Resim 6b: Sarayönü Meydanı (http://cy.geoview.info)

Resim 6c: Eleftheria Meydanı (N. Özgece, Nisan 2013)

Resim 7a: Lokmacı Sınır Kapısı – Kuzey (N. Özgece, Nisan 2013)

Resim 7b: Lokmacı Sınır Kapısı – Güney (N. Özgece, Nisan 2013)

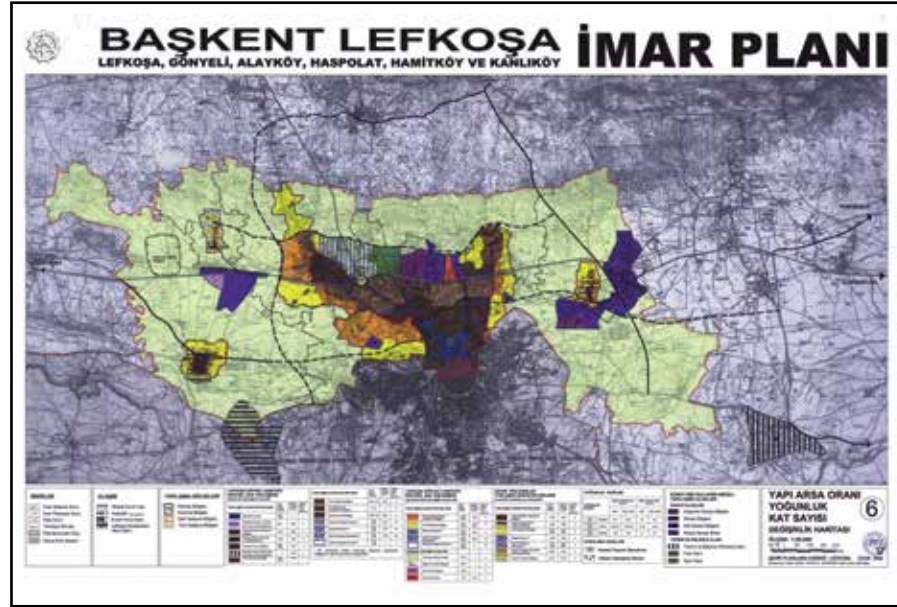
durumundan görülebilir. Arazi kullanım haritası üzerinden yapılacak morfolojik okumayla aktivite ve ulaşılabilirlik verileri elde edilebilir.

- Bu evrenin analizinde kullanılabilecek ölçütler:

- Arazi kullanım haritası
- Mekansal kullanım
- Ulaşılabilirlik

Tüm bu evrelere ilişkin elde edilen fiziksel verilerin yanında, süreçte etkili olan toplumsal yapıyı da dikkate almak, kenti okuma eylemini başka bir boyuta taşır. Süreçteki hakim gücü ve bu gücün toplum üzerindeki etkilerini anlamak, bu yapı üzerinden kenti okuyabilmek açısından önemlidir. Bu bağlamda makale başka bir düşünürün bakış açısına da yer vermektedir:

Michel Foucault (Fransız düşünür, sosyal teorist, tarihçi, edebiyat eleştirmeni 1926-1984), “disiplin” kavramının toplumlardaki güç dağılımı için yeni bir araç olduğunu savunur. Foucault'un iktidarın önemli bir aracı olarak gördüğü disiplin olmazsa, kent üzerinde bir kaos ortamı oluşabilir. Yaşam kalitesini artırmak için otoritenin ve kent ölçeğinde belediyelerin sorumluluk alması gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Fakat tek bir kentte aynı anda kaç tane farklı otorite ve disiplin rol alabilir? Bölünmüş bir kent olan Lefkoşa, kentin hem mevcut durumunu hem de geleceğini daha da karmaşık hale getiren en az iki farklı ideoloji ile karşı karşıyadır. Foucault'nun “disiplin” kavramı “ayrıntı”dan başlar; “disiplin, ayrıntının bir siyasal anatomisidir”. Foucault daha sonra disiplin sürecinde etkin olan önemli mekanizmalara değinmiştir; dağıtımlar sanatı, faaliyetin denetimi, oluşumların örgütlenmesi ve güçlerin bileşeni. Tüm bu mekanizmalar içinde mekan ve bireylerin mekansal dağılımına/bir eylemin mekan içinde dağıtılmasına

Resim 8: Kuzey Lefkoşa İmar Planı / Yapı – arsa oranı & Kat sayısı
(KKTC Şehir Planlama Dairesi)

değinen “dağıtımlar sanatı”, kentsel çalışmalarla daha ilgilidir. Foucault disiplin uygulamasının bireylerin mekansal dağılımıyla başladığına inanır ve buna ulaşmak için farklı teknikler betimler. Bu bağlamda Foucault'nun “dağıtımlar sanatı” şu parametreleri içerir (Foucault,

1992, s. 175-185):

- Çitleme (çevreleme / kapalılık), türdeş olmayan ve kendi üzerine kapalı olan bir alanın özelleştirilmesini talep ederek disipline katkıda bulunur.
- Bir mekanın kapalılık özelliğini analiz

Tablo 1 – Mekan analizi için oluşturulan çerçeve

	Ölçütler
Mit – Geçmiş	Tarihsel arazi kullanımı
	Mekanın tarihsel kullanımı
	Ulaşılabilirlik geçmişi
İdeoloji – Şimdiki zaman	Arazi kullanım haritası
	Mekansal kullanım
	Ulaşılabilirlik
Ütopya – Gelecek	Master plan / imar planı
	Gelişim planı
	Gündemdeki / devam eden projeler
Çitleme/Kapama	Mekanın fiziksel nitelikleri
Aygıtlar Mekanı (çalışma mekanizması)	Çalışma saatleri
İşlevsel Yerleşimler	Arazi kullanım haritası
Değiştirilebilir unsurlar	Fiziksel analiz

etmek için bir çok ölçüt ve fiziksel analiz yöntemi mevcuttur.

- *Aygıtlar mekanı (çalışma mekanizması) ayrıntılarıyla* çözümlenebilir.

-Bu parametre içeriği, konu kapsamında, “çalışma saatleri” ile eşleştirilmiş olup ileriki çalışmalarda geliştirilmesi gerekmektedir.

- *İşlevsel Yerleşimler kuralı*
- Bu parametre için en iyi ölçüt arazi kullanım haritasıdır.
- Disiplinde unsurlar, aralarında değiştirilebilir niteliktedirler; çünkü bunların her biri bir dizi içinde *işgal ettiği yerle* ve onu diğerlerinden ayıran *açıklıkla* tanımlanmaktadır.

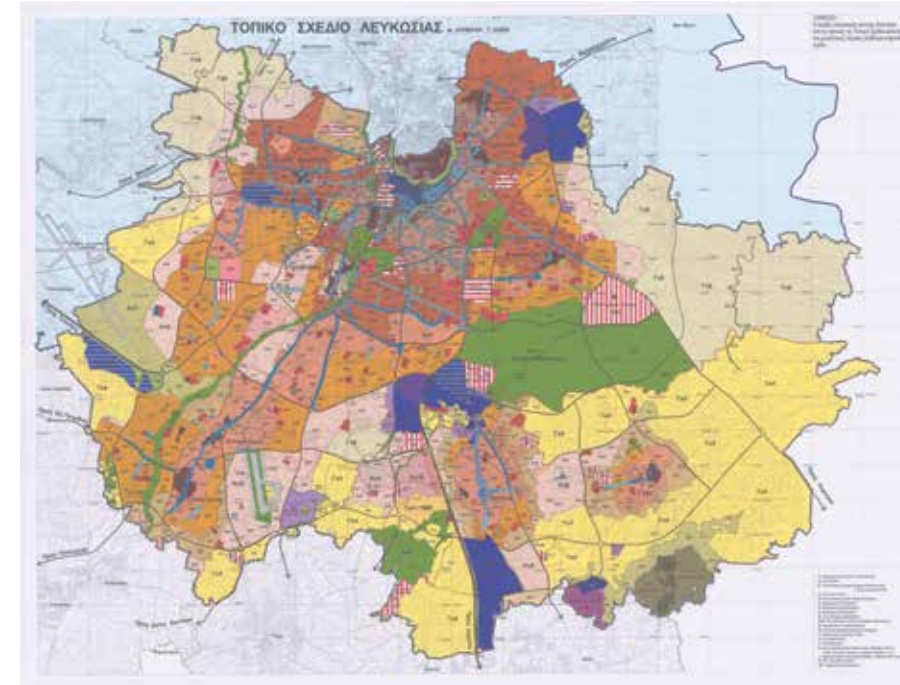
- Konumsal hiyerarşiyle ilgili olan bu parametre, fiziksel analiz teknikleriyle çözümlenebilir.

2. Çalışma Alanı

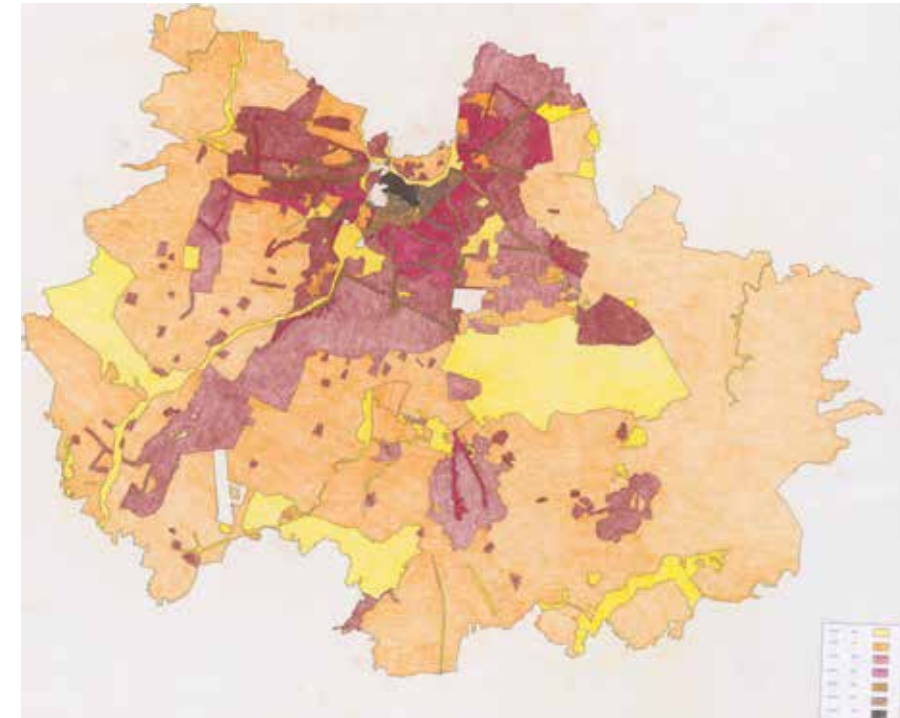
Kıbrıs Adası'nın ortasında yer alan Lefkoşa, geçmişten günümüze ülkenin başkenti olarak idari merkez konumundadır. İdari merkez kimliği taşıyan Lefkoşa Suriçi; ticaret, eğitim ve konut gibi işlevleri de barındırmakta; kültürel çekim noktası niteliği taşımaktadır.

Tarihi kent merkezi olma özelliğiyle Lefkoşa Suriçi, kent kimliğine doğrudan etki etmekle beraber; bölünmüş olmanın yarattığı ikilemlerle de karşı karşıya kalmaktadır. Lefkoşa Suriçi, aslında hem fiziksel hem de zihinsel sınırların etkisi altında bir varoluş mücadelesi vermektedir.

Lefkoşa Suriçi'ni ayıran sınırla Kuzey “Türk Tarafı”, Güney “Rum Tarafı” olarak tanımlanmakta; iki ayrı yapıdan söz edilmektedir. Sosyo–kültürel ve sosyo–ekonomik yapı dışında fiziksel yapı da bu ikilemin bir parçasıdır. Fiziksel olarak bölünmüş olsa da tek ortak nokta geleneksel alışveriş aksının kuzeyden güneye sürekliliğinin korumasıdır. Kuzey'deki

Resim 9a: Güney Lefkoşa İmar Planı / Yapı – arsa oranı
(KKTC Şehir Planlama Dairesi)

Resim 9b: Güney Lefkoşa İmar Planı/ Kat sayısı (KKTC Şehir Planlama Dairesi)

geleneksel alışveriş sokağı, Lokmacı sınır kapısıyla Güney'deki alışveriş sokağına bağlanmakta; fiziksel kopukluk, aktivite bütünlüğüyle devam etmektedir. Lokmacı Kapısı, Kıbrıs'ın

ilk ikiye ayrıldığı yer olması nedeniyle “bölünmüşlüğün simgesi” olarak anılmakta iken; Kuzey–Güney aksını birbirine bağlayan tek noktadır.

Bu bağlamda makale, geleneksel alışveriş aksı olarak Girne Caddesi–Ledra Caddesi kamusal aksını çalışma alanı olarak belirlemiştir (Şekil 1, 2a, 2b).

3. Çalışma Alanı ile ilgili analiz ve değerlendirmeler

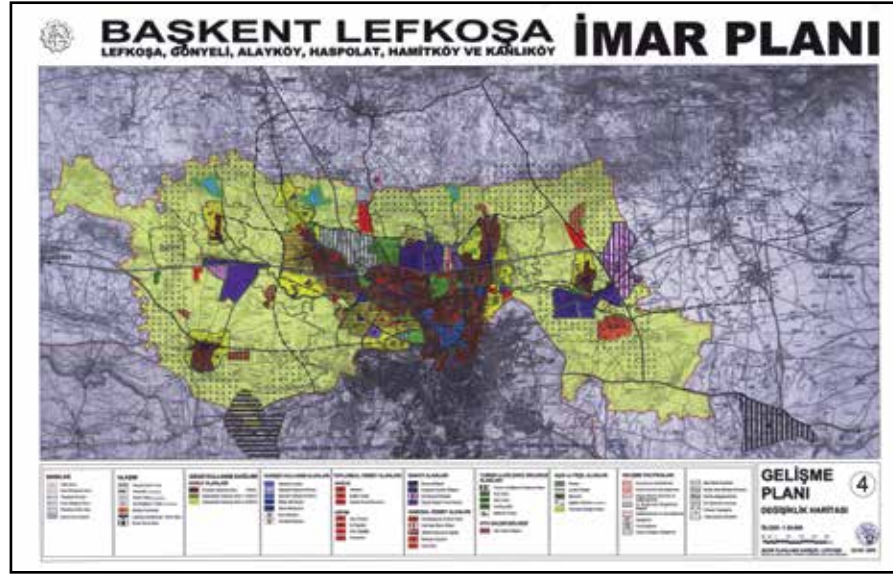
Çalışma alanı olarak tanımlanan aks, Tablo 1'de belirtilen değerlendirme ölçütleri kapsamında değerlendirilecektir (Tablo 2).

3.1. Mit – Geçmiş

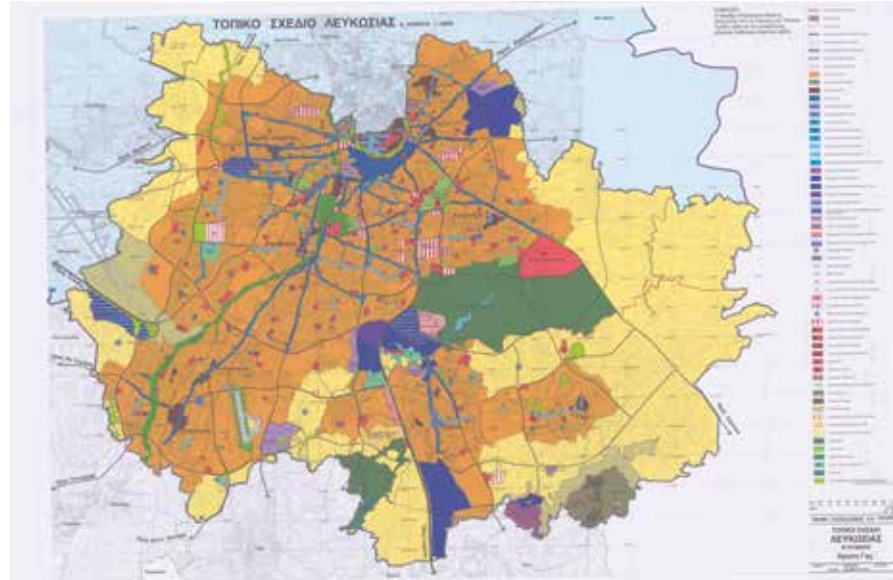
Arazi kullanımı: Alanın önceki arazi kullanım haritaları incelendiğinde Girne Caddesi (Şekil 3a) - Ledra Caddesi (Şekil 3b) aksının geleneksel alışveriş caddesi olduğu anlaşılmaktadır. Aks, hem konumu hem de barındırdığı fonksiyonlar açısından, önemli bir kamusal alandır. Bu aks üzerinde bulunan alışveriş mekanları bu caddenin yürüyüş ve alışveriş amaçlı kullanımında etkili olmuştur. Bu aksın bölünmesi sembolik olarak bir dizi değişikliğe yol açmış ve dönüşüm sürecini başlatmıştır.

Mekansal kullanım: 1974'ten önce ortak kullanımda olan bu aks bölündükten sonra biri Kuzey'de biri Güney'de olmak üzere iki ayrı cadde olarak anılmaktadır. Güney-Kuzey eksenindeki bu aksın Kuzey ucunda, İnönü Meydanı (Şekil 4a); Güney ucunda, Eleftheria Meydanı (Şekil 4c); merkeze yakın bir noktada ise Sarayönü (Atatürk) Meydanı (Şekil 4b) yer alır.

Ulaşılabilirlik: Eski kullanımda araç trafiğine açık olan aksın günümüzde Girne Caddesi bölümü hala araç trafiğine açık, devamındaki Arasta Sokak ve 1998 yılında yayalaştırılan Ledra Caddesi ise araç trafiğine kapalıdır. Girne Caddesi aynı zamanda Lefkoşa Suriçi'nin ana araç trafik aksını da oluşturmaktadır.

Resim 11: Güney Lefkoşa Gelişim Planı (KKTC Şehir Planlama Dairesi)

Resim 10: Kuzey Lefkoşa Gelişim Planı (KKTC Şehir Planlama Dairesi)

3.2 İdeoloji – Şimdiki zaman

Arazi Kullanımı: Alanın güncel arazi kullanım haritasına bakıldığında, aks ikiye bölünmüş ama hala alışveriş geleneğini koruyor durumdadır. Girne Caddesi, Sarayönü Meydanı'na kadar doğrusal bir hatta ilerlerken bu noktadan itibaren Asmaaltı–Arasta Sokak'la birlikte hat, dağınık bir yapıya bürünmekte ve Ledra Caddesi ile tekrar doğrusal bir aksa

dönüşüp Eleftheria Meydanı ile son bulmaktadır. Aks iki yönde de karma kullanımlı yapılarla çevrilidir (Şekil 5). **Mekan Kullanımı:** Aks iki tarafta da alışveriş ağırlıklı kullanıldığından mekan kullanımı benzerlik göstermekte; ancak birtakım farklılar da içermektedir. Aksın Güney kısmında farklı etnik kökenlerden gelen daha karma bir kullanıcı profili olup Kuzey'deki kullanıcı profilinden farklıdır (Şekil 6a, 6b, 6c).

Ulaşılabilirlik: Kuzey – Güney hattında bulunan Girne Caddesi – Ledra Caddesi aksı iki taraftan da Suriçi'ne ana giriş–çıkış hattını oluşturmaktadır. Ancak ikiye bölünmüş haliyle birer “çıkılmaz sokak” imajı yaratmaktadır.

Mevcut haliyle bölünmüş olan kent; bölünme öncesi ve sonrası analizlerde Kuzey-Güney ana aksının ulaşılabilirliğinin değiştiği ortaya çıkmıştır. 1974 öncesi mekansal analizlere göre (Edgü, vd., 2015) Girne Caddesi-Ledra Caddesi aksı entegre bir kamusal alanken, Ledra Caddesi daha ulaşılabilir görünmektedir. Bölünme sonrası ise iki farklı merkez ortaya çıktığı ve Girne Caddesi'nin daha ulaşılabilir olduğu görülmektedir. Lokmacı Kapısı'nın (Şekil 7a, 7b) açılmasıyla birlikte tekrardan bir bütün olmaya çalışan ana aksta gözle görülür bir iyileşme ortaya çıkmıştır. Girne Caddesi'nin doğrusal başlayıp dağılması, Ledra Caddesi'nin tamamen doğrusal bir hatta olması bu aksın ulaşılabilirlik özelliklerini etkilemektedir.

3.3. Ütopya – Gelecek

Master Plan / İmar Planı: Kent iki farklı belediye tarafından yönetildiği için kentle ilgili uygulamalarda ve uygulama süreçlerinde, iç dinamiklere bağlı olarak, farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

“1984 yılında son şekliyle teslim edilen ve 1984-1986 yılları arasında Lefkoşa suriçi merkezi için proje çalışması yapılan ortak plan tamamlandığında yürürlüğe girmesini sağlayacak yetkileri ve mekanizmayı düzenleyecek bir yasa bulunmadığından yürürlüğe konulamamıştı; ancak yasallaşmamış olmasına karşın önemli bazı projeler uygulamaya başlandı” (KKTC Şehir Planlama Dairesi, Lefkoşa İmar Planı Raporu).

Ortak bir imar planı çerçevesinde fakat farklı belediyeler tarafından

Resim 12a-b: Girne Kapısı ve Çevresi Kamusal Alan Düzenleme Projesi (Mimarlar: Bahadır Numan, Maya Türkmen Numan)

yürütülen projelerle kısmi uygulamalar yapılmaktadır. Bu yüzden, Kuzey ve Güney aksı gelişim açısından farklılıklar göstermektedir (Şekil 8, 9a, 9b).

Gelişim Planı: Ülkesel fiziki planlama ve imar planı kapsamında; Lefkoşa için yapı– arsa, kat sayısı vb. gelişim planları, kentsel gelişme bölgeleri çalışılmıştır (Şekil 10, 11).

Projeler: Bu çalışma kapsamında ele alınan Kuzey-Güney ana aksı ile ilgili olarak; Kuzey'de Girne Caddesi'yle birlikte İnönü ve Sarayönü Meydanlarını içeren “Girne Kapısı ve Çevresi Kamusal Alan Düzenleme Proje Yarışması” düzenlenmiş fakat kazanan projenin (Şekil 12a-b-c-d) uygulanması aşamasına henüz geçilmemiştir. Güney'deki Ledra Caddesi'nin bitiş noktası olan

Eleftheria Meydanı ile ilgili proje (Şekil 13 a-b-c-d), uygulama aşamasındadır.

3.4. Çitleme / Kapalılık

Çalışma alanı haritalarına bakıldığında Kuzey ve Güney tarafında farklılıklar gözlemlenmektedir. Özellikle Sosyo-ekonomik farklılıkların mekansal yapıya yansıdığını söylemek mümkündür. En büyük farklılık; Kuzey'de kalan bölgede tarihi dokunun büyük ölçüde korunmuş olmasına karşın Güney'de tarihi dokuya daha fazla müdahale ve dikey gelişme gözlemlenmektedir. Ünlü markaların talep ettikleri standart mekan kriterlerini de karşılamak üzere mevcut binalara müdahaleler yapılmıştır.

Bu bağlamda, Güney aksında yüksek

yapılara rastlanmakta olup bu yapılar referans noktaları ve sosyal çekim alanları oluşturmaktadır. Yapı ölçeğinde yenileme çalışmaları olsa da cadde tarihi bölgede olma özelliğinden dolayı çevre binalarla tanımlanmış, kapalılık etkisini korumaktadır. Ledra Caddesi'nin bitiş noktası olan Eleftheria Meydanı'nda devam etmekte olan projenin detaylarına bakıldığında, uygulama bittikten sonra meydan tanımı binalarla değil ağırlıklı olarak yeşil alanlarla sağlanacaktır.

3.5. Aygıtlar Mekanı (Çalışma Mekanizması)

Makale içinde önceden de tartışıldığı üzere, toplumdaki disiplin düzenini anlamaya yarayan “aygıtlar mekanı” ölçütü tüm modern toplumlarda farklı

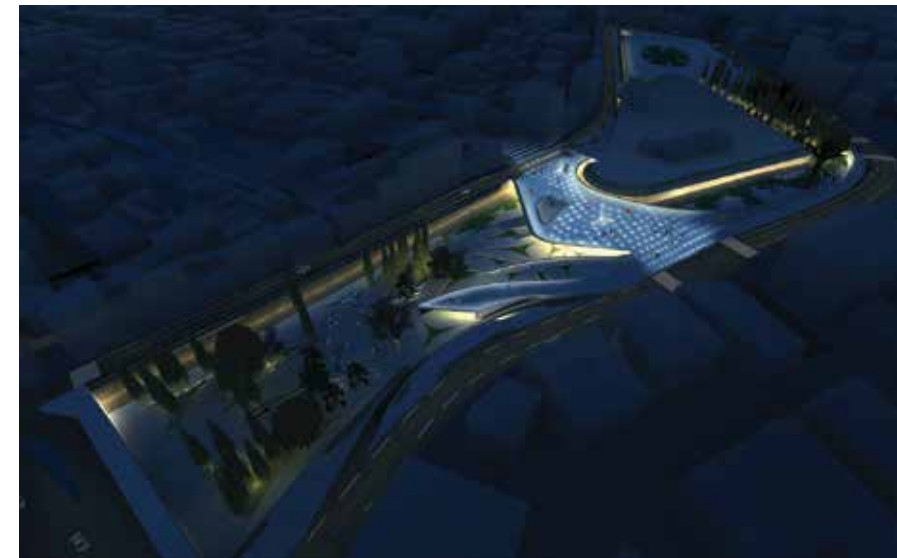
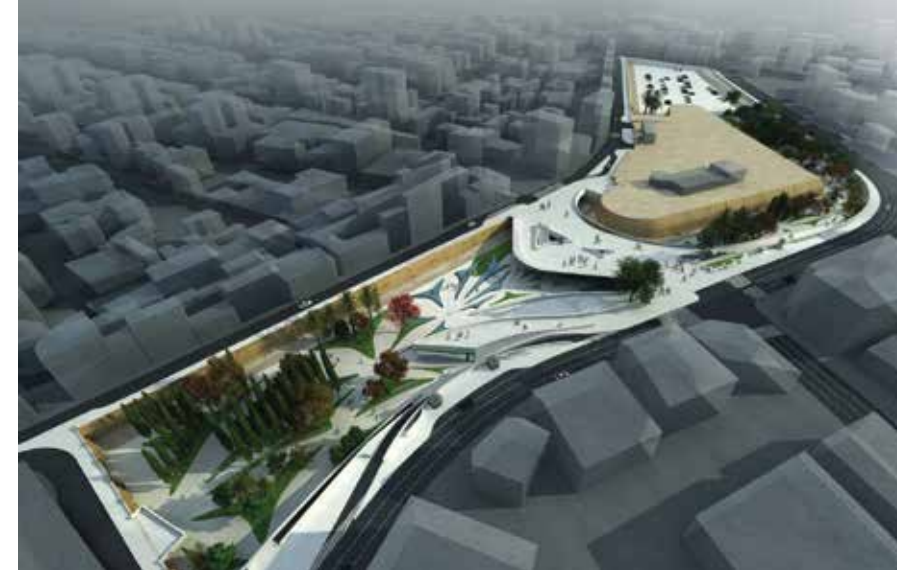
Resim 12a-b-c-d: Girne Kapısı ve Çevresi Kamusal Alan Düzenleme Projesi
(Mimarlar: Bahadır Numan, Maya Türkmen Numan)

seviyelerdedir. Makale kapsamında ele alınan şekliyle, Kuzey ve Güney tarafları arasında en belirgin farklılık, özel ve kamu çalışma saatleridir. Kuzey'de sürekli değişkenlik gösteren kamu çalışma saatleri genel olarak yaz-kış ayarlamalarıyla değişmektedir.

Avrupa Birliği'ne ve/veya Türkiye Cumhuriyeti'ne uyum sağlama konusunda farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Mevcut haliyle kamu çalışma saatleri, haftanın 4 günü 08.30 - 16.45; 1 gün ise 08.30 - 18.00 şeklindedir. Özel sektörün çalışma saatleri değişkenlik gösterse de genel olarak 08:00 – 17:00 saatleri arasındadır. Güney'de

Resim 13a: Eleftheria Meydanı Yenileme Projesi (Mimar: Zaha Hadid)

Resim 13b-c-d: Eleftheria Meydanı Yenileme Projesi (Mimar: Zaha Hadid)

kamu sektöründe 07:30/08:00 – 14:30/15:00 şeklinde olan mesai saatleri özel sektörde 08:00/09:00 – 17:00/18:00 şeklindedir.

Çalışma saatleri potansiyel kullanıcıların serbest zamanını ve buna bağlı olarak da kamusal mekan kullanımlarını etkilemektedir.

3.6. İşlevsel Yerleşimler

Cadde civarındaki fonksiyonlar caddeye doğrudan etki etmektedir. Aksın her iki tarafı da karma kullanım özelliği taşımakta, fakat kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Kuzey'de, Girne Caddesi'nin en ucunda bulunan Sarayönü Meydanı çoğunlukla ofis ve idari yapılarla (Şekil 14a); Eleftheria Meydanı'yla son bulan Ledra Caddesi ise ağırlıklı olarak ofis ve eğlence-dinlenme mekanlarıyla çevrilmiştir (Şekil 14b). Bu noktada Kuzey'deki ağırlıklı idari yapı Güney'den farklılık göstermekte, işlevsel yerleşim özellikleri Girne Caddesi-Ledra Caddesi aksının Kuzey'de ve Güney'de farklı cadde imajı yansıtmaya neden olmaktadır.

3.7. Değiştirilebilir unsurlar

İkili cadde aksı, kent bağlamında, tek başına bir “egemenlik birimi” oluşturmaktadır. Bölünmeden ve Lokmacı Kapısı'nın açılmasıyla gerçekleşen birleşmeden sonra “egemenlik birimi” evrensel hale gelmiştir. Mevcut durumda Lokmacı Kapısı bir “egemenlik birimi” olsa da Eleftheria Meydanı'nda devam eden proje tamamlandığı zaman yeni bir “egemenlik birimi” olma potansiyeli taşımaktadır.

4. Sonuç

Makalenin analiz ve bulgularına göre Lefkoşa, Girne Caddesi-Ledra Caddesi aksı, geçmişten gelen etkilerle günümüzdeki şeklini almıştır. Kıbrıs'ın

Tablo 2 – Analiz sonuçları

	Ölçüt	Sonuç
Mit – Geçmiş	Tarihsel arazi kullanımı	Kentin ana hattı, alışveriş aksı
	Mekanın tarihsel kullanımı	Ortak kullanım
	Ulaşılabilirlik geçmişi	Ulaşımın belkemiği Araç ve yaya trafiğine açık
İdeoloji – Şimdiki zaman	Arazi kullanım haritası	Ağırlıklı olarak alışveriş
	Mekansal kullanım	Tek taraflı çeşitlilik
	Ulaşılabilirlik	önceden, iki yarı – çıkmaz sokak; mevcutta yaya geçişi sağlanan iki taraf
Ütopya – Gelecek	Master plan / imar planı	Kısmi uygulamalar
	Gelişim planı	Güney’de çok katlı yapılaşma; Kuzey’de geleneksel dokunun korunması
	Gündemdeki / devam eden projeler	Asmaaltı – Arasta ve İplikpazarı – Girne Caddesi Yayalaştırma Projesi; Kapısı ve Çevresi Kamusal Alan Düzenleme Projesi; Eleftheria Meydanı Yenileme Projesi
Çitleme / Kapalılık	Mekanın fiziksel nitelikleri	Kuzey’deki geleneksel dokunun korunmasıyla kapalılık özelliği; Güney’de yüksek binaların insan ölçeğinden uzaklaşması
Aygıtlar Mekanı (çalışma mekanizması)	Çalışma saatleri	Farklı çalışma saatleri, farklı serbest zaman kullanımı
İşlevsel Yerleşimler	Arazi kullanım haritası	Kuzey’de idari alanlar; Güney’de ofis ve eğlence –dinlence alanları
Değiştirilebilir unsurlar	Fiziksel analiz	Lokmacı Kapısı: Egemenlik Birimi

karşı karşıya kaldığı sosyo-politik dönüşümler, bu aksı gördüğünden daha fazla etkilemiş olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Barışın sağlanması ve adanın birleşmesi ümidiyle yürütülen görüşmelerde karşılıklı adımlar atılsa da, gerçekte Lefkoşa’nın iki tarafı da kendi kaderini

yaşamaktadır. Teoride bütünleşmesi istenen Lefkoşa için, uygulamada iki ayrı belediyenin kendi Lefkoşaları’na uygun gördüğü düzenlemeler yapılmaktadır.

Bir duvar, bir bariyer ya da fiziki bir engelin büyük değişiklikler

yapamayacağı varsayılsa da; bir kentin ana aksının ortasına konduğunda, bir ülke - iki toplumun kaderini değiştirebilir. Bölünmüşlüğün simgesi olan Lokmacı Barikatı, günün birinde, kentin ana aksını bölen bir sınır olmaktan çıkıp ikili yapının bütüncül yapıya geri dönmesine katkı koyarsa,

Resim 14a: İdari yapı ağırlıklı Sarayönü Meydanı (<http://www.kibris724.com>)

yeni bir dönüşümün de başlangıcını tetiklemiş olacaktır.

Kaynaklar

Edgü, Erincik, Meray Taluğ ve Nezire Özgece. “Divided Shopping: A Syntactic Approach to Consumer Behaviour”, A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture 12 (3), 2015: 175-188.

Foucault, Michel. Hapishanenin Doğuşu / The Birth of the Prison Discipline & Punish. Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1992.

Lefebvre, Henri. Kentsel Devrim / Urban Revolution. Çev.: Selim Sezer. İstanbul: SEL Yayıncılık, 2013.

Lefkoşa İmar Planı, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2012.

Resim 14b: Eğlence-dinlence / ticari yapı ağırlıklı Ledra Caddesi (N. Özgece, Nisan 2013)

Doç. Dr. Payam Mahasti Shotorbani
Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Haspolat, Lefkoşa, Kıbrıs

pshotorbani@ciu.edu.tr

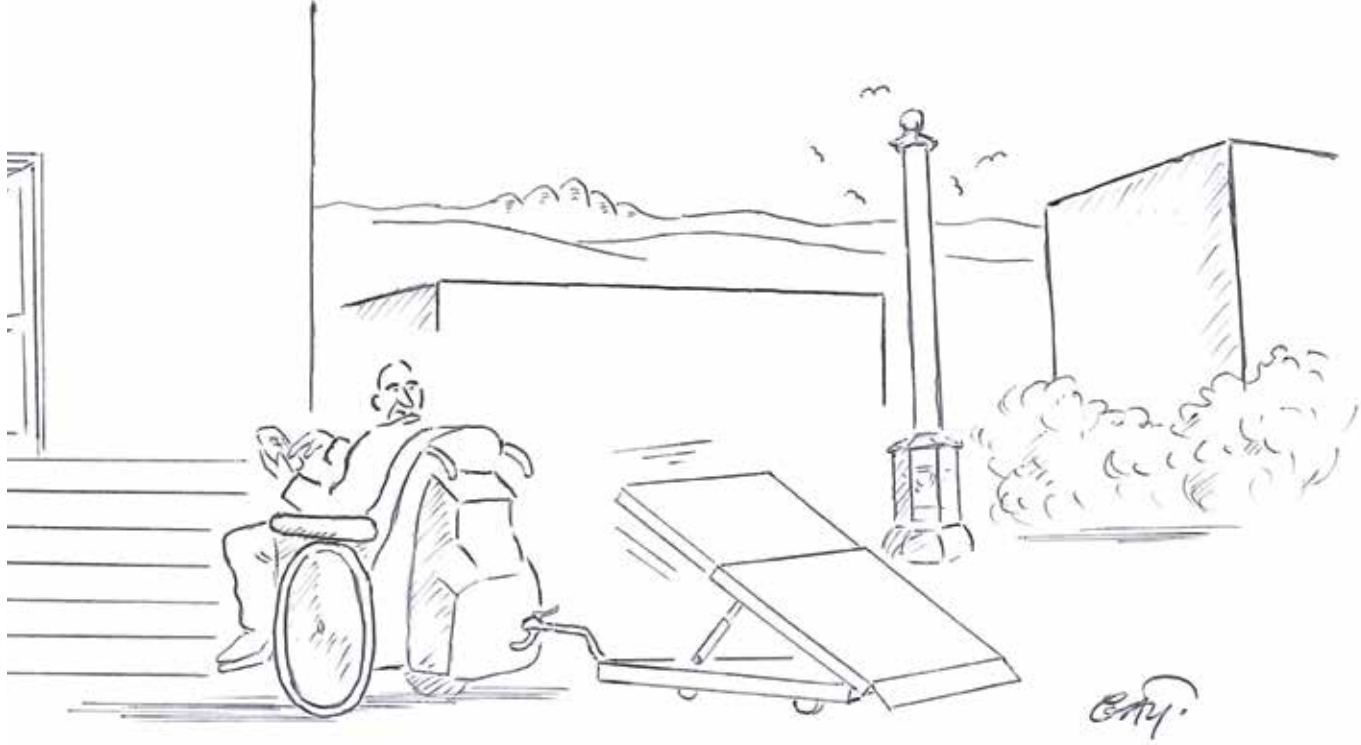
Öğretim Görevlisi, Nezire Özgece
Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Haspolat, Lefkoşa, Kıbrıs

nozgece@ciu.edu.tr

KARİKATÜR

Mimarca

Serhan Gazioğlu

Mimarlar Odası

Bir Çocukluğu Yeniden

*Bir gün yolun düşerse çocukluğunun evine
bir portakal yaprağını ezerek avucunda
kokusunu uzun uzun içine
çekmeyi sakın unutma.
gövden ve yüreğinle bir daha dolaş
artık geri gelmez çocukluğunu
mersinleri hisşırdada hisşırdada*

*Zeytinlerin serin, kaba gölgelerinde
bir gövdeye sırt verip
çocukluğunu büyüten su seslerini
uzun uzun dinlemeyi unutma,
ölmüş bir babanın umursuzluklarını
ve bir ananın patlayan avuçlarını
sokaklardan, bahçelerden sormayı
sakın unutma.*

*Zamanın ve betonların gövdeni
ve yüreğine sardığı kabuğu
kırmadan, çatlatmadan döneyim deme
uğuldayan, debelenen dünyaya.*

Fikret Demirağ (1940-2010)